T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

K.K.T.C CUMHURBAŞKANI RAUF R. DENKTAŞ'IN ANNAN PLANI SÜRECİNDEKİ MÜCADELESİ

FATMA ÇALİK ORHUN

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ VEYSİ AKIN

EDİRNE 2018

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

K.K.T.C CUMHURBAŞKANI RAUF R. DENKTAŞ'IN ANNAN PLANI SÜRECİNDEKİ MÜCADELESİ

FATMA ÇALİK ORHUN

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ VEYSİ AKIN

EDİRNE 2018

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

.....TARİH.....

ANABİLİMDALI

DOKTORATEZİ

Fatma Salik ORHUN.....tarafından hazırlanan "KKTC Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş'ın Annan Planı Sürecindeki Müzakereleri ....." Konulu **Doktora** Tez Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 22.-23maddeleri uyarınca..02.11.2018..... günü saat ..12:30..... yapılmış olup, tezin*Kabul edilmesine.....**OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof.Dr. İlker ALP	Kabul edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi (Danışman) Veysi AKIN	Kabul edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Sabri Can SAVNAV	Kabul edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Tarık ÖZGELİK	Kabul edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Hasan DEMİRHAN	Kabul edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10222617
Yazar Adı / Soyadı	FATMA ÇALİK
T.C.Kimlik No	26590607870
Telefon	5435002060
E-Posta	ftmcalik@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	K.K.T.C Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş'ın Annan Planı Sürecindeki Mücadelesi
Tezin Tercümesi	Turkish Republic of Northern Cyprus's President Rauf R. Denktaş's Struggle in the Process of Annan Plan
Konu	Tarih = History
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Tarih Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Doktora
Yılı	2018
Sayfa	306
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ VEYSİ AKIN
Dizin Terimleri	Uluslararası anlaşmalar=International agreements ; Türk dış politikası=Turkish foreign policy ; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti=Turkish Republic of Northern Cyprus ; Uluslararası ilişkiler=International relations
Önerilen Dizin Terimleri	

26.11.2018

İmza:.....

Tezin Adı: K.K.T.C Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş'ın Annan Planı Sürecindeki Mücadelesi

Hazırlayan: Fatma ÇALİK ORHUN

ÖZET

Türklerin Kıbrıs'taki varlık mücadelesinde Türkiye'nin bu askeri müdahaleleri hayati bir öneme sahip olsa da Faiz Kaymak, Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Raif Denktaş gibi siyasi aktörlerin yerel ve uluslararası çapta verdikleri mücadele büyük bir önem taşımaktadır. Özellikle Denktaş'ın Kıbrıs Davası ile özdeşleşen kimliği, yaşamı ve mücadelesi, Kıbrıs'taki Türklerin varlığının ayakta kalmasında özel bir öneme sahiptir.

Denktaş, Kıbrıs'ta çeşitli kamu görevleri üstlenmesinden itibaren Kıbrıs Türk halkının varlığı ve bağımsızlığı için mücadele etmeye başlamış, bu mücadelesinde ilk başlarda savcılık ve benzeri kamu görevleri üstlenmiş, Ada'da Türklere karşı silahlı eylemlerin artmasıyla Türk Mukavemet Teşkilatı'nın kurucularından birisi olarak bir silahlı mücahit olarak yer almıştır. Daha sonra ise Türklerin kurduğu siyasi organizasyonlarda temsilcilik yapmış, müzakere ve görüşmelerde Türkleri temsil etmiş nihayetinde 1973'ten itibaren Kıbrıs Türklerinin benzersiz lideri olarak Kıbrıs Davası'nın bayraktarlığını yapmıştır.

Bütün bunlara karşın Kıbrıs sorununun çözümünde yeni bir aşamayı temsil eden Annan Planı'nın hayata geçirilmesi sürecinde Denktaş çözümün önündeki bir engel olarak görülmüş ve başta Türkiye olmak üzere bütün taraflarca müzakerelerden çekilmeye zorlanmıştır. Denktaş'a yönelik bu zorlamalarda gerek Türkiye'den gerekse de uluslararası platformdan hem siyasi çevreler hem de medya yer almış, hatta bunların tamamı yakın bir iş birliği içerisinde hareket etmiştir.

Bu çalışmada Annan Planı'nın tartışıldığı dönemde Denktaş'a yönelik olarak yürütülen karalama kampanyası ele alınmıştır. Araştırma bütünlüğü içerisinde

Denktaş'ın Kıbrıs Davası için ifade ettiği önemi ortaya koyması açısından öncelikle Kıbrıs sorununun tarihi, Türklerin sivil ve askeri mücadelesi, bu mücadelede Denktaş'ın rolü, Denktaş'ın genel olarak sivil ve siyasi yaşamı ayrı ayrı ele alınmıştır. Ayrıca Annan Planı geniş bir şekilde ele alınırken bu Plan'ın tartışıldığı günlerde Denktaş'a karşı yürütülen kampanya ve nihayetinde gelinen nokta da çalışmanın içerik ve kapsamına uygun olarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rauf Denktaş, Kofi Annan, Annan Planı, Kıbrıs, Dış Politika, Barış Planı

Name of Thesis: Turkish Republic of Northern Cyprus's President Rauf R. Denktaş's Struggle in the Process of Annan Plan

Prepared by: Fatma ÇALİK ORHUN

ABSTRACT

Although these military interventions made by Turkey were vitally important for the presence of Turks on the island, struggles of some political actors such as Faiz Kaymak, Dr. Fazıl Küçük and Rauf Raif Denktaş in national and international arena are also of great importance. In particular, Denktaş's identity, life and struggle identified with Turkish Cypriot Cause has a special importance for the survival of Turkish Cypriots.

From the time Denktaş assumed several civil services in Cyprus, he started to struggle for the existence and sovereignty of Turkish people on the island. He, at first, worked as an accomplished barrister and undertook some other similar civil services, then helped establish Turkish Resistance Movement (TMT) and struggled as an armed *mujaheed* as a result of the increased pressure and armed attacks against Turks on the island. Later, he led political organizations founded by the Turks, represented Turkish Cypriots in negotiations and agreements, and eventually, played a leading role in Cyprus Cause as an irreplaceable leader of Turkish Cypriots since 1973.

Despite all his endeavours for consolidation of Turkish Cypriots' rights, during the implementation process of Annan Plan which was thought to be a new phase for the Cyprus problem, Denktaş was seen as an obstacle for the settlement of the problem and was forced to withdraw from negotiations notably by Turkey and all other parties. Political circles and media organs both in Turkey and international platforms all took part in the coercion process of Denktaş and most of them acted together.

This study discussed smear campaign mounted against Denktaş during the period when Annan Plan was on the agenda in international policy. As well as revealing Denktaş's importance for Cyprus Cause, the study addressed the origin of the Cyprus problem, the Turk's civil and military struggles, Denktaş's role in these struggles and Denktaş's civil and political life in general. In addition, Annan Plan, the campaign launched against Denktaş during the time when the plan was discussed and their consequences were also analyzed in detail in compliance with the content and scope of the study.

Key Words: Rauf Denktash, Kofi Annan, Annan Plan, Cyprus, Foreign Policy, Peace Plans.

ÖNSÖZ

Kıbrıs Adası, Osmanlı İmparatorluğu tarafından 1571 yılında fethedilmesinden 19. yüzyılın son çeyreğine kadar Türklerin egemenliğinde kalmıştır. Ruslarla savaşta oldukları bir dönemde İngilizlerin ittifak teklifini kabul etmek zorunda kalan Osmanlılar, adayı anlaşma ile İngilizlere devretmiştir. Yönetimin Türklerin elinden çıkmasından sonra adada güven ve huzur ortamı kaybolmuştur. Kıbrıs 1900'lü yılların başından itibaren ise Rumların adayı Yunanistan ile birleştirme çabalarının hedefi olmuştur. Rumların uluslararası platformlara da taşıdığı bu çabalar özellikle 1960'lı yıllardan itibaren kanlı çatışmalara dönüşmüş ve Türkiye'nin askeri müdahalesi ile bugünkü ikili devlet sistemine giden yol açılmıştır.

Kıbrıs Meselesi, başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere birçok uluslararası kuruluşun ve çok sayıda ülkenin dâhil olduğu ve uzun zamandır çözüme kavuşturulamamış bir sorundur. BM'in ada ile ilgili 1960 yılından 2016 yılına kadar 139 karara imza attığı ancak problemin çözümünde bir türlü ilerleme sağlanamadığı ve varılan noktadan her iki tarafın da tatmin olmadığı görülmektedir. Yunanistan ve Türkiye'nin garantör devletler olarak taraf olduğu mesele, 2004 yılında Güney Kıbrıs'ın Avrupa Birliği (AB) tarafından üye yapılması ile AB'nin de açıkça taraf olduğu bir mesele haline gelmiştir. Meselenin çözümünün tarafların karşılıklı iradesinin yanısıra uluslararası platformun da dâhil olduğu bir denklemin çözümüne bağlı hale gelmesi, AB'ye üye olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'ne avantajlar kazandırırken Türk tarafının ise işini zorlaştırmaktadır.

Türk tarafının hukuki varlığını kabul etmediği Güney Kıbrıs'ın adanın tek temsilcisi olarak Türkiye'nin de üye olmak için müzakere yürüttüğü AB'ye üye yapılması Türkiye'yi bir ikilemde bırakmıştır. Zaten uzun zamandır çözülemeyerek kangren halini alan Kıbrıs sorunu, Güney Kıbrıs'ın AB üyesi olması ile birlikte Türkiye'nin AB üyeliğinin bir ön şartı haline gelmiştir. Bu süreçte Türkiye, Kıbrıs'taki pozisyonda kayıplar yaşamış aynı tarihlerde gündeme gelen ve birçok

hükmü Rumların lehine olan Annan Planı Türk tarafınca kabul edilirken Rum tarafınca reddedilmiştir. Sunulan çözüm planını reddetmesine rağmen AB üyeliğine kabul edilen Rum tarafı, devam eden yıllarda Türkiye'nin hem adadaki çözüm çabalarına hem de AB'ye üyelik sürecine önemli bir engel haline gelmiştir.

Dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından gündeme getirildiği için Annan Planı olarak adlandırılan plana göre adadaki Türk askeri gücü kademeli olarak azaltılmakta, Kıbrıs Türkleri eşit egemen toplum olarak değil azınlık statüsü ile tanımlanmaktadır. Ayrıca adadaki mülkiyet sorununun çözümlenmesinde sadece Rumlara ait tapular esas alınmaktadır. Bunların yanısıra adanın nüfus kompozisyonu yeniden düzenlenirken güneydeki 85 bin Rum'un kuzeye yerleştirilmesi ve Türklerin yeni demografik yapı içerisinde eritilmesi esas alınmaktadır. Dolayısı ile söz konusu plan, zaman içerisinde Rumların adanın tamamında tek söz sahibi toplum olmasının önünü açılmaktadır. Plana karşı çıkan Rauf Denktaş, bu planı "*Kıbrıs'ı 1960 anlaşmalarının da öngördüğü Türk-Yunan nüfusundan ve dengesinden ayrılıp, Avrupa Birliği yoluyla dolaylı Enosis'in eşiğine getirmiştir*" şeklinde ifade etmiştir.

Özünde adada Rumların fiili bir egemenlik kurmasının önünü açan ve ilerleyen yıllarda Türklerin fiili ve hukuki durumunu zora sokacak bir plan olan Annan Planı, Rumlar tarafından reddedilmiş olmasına karşın Türk tarafında bir bölünmeye yol açmış ve Türk tarafı kendi içinde adeta bir yol ayrımına gelmiştir. Çünkü planı reddedenler adanın Türksüzleştirileceğini ileri sürerek Denktaş'a ve tezlerine sahip çıkarken planın kabul edilmesini savunanlar ise, 1940'lı yıllardan itibaren hayatını Kıbrıs Davası'na adamış olan Denktaş'ın tezlerinin gelinen nokta itibariyle kapsamlı bir çözüme engel olduğunu, Denktaş'ın tezlerinden taviz vermeyen tutumuna karşın ancak her iki tarafın da vereceği tavizlerle sorunun çözümünün mümkün olabileceğini ifade etmişlerdir. Ancak zaman zaman bu eleştiriler de çok ileri gidilmiş; Denktaş'ın 1960'lı yıllarda Ethiniki Organosis Kybriakon Agonistan (EOKA)'nın tedhiş hareketlerine karşı vermiş olduğu mücadele bile bu eleştirilerden nasibini almıştır. Planı savunanların gerçekleştirdiği mitinglerde ve propagandalarda o güne kadar yürütülmüş olan ulusal plan ve

programlar eleştirilirken, Denktaş ve savunduğu değerler, Kıbrıs'ta sağlanacak bir barışın önündeki engellerden biri olarak takdim edilmiştir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nde bir dönem cumhurbaşkanlığı da yapmış olan Derviş Eroğlu da Annan Planı'nı, mevcut KKTC'yi ortadan kaldıran ve Türkiye'nin adadaki Türklere sağladığı garantörlüğü sulandıran bir plan olarak tanımlamıştır. Adadaki Türklerin çıkarları için yıllarca mücadele yürütmüş olan Denktaş'ın mevcut hakların savunulması konusundaki dirençli tutumu bu plan döneminde ağır eleştirilerle karşı karşıya kalmış ve adı Mr. No'ya çıkmıştır. Eroğlu, Kıbrıs Davası'nın sürdürülmesinde Denktaş'ın önemini ifade ederken onun bu dönemde ada halkının yanında Türkiye'deki pek çok kesim tarafından da çözümün önündeki bir engel olarak görüldüğünü vurgulamıştır.

Denktaş'ın pek çok kez çözümsüzlüğün baş aktörlerinden biri olarak gösterildiği süreç boyunca hem Rum tarafını temsil eden ve destekleyenlerin hem de Türk tarafındaki birçok odağın Denktaş'a karşı açıkça harekete geçtiği görülmektedir. Özellikle AB'nin Türkiye'deki resmi temsilcisi Karen Fogg'un organize ettiği bir devirme operasyonunun hayata geçirildiği ve Denktaş'a yoğun bir saldırının olduğu görülmektedir. Değişik yollarla Denktaş'ı itibarsızlaştırmaya çalışan Fogg, Türk gazeticilere gönderdiği mailler ile onun siyasetten uzaklaşmasını istediğini de açıkça ifade etmekten çekinmemiştir. Denktaş'ın Kıbrıs'ta ki ağırlığını azaltmak isteyen Fogg değişik konferanslar ve atölye çalışmaları ile bu amacına ulaşmaya çalışmış, bununla birlikte KKTC'de AB yanlısı siyasetçilerin artması için de özel bir çaba harcamıştır. Fogg bu çabalarındaki hedefini bizzat kendi cümleleri ile şu şekilde ifade etmiştir: "*Bana göre bundan sonra izlenecek yol, Kıbrıs'ta 'kendi istekleri' ve 'güvenlik sorunları' olduğunu söyleyen seslerin daha net çıkmasını sağlamak, Kıbrıs Türklerinin sesi olan Denktaş'ın itibarını azaltmak ve onun Ankara'da hiyerarşi ile askeri temsil ettiğini, hem Türkiye kamuoyuna hem de AB'ye göstermektir."* Öyle ki bizzat KKTC'deki bir çok sivil toplum kuruluşu ve temsilcisi ile medya yayın organı ve gazetecinin faaliyetleri Denktaş'ın tepkisini çekmiş ve bu

duruma karşı olan isyanı Volkan Gazetesi'nin manşetine "*Casus değil diplomat olun!!!"* sözleri ile yansımıştır.

Karizmatik kişiliği, davasına ve Kıbrıs Türklerinin bağımsızlığına olan inancı ve bu yönde sürdürdüğü azmi ile taraflı tarafsız herkesin saygısını kazanmış olan Denktaş, 1968 yılında Rum lider Klerides ile başladığı müzakereleri 2005 yılında Papadopulos ile yaptığı görüşmelere kadar aralıksız sürdürmüştür. Kesintisiz olarak sürdürdüğü bu görevinde Rumlar ve BM tarafından genellikle uzlaşmaz ve katı bir müzakereci olarak görülmüştür. Ancak bu görüşmelerdeki tutumu ile uzun yıllar Kıbrıs Türklerinin haklarının korunmasını sağlamıştır. Denktaş'ın çözüme engel bir kişi olarak tanımlanması ve Rum tarafının bu konuda yaptığı propaganda gerek BM'de gerekse AB'de kabul görmüştür. Bunun yanı sıra Kıbrıs sorununa bir an önce çözüm bulunmasını isteyen ve 2003 yılında Türkiye'de iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi yönetimi de pek çok konuda Denktaş ile fikir ayrılıkları yaşamıştır.

Kemal Tahir, Türkiye'deki tarih anlayışı için "*Bizim tarihimiz ayrıca, yalnız dış taraf tutmak, kendi tarafımızı tutmayan dış taraf tutmak tarihidir aynı zamanda. Hem burjuvalarımızın hem sosyalistlerimizin tarihi budur*." ifadesini kullanmaktadır. Türkiye'deki toplumsal kesimlerin ve siyasi hareketlerin Türkiye'nin iç ve dış meselelerine yaklaşımlarını da ortaya koyan bu ifadenin Kıbrıs sorunu açısından da önemli bir haklılık payının olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Kıbrıs Meselesi, Türkiye'nin ve Kıbrıslı Türklerin dış dünyaya haklılıklarını anlatmakta en fazla zorlandıkları bir mesele olmasının yanısıra Türkiye'deki birçok kesim de zaman zaman Türk tarafının aleyhine olarak değerlendirilebilecek tutumlar sergilemişlerdir. Kimi zaman iyi niyetle kimi zaman bilgisizlik ya da dış bağlantılara olan bağlılıkla Türkiye'de bazı kesimlerin Kıbrıs sorununda adadaki Türklerin ve Türkiye'nin aleyhine olabilecek bir görüş içerisinde oldukları görülmektedir. Kıbrıs sorununun geneli için geçerli olan bu durumun Kıbrıs sorununun çözümü için ortaya atılan Annan Planı sürecinde de benzer şekilde devam ettiğini söylemek mümkündür. Hatta bu plana yönelik tartışmaların yapıldığı dönemde Denktaş çözümün önündeki

engellerden biri olarak görülmüş ve çözümün içeriğinden çok çözüm kavramının kendisine odaklanılmıştır.

AB üyeliği elde etmiş olan Rumların çözüm masasında daha güçlü bir hale gelmeleri nedeniyle kendi lehlerine bir plan olan Annan Planı'nı reddetmeleri, Denktaş'ın Rumların adayı Türksüzleştirmek istedikleri tezini doğrular niteliktedir. Öte yandan Rumların bu tutumu çözümün önündeki engelin uzlaşmazlıkla suçlanan Denktaş değil, uluslararası toplumu arkasına alan ve adanın tamamının tek hâkimi olmak isteyen Rumlar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumu, Annan Planı çerçevesinde şekillenen çözüm sürecinde Türk tarafının düştüğü bir hata olarak niteleyebilmek mümkündür. Denktaş varken sorunun çözümünün zor olduğunu düşünen bazı kesimler bu nedenle onu denklem dışında bırakmak istemiştir. Ancak Rum tarafının istediğini elde ederek AB üyesi olmuş bir konuma ulaşmasından da anlaşılacağı üzere bu girişimin Türk tezlerine zarar verdiğini en azından istenilen amaca hizmet etmediğini söylemek yanlış olmaz.

Uzun zamandır Doğu Akdeniz ile ilgili tartışmaların merkezinde bulunan Kıbrıs Adası, kendisini çevreleyen bütün coğrafyanın kontrolü için stratejik bir öneme sahiptir. Başta Ortadoğu, Türkiye, Kuzey Afrika ve Süveyş Kanalı olmak üzere üç kıtanın kesişim noktalarının tümüne komşu olması, Kıbrıs'a daima stratejik bir önem kazandırmıştır. Bu geleneksel öneminin yanında son yıllarda başta adanın çevresi olmak üzere Doğu Akdeniz'in birçok yerinde çok kıymetli petrol ve doğalgaz yataklarının keşfedilmesi, uzun zamandır süregelen Kıbrıs Meselesi'ne yeni bir boyut kazandırmıştır. Çünkü yeni enerji yataklarının keşfedilmesi, Kıbrıs'ı geçmişten gelen siyasi problemlerin ötesinde yeni bir ilgi odağı haline getirmiştir. Başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Rusya olmak üzere enerji konusundaki dominant aktörlerin konjonktüre göre yeniden şekillenen beklentileri de denkleme dâhil olmuştur.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB üyesi yapılması ve Türkiye'nin AB üyelik müzakerelerine başlaması ile Kıbrıs sorunu'nda yeni bir dönemece girilmiştir. 2003 yılında iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti Türkiye'nin

1960'lı yıllardan bu yana hedeflediği AB üyeliğinin önünde önemli bir engel olarak kabul edilen Kıbrıs meselesinde gelenekselleşmiş politikaları bir kenara iterek AB üyelik sürecini hızlandırmayı amaçlamıştır. Bu nedenle yıllardır sonuç vermediği düşünülen ve Denktaş'ın da savunduğu geleneksel çizgi yerine adada çözümü mümkün kılabileceği düşünülen yeni bir siyaset benimsenmesi fikri ön plana çıkmıştır. Fakat Güney Kıbrıs'ın adanın tamamını temsilen AB üyesi yapılmasından sonraki süreçte Rum tarafı geçmişe göre daha katı ve uzlaşmaz bir tavır sergilemeye başlamış, hem Kıbrıs sorununun çözümsüz kalması için çaba harcamış hem de Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki en büyük engellerden birisi haline gelmiştir. Bütün bunlara ek olarak Kıbrıs Adası çevresinde enerji kaynaklarının keşfedilmesi ile birlikte Güney Kıbrıs Yönetimi, adayı temsilen uluslararası sözleşmeler imzalayarak adanın statüsünü ve uluslararası camia ile olan ilişkilerini içinden daha da çıkılmaz bir hale sokmuştur. Sonuç olarak Türkiye'nin tamamen iyi niyetli ve çözüme odaklı bu yaklaşımı da adada Türk tezlerine uygun bir çözüme ulaşılması noktasında yeterince yol alınmasını sağlayamamıştır.

Akdeniz'in devasa uçak gemisi olarak kabul edilen Kıbrıs'ın geleneksel öneminin yanında enerji kaynaklarının keşfi ile birlikte yeni bir ilginin de odağı haline geldiği bir dönemde Türkiye'nin Kıbrıs politikalarında önemli değişiklikler olduğu görülmektedir. Hayatının tamamını Kıbrıs davasına adamış olan Denktaş'ın uyarılarına rağmen atılan adımların, önemli bir çözüm fırsatı olarak görülen Annan Planı'nın Rumlar tarafından reddedilmesi ile istenilen sonucu vermediğini söylemek mümkündür. Üstelik bu planın Rumlara Türklerden daha fazla hak tanımasına karşın Türklerce kabul edilirken Rumlar tarafından reddedilmiş olması, çözümün önündeki engelin Mr. No olarak damgalanan Denktaş değil doğrudan Rumlar olduğunu ortaya koymaktadır.

2003 sonrası süreçte yaşanan gelişmeler, AB üyeliğinin sağladığı özgüvenle Türkiye'nin çözüm yanlısı ve her konuyu müzakereye açık tutumunu bile yeterli bulmayan Rumların karşısında 50 yıldan fazla direnen Denktaş'ın tutumunun haklılığını göstermesi açısından önemlidir. Dolayısı ile 2003-2004 yıllarında

yürütülen propagandalarda zaman zaman büyük eleştiriler alan Denktaş'ın yürüttüğü mücadelenin ve savunduğu tezlerin doğru bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Gelinen noktada pek çok konuda haklılığı kabul edilen Denktaş'ın tezlerinin anlaşılması, gelecekteki çözüm arayışlarında Türklerin hak kayıplarının önüne geçilmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu araştırmada hem Kıbrıs sorunu ve bu sorunun çözümü için son yıllarda ortaya atılan en önemli çözüm planı olan Annan Planı hem de Denktaş'a karşı getirilen eleştiriler ortaya konularak Denktaş'ın savunduğu görüşlerin haklılığı tartışılmıştır.

Bu araştırmanın amacı, hayatını Kıbrıs Davası'na adamış Denktaş'ın değişen konjonktür ve koşullar nedeniyle Kıbrıs sorununun çözüm sürecindeki konumunu incelemektir. 1968-2005 arasında yürüttüğü mücadele ile Kıbrıs halkının bugünkü hakları ve statüsüne kavuşmuş olmasında büyük emeği geçen Denktaş'ın ve onun tezlerinin doğru yanlış denilmeden eleştirilmesi onun gibi bu mücadelede büyük pay sahibi biri için hayal kırıklığı olmuştur. Kıbrıs halkının bu şekilde düşünmesinde AB'nin ve uluslararası toplumun vaatlerinin de etkisinin olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Türkiye'de hükümete gelen Adalet ve Kalkınma Partisi yönetiminin de Denktaş'la fikir ayrılıkları yaşaması, Denktaş'ın aktif siyasetin dışında kalmasına yol açmıştır. Bu süreçte BM'nin hazırladığı ve Denktaş'ın şiddetle muhalif olduğu Annan Planı, Türklerce kabul edilmesine karşın Rumlar tarafından reddedilmiştir.

Bu araştırmanın temel önemi, Türk tarafında yaşanan fikir ayrılıklarının vurgulanmasından ziyade son dönemde Türklerin karşı karşıya kaldığı sıkıntılara ve Rumların elde ettikleri birçok kazanca rağmen çözümsüzlükte diretmek suretiyle adanın tamamında söz sahibi olarak Türkleri -tıpkı Denktaş'ın da sıklıkla vurguladığı gibi- adada bir azınlık durumuna düşürmek çabalarına işaret etmektir.

Tarih, tecrübelerden ders almak içindir ve yakın dönem Kıbrıs tarihi adeta Denktaş'ın hayatında cisimleşmektedir. Bu nedenle Kıbrıs'ın geleceğine şekil

verirken tarihin yol göstericiliğinden yararlanmak üzere Denktaş'ın tezlerinin doğru olup olmadığının sorgulanması gerekmektedir. Süreç boyunca yapılan hataların ortaya konulması, Kıbrıs Meselesi'nin gelinen noktadaki çözüm arayışlarında benzer hataların tekrarlanmasını önlemede büyük önem taşımaktadır.

Araştırma, betimsel tarama yöntemi ile hazırlanmıştır. Betimsel araştırmalar, bir olayı, durumu ya da olguyu kendi gerçekliği içerisinde, herhangi bir dış müdahale olmaksızın inceleyen araştırmalardır. Bu tür araştırmalarda ilgili konuya yönelik yapılan çalışmaların taranması ile bilgiler derlenerek incelenen konunun betimlemesi yapılır ve yapılan incelemelerden bir sonuca ulaşmaya çalışılır. Araştırma kaynak taraması ile hazırlandığı için benimsenen yöntem, betimsel tarama yöntemi olarak adlandırılır.

Araştırmanın hazırlanmasında Kıbrıs sorunu ve Denktaş'ın yürütmüş olduğu mücadele ile ilgili olarak daha önce yayınlanmış kitap, dergi makalesi, resmi yayınlar ve tutanaklar, çeşitli seviyelerdeki araştırmalar ve raporlar kaynak olarak kullanılmıştır. Araştırmada başvurulan kaynakların tamamı, atıf yapılan bilginin olduğu sayfada ve kaynakçada açık bir şekilde gösterilmiştir.

Çalışmanın hazırlanmasında birincil kaynaklardan yararlanılmaya çalışılmıştır. Bu sebeple çalışmada başta Rauf Raif Denktaş'ın çalışma arkadaşı ve oğlu olan Sayın Serdar Denktaş ile yapılan görüşmeden, dönemin Türk ve KKTC basınınında yer alan haber ve youmlardan, Türk Ajansı Kıbrıs (TAK)'ın arşivindeki Rum basın özetlerinden, Kıbrıs'taki görüşmelerin doğrudan muhatabı olan Birleşmiş Milletler'in resmi açıklamalarını paylaştığı raporlardan, Türk ve KKTC Dışişleri Bakanlıklarının internet sayfalarından, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Arşivinden, Türkiye Cumhuriyeti Milli Kütüphanesinden ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesinden faydalanılmıştır. Bunların yanısıra Rauf Raif Denktaş'ın yazmış olduğu eserler ve gazete yazıları ile birlikte gazeteci Nur Batur'un Rauf Denktaş'la yaptığı röportajlardan oluşan ve onun kendi ifadelerini içeren "Rauf Denktaş Yeniden Yaşasaydım" adlı kitabından da faydalanılmıştır.

Çalışmamızın ortaya çıkmasında doğrudan ya da dolaylı katkı ve teşviklerini gördüğüm değerli hocalarıma teşekkür etmek isterim. Öncelikle bana bu konu da çalışma yapma fırsatı tanıyan ve tezimim oluşumunda önemli katkılar sağlayan, yönlendiren ve her konuda destek sağlayan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Veysi AKIN'a, tez izleme komitemde yer alan ve aynı şekilde yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. İlker ALP'e ve Dr. Öğr. Üyesi Sabri Can SANNAV'a teşekkür ederim.

Ayrıca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı görevlilerinden Sayın Gürol RUSO'ya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı Özel Kalemi İlmiye Hanıma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Arşiv çalışanlarına, Rauf Denktaş Vakfı çalışanlarına ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunduğum sürece yardımlarına esirgemeyen Sayın Mesut Ulaş'a da teşekkürü bir borç bilirim.

Tüm hayatım boyunca maddi-manevi her konuda yanımda olan ve bugünlere gelmem içi birçok fedakârlıkta bulunan babama ve anneme söylenecek her söz yetersiz kalır. Onlarsız bu süreci başarıyla tamamlamam mümkün olamazdı. Çok değerli eşim Murat'ın sonsuz sabrı ve hoşgörüsü, oğlum Bilge Kağan'a olan ilgisiyle bu çalışmanın yazılmasına imkân sunduğu için kendisine minnettarım.

Nisan 2018

Fatma ÇALİK ORHUN

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT iii

ÖNSÖZ v

İÇİNDEKİLER xiv

ŞEKİLLER LİSTESİ xviii

KISALTMALAR LİSTESİ xix

GİRİŞ 1

I. BÖLÜM 31

KIBRIS CUMHURİYETİ SONRASI DÖNEMDE KIBRIS SORUNU 31

1.1. Kıbrıs Cumhuriyeti Döneminde Adada Siyasi Durum 31

1.2. Kıbrıs'ta Türklerin Örgütlenmeleri 38

1.3. Türkiye'nin Kıbrıs sorununa Askeri Açıdan Müdahil Olması 45

1.4. Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi (KGTY)'nin Kurulması 477

1.5. Yunanistan'da Cunta Dönemi ve Kıbrıs'a Etkisi 478

1.6. Kıbrıs Barış Harekatı 50

1.7. KKTC'nin Kurulması 52

II. BÖLÜM 61

RAUF R. DENKTAŞ'IN HAYATI 61

2.1. Rauf R. Denktaş'ın Ailesi, Çocukluğu ve Çocukluk Çevresi 64

2.2. Rauf R. Denktaş'ın Eğitim Hayatı 644

2.3. Rauf R. Denktaş'ın Fazıl Küçük İle Tanışması 666

2.4. Rauf R. Denktaş'ın Siyasete Girişi 677

2.5. Rauf R. Denktaş'ın Kıbrıs Türkleri'nin Temsilcisi Olması..... 70

2.6. Rauf R. Denktaş'ın Kıbrıs Türkleri'nin Lideri Olması ve Sonrası..... 73

III. BÖLÜM..... 788

ANNAN BARIŞ PLANI 788

3.1. Annan Planına Giden Süreç 82

3.2. Müzakereler Süreci ve Planın Son Şeklini Alması 96

3.2.1. Müzakereler Sürecinde Harita Değişiklikleri 101

3.3. Annan Planı, İçeriği ve Kapsamı 104

3.3.1. Planın Ana Maddeleri 105

3.3.2. Anayasal Düzenlemeler 110

3.3.3. Mal- Mülk Mübadelesi ve Toprak Düzenlemesi 113

3.3.4. Garantörlük ve Adanın Askersizleştirilmesi..... 11616

3.3.5. Rum Göçmenlerin Kuzeye Yerleştirilmesi..... 1177

3.3.6. Kayıp Kişiler Meselesi..... 117

3.3.7. Yeni Düzenin Hayata Geçirilmesi Meselesi..... 1178

IV. BÖLÜM..... 1200

ANNAN PLANININ MÜZAKERE SÜRECİ ve RAUF R. DENKTAŞ ……120

0

4.1. Rauf R. Denktaş'ın Annan Planı'nı Reddetmesi ve Denkaş'a Yöneltilen Suçlamalar 1211

4.2. Denktaş'ın Annan Planı'na Karşı Çıkmasının Nedenleri 1233

4.3. Türkiye'nin AB Üyelik Süreci'nin Kıbrıs sorununa Yansıması 1313

4.4. Türkiye'nin Kıbrıs Sorununda Politika Değişikliğine Gitmesi 1377

4.5. Türkiye ile Rauf Denktaş'ın Annan Planı'a Yaklaşımlarındaki Farklılıklar 1444

4.6. Rum Tarafının Annan Planı Karşısındaki Tutumu 150

4.7. Rum Basın Özetleri 1577

4.8. Kıbrıs sorunu'nda Gelinen Son Nokta 1600

4.9. Yeni Konjonktürde Kıbrıs sorunu 174

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 180

KAYNAKLAR 188

Resmi Yayınlar 188

Raporlar 189

Süreli Yayınlar 189

Kitaplar 190

Makaleler 199

Tezler 218

İnternet Siteleri 220

EKLER 2212

EK.1. Serdar Denktaş İle Yapılan Röportaj Metni 2222

EK.2. Akritas Planı (İngilizce) 236

EK.3. Rum Patris Gazetesi'nde Akritas Planı 246

EK.4. Akritas Planı-Türk'ü İmha Planı 247

EK.5. Ortak Açıklama..... 248

EK.6. Denktaş Kyprianou Anlaşması 251

EK.7. Annan Planı Sürecinde Bazı Gazete Manşetleri..... 252

EK.8. Rum Temsilciler Meclisinin Enosis Kararı 259

EK.9. Tarihe Damgasını Vuran Lider Rauf R. DENKTAŞ Kitabından Bölümler 260

EK.10. Karen Fogg Yazışmaları..... 264

EK.11. 15 Ağustos 1960 Tarihli Garantörlük Anlaşması 274

EK.12. Haritalar……..276

ÖZGEÇMİŞ..... 281

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil.1 Annan Planı İle Taraflara Sunulan Son Harita 104

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e : Adı Geçen Eser

a.g.m : Adı Geçen Makale

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AET : Avrupa Ekonomik Topluluğu

AKEL : Anorthotikon Komma tu Ergazomenou Laou (Çalışan Halkların İlerici Partisi)

AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi

Bk. : Bakınız

BM : Birleşmiş Milletler

BMGS : Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri

CTP : Cumhuriyetçi Türk Partisi

CYREP : Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi

Çev. : Çeviren

Der. : Derleyen

Ed. : Editör

ENOSİS :İlhak etmek

EOKA :Ethiniki Organosis Kybriakon Agonistan/Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü

KATAK : Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu

KEK : Kıbrıs Ulusal Partisi

KKTC : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

KTFD : Kıbrıs Türk Federe Devleti

KTKF : Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu

NATO : North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

s. : Sayfa

STK : Sivil Toplum Kuruluşları

TAK : Türk Ajansı Kıbrıs

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

Ter. : Tercüme

TMT : Türk Mukavemet Teşkilatı

TÜSİAD : Türk Sanayici ve İş İnsanları Derneği

U.N : United Nations

Vol. : Volume (Cilt)

GİRİŞ

İbn Haldun'un " Coğrafya kaderdir" sözleriyle ifade ettiği gibi, Kıbrıs'ın kaderinide belirleyen coğrafyası olmuştur. Kıbrıs Adası'nın sahip olduğu coğrafi konumunun jeopolitiğine etkisi nedeniyle, bölge siyasi ve askeri üstünlük mücadelesinin süregeldiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Kıbrıs, coğrafi konumun yarattığı bu önem nedeniyle tarih boyunca Akdeniz ve çevresindeki büyük güçlerin sahip olmak istediği bir ada olmuş ve adanın tarihi bu güçlerin verdikleri mücadelelerle şekillenmiştir.

Akdeniz'in Sicilya ve Sardunya adalarından sonra üçüncü büyük adası olan Kıbrıs 9251 kilometre karelik bir alana sahiptir. Türkiye kıyılarına 70 km uzaklıktadır. Bu sebepledir ki ada coğrafi ve siyasi bakımdan Anadolu'nun bir parçası olarak kabul edilir[1]. Kıbrıs, Suriye kıyılarına 100, Mısır kıyılarına 370, Rodos'a 400 ve Yunanistan kıyılarına ise 800 km mesafededir[2]. Adanın adının kökeni ile ilgili çeşitli rivayetler vardır. Bunlardan bazılarına göre kına çiçeği olarak bilinen Kypros, mitolojideki Kiniros'un kızı ve aşk tanrıçası olan Kipris, Latincede bakır anlamına gelen Cuprum kelimeleri Kıbrıs Adası'nın ismine kaynaklık etmektedir [3].

Kıbrıs özellikle Doğu Akdeniz'in kontrolündeki önemi nedeniyle tarih boyunca Akdeniz'e ve çevresine hükmetmek isteyen güçlerin ilgi odağında olmuştur[4]. Kıbrıs, Akdeniz'in kontrolündeki rolüne bağlı olarak tarih boyunca Akdeniz'e hangi millet ya da güç hâkimse o gücün egemenliğine girmiş, Akdeniz'de tam bir hâkimiyetin kurulamadığı dönemlerdeyse güçler arası rekabetin en önemli

---

[1] Zeki Koday, " Kıbrıs'ın Jeopolitik Önemi", *Türk Coğrafya Dergisi,* Sayı:33, Yıl:1998, s.33; Cevat Rüştü Gürsoy, " Coğrafi Bakımdan Kıbrıs ve Türkiye", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi,* Türk Kültürünü Araştırma Ensitütüsü Yayınları, Ankara 1971, s.48.

[2] Zeki Koday, " Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti'nin Coğrafi Özellikleri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* Sayı:2, Yıl:1995, s.17.

[3]Cevat Rüştü Gürsoy, "Kıbrıs*",Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:25, Yıl, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, s.370.

[4]Mehmet Atay, "Uluslararası Jeopolitik Egemenlik Mücadelesinde Kıbrıs'ın Stratejik Konumu ve Akdeniz'de Bölgesel Güvenlik", *Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, Kış, Yıl: 1, Sayı:1, 2002, s. 125; Şükrü Sina Gürel, *Kıbrıs Tarihi 1878-1960, Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika,* Cilt:1, Kaynak Yayınları, İstanbul 1984, s.11.

unsurlarından birisi olmuştur[5]. İlk yerlileri Anadolu'dan göçenler olan Kıbrıs Adası'nda insan yerleşiminin tarihi milattan önce (M.Ö) 3000'li yıllara kadar uzanmaktadır[6]. M.Ö. 2000'li yıllara kadar Alasya adını taşıyan Ada, M.Ö. 1500'lü yıllarda ilk defa bir dış gücün müdahalesine uğramış ve Mısırlıların kontrolüne girmiştir. Daha sonraki dönemlerde ise Akdeniz'de hâkim olan birçok gücün rekabet aracı haline gelmiştir[7].

Kıbrıs, Osmanlı hâkimiyetine girinceye kadar farklı dönemlerde Mısırlılar, Hititler, bazı Yunan kolonileri, Fenikeliler, Asurlular, Persler, Büyük İskender, Romalılar, Araplar, Bizanslılar, İngilizler, Şövalyeler, Luziyanlar, Cenevizliler, Memlükler ve Venedikliler'in kontrolünde kalmıştır. Tarih boyunca birçok ulusun ve gücün egemenliğine giren Kıbrıs'ın, Yunanlıların iddiasının aksine tarihin hiçbir döneminde Yunan egemenliğinde (Helenler de dâhil olmak üzere) olmadığı görülmektedir[8].

Yunanlıların adadaki varlığının ticaret kolonileri şeklinde olduğu ve onlara ait bu tür kolonilerinin Akdeniz'in birçok adasında da bulunduğu görülmektedir. Yunanlıların birçok kolonide olduğu gibi özellikle Kıbrıs'taki varlığı asıl halkın içinde ticaretçi unsurlar olmaktan öteye geçmemiştir. Dolayısıyla günümüzde Yunanlıların tarihsel bir parçası gibi algılanan Kıbrıs Adası ile Yunanlıların tarihsel bağları adanın diğer birçok ulusla olan bağından çok daha zayıftır[9].

---

[5] Elif Hatun Kılıçbeyli, " Kıbrıs'ın Jeopolitakası: Avrupa ve Asya İçin Önemi", *Kıbrıs Laboratuvarı,* Der. Şenol Kantarcı, Aktüel Yayınları, İstanbul 2005, s.23; Hasan Cicioğlu, " Türkiye ve KKTC'nin Coğrafi Bölge Üzerindeki Tarihi Önemi ve Yeri", *Kıbrıs Meselesi,* Ed. İrfan Ülger-Ertan Efegil, Ankara 2001, s.21-24. Ayrıca bkz. Erol Mütercimler, " Türkiye'nin Jeopolitiğinde Kıbrıs'ın Önemi", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı Yayınları, Ankara 2000, s.277-280.

[6] Ayrıntılı bilgi için bkz: Ahmet Gözlü, *Kıbrıs Eskiçağı ve Jeopolitiği,* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 2011.

[7] Eruğrul Önalp, *Geçmişten Günümüze Kıbrıs,* Ankara 2007, s.10-11.

[8] H. Fikret Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:71, Seri: III, Sayı: A.18, Ankara 1987, s.1; İsmail Bozkurt, " Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış", *Avrupa Birliği Kıskacında Kıbrıs Meselesi (Bugunü ve Yarını),* ed. İrfan Kaya Ülger, Gündoğan Yayınları, Ankara 2002, s.11; Bener Hakkı Hakeri, *Başlangıcından 1878'e de Kıbrıs Tarihi,* KKTC Milli Eğitim Yayınları, Lefkoşa 1993, s.47.

[9] Güvenç, *a.g.e.,* s.23.

Yunanlıların Kıbrıs'ta hiçbir zaman bir egemenlik kurmadığı, Bizanslıların ise tam anlamıyla Yunan sayılamayacağı unutulmamalıdır[10]. Zaten Bizanslılar döneminde Ada, Yunanistan'a değil Antakya'ya bağlı olarak yönetilmiştir. Bu duruma yönelik tartışmaların ilk başladığı dönemlere denk gelen 1907 yılında İngiltere Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı sıfatıyla Ada'yı gezen Winston Churchill, adadaki Rum topluluğuna hitaben yaptığı bir konuşmada *"Fakat bu topluluğun Yunanistan'ın bir parçası olduğu gerçeği neye dayanıyor?"Adanın tarihi devirlerde Mısır, İran, Asur, Roma, Venedik, Ceneviz, Osmanlı devletlerine bağlı olduğunu görürüz. Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlı olduğunu tarih hiçbir zaman kaydetmiyor. Kıbrıs en geniş bir hayal ile bile coğrafi bakımdan Yunanistan'ın bir parçasını oluşturmaz."* derken de bu tarihi gerçekliğe işaret etmektedir[11].

Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına yakınlığı dolayısıyla tarih boyunca ticari, askeri ve siyasi bakımdan önemini koruyan Kıbrıs Adası'nın, dünya deniz ticaretinin önemli bir geçiş güzergâhı olan Süveyş kanalını kontrol eden bir noktada olması ve enerji kaynaklarının güzergâhında bulunması dolayısıyla günümüzde ki stratejik önemi daha da artmıştır[12].

Adaya en uzun süre hâkim olan devlet Osmanlılardır. Doğu Akdeniz'deki hâkimiyetini kuvvetlendirmek isteyen Osmanlı Devleti, uzun süren bir kuşatmadan sonra 1 Ağustos 1571'de Kıbrıs Adası'nı ele geçirmiştir[13]. Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'taki hâkimiyeti ada yönetiminin 1878'de İngilizlere geçişine kadar 308 yıl sürmüştür[14]. Türkler, adayı ele geçirdikten kısa bir süre sonra çıkardıkları sürgün kanunu ile Anadolu'nun çeşitli yerlerinden Türk nüfusu buraya yerleştirmiş ayrıca adaya yerleşimin daha da artmasını sağlamak için bir süre vergi muafiyeti ile göçler

---

[10]Oğuz Kalelioğlu, " Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea", *Ankara Üniversitesi Türk İnkilap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,* Sayı:41, Mayıs 2008, s.106, 107.

[11]Etienne Copeaux, Clarie Mauss-Copeaux, *Taksim! Bölünmüş Kıbrıs 1964-2005*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s.32.;Güvenç, a.g.e., s: 24.

[12] Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, İstanbul 2011, s. 175.

[13]Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye Osmanlın İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-1*, İş Bankası Kültür Yay, İstanbul, 2009, s.166

[14]N. Münir Ertekün, *The Cyprus Dispute and The Birth of The Turkish Republic of Nothern Cyprus,* University Press, Oxford 1984, s.1.

teşvik edilmiştir[15]. İlk aşamada 30.000 Türk'ün yerleştiği ada, geçmişte bir korsan yatağı olan kimliğinden kısa sürede sıyrılarak düzenli yaşamın sürdüğü güvenli bir yer haline gelmiştir [16].

Osmanlı imparatorluğu, fethettiği topraklarda uyguladığı milletler sistemini[17] Kıbrıs'ta da uygulamış ve adadaki toplumlar, dinlerine ve milletlerine göre yarı otonom (semi autonomous) bir şekilde kendi yönetimlerinde söz sahibi olmuştur. Adanın nüfusunun büyük çoğunluğu Müslüman Türkler olmasına karşın adadaki Rumlar[18] da Ortodoks Kilisesi'ne bağlı olarak Başpiskopos'un idaresi altında yaşamışlardır. Böylelikle Osmanlı yönetimi altına giren Kıbrıs'ın Ortodoks halkı, üç yüz yıl süren Latin Katolik baskısından kurtularak kiliselerine sahip çıkma hakkına kavuşmuştur[19].

Osmanlı Sultanı III. Osman tarafından 1754'te yayınlanan bir fermanla[20], Başpiskopos Kıbrıs'ın ikinci politik ve nüfuzlu kişisi olma hakkını kazanmıştır. Bu

---

[15]Yusuf Halaçoğlı, M. Akif Erdoğru, " Kıbrıs'ın Alınmasından Sonra Ada'ya Yapılan İskanlar ve Kıbrıs Türklerinin Menşei", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu- Erol Cihangir, Ankara 2000, s.209-211.

[16] Yusuf Halaçoğlu, " Osmanlı Döneminde Kıbrıs'ta İskan Politikası", *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*, (Haz. Ali Ahmetbeyoğlu- Erhan Afyoncu), TATAV Yay., İstanbul, 2001, s.43; T.C Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs,* Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No:43, Ankara 2003.

[17] Türk-İslâm yönetim geleneğinin etkisinde ve İslâm'ın Zımmî hukuku çerçevesinde gelişen Osmanlı millet sistemi çok farklı etnik ve dinsel gruplardan oluşan insanların imparatorluk yapısına uydurulmasıyla meydana gelen özgün bir toplumsal yapılanmadır. Bu sistemde din ve mezhep temelinde ayrışan toplumsal bütünlüklere devlet egemenliğini tanımaları ve belirli bir vergi yükümlülüğü karşısında iç toplumsal örgütlenişleri ile din, dil, eğitim ve özel hukuk alanlarında özerklik tanınmıştır.

[18] *Esasen, Roma/Doğu Bizans döneminde din ve mezhep açısından aynı devlet ve kiliseye mensup olanların adı olan Rum (Roma) kelimesinin, daha sonra Osmanlı döneminde Ortodoks Kilisesi'ne bağlı olanlar için kullanılması neticesinde günümüze kadar ulaşan bir Rum kavramı teşekkül etmiştir. Dolayısıyla Rum kelimesi tarihi olarak Doğu Roma/Bizans Ortodoks Kilisesi'ne mensup olanları ifade etmek üzere "Roma" kelimesinden türetilen ve dinsel mensubiyeti belirten bir kavramdır. Dini imalar içeren "Rum milleti" tanımı, bugünkü anlayışla, Osmanlı'ya göre Ortodoks cemaatini işaret etmektedir. Kısacası Osmanlı Devleti döneminde dini mensubiyeti bildiren Rum tabirinin, bugünkü anlamıyla "nation/millet" bildiren Yunan olarak kabul etmek mümkün değildir. Zira Osmanlı'da Rum olarak adlandırılan birçok millet, köken itibariyle Yunan değildir. Bir diğer deyişle Rum tabiri, Ortodoks mezhebine tabi olan herkes için kullanılmıştır*. Hasan Demirhan, *Büyük Güçlerin Gölgesinde Yunan İsyanı,*İdil Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.31.

[19] George A. Hill, *A History of Cyprus*, Volume IV, 1952, Cambridge University Press, s.25.

[20] Osmanlı Devleti'nde resmi belgelerin başında gelen fermanlar padişah tarafından verilen ve uyulacak hükümleri taşıyan tuğra ile işaretlenmiş emirlerdir.

fermanla birlikte Başpiskopos "Etnarh" (ulusal lider) olarak anılmıştır[21]. Bununla birlikte Başpiskopos Osmanlı millet sistemine göre adadaki Rum halkının temsilcisi sayılmış ve kendisine millet başı anlamına gelen "Kocabaş" unvanı verilmiştir[22]. Kilise yoluyla Rumlara yarı özerklik tanınırken Rumlardan alınan vergiler de kilise aracılığıyla toplanmıştır [23].

Rumların Kıbrıs Adası'ndaki bu nüfuz artışı ile ilgili olarak, Harry Luke şu ifadeleri kullanmıştır: *"Tarihin hayret verici bir şekilde tersine dönüşüdür ki, 300 yıl mağlup şekilde yattıktan sonra Türkler tarafından canlandırılan Ortodoks Başpiskoposluğu'nun başındaki Kıbrıs Başpiskoposu, onyedinci yüzyıldan onsekizinci yüzyıla kadar olan süre içinde Ada üzerinde en yüksek güç ve iktidarı ele geçirmiş ve bir zaman için de Türk paşasından da daha büyük nüfuza sahip olmuştur."*[24]

Osmanlı Devleti'nin sosyal ve dini yaşamda serbestlik tanıdığı Rumların zaman içerisinde Kilise tarafından ezildiği de görülmektedir. Çünkü adada zaman içerisinde gücü artan Başpiskoposlar, kendilerine tanınan vergi toplama yetkisini aşırıya kaçan bir biçimde kullanmışlar ve topladıkları ağır vergilerle Rum halkı ezmişlerdir. Kilise yönetiminin halkı ezen bu tutumuna bağlı olarak zamanla büyük bir servete ve güce kavuştuğu da görülmektedir. Hatta bu süreçte birçok Rum adadan ayrılarak Anadolu'ya kaçmıştır. Önemli bir Kıbrıs tarihçisi olan George Hill'in eserinde bu durum şöyle anlatılmıştır[25]*."Rumlar kendi ülkelerini terkedip, kendi Arkipiskoposları'nın idaresi altında yaşamaktansa, Türklerin idaresi altında yaşamayı tercih edeceklerdi."*

---

[21] Sabahattin İsmail, *100 Soruda Kıbrıs sorunu*, Lefkoşa, 1992, s.10.
[22] C.D. Cobham, Excwepta Cypria: *Matrials for a History of Cyprus*, Cambridge, 1908, s.316.
[23] Şükrü S. Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960)Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslar arası Politika,* Cilt:1, Kaynak Yayınları, Ankara, 1984, s.12-13; Mustafa Göreğen, "Bir Arada Yaşama Tecrübesi Bakımından Osmanlı Dönemi Kıbrıs", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı: 1, 2016, ss: 22-23. H. Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs,* Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, Ankara 1988, s.57-119.
[24] Harry Luke, *Cyprus under The Turks (1571-1878*), 1969, London, s.17.
[25] Hill, a.g.e, s.113.

Osmanlıların uyguladığı sistem adada uzun süre barışın hâkim olmasını sağlamış olsa da 19. yüzyılda Avrupa'yı etkisi altına alan bağımsızlık fikri ve Yunanlıların 1821'de Mora Ayaklanması'nı başlatması, Rumların da bağımsızlık düşüncesinin etkisi altına girmelerine yol açmıştır[26]. Daha sonra Girit'te yaşanan olaylar da[27] adadaki Rumları etkilemiştir[28]. Yaşanan bu gelişmeler Osmanlıların etkili yönetimi sayesinde fiili bir duruma yol açmamış olsa da Rumların zihninde yavaş yavaş Enosis fikrinin canlanmaya başlamasına sebep olmuştur[29].

Yunanlıların Helen uygarlığını diriltme politikasını anlatmak için kullanılan enosis; Yunanca'da ilhak etmek, birleşmek anlamına gelen bir terimdir. Enosis kavramsal olarak ise Helen uygarlığının geliştiği ve yayıldığı her yerin ilhak edilmesi biçimindeki bir fikri ifade etmektedir. Ondokuzuncu yüzyıl sonlarında ve yirminci yüzyıl başlarında, Balkan Savaşları ve Girit'in Yunanistan'a ilhakı sırasında da kullanılan terim, günümüzde daha çok Kıbrıs'a ilişkin olarak gündeme gelmektedir. Bir başka deyişle, Yunan dış politikasında oldukça önemli bir yeri olan Pan-Helenik ideallerin bir uzantısı olan Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'a ilhakı politikası da bu adla anılmaktadır[30].

---

[26]Serap Toprak, " 1821 Mora İsyanı", *Tarihin Peşinde,* Yıl: 2011, Sayı:6, s.319-320

[27] Fransız ihtilalinin ardından yayılan milliyetçilik akımı Osmanlı egemenliği altında bulunan topraklarda da kendisini hissettirmeye başlamıştır. Özellikle Rum halkı ayrılık teşebbüslerine girişmiş ve Yunanistan'a bağlanmak için adımlar atmışlardır. Osmanlı Devleti tarafından büyük bir hoşgörü ile yönetilen, birçok imtiyazlar tanınmış olan ve Rum nüfusun çoğunlukta olduğu Girit'te benzer bir durum ortaya çıkmış ve 1828 yılından itibaren isyan ve asayişsizlik hareketleri başgöstermiştir. Metin Hülagu "1897 Türk-Yunan Harbine Kadar Osmanlı İdaresinde Girit", CIEPO–14 Uluslararası Türk İncelemeleri Kongresi, 18–22 Eylül 2000, Ege Üniversitesi, İzmir. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

[28] Mübahat S. Kütükoğlu, " Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları", *Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri,* Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 1986, s.146; Nükhet Adıyeke, Nuri Adıyeke, " Girit'e Bakıp Kıbrıs'ı Görmek", *Kıbrıs Laboratuvarı,* Der. Şenol Kantarcı, Aktüel Yayınları, İstanbul 2005, s.60-67.

[29]1789 Fransız İhtilali'nin canlandırdığı milliyetçilik cereyanı, diğer miliyetler yanında Osmanlı idaresi altındaki Rum milliyetini de ayrılık teşebbüsleri içerisine sokmuştur. Bu gelişmelerin tabii bir neticesi olarak Girit'i Osmanlı hâkimiyetinden kurtarmak ve uzun vadede Yunanistan'a bağlamak gayesini temel hedef ittihaz eden ve bu yöndeki çalışmalarını gizliden gizliye yürüten yüz elli camiye karşılık üç bin Rum kilisesi ve elli büyük manastır olmasına ve Osmanlı Devleti'nin çeşitli vesilelerle tanımış olduğu imtiyazlarına ve hoşgörülü idaresine rağmen ada Rumları 1828 yılından itibaren asayişsizlik ve isyan hareketlerini daha da artırma yoluna gitmişlerdir.

[30]*Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der. Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul 2010, s. 256; Ali Galip Alçıtepe, *Yunanistan-Kıbrıs Rum Kesimi-PKK Üçgeni,* Esra Yayınları, Ankara, 1997, s.16-22.; Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs sorunu*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1998, s.4-6.

Kıbrıs sorununu ele alan hemen her çalışmada enosis ile yan yana ve birbirini tamamlayıcı bir kavram olarak kullanılan megali idea ise büyük ülkü, büyük fikir anlamlarına gelmektedir[31]. Megali idea ile Yunanlılar, büyük başkent olarak kabul ettikleri Konstantinapolis (İstanbul) başta olmak üzere geçmişte yaşadıkları toprakları ele geçirerek kendilerine ait olduğunu iddia ettikleri Doğu Roma Devleti'ni yeniden canlandırmayı amaçlamaktadırlar[32].

İlk olarak 1791-1796 yılları arasında Rigas Ferreros tarafından Bükreş'te hazırlanan ve Viyana'da yayınlanan bir harita ile ortaya atılmış zaman içerisinde de Helenizm hayalinin ortak fikri haline gelmiştir. Eskiden Yunanlıların sahip olduğu iddia edilen bütün toprakların tek bir imparatorluk çatısı altında birleşmesini savunan bir fikir olması nedeniyle günümüzdeki Kıbrıs sorununun temelini oluşturduğunu söylemek de mümkündür. Yunanistan'ın 1919'daki başbakanı Venizelos'un daha o tarihlerde İstanbul, 12 Adalar, Kıbrıs ve daha birçok yeri bir gün mutlaka idarelerine alacaklarını belirten sözleri, Kıbrıs'ı ele geçirme hayalinin Yunanlıların zihninde köklü bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir[33].

19. yüzyıla gelindiğinde küresel bir imparatorluk haline gelen İngiltere'nin adayı stratejik öneminden dolayı kontrol etmek istemesinin neticesinde Kıbrıs Türklerin kontrolünden çıkmıştır[34]. Avrupa'da ortaya çıkan sanayileşme ile birlikte Avrupa'daki büyük devletlerin yeni sömürgeler elde etme ve su yollarını kontrol altına alma artmıştır. Kıbrıs, ekonomik olarak önemli bir ada olmasa da İngiltere'nin Uzakdoğu sömürgelerine giden en kısa yolun üzerindeki stratejik bir nokta olması

---

[31] Türkçeye Büyük Ülkü yadaBüyük Düş olarak çevrilen Megali İdea, Çağdaş Yunanca Sözlükte tanımı ise şöyledir; *19.yüzyılın yarısından 20.yüzyılın ilk otuz yılına kadar Yunan dünyasına egemen olan ve "kurtarılmayı bekleyen" bütün Yunanlıların kurtuluşunu ve başkenti İstanbul olan büyük bir Yunan devleti kurmayı amaçlayan ideoloji.* Georgios Babiniotis, Lekiko tis Neas Ellinikis Glossas, 3.Basım, Kentro Leksilogias E.R.E Athina 2008, s.1063'den aktaran Çiğdem Kılıçoğlu, *Albaylar Cuntası Döneminde Yunanistan'ın Türkiye Politikası (1967-1974),* Ankara Üniversitesi Türk İnkilap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s.10.

[32] Hasan Demirhan, *1914–1918 Yılları Arasında Yunanistanda Yasanan Gelişmeler,* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s.18.

[33]Ahmet Aydoğdu, *Kıbrıs sorunu, Çözüm Arayışları, "Annan Planı ve Referandum Süreci",* Asil Yayın Dağıtım, Birinci Baskı, 2005, Ankara, s. 10,11.

[34] Robert Johnson, *British Imperialism*, Palgrave Macmillan, London, 2003, s.1-16; Süleyman Kocabaş, *Hindistan Yolu ve Petrol Uğruna Yapılanlar,* Vatan Yayınları, İstanbul 1985, s.35.

sebebiyle İngiltere'nin özel ilgi duyduğu yerlerden birisi olmuştur. İngiltere başbakanı Benjamin Disraeli'nin 1878 yılında bu konuda "*Kıbrıs'ı, almamızdaki temel amaç, Akdeniz değildir, Hindistan'dır*" ifadeleri bu durumu açıkça ortaya koymaktadır[35].

İngiltere Başbakanı Benjamin Disraeli bu demecinin yanısıra, Kraliçe Victoria'a 5 Mayıs 1878'de gönderdiği mektupta Ada'nın İngiltere için anlam ve önemini şu sözlerle dile getirmektedir[36];

"Eğer Babıâli Kıbrıs'ı Majestelerine verecek ve karşılığında Osmanlı İmparatorluğu'nun Asya'daki topraklarının Rus istilasına karşı İngiltere'nin savunacağına söz veren bir anlaşma yapacak olursa, İngiltere'nin Akdeniz'deki gücü büsbütün artacak ve Majestelerinin Hindistan İmparatorluğu da son derece güçlenecektir. Kıbrıs Batı Asya'nın anahtarıdır."

19. yüzyılda Şark Sorunu olarak da adlandırılan İngiliz politikalarının temel hedefi, İngiltere'nin başta Hindistan olmak üzere Doğu'daki çıkarlarını güvence altına almaktır[37]. Bu dönemde İngiltere'nin yanı sıra Rusların da Osmanlı toprakları üzerinde siyasi hedeflerinin olması, iki devleti karşı karşıya getirmiştir. İngilizler, Ruslarla yaptıkları 1877-1878 Savaşı sonunda yenilgiye uğrayan Osmanlıları Rus baskısından kurtararak Kıbrıs üzerinde söz sahibi olmuşlardır[38]. Bu yenilginin ardındından Osmanlı Devleti Ruslarla ağır şartlar içeren Ayestafanos (Yeşilköy) Anlaşması'nı[39] imzalamak zorunda kalmıştır. Ancak 1878 yılında Ruslar, İngiltere'nin baskısıyla Ayestafanos (Yeşilköy) Anlaşması'nda yer alan ağır şartların

---

[35] Gürhan Yellice, "1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı", *ÇTTAD,* Cilt:XII, Sayı:24, Bahar 2012, s.15.

[36] Güvenç, *a.g.e,* s. 29. Benjamin Disraeli ve Kıbrısla ilgili detaylı bir çalışma için bkz: Harold Temperley, "Disraeli and Cyprus", *The English Historical Review,* Vol:46, No:18, July 1931.

[37]Murat Tüzünkan & Umut Koldaş, " Hükümranlıktan Annan Planına: Ana Hatlarıyla İngiltere Dış Politikasında Kıbrıs: 1878-2004", *Akademik Orta Doğu,* Cilt: 8, Sayı:1, Yıl:2013, s.74; Esra Sarıkoyuncu Değerli, " İngiltere'nin Doğu (Şark) Politikası", *Akademik Bakış,* Sayı:14, Nisan 2008, s.3-12.; İsmail Şahin, " İngiltere'nin Akdeniz Siyasetinde Kıbrıs (1580-1878)", *Asia Minor Studies,* Cilt:4, Sayı:7, Yıl:2016, s.166.

[38]Philip Newman, *A Short History Of Cyprus,* Second Edition, Lowe&Brudone Ld, London 1953, s.200-2001;Önalp, *a.g.e,* s. 33,34.

[39] Ayastefanos Antlaşması'nın maddeleri için bkz. Muahedat Mecmuası, Cilt:IV, Ankara 2008, TTK, ss.-183-201.

hafifletildiği Berlin Anlaşması'nı[40] imzalamaya razı olmuşlardır[41]. Osmanlı Devleti sağladığı bu koruma ve desteğe karşılık İngilizlerle adanın yönetimi konusunda Kıbrıs Sözleşmesi'ni imzalamış ve adanın mülkiyeti padişahta kalmak şartıyla hukuki yönetim İngiltere'ye bırakılmıştır. 4 Haziran 1878 tarihinde imzalanan bu anlaşma ile İngilizler 92.800 sterlin karşılığında adayı kiralamışlar ve Kıbrıs'ın yönetimini devralmışlardır. İmzalanan anlaşmada Rusların Batum, Ardahan ve Kars'ı geri vermesi halinde adanın da yeniden Osmanlı Devleti'ne iade edilmesine dair bir madde bulunmuş olsa da I. Dünya Savaşı gerçekleştiğinde bu hüküm uygulanmamıştır. Böylece 22 Temmuz 1878'de İngiltere'nin adayı resmen teslim alması ile adadaki Osmanlı hâkimiyeti sona ermiştir[42].

Yukarıda kısaca tarihsel süreç hakkında bilgi verildiği gibi Türklerin Kıbrıs'ı kaybetmesinin arkasında yatan ana sebep, Osmanlı İmparatorluğu'nun iyice zayıflamasıyla Rusya ve İngiltere'nin hedefindeki bir ülke haline gelmiş olmasıdır. Dönemin en güçlü devleti olan İngiltere için Doğu'ya giden yolların güvence altına alınması, Rusya için ise güneye inme hedefine ulaşmak önem taşımaktadır. Güneye inme hayalini gerçekleştirmek isteyen Rusya'nın bu hedefe ulaşmak için mücadele ettiği Osmanlı Devleti'ni Osmanlı-Rus Harbi'nde yenilgiye uğratarak çok ağır koşullarda bir anlaşma imzalatması İngilizler'i harekete geçmeye zorlamıştır. İngilizler, Şark Meselesi olarak bilinen politikalarını tehlikeye atan bu gelişme neticesinde duruma müdahale ederek Osmanlı aleyhine bozulan dengeyi kısmen düzeltmiş olmakla beraber Akdeniz suyolunun en önemli noktası olan Kıbrıs

---

[40] 13 Temmuz 1878 tarihinde Osmanlı ve Rus İmparatorluklarının yanısıra Büyük Britanya, Fransa, İtalya Krallığı, Alman İmparatorluğu ve Avusturya Macaristan İmparatorluğu arasında imzalan Berlin anlaşması ile Osmanlı Devleti'nin dağılma süreci hızlanmıştır. Berlin anlaşması Osmanlı devletinin 19. yüzyılda en çok toprak kaybettiği antlaşma olmakla birlikte Ermeni sorununun da başlangıcı olarak değerlendirilmektedir.

[41] Metin Menekşe, " Berlin Konferansı Sonrasında Osmanlı-İngiliz İlişkilerinde Kıbrıs Meselesi (1878-1923)", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi Kıbrıs Özel Sayısı-I,* Yıl:2013, s.313-315.

[42]Nihat Erim, *Denlet Arası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları),* Cilt:1, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, TTK Basımevi, Ankara 1953, s.401-402.Ercümen Kutan, "Kıbrıs İdaresinin İngiltere'ye Terki", *Kıbrıs ve Türkler,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1964, s.66; Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, s. 6-7. Ayrıca bkz: Salahi Sonyel, " İngiltere Dışişleri Bakanlığı Belgelerine Göre; Osmanlı Padişahı Abdülhamit 48 Saat İçinde Kıbrıs'ı İngilizlere Nasıl Kiraladı", *Belleten,* Cilt:XLII, Sayı:168, ss.726-736. Bu dönem ile ilgil detaylı bir çalışma için bkz: Rifat Uçarol, *1878 Agreement and the Ottoman-British Agreement: Handover of the Island to England,* Rüstem Kitabevi, Lefkoşa1978.

Adası'nın yönetimini ele geçirmiş oldular[43]. Daha sonra ise bu geçici durumun kalıcı bir hale dönüştüğü ve Türklerin ada üzerindeki dört yüz yıllık egemenliğinin son bulduğu görülmektedir[44].

İngilizlerin yönetimi devralmasıyla, adadaki sosyal ve siyasi yapıda önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Kilisenin kontrolündeki Rumlar, batı tarzı bir yönetimin gelmesi ile birlikte Kilise'den bağımsız bir yönetim anlayışına kavuşmuşlardır. Bu durumu düzeltmek için sonraki yıllarda İngilizlerin de desteği ile Kilise'nin Rumlar üzerindeki faaliyetlerini yoğunlaştırdığı görülmektedir. Türkler ise geçmişten bu yana yönetici toplum oldukları adada, İngilizlerin yönetimi devralması ile birlikte azınlık konumuna düşmüşlerdir[45].

Osmanlı yönetiminin adadaki Türklerin haklarını arayacak kurumsal bir yapıyı miras bırakmamış olması, sonraki dönemlerde Türklerin yaşayacağı sıkıntıların ve örgütlenme sorunlarının temel nedenlerinden birisidir. Rumlar Kilise yönetiminde örgütlenirken Türkler bu tür bir örgütlenmeyi başaramamışlardır. Bu durum sonraki yıllarda Türklerin Enosis karşısında savunmasız kalmalarına sebep olmuştur. İngilizlerin yönetimi devralmasından kısa bir süre sonra 1882 yılında serbest seçimler yapılarak 18 kişilik bir Yasama Meclisi oluşturulmuştur. Ada nüfusunun çoğunu oluşturan Rumlara 9 sandalye verilirken Türklere 3 ve İngilizlere de 6 sandalye verilmiştir[46]. Son sözün İngiltere'nin atadığı valiye ait olduğu bu sistemde 1925 yılında üye sayısı 24'e çıkarılmıştır. Üye sayısının artmasına karşın Türklerin kontenjanı artırılmamış, Rum ve İngiliz üye sayısı 9'ar kişi olarak belirlenmiştir. Böylece adada Türklerin yasama işlerinde ki etkisi iyice azaltılmıştır[47].

İngilizlerin adada yönetimi devralmasından itibaren Kıbrıslı Rumlarda Enosis doğrultusunda hareketlenmeler görülmeye başlanmış ve Rumlar bu yöndeki

---

[43] Ertekün, *The Cyprus Dispute and The Birth of The Turkish Republic of Nothern Cyprus,* s.1.
[44] Güvenç, 1984, s.28,29.
[45] Gürel, 1984, s.41; Hill, s.418.
[46] Alasya *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, s. 7.
[47] Alasya *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*, s. 9.

taleplerini İngiliz makamlarına sık sık iletmişlerdir. Rumların Enosis ile ilgili ilk resmi talebi, 1907 yılında olmuştur[48]. Bu tarihte İngiltere, Kıbrıs'ın idari durumunu incelemek üzere Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı Winston Churchill'i Kıbrıs'a göndermiş ve bunu fırsat bilen Rumlar, adanın Yunanistan'a bağlanmasını talep eden bir bildiri yayınlamıştır. Churchill ise İngiltere'nin adayı bırakmak gibi bir niyetinin olmadığını belirterek bildiriyi reddetmiştir. Rumların Enosis ile ilgili beklentileri, Trablus'un kaybına da yol açan Balkan Savaşları sırasında daha da canlanmış ve adadaki Türklere karşı taciz ve tecavüzler artmıştır.

İngiltere'nin gerek barış gerekse de savaş zamanlarında kullanmak üzere Akdeniz'de ihtiyaç duyduğu üstün Kafelonya adası olabileceğini düşünen Churchill, Balkan Savaşlarının sürdüğü günlerde Yunanistan'a bir teklifte bulunmuş ve Kafelonya adası karşılığında Balkan savaşlarının ardından Selanik ve Ege adaları konusunda yardımcı olmayı veya Kıbrıs'ın Yunanistan'a bırakılmasını teklif etmiştir. Bu teklif üzerine 16 Aralık 1912 tarihinde Yunan ve İngiliz tarafları arasında Kefalonya adası-Kıbrıs pazarlığı yapılmıştır. Ancak o sırada Londra'da bulunan Yunan Dışişleri Bakanı Streit; "*Bu Yunanistan'ı İngiliz arabasına koşmak olur*" diyerek öneriye karsı çıkmıştır. Yunanistan başbakanı Venizelos öneriyi prensip olarak kabul etmesine rağmen, bir karar alınmamış ve öneri sonuçsuz kalmıştır[49].

Bu pazarlıklara henüz başlanılmadığı tarihlerde Kıbrıs'ın Yunanistan'a verileceği haberlerinin duyulması üzerine Kıbrıs Rumları taşkınlıklara sebep olmuşlar, 24 Mayıs 1912'de Hamitköy'de bazı Türklere saldırıp yaralamışlar daha sonra ise 2 Haziran 1912'de Limasol'da Türklere yönelik bir saldırı gerçekleştirerek 4 Türk'ün ölmesine ve birçok Türk'ün de yaralanmasına sebep olmuşlardır. Görüldüğü üzere Rumlar henüz 1900'lü yılların başında Türklerin içine düştüğü zor

[48] Gürhan Yellice, " 1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* Cilt: 12, Sayı:24, Bahar 2012, s.17; Ahmet Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs-II (1878-1952) Enosis Çemberinde Türkler,* CYREP, Lefkoşa 1996,s.99-108.
[49] Demirhan, *a.g.e.*, 2008, s.50-51.

durumu fırsat bilerek Enosis'i gündeme getirmiş ve Türklere yönelik fiili saldırılara başlamışlardır[50].

1914 yılına kadar, İngilizler, Enosis ile ilgili beklentilerinden dolayı rahatsız oldukları Rumları, adanın mülkiyetinin Osmanlılara ait olduğu ve bu konuya İngiltere'nin tek başına karar veremeyeceği cevabını vererek oyalamışlardır. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile adadaki durum köklü bir şekilde değişmiştir. İngilizler, 5 Kasım 1914'te Osmanlılar ile savaşta olmayı gerekçe göstererek Kıbrıs'ı ilhak etmişlerdir[51]. Adayı ilhak eden İngilizler, 1915 yılında, Yunanlıların savaşa kendi belirledikleri koşullarda katılmaları halinde, Kıbrıs'ın kendilerine bırakılmasını yeniden teklif etmişlerdir. Ancak savaşta yer almak istemeyen ve savaşı Almanya'nın kazanacağını düşünen Yunanistan bu ikinci teklifi de reddetmiştir. İngiltere bu şekilde hareket ederek adayı stratejik planlarının dışında tuttuğunu ortaya koymuş ve İngiliz kamuoyunda adanın bir yük olduğu yönündeki baskılara çözüm üretmek istemiştir. Fakat kısa bir süre sonra İngiltere bu düşüncesinden vazgeçmiştir. İngiltere'yi bu düşünceden vazgeçiren başlıca sebep, stratejik çıkarların korunmasında Kıbrıs Adası'nın rolüdür. Ayrıca bu savaşta petrolün öneminin daha da anlaşılması ile birlikte İngiltere, Ortadoğu petrollerine yakınlığı dolayısı ile Kıbrıs Adası'nı elinden çıkarmaktan vazgeçmiştir. Savaş sonunda Kars ve Ardahan'ın Türkiye'ye bırakılmış olmasına rağmen 1878'deki anlaşma hükümlerine uymayan İngiltere, adayı geri iade etmemiş ve ilhak kararı almıştır. Daha sonra 24 Temmuz 1923'teki Lozan Antlaşması'nda ise adanın kendisine ait olduğunu Yunanistan ve Türkiye'ye kabul ettirmiştir[52]. Adayı hukuken elde ettikten sonraki süreçte Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin Türkiye'ye göçü teşvik edilmiştir. Öte yandan Rumlar ise Enosis düşüncesi etrafında örgütlenerek İngilizlerden taleplerde bulunmaya başlamışlardır. Rumlar, 1929'da İngiltere'de İşçi Partisi'nin iktidarı

[50] Vehbi Zeki Serter, *Kıbrıs'ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırımı,* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Merkezi Yayınları, Ankara 2008, s.7,8.

[51] Erdem Karaca, " Birinci Dünya Savaşı'nda Kıbrıs: İlhak ve İşgal Sürecinin Neue Frei Presse'de (Viyana) Takdimi", *Sosyal Bilimler Dergisi,*Cilt:IX, Sayı:2, Ekim 2016, s.93-96

[52] Lozan Antlaşmasının 20. Maddesinde bu durum şu şekilde ifade edilmiştir. "Türkiye, Britanya Hükümetince Kıbrıs'ın 5 Kasım I914'te açıklanan ilhakını tanıdığını bildirir." Bu madde gereğince Türkiye Kıbrıs'ın İngiliz İdaresi'nde kalmasını kabul etmek zorunda kalmıştır.

gelmesinin ardından bu ülkeye bir heyet göndererek anayasada değişiklik yapılmasını ve adada kendilerine üstünlük verilmesini talep etmişlerdir[53].

İngiltere, Lozan Antlaşması'nda Kıbrıs'ın kendisine ait olduğunu Yunanistan ve Türkiye'ye kabul ettirmiş olsa da Türkiye, yürütülen müzakerelerde Ada üzerindeki haklarının gelecekteki durumu ile ilgili hukuksal bir statü yaratmayı başarmıştır. İngiltere'nin adadaki egemenliğine itiraz etmeyen Türkiye, gelecekte Kıbrıs'ta başka bir yönetim kurulması durumunda Ada'nın geleceği ve kaderi konusunda söz hakkının olduğunu Lozan Anlaşması'nın 16. maddesine koydurmuştur[54].

Rumlar, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasının 100. yılı olan 1930'daki kutlamaları da bahane ederek adadaki taşkınlıklarını arttırmaya başlamışlardır. Kilise yalnızca bu kutlamalara[55] öncülük ederek Enosis çığırtkanlığına dönüştürmekle kalmamış aynı zamanda teşvik ettikleri Rumlar'ın, İngilizlerden adanın Yunanistan'la birleşmesini isteyen bir mektup kaleme almalarını da sağlamıştır. Rumların bu mektubuna Lord Passfield, *"Daha önce söylediklerime bir ekleme yoktur. Majestelerinin hükümeti Kıbrıs'ın Yunanistan'a bırakılması isteğine boyun eğmez*." cevabını vermiştir[56].

Rumlar, geçmişte kendilerini destekleyen İşçi Partisi tarafından kurulan hükümetin Enosis ile ilgili talepleri reddetmesi ve 1931 yılında adada konulan yeni vergiler nedeniyle Kilise tarafından İngilizlere karşı örgütlendirilerek bir isyana

---

[53] Gürel, 1984, s. 121.

[54] Lozan Antlaşması 5 kısım ve 123 madden oluşmaktadır. Anlaşmanın Kıbrıs ile ilgli (16-20 ve 21) üç maddesi vardır. 16. madde şöyldir; "Türkiye işbu Andlaşmada belirlenen sınırları dışındaki tüm topraklar ile bu topraklardan olup gene bu Andlaşma ile üzerinde kendi egmenlik hakkı tanınmış bulunanlar dışındaki Adalarda-ki bu toprak ve Adaların geleceği ilgililerce saptanmış ya da saptanacaktır- her ne nitelikte olursa olsun, sahip olduğu tüm hak ve senetlerden vageçtiğini açıklar işbu maddenin hükümleri komşuluk nedeniyle Türkiye ile ortak sınırı bulunan ülkeler arasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümleri bozmaz". İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, Cilt:1 TTK, Ankara 1983,s.91. Lozan Antlşaması'nın bu maddesiyle ilgili yorum için bkz: Murat Sarıca-Erdoğan Teziç- Özer Eskiyurt, Kıbrıs sorunu, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1975.

[55] Turgay Bülent Göktürk, " Rum Ortodoks Kilisesi'nin Kıbrıs'ta Karar Alma Sürecine Etksi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* Cilt: XV, Sayı:30, Bahar 2015, s.315.

[56] Hill, s.544.

kalkışmışlardır. Esasında Rumların çıkardığı bu isyan, bir anda alevlenen bir gelişme olmayıp, 1878'den bu yana sürdürülen Enosis faaliyetlerinin sonucudur[57]. Hem Rumlar hem de Yunanlar, adanın yönetiminin İngilizlerin kontrolüne girmesinden o zamana kadar geçen sürede Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması konusunda birçok yolu denemişler ancak istedikleri başarıya ulaşamayınca şiddete yönelmişlerdir. Bu girişim Rumların adadaki ilk şiddet denemesi olup sonraki yıllarda artarak tekrarlanmıştır[58]. Rumlar bu girişimleri ile adada hedeflerine ulaşmak için şiddet ve terör dâhil her türlü yola başvuracaklarını açıkça ortaya koymuşlardır[59]. İsyanı bastırmak için Mısır'dan takviye kuvvet getirmek zorunda kalan İngiltere, olağanüstü önlemler alarak isyanı bastırmış ve yasama meclisini askıya alarak adayı doğrudan koloni idaresine bağlamıştır[60]. Dolayısıyla bu isyan, Rumların yönetimde sahip olduğu yetki ve hakların önemli ölçüde kısıtlanması ile sonuçlanmıştır.

Rumların adadaki siyasi ajitasyonlarını önlemeye yönelik yeni yasal düzenlemelerin yapılmasına yol açan bu şiddet olaylarını Ker-Lindsay[61], Pro-Enosis Yunan milliyetçiliği ile ilişkilendirmektedir. Bu tanımlama, Enosis'in adada henüz başlangıç aşamasında olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan İngilizlerin bu olaylardan sonra yaptığı yasal düzenlemeler, Enosis'in sona ermesine değil yeraltına inmesine yol açmıştır.

Bu isyanın getirdiği katı yönetimi gevşetmek isteyen İngiliz valisi, 1933 yılında adada 5 üyeli bir danışma meclisi oluşturmuştur. Kilise, 1931'deki isyanın örgütleyicisi olduğu için bu meclise dâhil edilmezken 4 üyenin Rumlardan 1 üyenin ise Türklerden seçilmesine karar verilmiştir. Fakat Rumlar bu durumdan memnun olmamış, meclise giren 4 Rum'u vatan haini ilan ederek anayasanın Rumlar lehine

---

[57] İzzet Öztoprak, " Kıbrıs'ta 1931 İsyanı ve Yankıları", *Belleten,* Cilt: LXII, Sayı:233, Yıl:1998, Nisan, s.209

[58]Rolandos Katsiaounis, *Labour, Society and Politics in Cyprus during the Second Half of the Nineteenth Century,* Cyprus Research Center, Nicosia 1996, p.8-27.

[59] Gazioğlu, s.253.

[60]Zafer Çakmak, *Kıbrıs'ta İsyan, Kıbrıs Rumlarının 1931 Enosis İsyanı ve Kıbrıslı Türklere Etkisi*, IQ Kültür Sanat Yay, İstanbul 2009, s.103-110; Fikret Kürşad, Mustafa Altan, Sabahaddin Egeli, *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi*, Kutsun Yay., İstanbul 1978, s.101; Gürel, 1984, s.134-135.

[61] James Ker-Lindsay, "A Hıstory Of Cyprus Peace Proposals", *Reunifying Cyprus The Annan Plan And Beyond*, Edited: Andrekos Varnava & Hubert Faustmann, I.B.Tauris & Co Ltd, International Library Of Political Studies: 28, 2009, New York, USA, pp: 11-24, p. 12.

değiştirilmesini talep etmişlerdir. Enosis taraftarları bu taleplere olumlu cevap alamamış olsalarda İngiltere içinde daima taraftar ve destek bulmuş olmanın verdiği güvenle bu yöndeki çabalarından asla vazgeçmemişlerdir[62]. Yaşanan gelişmeler ile açıkça tehlike altında oldukları ortaya çıkan Türkler aynı zamanda İngilizlerin Rumlara karşı aldığı tedbirlerden de olumsuz etkilenmişlerdir[63]. Öte yandan İngilizler, adada Rumlarla yaşadıkları bu sorunlara karşın adanın yönetiminden vazgeçmemişlerdir. İngiltere, II. Dünya Savaşı boyunca adada "Benevolent Autocracy" olarak adlandırılan katı ve tavizsiz bir yönetim uygulamıştır[64]. Bu arada II. Dünya Savaşı dönemi İngilizler için nispeten sorunsuz bir dönem olmuştur. Çünkü savaş sırasında çok sayıda Rum'un İngilizler tarafından savaşmak için gönüllü yazılması ve Kilise'nin de bunu desteklemesi, Rumların İngilizlere karşı girişimlerinin azalmasını sağlamıştır[65].

İkinci Dünya Savaşı'ndan zayıflamış olarak çıkan ve dünyanın tek hâkimi konumunu kaybeden İngiltere, ABD ve Sovyetler Birliği gibi yeni büyük güçlerin dünya siyasetindeki etkisini artırması ile geleneksel siyasetini gözden geçirmek zorunda kalmıştır. Bunların başında ise Londra için oldukça maliyetli bir politika olan sömürge siyaseti gelmektedir[66]. Öte yandan savaşın hemen bitiminde uzun yıllar boyunca İngiliz dış siyasetine yön veren Winston Churchill'in iktidarını kaybetmesi ve toplumsal refahı ön plana çıkaran İşçi Partisi'nin iktidara gelmesi, İngiltere'nin sömürgeler üzerindeki kontrol ve taahhütlerini gözden geçirmesine yol açmıştır. Bu politikanın bir sonucu olarak İngiltere, en büyük kolonisi olan Hindistan'ı 1947 yılında terk etmiştir[67].

İngiltere, dış politikasında bu şekilde kapsamlı bir değişikliğe giderken Kıbrıs'ın kendilerine bağlanacağı ümidi ile İngilizlerin yanında savaşa girmiş olan

---

[62]Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi* s. 9,10.
[63]Nancy Crawshaw, *The Cyprus Revolt, An Account of the Struggle for Union with Greece,* Gorge Allen& Unwin, London, 1978, s.27-29.
[64] Çakmak, a.g.e, s.171-188.
[65] Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*., s. 9
[66]İngiltere'nin içinde bulunduğu mali durumla ilgili için bk. Maria Rousou, *Britain's Balcony in the Middlet East: Cyprus Role in British Defence Strategy 1945-1957,* M.A Degree in History, Simon Fraser University, Canada 2001, pp.17-43.
[67]Tüzünakan &Koldaş, *a.g.m,* s.77; Gürel, 1984, s.196.

Yunanlılar ve Rumlar ise Enosis taleplerini daha güçlü bir şekilde dile getirmeye başlamıştır. 10 Şubat 1947'de imzalanan Paris Antlaşması[68] ile Yunanistan'ın topraklarını % 2'den fazla artırarak Ege ve Akdeniz'deki adaların mülkiyetini ele geçirmesi, Yunanlıların rüyası Megala İdea'nın yeniden canlanmasında hayati bir rol oynamıştır[69]. Yunanlıların Anadolu'yu ele geçirme ve Türkleri bu topraklardan sürme ümitleri Sakarya Savaşı ve Dumlupınar Meydan muharebeleri ile bitmiş, Atatürk'ün sağlığında Yunanlılarca tekrar bu yönde bir girişimde bulunamamışlardır. Fakat İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Sovyetlerin de etkisiyle oldukça güvensiz bir ortamda kalan Türkiye, eski topraklarının bir kısmının Yunanistan tarafından ele geçirilmesi ile neticelenen gelişmelere karşı duramamıştır. Paris Anlaşması ile Türkiye, Ege Denizi'nin yanında Akdeniz'de de Yunanlılar tarafından kuşatılır hale gelmiştir. Bu durum Ege ve Akdeniz'deki adaların neredeyse tamamını eline geçiren Yunanlılarda, Kıbrıs'ın da alınması halinde Türklerin tamamen kuşatılacağı hayalinin hızla canlanmasına yol açmıştır. Dolayısı ile Paris Anlaşması, Kıbrıs sorununun Megola İdea temelinde yeni bir boyut kazanmasına yol açmıştır[70].

1947'de imzalanan Paris Antlaşması'nda Ege Denizi'nde bulunan 12 Ada'nın Yunanistan'a bağlanması ile bu ümitleri daha da artan Yunan Parlamentosu, 27 Şubat 1947'de aldığı bir kararla Yunanistan'ın Kıbrıs'la Birleşmesi[71] konusunda bir karar çıkartmıştır[72]. Yunanlılar daha sonra bir delegasyonla taleplerini İngiliz parlamentosuna iletmişlerdir. Yunanlıların bu tutumları üzerine İngiltere hükümeti, Kıbrıs valisi Lord Winster'e bir talimat göndererek, Danışma Meclisi'nin konuyu görüşmesini istemiştir. Winster'in 1 Kasım 1947'de topladığı Meclis'e katılan 10 Rum'dan 8'inin Enosis taraftarı AKEL Partisi üyesi olduğu görülmektedir.

---

[68] Antlaşma'nın tam metni için bkz: United Nations Treaty Series, Number:3, Volume:49 ve Treaties and Other International Acts Series, No: 1648.

[69] Ali Kurumahmut (Yay. Haz.), *Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tatışmalı Adalar,* TTK Yayınları, Ankara 1998, s.7-8;Mehmet Sait Dilek, " Paris Barış Konferansı'nda Yunan Talepleri ve Büyük Güçlerin Tutumu", *Karadeniz Araştırmaları,* Sayı:36, Kış 2013, s.34-37;

[70] Bilal N. Şimşir, *AB, AKP ve Kıbrıs,* Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Aralık 2003, Ankara, s. 18-19.

[71] Yunan Parlamentosu 27 Şubat 1947'de Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi için bir karar almış ve bunu dünyaya açıklamıştır. Ve Yunan Hükûmeti adanın kendilerine verilmesi karşılığında ABD'ye ve İngiltere'ye adada üs verebileceğini açıklamıştır. Yıldız Çeliktaş "Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Kıbrıs sorunu" 24 Haziran 2013 http://politikaakademisi.org/2013/06/24/turkiye-yunanistan-iliskilerinde-kibris-sorunu/ Erişim Tarihi:11.07.2018

[72]Robert Stephens, *Cyprus- A Place of Arms,* Pall Mall Press, London 1996, p.30.

Toplantıya ayrıca 7 Türk ve 1 Maruni üye katılmıştır[73]. Rumlar tam özerklik isterken Vali Winster daha esnek bir yönetim önermiş ve iki tarafın taleplerinin uyuşmaması nedeniyle toplantıdan bir sonuç alınamamıştır[74].

Her ne kadar bu toplantıdan sonuç alınamamış olsa da Rumlar, self determinasyon temelinde talep etmiş oldukları hakları, Truman Doktrini ve BM Anayasası ile ilişkilendirmişler ve bu taleplerinden geri adım atmamışlardır[75]. Fakat Londra'nın Yunan tarafının beklentilerine karşılık vermemesi, Kıbrıslı Rumların Enosis konusunda daha radikal bir tutum benimsemelerine yol açmıştır. Kıbrıs Ortodoks Kilisesi önderliğinde 15 Ocak 1950'de bir plebisit* gerçekleştirmişlerdir. Seçimlere katılan 224.700 seçmenin 215.000'i yani yaklaşık %96'sı, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına evet oyu vermiştir[76]. Ancak bu oylama ada üzerinde söz sahibi

---

[73] Şükrü S. Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960)*, C.II, Kaynak Yay, İstanbul, 1985, s.61.

[74] İngiliz Hükümeti'nin Kıbrıs için düşündüğü Anayasa'nın taslağı şöyledir; 1- 21 yaşını doldurmuş İngiliz vatandaşı erkeklere oy hakkı, 2- Yasama meclisinde Rumlara çoğunluğun verilmesi, Türk toplumuna da nüfusuyla orantılı bir kontenjanın ayrılması, 3- Yürütme gücünün, Vali ile, Yasama Meclisindeki çoğunluğu arasından Vali tarafından seçilecek "Yürütme Konseyi" üyeleri ve "Yürütme Konseyi"nin atanmış üyeleri arasında paylaşılması, 4- Hiçbir vatandaşın, adanın İngiliz Uluslar Topluluğu içindeki statüsü dışında hiçbir konuda düşünce açıklama özgürlüğünden yoksun bırakılamayacağı, 5- Savunma, dış ilişkiler ve azınlıkların özel hakları konusunda Valinin yetkili kılınması, 6- Kamu düzeni, adalet ve iyi hükümet ilkeleri doğrultusunda, Valinin Yasama organının reddettiği yasaları da uygulama yetkisine sahip olması (Gürel, 1985, s.62-63).

[75] BM anayasasının amaçlar ve prensipler başlıklı birinci bölümünün 2.maddesi böyle bir hakka atıfta bulunmakta ve şöyle demektedir: "Haklar için tanınan eşit haklar ve self determinasyon prensibine saygı gösterilerek ve dünya barışçı için gerekli diğer önlemler alınarak uluslararası arenada dostça ilişkileri geliştirme.." buradan anlaşıldığı üzere bu madde halklardan söz etmektedir. Böylece bir ülkede yaşayan çeşitli halkların eşit haklara ve self-determinasyon hakkına sahip olduğu anlamı taşımaktadır. Halbuki Makarios ve Rum liderler bunu, aynı ülkedeki çoğunluğun azınlığa hükmedebileceği ve çoğunluğun politik istemlerine azınlığın uyması gerektiği anlamında almış ve BM'ye yapılan ilk başvuruyu yanlış bir temele oturtmuştu. Makarios'un bundaki esas amacı o dönemde çok ilgi gören self determinasyon yoluyla Kıbrıs sorununu tüm dünyaya duyurmak ve bu yolla İngiliz idaresi için bir baskı unsuru oluşturmaktı. Uluslararası platformda Enosis için savunlan düşünce veya ilk amaç artık buydu: halklar kendi kaderlerini kendileri tayin edebilir. (Soyalp Tamçelik, "Değişen Dünya Düzeninde Kıbrıs'ın Yeri ve Self-Determinasyon İlkesinin Yeniden Değerlendirilmesi", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 3, 2001, s.295-298.)

* Plebisit: Halkoyuna başvurma biçimlerinden birisi. Kavram uluslararası alanda, genellikle bir sömürge ya da iki devlet arasında tartışmalı bir toprak parçasının kendi kaderini tayinine imkan verecek bir uygulamaya işaret etmektedir. Bu açıdan *plesibitin* anlamı, kendisiyle ilgili bir uluslararası anlaşmazlık söz konusu olan bir bölgede sorunun, bölge halkının bir oylama ile göstereceği tercih doğrultusunda çözülmesidir. *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü,* s.541-542.

[76]Zenon Stavrinides, *The Cyprus Conflict, National Identity and Statehood,* Loris Stavrinides Press, Nicosia 1976, p.27-28.

olan İngiltere ve Türkiye tarafından tanınmamıştır. Bu da Rumların Enosis'e yönelik faaliyetlerini daha da artırmasına yol açmıştır[77].

İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı koşullar, Rumların adada daha aktif bir hale gelmesine sebep olmuş, savaş boyunca aynı safta mücadele etmenin verdiği cesaretle Rumlar İngilizlere karşı daha talepkar bir tavır içine girmiştir. Başlangıçta İngilizler, Rumların istediği özerklik gibi talepleri kesin bir dille reddetmiş olsalar da 1948'deki Winster Önerileri**,** bir esnemenin olduğunu göstermektedir. Fakat 1950'de Rumların Ortodoks Kilisesi'nin öncülüğünde plebisit oylaması yapması ve 1955'ten itibaren adadaki İngiliz varlığına yönelik EOKA[78] kampanyası İngilizlerin Rumlara mesafeli davranırken Türklere daha yakın politikalar izlemesine yol açmıştır. Rumların İngilizlere yönelik organize girişimlerinin ardından İngiliz tarafının adadaki Türklere daha fazla güvendiğini ortaya koyan adımları, geleneksel böl-yönet politikası olarak değerlendirilmiş ve gerginlikler daha da artmıştır[79].

Kıbrıs'ta bu plebisit oylamasının olduğu tarihlerde adanın geleceğini önemli ölçüde etkileyecek bir gelişme daha yaşanmıştır. O da Kitium Piskoposu olan Mouskos'un en büyük rakibi olan Girne Piskoposu'nu Enosis davasını anlatmak üzere ada dışına göndermesi ve bu arada Kilise üzerindeki otoritesini pekiştirerek Kilise'nin tüm dizginlerini eline geçirmesidir. Mouskos, Başpiskopos'un ölümünden dört ay sonra henüz 37 yaşında iken 18 Ekim 1950'de III. Makarios adıyla Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu olmuştur[80]. Böylece Kilise'de, ilerleyen dönemlerde

---

[77] Gürel, 1985, s.65-69.

[78] Ethniki Organosis Kyprion Agoniston (Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü)(EOKA): Enosis amacına en hızlı biçimde ulaşmak üzere Birleşik Krallık idaresine karşı Kıbrıs Rumları tarafından 1955 yılında Kıbrıs'ta kurulan silahlı bir örgüt olan EOKA zamanla adada yaşayan Türkleri hedef almıştır. Ancak EOKA'nın kendi prensiplerini kabul etmeyen Kıbrıslı Rumlara karşı da gasp ve saldırılarda bulunduğuda bilinmektedir. Derya Sevinç "Türk-Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs sorununda Yeni Bir Aşama (1954-1960)", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi Sayı: 60, Bahar 2017, s. 171-206

[79] James Ker-Lindsay,p. 12,13.

[80]Micheal Chirstodoulos Mouskos, Makarios III, (1913-1977) Kıbrıs tarihinin en önemli isimlerinden olan Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1. Cumhur Başkanıdır. Aynı zamanda Kıbrıs Rum toplumunun ruhani lideridir. 1954 yılında Yunanistan Başkanı Papagos ile yapmış olduğu görüşme sonrasında Yunanistan'dan Enosis desteğini sağlamıştır. Makarios'un 1964'e kadar olan dönemde Enosis yanlısı bir siyaset izlemiş, daha sonra ise, bu siyaseti terk ederek, Kıbrıs Rum milliyetçiliği

Kıbrıs'taki siyasi gelişmeler üzerinde büyük bir etkisi olacak olan Makarios dönemi başlamıştır.

Adada bu gelişmeler yaşanırken 1951'e kadar resmen tanıma dışında Kıbrıs konusunda fiili herhangi bir adım atmayan Yunanistan'da politika değişikliği gündeme gelmiştir. Dönemin başbakan yardımcısı Sofokles Venizelos, 1 Şubat 1951'de Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesi gerektiğini açıklamış ve bu politika o tarihten itibaren devlet politikası haline getirilmiştir[81]. Bu talebine dış dünyadan destek bulmak isteyen Yunanistan'ın Kıbrıs'ta İngilizler ve Amerikalılara adada askeri üsler kurmayı teklif ettiği de görülmektedir[82].

Öte yandan Yunanistan Başbakanı Venizelos'un açıkça iltihaktan bahsettiği bu açıklamasının Türkiye tarafından dikkate alınmadığı, Yunanistan'ın Enosis gibi bir hayalinin olmadığı yönünde bir kanaatin hâkim olduğu görülmektedir. Dolayısı ile Yunanistan'ın ve Rumların bu dönemdeki siyasetine cesaret veren unsurlardan birisinin Türkiye'nin bu tavrı olduğunu söylemek mümkündür[83].

Venizelos iktidarı döneminde Yunanistan'dan istediklerini tam olarak alamayan Makarios için, Papagos'un[84] iktidara gelmesi ile yeni bir dönem başlamıştır. Makarios'un isteklerinin, Enosis'i kullanarak toplumsal tabanda geniş bir destek bulmak isteyen Papagos'un hedefleriyle uyuşması ile birlikte Rumlar için daha aktif ve sert politika dönemi başlamıştır. Papagos, İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden'in 1953'te gerçekleştirdiği Yunanistan ziyareti esnasında yapılan

---

üzerinde bağımsız Kıbrıs merkezli bir siyaset yürütmüştür. Mehmet Hasgüler, *Kıbrıs Siyaseti El Kitabı ve Sözlüğü,* Alfa Yayınları, İstanbul 2018, s.399-401;Gürel, 1985, s.69.

[81] Mustafa Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, Hiperlink Yayınları, İstanbul 2010, s.44.

[82]Stephens, *a.g.e*, s.133;Mustafa Albayrak, "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XVI, Mart 2000, Sayı:46, Ankara 2000, s.250-251.

[83] Güvenç, 1984, s. 44-45.

[84] Aleksandrs Papagos, (1883-1955) General Ioannis Metaksas yönetiminde Genelkurmay Başkanlığı yapmış, 1940-41 Alman ve İtalyan saldırılarında Yuanan ordusunun Başkomutanlığında bulunmuş, 1951'de ordudan ayrıldıktan sonraGeneral de Gaulle'nin Rassemblent du peuple français örgütünü örnek alarak Yunan Dirilişi adıyla ABD'nin de baskılarıyla çoğunluk sisteminin uygulandığı 1952 seçimlerinde 300 sandelyeli meclisin 247'sini kazanarak iktidara gelmiştir. Richard Clogg, *Yunanistan'ın Kısa Tarihi,* Çev: Dilek Şendil, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2015. s.267,268.

dostluk görüşmelerinde taleplerini dile getirmiş ancak Eden oldukça katı ve sert ifadelerle Enosis taleplerini geri çevirmiştir. Eden, Enosis'i reddetme gerekçesinde İskenderiye ve New York'ta da Rumların yaşadığını, Rumların yaşadığı her yerin Enosis'e dâhil edilemeyeceğini belirtmiştir[85]. Görüşlerine karşı çıkılmasına kızan Papagos'un bu tatsız görüşmeden sonra tavrını daha da sertleştirdiği görülmektedir. Yaşanan bu görüş ayrılığı iki taraf arasında ciddi bir ayrışmanın da başlangıcını oluşturmaktadır. İngilizler, Enosis'e açık bir şekilde karşı çıkarken Yunanistan da bu tarihten itibaren Enosis politikası gütmeye başlamıştır[86].

İngiltere'den istediğini alamayan Yunanistan'ın, 23 Mart 1954'te Kıbrıs'ın kendisine ilhakı meselesini BM gündemine taşımaya karar verdiği görülmektedir[87]. Fakat Yunanistan'ın talebi üzerine 17 Aralık 1954 tarihinde BM Genel Kurulu'nda yapılan oylamada, teklif 1 evet oyuna karşılık 50 NATO üyesi devletin hayır oyu ile çok net bir şekilde reddedilmiştir. BM aracılığı ile istediğini alamayacağını anlayan Yunanistan'ın taktik değiştirerek Kıbrıs'ı kan gölüne çevirecek yöntemlere başvurmaya yöneldiği görülmektedir. Yunanistan bu amaçla, gerilla hareketleri konusunda uzman birisi olan Albay Grivas'ı EOKA'yı kurmakla görevlendirmiştir[88]. Yunanistan'ın her türlü desteği sağladığı EOKA, 1 Nisan 1955 tarihinde faaliyete geçmiş[89], Albay Grivas ise Dighenis takma adıyla İngiltere ve Türkiye'yi düşman

---

[85] Anthony Eden'in Enosis'e karşı çıkmasının altında yatan asıl sebep Orta Doğu ve petrol konusuydu. Eden Kıbrıs'a son derece önem vermekteydi. Bu dönemde Avam Kamarası'nda yapmış olduğu bir konuşmada bu açıkça görülmektedir; *" Kıbrıs yoksa petrol de yoktu; petrol yoksa da Britanya'da açlık ve işsizlik olurdu."* Konuşmanın tam metni için bkz: Anthony Eden, " Speech at House of Commons", *House of Commons,* Vol:550, Col.419, 14 March 1956.

[86] Gazioğlu, s.18-19; Gürel, 1985, s.90; 1954-1959 yılları arasını kapsayan detaylı bir çalışma için bk: Robert Holland, *Britain and the Revolt in Cyprus (1954-1959),* Clarendon Press, Oxford 1998.

[87] Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi* s. 21;

[88] EOKA: Yunanlıların geleneksel Megola İdea ve ENOSİS hayallerinin Kıbrıs özelindeki örgütlenmesidir. İlk önce Makarios tarafından 1951'de PanKıbrıs Gençlik Teşkilatı (PEON) adıyla kurulmuş daha sonra Yunanistan Başbakanı Pagosos'un onayıyla kurulan Kıbrıs Savaşçılarının Milli örgütü (EOKA)'ya dönüşmüştür. Helenizm ve Enosis'in silah zoruyla gerçekleştirilmesi amacıyla kurulmuş olup 1 Nisan 1955'te silahlı faaliyetlerine başlamıştır (Ahmet Aydoğdu, Kıbrıs sorunu, Çözüm Arayışları, "Annan Planı ve Referandum Süreci", Asil Yayın Dağıtım, Birinci Baskı, 2005, Ankara., s. 12); Alasya, *Tarihte Kıbrıs,* s.172-179.

[89]Charles Foley, ed, *The Memoris of General Grivas,* Longmans Green and Co. Ltd., London, 1964, s.12-33; EOKA eylemeri için bk. Gençlik, Spor, Köy ve Halk Eğitimi Dairesi, *Akritas Planı: "Türkü İmha Planı",* Ergenekon Yayınları, Lefkoşa 1972.;Makarios Drusotis, Karanlık Yön EOKA, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 2007.

ilan eden, her iki tarafa ait unsurların da Kıbrıs'tan atılacağını dile getiren bir bildiri yayınlamıştır[90].

Yunanistan'ın ve Rumların bu yolu seçmesi üzerine İngilizlerin de Türkiye'nin ağırlığını artıran bir politika tercihine yöneldikleri görülmektedir. Bu gelişmeler olurken mesele bir kez daha BM gündemine gelmiş ve İngiltere'nin de isteği ile 29 Ağustos 1955'te Londra Konferansı[91] olarak bilinen konferans gerçekleşmiştir. Bu konferansta Yunanlılar isteklerini ve tezlerini sıralarken Türkiye de statükonun devamını veya Kıbrıs'ın Türkiye'ye iltihakını savunmuştur. İngiltere'nin ise self-goverment prensibini masaya getirdiği görülmektedir. Bu arada Türkiye, konferanstan 6 gün önce İngiltere'ye bir nota vermiş ve adadaki Türklere karşı gerçekleşen eylemlerin devamı halinde sessiz kalmayacağını bildirmiştir. Ancak konferansın yapıldığı günlerde İstanbul'da 6-7 Eylül 1955[92] olayları patlak vermiş ve bu gergin ortamda konferans bir sonuca ulaşamadan dağılmıştır. Konferanstan istediğini alamayan Yunanistan'ın BM'ye yaptığı başvuru ise 23 Eylül 1955 tarihinde BM Genel Kurulu'nda görüşülmüş ve reddedilmiştir[93].

Londra Konferansı, esasında o güne kadar İngilizlerle Yunanistan arasındaki bir mesele olarak cereyan eden Kıbrıs sorununun uluslararası düzeyde Türkiye'nin de dâhil olduğu bir sorun halini almasını sağlamıştır. Bu yönüyle Londra Konferansı, hem Türkiye'nin Kıbrıs siyaseti hem de Kıbrıslı Türklerin varlığının korunmasında çok önemli bir dönemeç anlamına gelmektedir. Türkiye, Londra Konferansı'nda

---

[90] Hüner Tuncer*, Kıbrıs Sarmalı Nasıl Bir Çözüm?,* Kaynak Yay, İstanbul, 2012, s. 49. Gürel, 1985, s.102.

[91] İngiltere Londra konferansı boyunca soruna genel yaklaşımını devam ettirerek çözümden ziyade çözümsüzlüğe odaklanmıştır. İngiltere "Böl ve Yönet" taktiğiyle sorunu önce Türk-Yunan meselesi haline getirmek istemiş, ardından da self-determinasyonu gündeme getirerek adada yaşayan iki toplum arasındaki güvensizliği arttırmayı amaçlamıştır. İngiltere'nin amacı böylelikle dünya kamuoyunda iki toplumun bir arada yaşamasının mümkün olmadığı algısını yaratmaktır. Ulvi Keser "Kıbrıs sorunu Bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XII/25 (2012-Güz), ss. 181-226.

[92] 5 Eylül 1955 tarihinde Atatürk'ün Selanik'te bulunan evinin yakınlarında bir bomba patlamış ve basının bu haberi duyurması ile toplumda bir tepki meydana gelmiştir. Bu tepki sebebiyle 1955 yılının 6 Eylül'ünü 7 Eylül'e bağlayan gece başta İstanbul olmak üzere ülkenin bazı yerlerinde yaşanan ve Gayrimüslim azınlığı hedef alan saldırılar meydana gelmiştir. Gürhan Gürcan "6-7 Eylül Olayları", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2006

[93] Gürel, 1985, s.105.

temel olarak eski düzenin devamını, Ada'da İngiltere'nin sömürge yönetiminin devam etmesini savunmuştur. Ancak bu yönetimin sürdürülememesi durumunda Türkiye'nin eski hukuktan kaynaklanan hakkının devreye girerek Ada'nın esas sahibi olan Türklere devrini talep etmiştir. Konferasa Türkiye'yi temsilen katılan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Türkiye'nin Kıbrıs ile olan tarihi, hukuki ve siyasi bağlarına vurgu yaparak Ada üzerindeki haklarını dile getirmiş ve böylece Türkiye ilk defa bu konferansta Kıbrıs konusundaki tavrını uluslararası düzeyde ortaya koymuştur[94].

Türkiye'nin Kıbrıs Meselesi'ne uluslararası düzeyde dâhil olmasının arkasında yatan başlıca faktör, İngilizlerin adaya yönelik tercihlerinin bu yönde olmasıdır. İngilizlerin adadaki varlığınının temel önceliği İngiliz çıkarlarının korunması olmuştur. İngilizler, Kıbrıs'ın Berlin Antlaşması ile kendilerine devredilmesinden kısa bir süre sonra adada idari teşkilatlarını kurmuşlar ve bölgede yaşayan her iki toplumu da kontrolüne almışlardır. Ancak Birinci Dünya Savaşı sırasında Kıbrıs Rumlarının adanın Yunanistan'a katılması yönündeki talebi İngilizlerin adayı iltihak etmelerine yol açmıştır. İngilizler savaş sırasında Rumları kendi ordularında görevlendirirken Türkleri de baskı altında tutmaya yönelmişlerdir. Fakat devam eden süreçte Rumların İngilizlere sürekli sorun çıkarması ve 1955'te adayı Yunanistan'a bağlamak istemesi üzerine İngiltere, Türkiye'yi de yanına alarak adadaki sorunu Yunanistan ile müzakere etme yolunu seçmiştir. İngilizlerin bu tercihinin amacı, adada Türkleri etkin hale getirerek geleneksel böl-yönet stratejisi kapsamında Rumları dengelemektir[95].

Ada'da ise İngiltere'nin self-goverment teklifini kabul etmeyen Başpiskopos Makarios ile birlikte Girne Piskoposu Kipriyanu ve diğer Rum liderler sürgüne gönderilmiştir[96]. Sürgün kararıyla birlikte EOKA şiddet eylemlerine tekrar başlamış

---

[94] Tekin Önal, "Fatin Rüştü Zorlu'nun Siyasi Mücadelesi (Mayıs 1954-Mayıs 1960)", *Akademik Bakış Dergisi,* Cilt:8, Sayı:15, Kış 2014, s.165; Hüseyin Bağcı, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar,* Genişletilmiş 2. Baskı, OTDÜ Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara 2001, s.109.

[95] İdris Bostan*, Uzman Röportajları, Uzman Röportajları Işığında Kıbrıs Meselesi*, Karahan Kitabevi, ed: Mehmet Direkli, Adana, 2016, s. 9,10.

[96] Önalp, s.56.

ve 21 Haziran 1955 ve sonrasında yaşananlar İstanbul'da 6-7 Eylül 1955 Olayları ile sonuçlanmıştır. Artan gerginlik dolayısı ile İngiltere iki tarafı self-goverment üzerinde uzlaştırmaya çalışmış, bunda başarılı olamayınca Lord Radcliffe tarafından yeni bir anayasa[97] hazırlanmıştır[98]. Yunanistan, bu anayasa teklifini taksim tezine açık olduğu gerekçesi ile reddederken Yunanistan ile İngiltere'nin birbirlerine yönelik suçlamaları artmaya başlamıştır. 18 Şubat 1957'de iki taraf da karşılıklı olarak meseleyi ayrı ayrı BM'ye taşımış, ancak başvurular sonuçsuz kalmıştır. Daha sonra NATO Genel Sekreteri Lord Ismay'ın arabuluculuk teklifini Türkiye kabul ederken Yunanistan reddetmiş ve bu girişimden de bir sonuç alınamamıştır[99].

"Taksim Tezi" adanın Enosis dâhilinde Rumların egemenliğine girme tehlikesine karşın Türkiye'nin ortaya attığı ve adanın ikiye taksim edilmesini talep eden bir görüştür. 1958 yılında Türklere yönelik saldırıların artması ve birçok kişinin katledilmesi karşısında İstanbul'da Beyazıt Meydanı'nda ve Ankara'da yüzbinlerce kişinin katıldığı tel'in mitingleri yapılmış[100] ve adanın ikiye taksim edilmesi kamuoyunda yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır[101]. Bu tarihlerde İngiltere, Türkiye'ye dâhili muhtariyet ve özerklik gibi tekliflerde bulunmuş ancak Türkiye bu teklifleri reddederken 16 Haziran'da TBMM'de yapılan gizli bir oturumda taksim

---

[97]Yaşanan gelişmeler nedeniyle özerklik anayasası çalışmalarına hız veren İngilizler 1956 Temmuz'unda, Lord Radcliffe'i anayasa uzmanı olarak Kıbrıs'a gönderdi. Lord Radcliffe de Kıbrıs'ta görüşmeler yaparak bir anayasa hazırladı. "Radcliffe Anayasası" adı verilen bu anayasa, 19 Aralık 1956'da İngiliz Hükümeti tarafından kamuoyuna açıklandı. Radcliffe Anayasası'na göre, 24 Rum, 6 Türk ve 6 İngiliz üyeden oluşan 36 üyelik bir yasama organı olacaktı. Savunma, kamu güvenliği ve dış ilişkilerde vali yetkili olacaktı. Ayrıca İngiltere, NATO ve Bağdat Paktı'yla ilgili askeri yükümlülüklerini yerine getirebilmek için Kıbrıs'ı bir üs olarak kullanabilecekti. Emrah Balıkçıoğlu, "Kıbrıs Müzakerelerinde "Taksim" Tartışmaları (1956–1959)", VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Yıl 1, Sayı. 2 Güz 2016 s.43

[98]Büşra Çakmak, "Kıbrıs'ta İngiliz Yönetimi ve Yapılan Çözüm Planları", *Tarihte Kıbrıs (İlkçağrlardan 1960'a kadar),* Ed. Osman Köse, İmsak Ofset, Bursa 2017,s.861-862.

[99] Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi* s. 13.

[100] Kıbrıs'ta Türk ve Rum halkları arasında ortaya çıkan sorunlar ve şiddetli çatışmalar sonrası, 8 Haziran 1958 tarihinde, Kıbrıs'a yönelik olarak İstanbul Beyazıt Meydanı'nda başlayan"Ya Taksim, Ya Ölüm" mitingine yüz binler katılmış ve sonrasında mitingler, ülke genelinde yüksek katılımla ardı ardına gerçekleşmiştir.Mitingler 6 Temmuz 1958 yılında sona ermiş ve toplamda katılımın milyonları bulduğu mitingler sonrası, Türk kamuoyunun Kıbrıs'a yönelik duyarlılığı en üst noktalara ulaşmıştır.Fevzi Çakmak, "Türk Kamuoyunda Kıbrıs Algısı: 1958 Yılı Kıbrıs Mitingleri", http://ataturkilkeleri.deu.edu.tr/ai/uploaded_files/file/fevzi/KIBRIS%20MiTiNGLERi.pdf, (29.07.2018), s.1

[101] Faruk Sönmezoğlu, "Kıbrıs sorununda Tarafların Tezleri", Der: Esat Çam, *Türk Dış Politikasında Sorunlar,* Der Yayınları, İstanbul 1989, s.130.

tezinin desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye'nin resmi olarak taksimden yana tavır koyması adanın tamamında Enosis'in gerçekleşmesini imkânsız kılarken uluslararası çevrelerin de iki toplumu esas alan ve diğer devletlerden bağımsız yeni bir devletin kurulması fikrini desteklemesinin önünü açmıştır. Dolayısı ile Türklerin Enosis'in karşısına Taksim planı ile çıkması adanın başka bir güce/devlete bağlanması fikrini zayıflatırken idarenin yerli halka bırakılması fikrini de güçlendirmiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti'ne giden yolun fikri temelleri ortaya çıkmaya başlamıştır[102].

Taksim tezi* resmi olarak 1958 yılında kabul edilmesine rağmen tezle ilgili görüşler ilk olarak 1955 yılında Türkiye'de yayın yapan Forum isimli bir dergi tarafından ortaya atılmıştır. Ancak bu tez başlangıçta hem Türkiye hem Kıbrıs Türkleri tarafından kabul görmemiştir. Fakat İngilizlerin 1958'de ilk kez adadaki her iki topluma ayrı self determinasyon verilmesinin adanın taksimi anlamına geleceğini dile getirmesi ile birlikte Türkiye bu tezi sahiplenme yoluna gitmiştir. Taksim tezi, Enosis tezine karşı Türklerin ileri sürdüğü tek tez olup Kıbrıs sorununun ortaya çıkışıyla birlikte Kıbrıs Türklerinin en büyük savunucularından biri olan Dr. Fazıl Küçük'ün yoğun çabalarıyla ve bir kısmına bizzat katılımıyla Türkiye'de düzenlenen mitinglerde "Ya Taksim Ya Ölüm" sloganı ile toplumsal hafızaya kazınmıştır[103]. Toplamda katılımın milyonları aştığı, Türkiye'nin pek çok yerinde gerçekleştirilen ve radyolardan canlı yayınlanan bu mitingler sayesinde Dr. Fazıl Küçük'ün yoğun çabaları meyve vermiş ve Türk kamuoyunun Kıbrıs'a yönelik duyarlılığı en üst noktalara ulaşmıştır. Mitingler ile birlikte ortaya çıkan halk desteği, Kıbrıs

---

[102]Muzaffer Yılmaz, " The Cyprus Conflict and The Question of Identity", *Ulusararası Hukuk ve Politika,* Cilt:1, No:4, Yıl:2005 s.82;Aydoğdu, s. 34,35.

* Taksim: 1950'li yılların ikinci yarısında Kıbrıslı Rumların enosis veya Yunanistan'la birleşme arzularına ve eylemlerine karşı Kıbrıslı Türkler arasında Taksim veya bölünme şeklinde ortaya çıkmış bir tepki fikridir. Rumlar Yunanistan'la birleşmek isterse Kıbrıslı Türkler de Türkiye ile Taksim talep etmekteydiler. Aslında enosis Rum milliyetçiliğinin ana ideolojik menzili olurken onun tam karşısında Kıbrıs Türk milliyetçiliğinin taksim önermesini rahatlıkla konumlandırmak mümkündür. Bu tepki aslında yıllardır beraber yaşadıkları Rumların Yunanistan'a bağlanma arzunun Kıbırslı Türklerin güvenliğini tehdit edeceğini düşünmelerinden ötürü ortaya atılmış bir tezdir. Bu çerçevede Taksim en azından Kıbrıslı Türklerin kendilerini daha güvende hissedeceği bir tez olarak sahiplenilmiştir. Mehmet Hasgüler, *Kıbrıs Siyasi El Kitabı ve Sözlüğü,* Alfa Yayınları, İstanbul 2018, s.511,512.

[103]Emrah Balıkçıoğlu, " Kıbrıs Müzakerelerinde "Taksim" Tartışmaları (1956-1959)", *Vakanüvis,* Yıl:1,Sayı:2, Güz 2016, s.42-44;

meselesinde zor günlerin yaşandığı o dönemde Türk tarafının içerde ve dışarıda, elini güçlendirmiştir[104].

Kıbrıs'taki Enosis amaçlı eylemlerin ve tedhişin 1955'e kadar esas hedefi, Ada'nın kontrolünü elinde tutan İngiltere üzerinde baskı yaparak İngilizleri Rumlar lehine bir çözüme ikna etmektir. Bu zamana kadar Türkiye'nin Kıbrıs sorununa uzak durduğu, Yunanistan ile barış içinde yaşama politikasını ön planda tutarak sorunu elden geldiğince görmezden gelmeye çalıştığı görülmektedir. Türkiye'nin pasif tutumunu sürdürdüğü bu yıllarda Yunanistan'ın öncülüğünde Rumlar sorunu BM'ye taşıyarak çözümü burada aramışlar ancak İngilizlerin BM'deki ağırlığı istediklerini almalarına engel olmuştur. Yunanistan ve Rumların taleplerinin ileri düzeylere ulaşması nedeniyle İngiltere, Türkiye'yi aktif olarak sürece dâhil eden bir politikaya yönelmiş, bu teşviklerin neticesinde 1955 yılında Türkiye'de resmi olarak meseleye dâhil olmuştur. 1 Nisan 1955'te Kıbrıs'ta bir terör hareketi başlatan Rumlar, 21 Haziran 1955'te ilk defa Türkleri hedef alan bombalama eylemleri gerçekleştirmişlerdir. Bu eyleme kadar Kıbrıs'ta yaşananları Sovyetlerin bir kışkırtması olarak gören Türk Hükümetinin bu olayların ardından aniden tavır değiştirerek sert bir tutum içerisine girdiği ve o zamana kadar uzak kaldığı çözüm masasına İngiltere'nin daveti ile 1 Temmuz 1955'ten itibaren açık talepleri olan bir ülke olarak oturduğu görülmektedir. Yunanistan'ın tedirginliğine yol açan bu gelişmelerden kısa bir süre sonra Ankara'da hükümet içinde bakanlık düzeyinde değişimler gerçekleşmiş ve 24 Ağustos'tan itibaren Türkiye, Başbakan Menderes'in demeciyle daha da sertleşen bir tavır içerisine girmiştir. Türkiye'nin o güne kadar dostluğa gölge düşürmeme gayesi ile sürdürdüğü pasif siyaseti ani bir kararla değiştirmesinden kısa bir süre sonra ise 6-7 Eylül 1955 Olayları meydana gelmiş[105], taraflar arası ilişkiler iyice gerilmiştir[106].

---

[104] Fevzi Çakmak, *Türk Kamuoyunda Kıbrıs Algısı: 1958 Yılı Kıbrıs Mitingleri*, II. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu 21-25 Ekim 2010, Ankara, 2011, s.549-566; Mehmet Hasgüler, *Dr. Fazıl Küçük: "Kurucu" Cumhurbaşkanı Muavini*, https://www.kibrisgazetesi.com/yazarlar/prof-dr-mehmet-hasguler/dr-fazil-kucuk-kurucu-cumhurbaskani-muavini/2610 Erişim:06.11.2018

[105]Gürhan Gürcan, *6-7Eylül Olayları,* Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s.74-84; Sina Akşin, *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi,*

Türkiye'nin Kıbrıs Meselesi konusundaki bu tutumunun ipuçlarını Denktaş'ın o yıllara ilişkin anılarında da görmek mümkündür. Denktaş, 1950'li yıllarda Türkiye'nin tutumundan bahsederken üstü kapalı olarak bazı zamanlar Yunanistan'a öncelik verildiğini ima etmektedir. Hatta Denktaş'ın garantör devlet olarak asker talebine kızan Demokrat Partili Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu bu talebe *"Siz Yunanistan'ı ne sanıyorsunuz, o da şerefli bir devlettir. Her şeyi kabul etmez"* diyerek cevap verir. Buna karşın Denktaş, 1960'larda İnönü'nün Kıbrıs Meselesi'ndeki tutumunun ayakta kalmalarını sağlayan en önemli güç kaynağı olduğunu belirtmektedir[107]. Dolayısı ile Türkiye'nin Kıbrıs Meselesi'ndeki tutumunun konjonktürden etkilendiğini söylemek mümkündür. Ayrıca Türkiye'nin bu meselede Yunanistan'ı incitmeme çabasının önemli kayıplara yol açtığını söylemekte yanlış olmaz.

Kıbrıs'ın Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğine geçtiği 1571'den adadaki hâkimiyeti İngilizler'e devreden Berlin Antlaşması'nın imzalandığı 1878 yılına kadar adada bulunan Türkler ve Rumlar barış ve huzur içerisinde yaşamayı sürdürmüşlerdir. Ancak Kıbrıs'ı belirli şartlar altında kiralamış olan İngilizlerin Birinci Dünya Savaşı sırasında adayı ilhak etmesi ve 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile bu ilhakın hukuki bir nitelik kazanmasının ardından adada Türklere yönelik girişimler başlamıştır. Bunun neticesinde adadaki Türk nüfusu 1931 yılından itibaren adada ayaklanan Rumların bağımsızlık mücadelesinin de hedefi haline gelmiştir. Bağımsızlık mücadelesinin ilk dönemlerinde öncelikle Rumları hedef alan Kıbrıslı Rumlar, özellikle 2. Dünya Savaşı'nın ardından Türkler'e de yoğun saldırılarda bulunmuşlardır. Adada bu gelişmeler yaşanırken Yunanistan'ın BM nezdindeki girişimleri ile sorun uluslararası platformlara taşınmıştır. Yunanistan'ın girişimlerinden de cesaret alan Rumların bağımsızlık konusundaki seslerini

---

Cilt:II, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 1997, s.127; Rıfkı Salim Burçak, *On yılın Anıları (1950-1960)*, Nurol Matbacılık, Ankara 1998, s.310-17.

[106] Güvenç, 1984, s. 48-53. Ayrıca bakınız: Aydoğd, s. 20-24.

[107] Cankat Çeribaşı Pilter, *Rauf R. Denktaş'ın Bir Devletin Doğuşunda Liderlerle İlgili Anıları*, KKTC Sivil Savunma Teşkilat Başkanlığı Yayını: 2, Ed: Gülgün Serdar, KKTC, 2009, s 30,31.

yükseltmesine karşın İngiltere 1958 yılında adada bağımsız bir devlet kurulmasını öngören MacMillan Planı'nı[108] yürürlüğe koymuştur[109].

Bu gelişmeler üzerine Yunanistan tekrar BM'ye başvurmuş fakat bu sefer ki başvurusunda bir Enosis isteğinin olmadığını belirtmiştir. Bu durum üzerine BM Genel Kurulu soruna barışçıl, demokratik ve adil bir çözümün bulunabilmesi için görüşmelere devam edilmesi yönünde karar almıştır. Bu kararın ardından Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Dışişleri Bakanları, Paris'te 18 Aralık 1958 tarihinde bir araya gelmiştir. Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yaşanan iyileşmenin ardından Yunanistan, Kıbrıs meselesinin çözümü için politika değişikliğine gitmiş ve sorunun*"BM gözetiminde, bağımsızlığa imkân tanıyan muhtariyet" temelinde çözülmesi* fikrini kabul etmiştir. Rum lider Makarios'da Türklerin azınlık haklarını garanti altına alan bir bağımsızlığı kabul ettiğini açıklamıştır.

Türk tarafı ise görüşmelerde, bağımsızlığın ya da self-determinasyon hakkının iki topluma da verilmesi gerektiğini savunmaktaydı. Kıbrıs'ta iki ayrı halkın olduğunu dile getiren Türk tarafı iki toplumunda eşit haklara, bağımsızlığa ve self-determinasyon hakkına sahip olması gerektiğini ileri sürmekteydi.

Türk ve Yunan tarafı arasında görüşmeler bu minval üzerinde devam etmiş ve sonuçta Zürih Antlaşması ortaya çıkmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin de temeli olan 27 maddelik Zürih Antlaşması, Türkiye Başbakanı Adnan Menderes ile Yunanistan Başbakanı Karamanlis arasında 11 Şubat 1959'da imzalanmıştır[110]. İmzalanan

---

[108] Bu plana göre, Kıbrıs Türk ve Rum toplumları ile Türkiye ve Yunanistan'ın görüşleri çerçevesinde yeni bir anayasanın yapılmasına başlanacak, ada statüsünün 7 yıl boyunca değiştirilmemesi sağlanacak, bir başka deyişle İngiliz egemenliği devam edecek, süre sonunda Türkiye ve Yunanistan işbirliğini sürdürme kararında olurlarsa, İngiltere askerî üsler ve diğer olanaklar kendisinde kalmak koşuluyla egemenliği Türkiye ve Yunanistan ile paylaşmaya hazır olacaktı. Plan iki tarafça da reddedilmiştir.Ergenekon Savrun&Melih Tınal "Soğuk Savaş Döneminde İngiltere Ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1955-1964)", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XVII/34 (2017-Bahar), ss. 349-371.

[109] Ertan Efegil, " Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Arka Planı", *Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları, Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış*, Der: Ayşe Mine Olcay, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2014, s.15.

[110]Celal Erdönmez, " Tarihi Boyutlarıyla Kıbrıs", *Kıbrıs Laboratuvarı,* Der. Şenol Kantarcı, Aktüel Yayınları, İstanbul 2005, s.11; Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi* s. 23.

metinde, Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs'ın temsilcilerinin yer aldığı bir konferans toplanması kararlaştırılmıştır[111].

17 Şubat'ta Londra'da toplanan Konferans'da İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın Dışişleri Bakanları bir araya gelmiş, daha sonra toplantıya Kıbrıslı Türk ve Rum liderler de dâhil olmuştur. Konferans neticesinde 19 Şubat 1959'da Kıbrıslı Türkler ve Rumlar arasında Londra Antlaşması imzalanmıştır. Zürih ve Londra anlaşmaları esas alınarak bir Kıbrıs Anayasası hazırlanmış[112] ve 15-16 Ağustos 1960 tarihinde İttifak Anlaşmaları'nın imzalanması ile Kıbrıs, bağımsız bir cumhuriyet haline gelmiştir[113]. Tarafların vardığı uzlaşma sonucunda Yunanistan tarafı Enosis talebinden vazgeçerken Türkiye de taksim tezinden vazgeçmiştir. Anlaşma uyarınca 16 Ağustos 1960 gecesi aynı saatte 650 kişilik Türk Alayı ile 950 kişilik Yunan Alayı, Magosa'da karaya ayak basmıştır[114].

Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yaratan ve 1960 Kıbrıs Sistemi olarak da adlandırılan yeni statüko, Kıbrıs'ta taraf olan bütün aktörler göz önüne alınarak iki boyutlu bir yapıda inşa edilmiştir. 1959-1960 yıllarında imzalanan Londra, Zürih ve Lefkoşa anlaşmaları[115] ile kurulan yeni düzenin birinci boyutu Kıbrıs'ta yaşayan taraflarla ilgili iken ikinci boyutu ise taraf olan devletlerle ilgilidir. Getirilen sistemin yarattığı dengeyi alt boyutları bakımından aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür[116];

---

[111] Bahadır Bümin Özaraslan, *Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs sorunu ve Avrupa Birliğinin Yaklaşımı,* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007, s.39.

[112]Anayasa'nın tam metni için bkz: KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi İnternet Sitesi; http://www.kktcb.eu/upload/pdf/77826.pdf; KKTC Mahkemeleri Resmi İnternet Sitesi, http://www.mahkemeler.net/mahkeme-web-t/anayasa/1960.doc , (10 Nisan 2018)

[113]*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:1, Toplantı:2, Sayı:71-1627/3682, Tarih: 25.12.1961; Özarslan, *a.g.e*, s.73-79.

[114] Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi* s. 24; Gürel, 1985, s.158-159.

[115]Antlaşmaların Türkçe metinleri için bkz: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet adresi; http://www.mfa.gov.tr/kibris.tr.mfa, http://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa , http://www.mfa.gov.tr/kibris-sorununun-uzerinde-anlasmaya-varilan-nihai-cozumun-temelini-aciklayici-muhtira_londra_19__subat-1959_.tr.mfa (Erişim: 10Nisan2018)

[116]Ayşe Mine Olcay, " 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasal Düzeni", *Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları-Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış 1964'ten 2014'e Kadar,* Gündoğan Yayınları, İstanbul 2014, s.63-65; Thomas Diez; "Why the EU can nontheless be Good for Cyprus", *Journal of Ethnopoliticis and Minority Issues in Europe (JEMIE),* No:2, 2002(http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/.publications/JEMIE/2002/nr2(.Focus2-2002_Diez.pdf) (Erişim 5.8.2016); Öztürk,*a.g.e*, s. 8-10.

Adada yaşayan Türk ve Rumlar için getirilen sistem:

- ✓ Cumhurbaşkanı Rumlardan, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Türklerden olacak ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın veto yetkisi olacaktır,
- ✓ Bakanlar Kurulu'nda 7 Rum, 3 Türk üye olacaktır,
- ✓ Ceza davalarında sanık hangi toplumdansa yargıçlar da o toplumdan olacaktır,
- ✓ 50 kişilik bir Temsilciler Meclisi oluşturulacak, üyelerin 35'i Rum 15'i ise Türk olacaktır. Önemli konularla ilgili kararlarda nitelikli oy çoğunluğu ve Türk üyelerin oy çokluğu aranacaktır.

Ada dışındaki taraflar için getirilen sistem:

- ✓ Kıbrıs Cumhuriyeti, kısmen veya tamamen herhangi bir devlet ile birleşemeyecek ya da iltihak edemeyecektir. Adanın kısmi ya da tam ilhakı yasaklanmıştır,
- ✓ Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte üye olmadığı herhangi bir örgüte üye olamayacaktır. Buna en sıradan sivil örgütler de dâhildir[117],
- ✓ Türkiye, İngiltere ve Yunanistan, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasal düzenini garanti edecektir,
- ✓ Garantör devletler, garantörlük görev ve işlevini birlikte, bu mümkün olmazsa müstakilen yerine getirecektir,
- ✓ Garantör devletler, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne yönelen doğrudan ya da dolaylı tehditlere karşı ortaklaşa karşı koyacaktır,
- ✓ İngiltere'ye Ada'da üs verilecek, Agratour ve Dikelya ile belgede geçen diğer bölgelerde tam egemenlik hakkına sahip olacaktır,

[117] Rumların AB tarafından Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında adanın tamamını temsilen AB'ye üyeliği bu maddenin açık bir ihlalidir. Türkiye'nin çıkarları için önemi günümüzde daha iyi ortaya çıkan bu hükmün Rumların AB üyeliği sürecinde gerektiği şekilde savunulamamış olması, Türkiye'nin mevcut statükoyu koruyamadığını göstermektedir.

- ✓ İngiliz askeri uçakları, Lefkoşa Havaalanı ile alandaki diğer kolaylıklardan serbestçe yararlanacak, ülkenin tamamının üzerinde serbest uçuş hakkına sahip olacaktır (Anlaşma ile İngilizler, Ada'nın tamamında toplam 31 noktada bölge tesislere, 11 noktada ise eğitim ve atış sahalarına sahip olmuştur).

Kıbrıs'ın bağımsız bir cumhuriyete dönüşmesini sağlayan anlaşma 21 Temmuz 1959'da İngiliz parlamentosunda görüşülmüş ve 29 Temmuz'da Kraliçe'nin onaylaması ile yürürlüğe girmiştir. Londra ve Zürih Anlaşmaları çerçevesinde hazırlanan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda devletin yönetimi bağımsız ve üniter bir başkanlık sistemi olarak tasarlanmıştır. Fakat hukuki ve siyasi hususlar nedeniyle sorunlar devam etmiş, konunun iki önemli tarafı olan Türkiye ve Yunanistan'ın NATO ile olan ilişkileri öncelikli bir konu olarak etkisini sürdürmüştür. Diğer yandan bağımsız ve üniter bir cumhuriyet öngörülmesine karşın adanın bir kısmında İngiliz egemenliğinin varlığını sürdürmesi anayasa metninin özüyle çelişkili bir durum oluşturmuştur. Bir diğer önemli sorun ise adadaki çözümün adanın yerleşik halkının uzlaşması ile değil de dışarıdan gelen baskılarla üretilmiş olması adada ortak bir Kıbrıslılık bilincinin oluşmasında önemli bir engel teşkil etmiştir. Anayasanın adada bulunan iki farklı toplumu daha da ayrıştıran bu yapısından dolayı adada taraflar arası bir kaynaşma gerçekleşmediği gibi bu durum ilerleyen yıllarda yaşanacak ayrışmanın daha da güçlenmesine neden olmuştur. Zaten Rum tarafının lideri Makarios'un yaptığı açıklamada mevcut durumu gelecekteki emeller için bir başlangıç noktası olarak gördüğünü belirtmesi, ada toplumları arasında bir birlikteliğin zor olduğunu açıkça ortaya koymaktadır [118].

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1960'ta kurulması ile hukuken eşit statüye sahip iki toplumun varlığı anayasa ve uluslararası hukuk açısından garanti altına alınmıştır. Taraflara nüfusları ölçüsünde yönetimde yer verildiğini söylemek mümkündür. Böylelikle bu sistemin Türklerin varlığını hukuki bir garanti altına aldığı hatta bu varlığın Türkiye'nin garantörlüğü ile korumaya alındığı görülmektedir.

---

[118] Bülent Şener, "1963- 1964 Kıbrıs Krizi: Türk Dış Politikası Tarihinde Askeri, Siyasal ve Hukuksal Boyutlarıyla Bir Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 205, Ağustos 2013, s.9.

I. BÖLÜM

KIBRIS CUMHURİYETİ SONRASI DÖNEMDE KIBRIS SORUNU

1.1 Kıbrıs Cumhuriyeti Döneminde Adada Siyasi Durum

Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra Cumhurbaşkanı Makarios, 1960-1963 arasında bir yandan mevcut statüyü işletirken bir yandan da Türklerin sahip olduğu hak ve statülerin aşındırılması konusunda girişimlerde bulunmuştur[119]. Taraflar arasındaki anlaşmazlıkları bu girişimleri için kullanmaya çalışmış başta vergilerin toplanması, silahlı kuvvetlerin oluşturulması, kamu hizmetlerine katılım, belediye sınırları gibi konularda Türklerin anayasal haklarını zayıflatmak için çaba sarf etmiştir. Makarios, mevcut anayasa ile devlete işlerlik kazandırılamayacağını ileri sürerek bu konuyu görüşmek üzere 22-26 Kasım 1962'de Türkiye'yi ziyaret ederek tekliflerini[120] iletmiş fakat bu teklifler Türkiye tarafından reddedilmiştir[121]. Türkiye, taraflar arası sorunların çözümüne yardımcı olacağını ancak tek taraflı değişikliklere kesinlikle karşı olduğunu belirterek Kıbrıs Türklerini yalnız bırakmayacağını ortaya koymuştur[122].

Makarios'un bu girişimi karşısında Kıbrıslı Türkler, 29 Aralık 1962'de beş büyük şehirde 1 Ocak 1963'ten itibaren kendi belediyelerini kurup işleteceklerini açıklamışlardır. Makarios'un bunu tanımayacağını açıklamasının[123] ardından Türk tarafı da Makarios'un bu kararını tanımadıklarını açıklamışlardır. Bu şartlar altında

---

[119] Efegil, " Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Arka Planı",s.17-20; Olcay, " 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasal Düzeni", s.59-60; Ayşe Mine Olcay, "Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Çözüm Önerileri, *Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları, Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış*, Der: Ayşe Mine Olcay, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2014, s.77-79.

[120] Cumhurbaşkanı Makarios ziyaretinde Lefkoşa, Limasol, Magosa, Baf ve Larnaka şehirlerinde tek belediye kurulmasını ve belediyelerde Türklerin nüfusları nispetinde temsil edilmesini teklif etmiştir.Fahir Armaoğlu, (1986): 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980), İş Bankası Yayınları, Ankara: s. 785

[121] Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Cilt: I-II, Genişletilmiş 11. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 785-786.

[122] Şener, a.g.m, s. 10.

[123] Armaoğlu, a.g.e, s. 786.

anayasayı işletemeyeceğini ileri süren Makarios, değişiklik isteklerini tekrar dile getirmiştir. Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük[124] ise Makarios'un anayasal yetkilerini kısıtladığını ileri sürmüş ve devlet içindeki bu kriz toplumlara da yansımaya başlamıştır. Devlet içindeki bu uyuşmazlık iki tarafta "Enosis" ve "Taksim"'i savunan görüşlerin güç kazanmasına sebep olurken iki tarafın da birbirini suçladığı terör olayları baş göstermeye başlamıştır. Terör olaylarının artmaya başladığı bu ortamda Makarios 30 Kasım 1963'te anayasada değişiklik yapılması gerektiğine ilişkin 13 maddelik bir memorandumu Türk tarafına iletmiştir. Türkiye, bu durumu Yunanistan ve İngiltere'ye karşı görüşlerini ortaya koyan bir nota ile bildirmiştir.

Makarios'un 1959 Anlaşmaları ile kurulan anayasal düzeni ortadan kaldırmaya yönelik bu girişimleri, adanın tek taraflı olarak Rumların kontrolüne girmesini amaçlamaktadır. Makarios'un taleplerini içeren notanın Türk tarafı tarafından kesin bir şekilde reddedilmesinin ardından Kıbrıs'ta Türk toplumuna yönelik olarak gerçekleştirilen şiddet eylemleri artmaya başlamıştır. Sonraki yıllarda belgelerle deşifre edilen ve Akritas Planı olarak adlandırılan bu plan çerçevesinde Rumlar, adadaki Türkleri tamamen sindirmeye çalışmışlardır. Akritas Planı[125], self determinasyon hakkının elde edilmesi ve Enosis'e ulaşılması için içeride ve dışarıda yapılması düşünülen girişimleri içeren bir plandır. Ancak bu planın temel hedefi adadaki Türkleri topyekün ortadan kaldırılması projesidir. Bu esasa göre bir yandan

---

[124] 14 Mart 1906'da Lefkoşa yakınlarında bulunan Ortaköy köyünde doğan Fazıl Küçük İsviçre'de Lozan Üniversitesi'nde Tıp eğitimini almış ve 1937 yılında tekrar Kıbrıs'a dönmüştür. Kıbrıs'a dönmesinin ardından Lefkoşa Belediyesi Meclis üyeliği ve Söz gazetesinde köşe yazarlığı yapan Küçük daha sonra 14 Mart 1942'de Halkın Sesi gazetesini kurarak Kıbrıs'lı Türklerin mücadelesinin sözcüsü haline gelmiştir. 18 Nisan 1943 tarihinde Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu'nu kuran Küçük, sonrasında Kıbrıs Milli Türk Halk Partis'ni kurmuş ve Kıbrıslı Türklerin külterel, ekonomik ve siyasi faaliyetlerde bulunabilmesi için yoğun bir mücadele vermiştir. 1 Nisan 1955 yılında EOKA'ya karşı mücadele etmek üzere Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği adındaki örgütü kurmuştur. 1958 yılında Türkiye'de pek çok yerde Kıbrıs meselesini anlatmış ve "Ya Taksim, Ya Ölüm" mitingleri düzenlemiştir. 17 Şubat 1959'da Londra'da yapılan konferansta Kıbrıs Türk halkını temsil eden Küçük varılan anlaşmayada halkı adına imza atmış, 3 Aralık 1959'da kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanlığı görevini üstlenmiştir. 27 Aralık 1967'de Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'nin başkanlığına getirilmiş ve 1973 yılanda Cumhurbaşkanlığı yardımcılığı görevini Denktaş'a devrederek siyasi hayatını noktalamıştır. 15 Ocak 1984'de tedavi gördüğü Londra'da vefat eden Küçük Lefkoşa'da defnedilmiştir. Senem Civgin, *Kıbrıs ve Dr. Fazıl Küçük,* Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013, s.6-9.

[125]Farid Mirgbagheri, *Historical Dictionary of Cyprus*, The Scarecrow Press, Plymouth, 2010, s.67; Hasgüler, *Kıbrıs Siyasi El Kitabı ve Sözlüğü,* s.128-129.

uluslararası mücadele sürdürülecek diğer yandan ise Kıbrıslı Türklerin anayasal değişiklikleri kabul etmesi için askeri nitelikli şiddet eylemleri uygulanacaktır[126].

Türklerle mücadelesini Akritas Planı ile sistemli bir çerçeveye oturtan Rumların çok geçmeden harekete geçtiği görülmektedir. Rumların başlattığı tedhiş hareketleri hızla artmaya başlamış ve 21 Aralık 1963 günü Kanlı Noel olarak bilinen şiddet olayları gerçekleşmiştir[127]. *Kanlı Noel Olayları* olarak tarihe geçen bu vakıa, bugün Lefkoşa'nın Rum tarafında kalmış olan Türk mahallesi Tahtakale'de Rumların sabaha karşı 02.00'de evlerine dönmekte olan Türklerin kimliklerini kontrol etmek istemesi ile başlamıştır. Evlerine dönmekte olan Türkler, kendilerini polis olarak tanıtan Rumlardan polis kimliklerini göstermelerini istemiş fakat Rumlar zor kullanmaya yönelerek araçlardaki kadınlar da dâhil üst araması yapmak istemişlerdir. Kadınların üzerinin elle aranmasına karşı çıkan Türk erkekleri ile Rumlar arasında yaşanan tartışma esnasında araçta bulunan bir kadın üst araması yapmak isteyen Rumlardan birisini tanıyarak onun polis olmadığını ve Olimpiakos Futbol Klübü'nden Yanni isimli bir Rum olduğunu söylemiştir. Eşiyle deşifre olmuşlardır. Bu hadise üzerine paniğe kapılan Rumlar, ellerindeki silahlarla ateş etmeye başlamış ve araçlarda bulunan iki kişi hayatını kaybederken, dört kişi de yaralanmıştır. Olaylar bununla da sınırlı kalmamış, bir saat kadar sonra başıbozuk Rum askerleri Türk kamu binalarına rastgele ateş açmaya başlamışlar, günün devamında ise Rum polisler Lefkoşa Türk Lisesi öğrencilerine ateş açarak iki öğrenciyi yaralamıştır. Sonraki günlerde ise Rumların Lefkoşa'nın Dereboyu ve Küçük Kaymaklı mahallesindeki Türk evlerine taaruzlara başlamış, arkasından da Akritas Planı doğrultusunda

[126] Akritas Planı, Türkiye'nin talebi üzerine BM Genel Kurulu'na ve Güvenlik Konseyi'ne dağıtılmak üzere, BM tarafından A/33/115 s12722 sayılı ve 30 Mayıs 1978 tarihli bir olarak yayınlanmıştır. Belge ve daha geniş bilgi için bkz: Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, The Akritas Plan and The Ikones Disclosures of 1980, http://www.mfa.gov.tr/akritas-plan.en.mfa,10 Nisan 2016; Rauf R. Denktaş, *Kıbrıs Girit Olmasın*, s.157-175.

[127]Mustafa G. Aksaygun, " Kıbrıs Türk Milli Mücadele Tarihinde Kanlı Noel", *Denktaş'a Armağan,* Ed. Yakan Cumalıoğlu- Erol Cihanigir, Turan Vakfı Yayınları, Ankara 2000, s.44-45.

Türklerin yok edilmesini amaçlayan bu saldırılar ile Kanlı Noel olarak tarihe geçen ve Kıbrıs'ın tamamına yayılan olaylar yaşanmıştır[128].

Kıbrıs tarihinin öncü isimlerinden olan ve dönemin Kıbrıs Cumhuriyeti Temsil Heyeti'nde yer alan Glafkos Klerides[129] anılarını kaleme aldığı *My Deposition (Anılarım)* isimli eserinde Akritas Planı'ndan şu sözlerle bahsetmiştir;

"a. Makarios, Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Türk Toplumu'na tanınan hakları, aşama aşama feshetmek ve Türkleri, uluslararası azınlık haklarına sahip bir azınlık konumuna indirgemek niyetindeydi.

b.13 maddelik öneriler, aşırı Türk haklarının feshi yönünde atılmış sadece ilk adımlardı.

c.Değişikliğe olan gereksinme, uluslararası anlayış görünce ve Türklerin değişikliklere karşı çıkışı nedeniyle tüm müzakere çabaları başarısız kalınca, Makarios tek yanlı olarak değiştirilmesini kuvvet kullanarak önlemeye girişirse, güvenlik güçleri ilk iş olarak asayiş ve nizamı sağlamaya çalışacaktı. Bunun için yetersiz oldukları saptandığı takdirde, İçişleri Bakanı Yorgacis'in hazırladığı paramiliter güç (AKRİTAS), Türk ayaklanmasını bastırmak için Türkiye'nin müdahalesine fırsat vermeyecek ölçüler içinde, tüm olanaklarını kullanarak, güvenlik güçlerine yardımcı olmaya çağırılacaktı. Hiç kuşku yoktur ki, 1963 Eylül ayında, Kıbrıs Rum liderliğidümen başında Makarios'un bulunduğu Cumhuriyet

---

[128] Clement Dodd, *The History and Politics of the Cyprus Conflict,*Palgrave Macmillan, First Published, England 2010,s.52-53;*Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 030.01.64.394.29

[129] Glafkos Klerides (1919-2013) Kıbrıslı Rum Siyasetçi, Kıbrıs Cumhuriyeti 4. Cumhurbaşkanı. Klerides İngiltere'de hukuk eğitimi almış, 1955 yılında Hypereides kod adoyla EOKA'ya üye olmuş, 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temsilciler Meclisinin meclis başkanı seçilmiş 1960-1976 yılları arasında kesintisiz 16 yıl görevde kalmıştır. 1968 yılında Beyrut'ta Rauf Denktaş'ın karşısında Rum toplum temsilcisi olarak yer almıştır. 1976 yılında DİSİ (Demokratik Seferberlik Partisi'nin kuruluşuna önderlik etmiştir. 1993-2003 yılları arasında iki dönem üst üste cumhurbaşkanlığı yapmıştır. 2003 yılından sonra siyasetten çekilmiştir. Mehmet Hasgüler, *Kıbrıs Siyasi El Kitabı ve Sözlüğü,* Alfa Yayınları, İstanbul 2018,s..363-365. Ayrıca bkz: Niyazi Kızılyürek, *Glafkos Klerides Tarihten Güncelliğe Bir Kıbrıs Yolculuğu,* İletişim Yayınları, İstanbul 2007.

gemisini çarpışma rotasına sokmuştu. Kıbrıs Türk liderliği de bu çarpışmanın kafa kafaya yapılacağı rotayı izlemeye karar verdi." [130]

Cumhurbaşkanı Yardımcısı olan Dr. Fazıl Küçük ise plandan bahsederken "*13 maddelik teklife 'evet' demiş olsaydık, ardından bir 13 madde daha çıkaracaklardı –ta ki Enosis'i engelleyen bütün hükümler kaldırılmış olsun*" demekteydi. Küçük planda geçen "*iki toplumun bir arada yaşaması mümkündür*" tezini yayma gerekliliği düşüncesi hakkında da şu eleştiriyi yapmıştır:

"*Bu devrede biz 'Türklerle Rumlar bir arada yaşayamaz tezini yaymıyoruz. Tezimiz, Kuruluş Anlaşmalarındaki hak ve prensiplere riayet edildiği, anayasa uygulandığı takdirde bir arada yaşamanın mümkün olacağıdır. Zürih Antlaşmasının (istediğimiz garantili şekliyle) kabul etmiş olmamız da bunu göstermektedir.*" [131]

Harry Scott Gibbons[132]'un Kıbrısta yaşanılanları anlattığı *The Genocide Files (Kıbrıs'ta Soykırım)* eserinde Tahtake'de meydana gelen olayların tesadüf eseri, plansız yapılmış bir şey olmadığını, tam tersine Türkleri kışkırtmak için kasıtlı olarak yapıldığını yazmış ve bu durumu*"Türkleri avlamak mevsiminin açıldığına karar veren Rumlar"* kelimeleriyle ifade etmiştir[133]. Gibbons'un *"Kıbrıs'ta Soykırım"* isimi ile Türkçe'ye çevrilen bu eserinde de yaşanılan bu olaylar şöyle aktarılmıştır: *"Kıbrıs'ta soykırım Aralık 1963'de patlak verdiği zaman, ben oradaydım ve olayların şahidiyim. Bütün dünyayı şoka uğratan bu canavarca kıyım ve yağma, hayatta kalabilen Türklerin, kendilerini emniyete alabilecekleri bir bölgeye sığındıkları 1974 yılına kadar devam etti."*[134]

---

[130] Glafkos Klerides, *My Deposition,* Volume:1, Alithia Publishing, Nicosia 1988, p 210-211.
[131] Civgin, a.g.e., s.130-131
[132] Gibbons dönemin London Daily Express gazetesinin Orta Doğu, Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs ve ABD sorumlusudur. Gazetecilik yıllarında Kıbrıs'ta tanık olduklarını anlattığı *Genocide Files* isimli eseri vardır.
[133] Harry Scott Gibbons, *The Genocide Files*, London 1997, s.8.
[134] Harry Scott Gibbons, *Kıbrıs'ta Soykırım,* Terc. Erol Fehim, Özyurt Matbaası, Ankara 2003, s.353-354.

Bu eylemler 1964 yılında şiddetlenen Kıbrıs Krizi'nin odak noktasını oluşturmaktadır[135]. Rumların bu planlı saldırısı karşısında çok zor durumda kalan Türkler, Ankara'dan yardım istemiştir[136]. Gelen yardım çağrılarına sessiz kalamayan Türkiye, Başbakan İnönü başkanlığında üst düzey bir toplantı düzenleyerek önce jetlerle ihtar uçuşu yapılması, çatışmaların durmaması halinde ise adanın bombalanması kararını almıştır. Toplantının ertesi günü Türk jetlerinin ada üzerinde uçuş yapması üzerine Makarios, Dr. Küçük ile görüşmek istemiştir. Küçük'ün görevlendirdiği Osman Örek ile Makarios İngiliz Komiserliği'nde bir araya gelmiş ve ilk Yeşil Hat Anlaşması[137] imzalanmıştır. Bu anlaşma ile bir yandan saldırı altındaki Türkler rahat bir nefes almış diğer yandan iki toplumu fiilen ayıracak duvarın temelleri de atılmıştır[138].

Türkiye'nin adadaki soruna bu şekilde müdahil olması sonrasında Yunanistan, üç garantör devletin bir araya gelmesi teklifinde bulunmuştur. Çatışmaların durması şartını koşan Türkiye, Yunanistan'ın teklifini reddederken daha sonra İngilizlerce yapılan teklifi kabul etmiş ve 15 Ocak 1964'te Londra Konferansı toplanmıştır. Türk tarafının görüşlerini Rauf Denktaş dile getirmiş ve bu görüşler Türkiye'nin de resmi tezleri halini almıştır. Türk tezine göre 1960 çözümü, Kıbrıslı Türklerin güvenliğini sağlayamamıştır. Fiili bir güvence için tek çözüm, coğrafi olarak ikiye ayrılmış, zorunlu nüfus mübadelesini gerçekleştirmiş iki toplumlu federal bir devlet kurulmasıdır[139]. Denktaş'ın dile getirdiği ve Türkiye'nin de resmi tezi haline gelen bu görüşler, esasında daha önce savunulan Taksim tezinin farklı bir şekilde yeniden gündeme getirilmesidir. Yunan tarafının görüşlerini ise Kıbrıslı

---

[135] Mehmet Remzi Gökhan, *Kıbrıs'ta Rum Katliamları,* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2008, s.89-90.

[136] Bu dönemde Kıbrıslı Türkerin yaşadıkları için bkz: Emine Sömek, *Kıbrıs Türk Mücahidi Dr. Selçuk Sömek ve Ailesinin Anıları- Kıbrıs Türkünün Milli Mücadelesi* 2. Baskı, Ecoprint Grafik, Lefkoşa 2015.

[137] 1963 "Kanlı Noel" olaylarından sonra, 27 Aralık 1963'e üç garantör ülkenin askerlerinden oluşan bir "Barışı Koruma Kuvveti" oluşturulmuştur. Bu çerçevede İngiliz generalin yeşil bir kalemle harita üzerinde çizdiği bir çizgi ile Lefkoşa 30 Aralık 1963'te ikiye ayrılmıştır. Bu tarihten itibaren bu sınır "Yeşil Hat" olarak adlandırılmıştır. "Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı", http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa(Erişim Tarihi:14.07.2018)

[138] Rauf R. Denktaş, *Yeniden 12'ye 5 Kala*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005, s.55; Batur,s. 214,215.

[139] Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi* s. 36.

Rumların temsilcisi olan Klerides açıklamıştır. Bu görüşlerin temelinde çoğunluğun çıkarlarına uygun ve teknik olarak kolay uygulanabilecek yeni bir anayasanın oluşturulması fikri yatmaktadır. Yunanistan ve Rumlara göre Türklerin azınlık kalacağı tek bir devlet ve 1959 tarihli garanti anlaşmasının değiştirilmesi en uygun çözümdür[140].

Kıbrıs sorununa tarafların net bir çözüm bulamaması ve adada silahlı eylemlerin önünün alınamaması BM'nin aktif olarak devreye girerek adaya bir Barış Gücü yerleştirmesinin önünü açmıştır. İngiltere'nin 15 Şubat 1964'teki başvurusu üzerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından 184 Sayılı Karar kabul edilerek, bir arabulucu atanmasına BM Barış Gücü yerleştirilmesine karar verilmiştir. BM Barış Gücü'nün adaya konuşlandırılması 27 Mart 1964'te tamamlanırken Rumlar da Atina'daki Grivas ile temasa geçerek Yunan askerlerinin adaya gizlice girmesini sağlamışlardır. Bu süreçte Yunanistan'daki seçimleri kazanan Yorgo Papandreu'dan cesaret alan Makarios 4 Nisan 1964'te İttifak Antlaşması'nı tek taraflı olarak feshetmiştir. Rumlar ve Yunanlılar bir yandan uluslararası çevrelerde haklı görünmeye özen gösterirken diğer yandan adaya 20.000 Yunan askerini gizlice yerleştirmişlerdir[141].

Rum tarafının bu tutumu ve Türklere karşı saldırıların devam etmesi üzerine Türkiye 13 Mart 1964'te askeri müdahalede bulunabileceğini duyurmuştur. Türkiye'nin bu açıklaması karşısında ABD Başkanı Lyndon Johnson, İnönü'ye gönderdiği bir mektupta bu müdahalenin ve bu müdahalede NATO menşeli silahların kullanılmasının NATO'ya karşı olan sorumlulukların ihlali anlamına geldiğini bildirmiştir[142]. Türkiye'nin cevabi mektubunda ise hayal kırıklığına uğranıldığı belirtilerek Türklerin haklı tutumunun desteklenmesi gerektiği dile getirilmiştir. Sorunun çözümsüzlüğe gitmesi ABD'yi harekete geçirmiş ve I. ve. II. Acheson

---

[140] Rauf R. Denktaş, *Rauf Denktaş'ın Hatıraları (1964-1974),* Cilt:1, Boğaziçi Yayınları, İstanbul,1996, s.20-30.

[141] Kemal Akmaral, *Kıbrıs Türkü'nü İmhayı Hedefleyen Akritas Planı ve Annan'a dek Uzanan Planlar Süreciyle Kıbrıs*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul, 2004, s.136

[142] Efegil, " Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Arka Planı",s.20-22; Mektup için bkz: *The Middle East Journal,* Vol.20, No.3, Summet 1966. Detaylı bilgi için bkz: Haluk Şahin, *Johnson Mektubu: Türk-ABD İlişkilerini Değiştiren Olayın Perde Arkası,* Gendaş Yayınları, İstanbul 2002.

planları[143] hazırlanmıştır. Her iki planda da Türkiye'ye verilen Meis Adası ve Kıbrıs'ta bir üs karşılığında Kıbrıs'ın tamamının Yunanistan'a verilmesi öngörülmüştür. Ancak tarihi bir fırsatı kaçıran Rum ve Yunan tarafı, Türkiye'nin razı olmasına karşın her iki planı da reddetmiştir[144].

1.2. Kıbrıs'ta Türklerin Örgütlenmeleri

Türklerin Kıbrıs'ta örgütlenmelerini siyasi örgütlenme ve silahlı örgütlenme olarak iki ana başlık altında ele almak mümkündür. EOKA'nın tedhişini artırdığı 1950'li yıllara kadar Türklerin örgütlenmesinin sosyal ve siyasi düzeyde kaldığı görülmektedir. Ancak bir noktadan sonra bu örgütlenmenin yetersiz kalması ve EOKA'nın kanlı eylemlerini arttırması neticesindekendilerini silahla savunma gerekliliğini gören Türkler 1950'li yıllarda silahlı örgütlenmelere gitmişlerdir. Bu örgütler, Kıbrıs halkının kendini savunma mekanizmasının çekirdeğini oluştururken daha sonraki yıllarda Türk Mukavemet Teşkilatı'nın (TMT) ortaya çıkmasında önemli rol oynamışlardır.

1920'lerden 1960'lara kadar yaşanan gelişmeler, Türklerin adada güçlü bir örgütlenmeye ihtiyacı olduğunu ortaya koymuştur. Bu eksikliğin bilincinde olarak bu tarihlerde Kıbrıslı Türklerin adada etkili bir şekilde örgütlenme yoluna gittikleri görülmektedir. Türklerin adadaki ilk siyasi örgütlenmesi, bir müftü ve öğretmen olan Hacı Hafız Ziya Efendi'nin 1924 yılında kurduğu Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslamiyesi'dir[145]. Fakat 1926 yılında adaya vali olan Sir Ronald Storshem bu örgütlenmenin önüne geçmiş hem de Türklerin adadaki hak ve yetkilerini önemli ölçüde azaltmıştır. Daha sonra 1930 yılı seçimlerine doğru Kemalist Kıbrıslı Türk

---

[143]Mirgbagheri, *Historical Dictionary of Cyprus*,, s.2 ;Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, s.5. Planın ayrıntıları için bkz. Kemal Akmaral, *Kıbrıs Türk'ünü İmhayı Hedefleyen Akritas Planı ve Annan'a dek Uzanan Planlar Süreciyle Kıbrıs,* Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2004, s.135-138; Joseph, S. Joseph, "Ethnopolitics and Superpower Politics (The Acheson Plan)", *Cyprus: Ethnic Conflict and International Politics,* Macmillan Press Ltd, New York, 1997, s.64-67.

[144] Akmaral, 2004, s. 136; Şener, a.g.m, s.23.

[145]T.C Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs,* Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No:43, Ankara 2003, s.64.

aydınların Mehmet Necati Özkan önderliğinde Milli Cephe Partisi'ni kurduğu görülmektedir [146].

Bu parti çatısı altında hazırlanan Halkçılar listesi ile 1930 yılı seçimlerine katılan Türkler, İngilizlerin örgütlediği diğer Türk gruba karşı seçimlerde önemli bir üstünlük kurmuşlar ve bunun verdiği güvenle 1 Mayıs 1931'de bir Milli Kongre toplamışlardır. Kongre sonucunda Kavanin Meclisi üyesi Ahmet Sait Hoca Kıbrıs müftüsü olarak belirlenmiş ve İngilizlerin bu teklifi kabul etmesi istenmiştir. Kıbrıslı Türklerin bu talebi, Kıbrıs toplumunun İngiliz yönetiminden kendilerini temsil konusunda dile getirdikleri en üst düzey talep olması bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. Bir emrivaki niteliğindeki bu talebi İngilizlerin reddettiği görülmektedir[147].

Rumların 1931'deki isyanı sonrası siyasi faaliyetlerin yasaklanması nedeniyle Milli Cephe bu tarihlerde faaliyetlerini gizli olarak yürütmüştür. Siyasi faaliyetlerin 1941'de serbestleştirilmesi ile birlikte Kıbrıs'taki siyasal yaşamı ikisi Rumlara (Çalışan Halkların İlerici Partisi) [AKEL][148] ve Kıbrıs Ulusal Partisi [KEK] biri Türklere ait (Türk Ulusal Partisi) olmak üzere üç partinin yönlendirdiği görülmektedir. Türklerin bu ilk dönem siyasi örgütlenmeleri zayıf ve etkisiz kalırken II. Dünya Savaşı ile birlikte artan Enosis baskıları karşısında Türkler daha etkili bir örgütlenme yolunu seçmişlerdir. Türkler arasında artan milliyetçilik anlayışının ağır bastığı bu örgütlenmede, Enosis'in engellenmesi en temel hedef olarak belirlenmiştir. Bu yıllarda Halkın Sesi gazetesini yayınlayan Dr. Fazıl Küçük, Türk toplumunun sivil siyasi önderi olarak ön plana çıkmaya başlamıştır[149]. Fazıl Küçük etrafında birleşen Türklerin 18 Nisan 1944'te Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu

---

[146] Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs sorunu*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1988, s.22; Hasgüler;, *Kıbrıs Siyasi El Kitabı ve Sözlüğü,* s.452-454.
[147] Yüksel, 2009, s.167.
[148]Mirgbagheri, *Historical Dictionary of Cyprus,*, s.142-144; AKEL ile ilgili çalışmalar için bkz: T.W. Adams, *AKEL:The Communist Party of Cyprus,* Hoover Institution Press, California 1971.
[149]Halil Sadrazam, *Kıbrıs Türkünün Özgürlük Mücadelesi Lideri Dr. Fazıl Küçük,* KASTAŞ Yayınları, İstanbul 1996, s.170.

(KATAK)'nu kurdukları, Lefkoşa dışında da örgütlendikleri ve Rumlardan ayrı sendikalar kurdukları görülmektedir[150].

Sosyal ve siyasi alanda Türkleri önemli ölçüde birleştiren KATAK'ın ardından 1945 yılında Dr. Fazıl Küçük tarafından Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi (KMTHP) kurulmuştur[151]. Bunun yanında Rumlardan ayrı olarak sendikalaşan Türkler, Ağustos 1945'te Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Kurumu'nu kurmuş ve devamında bütün kurumların birleştirilmesi çalışmalarına başlamışlardır. Kıbrıs'taki Türk örgütlerinin bir araya gelmesi ile 23 Aralık 1945'te Kıbrıs Türk Kurumları Birliği kurulmuş ve birlik 6 ay kadar faaliyet göstermiştir[152].

Rumların Enosis'i etkili bir şekilde kullanarak İngilizlere birçok taleplerini kabul ettirdiklerini fark eden Türkler, 1948'den itibaren örgütlenmelerini daha etkin olacak biçimde sürdürmüşlerdir. Aynı yılın Nisan ayında adadaki Türk toplumunun farklı kesimlerdeki temsilcilerinin bir araya geldiği bir komite kurulmuştur. Bu komitede genç kuşağın temsilcilerinden birisi olan Rauf Raif Denktaş da yer almıştır. Komite bir rapor hazırlayarak İngiliz valiye sunmuş ve Türk toplumunun sorunlarını ve taleplerini dile getirmiştir. Raporda 1920'li yıllardan bu yana Türklerin yaşadığı hak kayıpları geniş bir şekilde dile getirilmiş ve özetle; 1928'de kaldırılan müftülüğün yeniden ihdası, Evkaf'ın yönetiminin Türklere verilmesi, Türk toplumunun aile hukukunda reform yapılması, Türklerin sorunlarına bakan Şer'i mahkemelerin masraflarının İngiliz hükümetince karşılanması, Rumlara tanınan hakların Türklere de tanınması istenmiştir. Ayırıca Türkiye'deki milli bayramların Kıbrıs'ta da kutlanmasına ve ders kitaplarının Türkiye'den getirilmesine izin verilmesi talep edilmiştir[153]. Özellikle son iki talep, Kıbrıs Türklerinin kendilerini Türkiye'nin organik bir parçası olarak gördüğünü ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir.

---

[150] Rukiye Maden, *Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs,* Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2014, s.25; Ulvi Keser, " KATAK'tan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'na Kıbrıs ve Faiz Kaymak 1943-1957", *Dünden Bugüne Kıbrıs (1913-2013),* Berikan Yay, Ankara 2013, s.108.
[151] Maden, *a.g.e,* s.31.
[152] Gürel, 1985, s.70;Maden, s.32.
[153] Gürel, 1984, s.69, 70.

Türklerin örgütlenmesi bunlarla sınırlı kalmamış, farklı örgütler vasıtasıyla yürütülen mücadelenin 8 Eylül 1949'da kurulan ve bütün kurum ve kuruluşları tek çatı altında birleştiren "Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu" ile tek merkezden kontrol edilmesi amaçlanmıştır. Bunun yanında mevcut partiler de Kıbrıs Türk Milli Birliği adı altında birleştirilmiştir. Örgütlenmenin iki ana yapı üzerinden yeniden şekillendirilmesi ile Türklerin enosis'e karşı verdiği mücadele yeni bir boyut kazanmıştır. Örgütlenme yapısı bu şekilde yeniden düzenlenirken Türklerin geçmişteki pasif tutumu bırakarak kitle hareketlerine başladığı da görülmektedir. Dr. Fazıl Küçük'ün 28 Kasım 1948'de Lefkoşa'da yaptığı ve 15.000 kişinin katıldığı açık hava toplantısı ilk önemli kitlesel eylemlerden birisidir. Dr. Küçük'ün bu toplantıda, 15 bin kişinin önünde henüz 24 yaşındaki bir avukata dönerek "Rauf sen de konuş" demesi ve genç avukatın halktan büyük takdir gören etkili bir konuşma yapması geleceğin büyük liderinin yıldızının parlamaya başlamasında bir dönüm noktası olmuştur[154].

Türklerin örgütlenmesi devam ederken Enosis faaliyetleri de hız kazanmış ve Rumlar, taleplerini İngiltere ve Avrupa nezdinde sıklıkla dile getirmeye başlamıştır. Rumların bu girişimlerine karşılık Türkler, 12 Aralık 1949'da büyük bir miting yapmışlar ve taleplerini BM, İngiltere ve Türkiye'ye iletilmek üzere Dr. Küçük'ü yetkilendirmişlerdir[155].

Kıbrıs'ta Rumların Türklere yönelik eylemlerini arttırmasında Türkiye'nin bir dönem pasif olarak nitelendirilebilecek tutumunun da etkili olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü 1950'li yıllarda Türkiye'de dışişleri bakanlarının sözlerinden de rahatlıkla anlaşılabileceği üzere Kıbrıs sorunu öncelik sıralamasında biraz geri plana düşmüştür. 1950 yılında CHP iktidarının Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak da daha sonra iktidara gelen Demokrat Parti iktidarının Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü de "Türkiye'nin Kıbrıs sorunu diye bir meselesi yoktur" demişlerdir. Aynı ifadelerin yıllar sonra sol ideolojinin önemli isimlerinden Mehmet Ali Aybar tarafından da

[154]Güngör Toplu, "Kıbrıs Türklerinin Bağımsızlık Mücadelesinde Bir Dönüm Noktası '28 Kasım 1948' Mitingi", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi,* Sayı:11, Cilt:6, Yıl:6, Aralık 2016, s.695.
[155]Gürel, 1985, s. 71.

neredeyse kelimesi kelimesine tekrarlandığı görülmektedir. Türkiye'nin 1950'li yıllarda Yunanistan ile iyi geçinmeye özel bir önem verdiği ve bu dostluğu gölgeleyecek hareketlerden özenle kaçındığı görülmektedir. Gerek Yunanlıların gerekse Rumların Türk yetkililerin bu iyi niyetli ve yaşanan anlaşmazlıkları ön plana çıkarmamayı yeğleyen yaklaşımlarından fazlasıyla cesaret aldıkları görülmektedir[156].

Rumların Enosis taleplerini başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere uluslararası platformlara taşımaları ve bununla yetinmeyip adada enosisçi terör örgütü EOKA eliyle Türklere karşı silahlı eylemlere yönelmeleri Türklerin de kendini savunacak örgütlenmelere gitmesine neden olmuştur. EOKA'nın silahlı eylemleri ilk başlarda İngilizleri daha sonra ise Türkleri ve kendilerini desteklemeyen Rumları hedef almıştır. Türklerin kendilerini savunmak için kurduğu örgütlerin hepsi lokal ve çoğu da etkisiz kalmış örgütlenmelerdir. Türklerin bu konudaki ilk örgütü, Lefkoşa'da kurulan Karapençe[157] isimli teşkilattır[158].

Eylemleri Rumların taciz edilmesinden öteye geçmeyen ve etkisiz kalan bu örgütten sonra kurulan ikinci örgütlenme ise Dr. Fazıl Küçük önderliğinde kurulan Volkan'dır. Türk toplumunun kendisine karşı yapılan saldırılara karşı örgütlemenmesinin çok hayati bir konu olduğunu düşünen Dr. Fazıl Küçük, Volkan'ı kurarak Kıbrıs Türkleri arasında o güne kadar ki en ciddi örgütlenmeyi gerçekleştirmiştir. Volkan da başlarda fazla etkili olamamasına karşın Kıbrıs halkına zamanla önemli bir moral ve motivasyon kaynağı haline gelmiştir. Volkan'ın eylemleri legal sınırlar içerisinde kaldığından İngilizlerin bu faaliyetlere müdahale etmediği görülmektedir. Türklere ait bir başka teşkilat ise Volkan'dan ayrılanların kurduğu 9 Eylül isimli örgüttür. Ancak bir toplantı sırasında meydana gelen patlama

---

[156] Güvenç, 1984: s. 22, 48-49. Demokrat Parti'nin Kıbrıs politikası için bkz: Hüseyin Agun, *Demokrat Parti İktidarının Kıbrıs Politikası 1950-1960,* Demokratlar Kulübü Yayınları No:13, Ankara 1997.

[157] Lefkoşa'da kurulan bu örgütün ilk icraatı 1956 yılında Türk kesimde bulunan Rum ve Ermenilere ait dükkânları soyup ardından yakılmasıdır. Olumlu bir mücadele örneği ortaya koyamayan teşkilatta çoğunlukla İngiltere'den Kıbrıs'a dönen gençlerdir. Ulvi Keser "Türk Mukavemet Teşkilatı'nda Muhabere 1955-1974", U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 8 Sayı 2 2015 s.67

[158] Ulvi Keser, *Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı*, IQ Kültür Sanat Yay, İstanbul, 2007, s. 111.

ile örgütün üst yönetim kadrosu hayatlarını kaybetmiş ve bu gelişme neticesinde örgüt eyleme geçemeden ortadan kalkmıştır.

Adadaki Türklerin örgütlenmesi açısından dönüm noktasını Türkiye'nin duruma müdahalesi oluşturmaktadır. Çünkü Makarios'un baskısı ile Yunanistan 12 Temmuz 1957'de BM'ye self determinasyon için başvurmuş, BM bu talebe olumsuz cevap vererek 26 Şubat 1957'de alınan kararın uygulanmasını istemiştir. Bu günlerde İngiltere'nin Yunanistan'ın baskısını dikkate alması Türkiye'nin adadaki Türklerin örgütlenmesinin ne derece önemli olduğunu kavramasını sağlamıştır. Adada örgütlenmenin öneminin farkına varan Türkiye, benzer örgütlerin kurulması için adımlar atmaya başlamıştır[159].

Kıbrıs'ın mücadele tarihinde ayrı bir yeri olan Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT), 27 Temmuz 1957'de Lefkoşa'da kurulmuştur. Örgütün kurucuları Rauf Denktaş[160], Dr. Burhan Nalbantoğlu ve Türkiye'nin Lefkoşa Büyükelçiliği'nde çalışan Mustafa Kemal Tanrısevdi'dir[161]. Denktaş'ın da ifade ettiği gibi çekirdeğini Volkan'ın oluşturduğu TMT, önceki örgütlere göre daha kapsamlı ve profesyonel bir örgütlenmedir[162]. TMT'nin kuruluşu her ne kadar Denktaş ve arkadaşlarının girişimi ile olmuşsa da fikrin Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'dan çıktığı ve dönemin başbakanı Adnan Menderes'in de aktif olarak faaliyet yürütecek böyle bir teşkilatı onayladığı belirtilmektedir. Denktaş ve ekibi 1957'de teşkilatı kurmuş ancak teşkilatın işlevsel olabilmesi için 1958 yılının ocak ayında Dr. Fazıl Küçük ile birlikte Türkiye'ye giderek askeri teşkilatlanma için yardım istemiştir. İstenilen yardım 1958'in Ağustos ayında Rıza Vuruşkan'ın ilk Bayraktar olarak adaya ayak basması ile karşılanmıştır[163].

---

[159] Keser, *Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı*, s. 114.
[160] Ayşe Aydın, Başak Tuncay, " Türk Mukavemet Teşkilatı İçinde Rauf Denktaş'ın Faaliyetleri", *Asia Minor Studies, Rauf Denktaş Özel Sayısı,* Cilt:2, Mayıs 2014, s.55.
[161] Hasgüler, *Kıbrıs Siyasi El Kitabı ve Sözlüğü,* s.428, 429.
[162] Hande Erol, *Kıbrıs Politikalarında Lider Rauf Denktaş'ın Rolü*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014, s. 24.
[163] Ahmet Zeki Bulunç, "Aslında Kimse Uyumuyordu", *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, 28(1-2-3-4-5-6), Ocak-Aralık, 2015, ss: 2-3, s. 3; İbrahim Sarı, *Büyük Türk Kahramanları Tarihe Adını Altın Harflerle*

TMT'nin kuruluş tarihi ile ilgili olarak kaynaklarda farklı tarihlere rastlanmaktadır. Bunun nedeni, kaynakların örgütün ilk fikir olarak ortaya çıktığı veya fiilen harekete geçtiği tarihlerden birisini referans alması olabilir. Denktaş ise anılarında 26-27 Kasım 1957'yi kuruluş tarihi olarak vermektedir. Bazı kaynaklarda da 1958 tarihinin geçtiğine dikkat çeken Denktaş, bu durumu açıklarken Türkiye'nin de örgütün yapılanmasındaki rolünü ortaya koymaktadır. Örgüt 1957'de kurulmuş ancak Türkiye'den ısrarla talep edilen eğitici subay, Ağustos 1958'de Kıbrıs'a gelmiştir. Özel Harpçi bir Kurmay Albay olan Rıza Vuruşkan, İş Bankası Müfettişi sıfatıyla Kıbrıs'a gelmiş ve örgütün gerçek bir silahlı örgüte dönüşmesini sağlamıştır. Bayraktar kod adıyla bilinen Vuruşkan'ın 1962'de Türkiye'ye dönmesinden sonra Kurmay Albay Kenan Çoygun[164], elçilik kadrosuyla (Ateşe Kemal Coşkun) Kıbrıs'a gelmiş ve 1967'ye kadar krizin en yoğun yaşandığı dönemlerde Kıbrıs Türkünün hayatta kalma mücadelesine liderlik etmiştir[165].

Örgütün kuruluş amacı diğer örgütleri tek bir çatı altında toplayarak Kıbrıslı Türklerin haklarını savunmaktır. Bunun yanında Türkiye'den destek alınması da örgütün başlıca hedeflerinden birisidir. Örgüt, başlangıçta silahlı bir örgüt olmayı değil Ghandi'nin mücadelesine benzer bir pasif direniş gerçekleştirmeyi hedeflemiştir[166]. Denktaş'ın ifadesiyle TMT'nin kuruluş sebeplerini şu şekilde sıralamak mümkündür[167];

- ✓ EOKA'cıların Enosis için yürüttükleri yeraltı faaliyeti karşısında oluşan boşluğu doldurmak,
- ✓ Türklerin bölgesel örgütlenmelerini tek çatı altında birleştirmek,

---

*Yazdırmış Türk Yiğitleri,*Nokta E-Kitap, Antalya 2017,s.171-172;Cumhur Evcil, "TMT'nin İlk Komutanı Alb. Rıza Vuruşkan", *Önce Vatan,* 20.2.2012.

[164] Sarı, *a.g.e,* s. 172-175Ahmet B. Ercilasun, "Kıbrıs'ın Bozkurt'u Kenan Çoygun", *Yeniçağ,* 24 Kasım 2013; Ahmet Tolgay, " Anılarımdaki Kenan Çoygun…", Kıbrıs Gazetesi, 22 Ekim 2017; "Bir Çılgın Türk'ün Vedası", Hürriyet, 15 Ekim 2005, s.1, 24.

[165] Çeşitli kaynaklardan aktaran Ahmet Aydoğdu, Kıbrıs sorunu, Çözüm Arayışları, "Annan Planı ve Referandum Süreci", Asil Yayın Dağıtım, Birinci Baskı, 2005, Ankara, s. 33.

[166] Batur, a.g.e., s. 152; Erol, 2014, s.25.

[167] Aydın Akkurt, " Ulusal Direniş ve TMT'den Kesitler", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı (ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir), Ankara, 2000, s.39.

- ✓ Türkiye'deki mukavemetçilerle bağlantıya geçerek destek almak,
- ✓ Uzun vadeli bir mücadele için halkın desteğini kazanmak ve halka güven aşılamaktır.

Bir savunma örgütü olarak düşünülen TMT, halkı saldırılardan korumak, Kıbrıs halkını milli dava hakkında bilinçlendirip organize etmek, gençleri eğitmek, adanın Yunanistan'a ilhakının önüne geçmek, Türkiye'nin desteğini sağlamak ve adadaki Türkleri silahlı direniş için örgütlemek üzere kurulmuş ve adanın mücadelesinde tarihi roller üstlenmiştir[168].

TMT'ye katılanların ettikleri yemin şu şekildedir[169];

"Kıbrıs Türk'ünün yaşayış ve hürriyetine; canına, malına ve her türlü anane ve mukaddesatına, her nereden ve kimden olursa olsun, vaki olacak tecavüzlere karşı koymak için kendimi Türk milletine adadım. Ölüm dahi olsa verilen her vazifeyi yapacağım. Bildiğim, gördüğüm, işittiğim ve bana emanet edilen her şeyi canımdan aziz bilip, sonuna kadar muhafaza edeceğim. Gördüklerim, işittiklerim, hissettiklerim ve bana emanet edilenleri hiç kimseye ifşa etmeyeceğim. İfşaatın bir ihanet sayılacağını ve cezanın ölüm olduğunu biliyorum. Yukarıda sıralanan hususları harfiyen tatbik edeceğime, şerefim, namusum ve bütün mukaddesatım üzerine söz verir ve ant içerim."

1.3. Türkiye'nin Kıbrıs Sorununa Askeri Açıdan Müdahil Olması

Türkiye'nin 1960'lardaki tutumunu küresel siyasetteki değişim çerçevesinden ele almak da gerekmektedir. Bu dönemde ABD ve Sovyetler arasında başlayan yumuşama, kutuplar arası siyaseti etkilerken Türkiye'nin bu siyaseti takip etmekte zorlandığı görülmektedir. Batı ittifakının bir üyesi olan Türkiye'nin Johnson

---

[168] Keser, *Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı,*, 2007, s. 338.
[169] Emrullah Yalçın, "Rauf R. Denktaş'ın Kıbrıs'ta Bitmeyen Mücadelesi", *Atatürk Dergisi*, Cilt:4, Sayı:4, Temmuz, 2005, s. 113; ; Gönül Gökdemir, " Mücahit Yemini", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı Yayınları, Ankara 2000, s.165-170.

Mektubu ile beklenmedik bir şekilde uyarılması bunun açık bir göstergesidir[170]. Türkiye ABD'den beklediği desteği bulamadığı gibi BM nezdinde de yalnızlaşmış hatta 1960'lı yıllarda yeni bağımsızlık kazanmış olan ve Bağlantısızlar olarak adlandırılan devletlerce bile dışlanmıştır. Kıbrıs sorununun devamında gerçekleştirilen Barış Hareketi Türkiye'nin dünyadan ne kadar soyutlandığını göstermesi bakımından da önem taşımaktadır[171]. Dolayısı ile Kıbrıs sorununun çözümü ile ilgili olarak atılan uluslararası adımları ve adada Rumların şiddete başvurmaktan kaçınmamasını bu durumdan soyutlayarak ele almak mümkün değildir.

1964 yılındaki çabalara rağmen soruna bir çözüm bulunamaması ve Rumların adadaki BM güçlerine rağmen silahlı eylemlerine devam etmesi Türk tarafının tahammülünü zorlamaya başlamıştır. Rauf Denktaş'a göre, BM'nin bu dönemdeki tutumu ve BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlar, Kıbrıs sorununun çözülmesini engellemiştir[172]. Grivas'ın öncülüğündeki Rumların Geçitkale ve Boğaziçi köylerine saldırması, Erenköy'de Türkleri abluka altına alması adada Türk varlığını ciddi bir şekilde tehlikeye sokmuştur[173]. Bu durum karşısında Türkiye BM ve NATO'ya başvurmuş ardından da 8-9 Ağustos 1967'de askeri müdahalede bulunmuştur[174]. Türkiye'nin müdahalesinden sonra BMGK taraflara ateşkes çağrısı yapmış, Makarios'un çağrıya uyması ile "1967 Bunalımı" olarak adlandırılan savaş

---

[170] Ahmet Gülen, "İnönü Hükümetleri'nin Kıbrıs Politikası",*Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,* Sayı:50, Güz:2012, s. 312-423; Esra SArıkoyuncu Değerli, " Demorkat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950-1960), *Akademik Bakış,* Cilt:6, Sayı:11, Kış 2012, s.88-98;Ergenekon Savrun, Melih Tınal " Soğuk Savaş Döneminde İngiltere ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* Cilt:XVI, Sayı:34, Bahar 2017, s.359-366

[171] Melek. M. Fırat, "Helsinki Zirvesi'nden Günümüze AB-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:4, No:1, Güz, 2004, s. 48, 49.

[172] Rauf Denktaş, *Milli Vizyon,* Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul 2008, s.51.

[173]Ali Fikret Atun, "Rum-Yunan Birliklerinin Boğaziçi ve Geçitkale Köylerine Taarruzu" *Güvenlik Kuvvetleri Dergisi,* Sayı:30, Kasım 1996, s.7-10; Behiye Saltkaya, "Erenköy Mücadelesi veErenköy Şehitleri", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000, s.328-332; İsmail Bozkurt, "Kıbrıs Türklerinin Varoluş Savaşımı ve Bu Savaşımda Geçitkale-Boğaziçi Direnişi", I. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu 21-23 Kasım 2008, Sempozyum Bildirileri Kitabı, Yay. Haz. Doç.Dr. Ulvi Keser, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Ankara 2009, s.547-565; Abdullah Azizoğlu, " Denktaş Anlatıyor: 1 Ağustos 1964 Erenköy", *Kıbrıs Postası,* 1 Ağustos 2013, s.1; Rauf Denktaş, Erenköy saldırılarının Enosis'i ilan etmek için başlatıldığını yazmaktadır. Denktaş, *Milli Vizyon,* s.71.

[174]H. Emre Oktay, *Türk Tarihinin Kayıp Yılları- Kıbrıs sorunu,* Akis Kitap, İstanbul 2015, s.117.

tehlikesi atlatılmıştır[175]. Bu süreçte Başbakan Süleyman Demirel adadaki Yunan askerlerinin çekilmesini ve BM Barış Gücü'nün genişletilmesini istemiştir. Bu tarihlerde Askeri Cunta tarafından yönetilen Yunanistan'ın uluslararası çevrelerde yalnızlaştığı ve Türkiye'nin bu durumdan yararlanarak Taksim tezini hayata geçirmek istediği görülmektedir [176].

1.4. Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi (KGTY)'nin Kurulması

1960'tan itibaren adada durumlarının kötüye gitmesi ve Rumların organize bir şekilde kendilerine saldırması nedeniyle Türkler, Kıbrıs'ta ortaya çıkan iki toplumlu yapıyı hukuki bir çerçeveye oturtmaya yönelmiştir. Türkler bu nedenle 28 Aralık 1967'de "Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi" adı altında kendi yönetimlerini kurmuşlardır[177]. KGTY'nin ilanı aslında federasyon doğrultusunda atılan ilk adım olmuştur[178]. Ertesi gün *Bayrak Radyosu'*ndan dünyaya yapılan açıklamada, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni ve anayasasını tanımayan Rum yönetimine boyun eğmeyeceklerini, kurulan Türk bölgesindeki idari işleri kendileri yerine getiren Türk toplumunun idaresini meşrulaştırarak üstlendiklerini ve 1960 anayasanın tam anlamıyla yerine getirilene kadar Türk bölgesindeki tüm Türklerin yönetimini devraldıklarını bildirmişlerdir. Yeni yönetimin başkanı Dr. Fazıl Küçük olurken başkan yardımcılığı görevini ise Rauf Denktaş üstlenmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nde görev alan üç Türk bakan, Temsilciler meclisindeki üyeler ve Türk Cemaat Meclisi üyeleri de yönetimde yer almıştır. Türklerin bu şekilde hareket etmesi Rumları ve Yunanlıları hem şaşkınlığa uğratmış hem de kızdırmıştır[179]. Geçici Türk Yönetimi'nin ilanıyla birlikte Türklerin Taksim tezi fiili ve hukuki bir zemine kavuşmuş, ardından da taraflar arasında görüşmeler tekrar başlamıştır. Beyrut'ta gerçekleşen ilk görüşmede çözüme

---

[175] Umut Arık, "Kıbrıs Krizi", *EUL Journal of Social Sciences,* Cilt:2, Sayı:1, Haziran 2011, s.9-14
[176]Milliyet, 9.12.1967, s.2.
[177] İhsan Tayhani, *Özgürlük Yolunda Bitmeyen Koşu "Denktaş Kitabı",* Kaynak Yay, İstanbul 2011, s.223; Milliyet, 30.12.1967, s.1.
[178] Melek Fırat, " Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikas Kurtuluş Savaşından bugüne Olagular, Belgeler, Yorumlar,* Cilt:2, Der. Baskın Oran, İletişim Yayınları, 14. Baskı, İstanbul 2014, s.738.
[179] Yavuz Güler, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", *G.Ü Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, Yıl:2004, s.108.

oldukça yaklaşılmasına karşın Klerides'in yıllar sonra ifade ettiği üzere Enosisçi bir tutum izlemesi anlaşmanın imzalanmasını engellemiştir[180].

Rumların bu görüşmelerde niyetlerinin iyice açığa çıkması, Türklerin bu geçici yönetimi kalıcı bir yönetime dönüştürme girişimlerini hızlandırmıştır. 5 Temmuz 1970'de seçimler yapılarak iki meclisli bir federe devlet yapısı oluşturulmuş ve yönetimin adı Türk Yönetimi olarak değiştirilmiştir[181]. Türkler böylece devletleşme konusunda önemli bir adım atmışlardır. 1973 yılında yapılan seçimlerle Dr. Fazıl Küçük'ün yerine Rauf Denktaş'ın başkan seçilmesi ile yeni bir dönemin de kapısı aralanmıştır[182].

1.5. Yunanistan'da Cunta Dönemi ve Kıbrıs'a Etkisi

1960'ların ortalarında Yunanistan'da ortaya çıkan hükümet krizi, 21 Nisan 1967'de yapılan bir darbenin ardından cunta yönetiminin başa geçmesine yol açmıştır[183]. Bu dönemde Türkiye'de de iktidar değişmiş Süleyman Demirel'in liderliğindeki Adalet Partisi iktidara gelmiştir. Bu dönemde iki ülke yönetimlerininde ortak noktası ABD'den gelecek ekonomik ve askeri yardımlara olan ihtiyaçları olmuştur.

Halkın destek vermediği Yunanistan'daki Cunta Yönetimi halk desteğini kazanmak için dış politikada bir başarı arayışına girişmiş ve bu amaçla Kıbrıs konusuna ağırlık vermiştir. ABD desteğiyle yönetime gelen Cunta böylelikle bir

---

[180]Haydar EFE, "Türkiye'nin Değişmeyen Dış Politika Gündemi Olarak Kıbrıs ve Türkiye-AB İlişkileri", *Yeni Dönemde Türk Dış Politikası, Uluslararası IV. Türk Dış Politikası Sempozyuumu Tebliğleri,* Ed: Osman Bahadır Dinçer, Habibe Özdal, Hacali Necefoğlu, USAK Yayınları No:36, Ankara 2010;s.107; Efegil, " Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Arka Planı", s.24-25; " Kıbrıs'ta Geçici Türk Yönetimi Kuruldu",Milliyet, 29.12.1967, s.1; "Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi Kuruldu", Bozkurt, 29.12.1967, s.1.

[181]Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, s.259.

[182]Arık, *a.g.m,* s.17-20

[183]Çiğdem Kılıçoğlu Cihangir, " Modern Yunanistan'ın Karanlık Çağı: Albaylar Cuntası 1967-1974", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Yıl:4, Sayı:37, Aralık 2016, s.523; Oktay, *a.g.e,* s.121-122. Ayrıca bkz: Tuba Ünlü Bilgiç, Bestami S. Bilgiç, *Yunan Cuntası ve Kıbrıs 1967-1974,* İpek Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

yandan içeride gücünü sağlamlaştıracak öte yandan da ABD'yi memnun edebilecektir.

Yunanistan'da Cunta yönetiminin kurulması adada yönetimi elinde bulunduran Makarios'un işini zorlaştırmıştır. Cunta'nın sorunu Makarios'tan farklı bir yolla çözmek istemesi, Atina-Lefkoşa ilişkilerinde gerilime neden olmuştur[184]. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağlantısızlar hareketi içerisinde, NATO'dan bağımsız bir şekilde var olmasını isteyen Makarios, Yunanistan'daki yönetimin sorunu ABD merkezli çözmek istemesi ile Cunta'ya bağlılığını açıklayan Grivas'la da karşı karşıya gelmiştir. Cunta yönetiminin Lefkoşa'dan farklı bir yol izlemek istemesine rağmen Enosis fikrinden de vazgeçmemiştir. 9-10 Eylül'de Keşan-Dedeağaç görüşmeleri sırasında Yunan Başbakanı Kollias, Türk Başbakanı Demirel'e bunu açıkça ifade etmiştir[185].

Taraflar arasındaki anlaşmazlıkları siyasi yollarla çözemeyen Cunta yönetimi işi Makarios'a suikast düzenlemeye kadar götürmüştür. Askeri Cunta kendisinden kurtulmak istediği Makarios'a ilki 8 Mart 1970'te olmak üzere üç kez suikast düzenlemiştir. Bu arada 1971'de adaya Grivas'ı gönderen cunta, ona bağlı olan EOKA-B ve Milli Muhafız gücünü silahlandırmıştır. Cunta anlaşamadığı Makarios'u devirmek üzere 15 Temmuz 1974'te Başkanlık Sarayı'nı bombardımana tutmuştur. Saldırıdan kurtulan Makarios önce adadaki İngiliz üssüne geçmiş, ardından da adayı terk etmiştir. Darbe ile yönetimi ele geçiren Yunan subayları, Helen Cumhuriyeti'nin kurulduğunu açıklamışlar ve Nikos Samson'u da devlet başkanlığına getirmişlerdir[186].

---

[184] Faruk Sönmezoğlu, *Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler,* Der Yayınları, İstanbul 2000, s.115.

[185] Melek Fırat, " Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikas Kurtuluş Savaşından bugüne Olagular, Belgeler, Yorumlar,* Cilt:2, Der. Baskın Oran, İletişim Yayınları, 14. Basım, İstanbul 2014, s.735-736; Tuncer, *Kıbrıs Sarmal, Nasıl Bir Çözüm ?,* s.83-84; *BCA*, 030.01/10.61.22, 19.10.1967.

[186]Sabahattin İsmail, "Makarios, Anastisiadis'e Sesleniyor: Darbeyi ELDİK Yapmıştır, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Yunanistan İşgal Etmiştir", *Volkan,* 6 Ocak 2014.

1.6. Kıbrıs Barış Harekâtı

Kıbrıs harekâtına giden sürece 1963'te Makarios'un anayasanın bazı maddelerini askıya alması ve devamında Rumlarca gerçekleştirilen şiddet ve terör olayları neden olmuştur. Bu süreçte Türkler, bir yandan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yönetiminden dışlanırken diğer yandan adanın % 3 kadarlık bir kısmını oluşturan ceplere göçe zorlanarak adeta bu dar alanlarda yok olmaya mahkûm edilmiştir.

Türklerin uluslararası hukukun en temel ilkelerini 10 yıl boyunca çiğneyen Rumlara cevabı, kendi yönetimlerini kurmak olmuş ancak 1974 yılında adada gerçekleşen darbe karşısında bu da yetersiz kalınca Türkiye'nin askeri müdahalesi Kıbrıs Türklerinin tek kurtuluş yolu haline gelmiştir[187].

Türkiye, adada gerçekleşen Sampson Darbesi'nin Enosis'i gerçekleştirmeye yönelik bir adım olduğu düşüncesiyle adaya müdahale edilmesi gerektiği fikrini ileri sürmüştür. Çünkü özünde bir Yunan müdahalesi olan bu darbe ile adadaki anayasal düzen tamamen ortadan kaldırılırken Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilgili olarak yürürlükte olan tüm uluslararası antlaşmalar ihlal edilmiştir. Bu nedenle Türkiye, bu darbeyle kurulan yönetimi tanımadığı gibi adaya müdahale sinyalleri vermeye de başlamıştır[188].

Türkiye, Kıbrıs'ta Londra ve Zürih anlaşmalarını ihlal eden bu yeni durum karşısında, 1964'te TBMM'den aldığı ve o dönem hala yürülükte olan müdahale yetkisini kullanmaya karar vermiştir. Kısa sürede hazırlıklarını tamamlayan Türkiye, 20 Temmuz 1974 sabahı askeri harekâtı başlatmıştır[189]. 20-23 Temmuz 1974 tarihlerinde 4 gün süren çıkarma boyunca Türkiye, mücahitlerin de desteği ile adanın kuzeyindeki çıkarma plajı ile Girne arasındaki kıyı şeridi ve Girne'den Lefkoşa'ya

---

[187] Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), " Haysiyet İle Teslimiyetçiliğin Mücadelesi: Kıbrıs Gerçeği ve Annan Planı", MHP Ar-Ge Merkezi, Ankara, Şubat 2003.

[188] Milliyet, 16.7.1974, s.1; Fahir Armaoğlu, 20'inci Yüzyıl Siyasi Tarihi, Ankara 1983, s.1179; Efegil, " Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Arka Planı", s.27-29; Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi* s.46.

[189]TBMM Tutanak Dergisi, Toplantı:13, Cilt:13/1, 3'üncü Birleşim 1'inci ve 4'üncü Oturum 20.7.1974, s.19-52.

kadar uzanan yolun iki tarafını ele geçirmiştir[190]. Türkiye'nin bu müdahalesi ile harekete geçen BM ateşkes çağrısında bulunmuş, Türkiye'nin ateşkesi kabul etmesinin ardından bir konferans toplanmıştır. Birinci Cenevre Görüşmeleri'nde[191] Kıbrıs'ta kurulan Özel Türk Yönetimi tanınmış, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin varlığı hukuken kabul edilmiştir. İmzalanan bir protokol neticesinde askeri müdahalenin yarattığı yeni statüko, hukuki bir varlık kazanmıştır. Protokol ile adada iki muhtar idarenin varlığı resmen kabul edilmiştir. Ancak Rum tarafı protokol kurallarını uygulamazken adadaki Türk askeri ise dar bir bölgede sıkışıp kalmıştır. Ani bir saldırı karşısında bütün kazanımların kaybedilmesi riski karşısında Türkiye 14 Ağustos 1974'te İkinci Barış Harekâtı'nı başlatılmış ve mücahitlerin de desteği ile doğuda Magosa ve batıda Lefke'ye kadar olan bölgeyi ele geçirmiştir. Ayrıca diğer yerel çarpışmalardan da başarılı sonuçlar alınmasıyla bugünkü KKTC'nin sınırlarını oluşturan hattın kuzeyi tamamen ele geçirilmiştir[192].

Kıbrıs Harekâtı[193], Türkiye'nin Batılı müttefikleri tarafından yalnız bırakıldığı buna karşın 1950'li yıllarda Kıbrıs'taki karışıklığın sorumlusu olarak görülen Sovyetlerin desteğini aldığı bir olaydır. Türkiye, Sampson Darbesi'nin olacağını da Sovyetlerden öğrenmiş, 15 Temmuz 1974'te gerçekleşen darbenin olduğu gün müdahale kararı almış ancak belirlenen tarihe (20 Temmuz sabahı) kadar

---

[190] Muzaffer Sever, *20 Temmuz 1974 Kıbrıs Bitmeyen Gece,* İstanbul 2010,s.45.

[191] 25-30 Temmuz tarihleri arasında yapılan, Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Dışişleri Bakanlarının katıldığı 1. Cenevre Konferansı'nda, Türkiye'nin müdahalesinin Antlaşmalardan kaynaklandığı kabul edilmiştir. Bu konferansta, Kıbrıs'ta kurulan Özel Türk Yönetimi tanınmış ve Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Kıbrıs'ta varlığı kabul edilmiştir. 30 Temmuz 1974akşamı sona eren konferans, Türkiye'nin isteklerinin büyük bir kısmının kabul edilmesi ve bir protokol imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Üç ülkenin imzaladığı bu Protokolde, Londra ve Zürih Antlaşmalarının hala yürürlükte bulunduğu konusunda anlaşmaya varılmıştır. Ayrıca, Kıbrıs Rumları ve Türk birlikleri arasında bir güvenlik bölgesi oluşturulmasına, Rumların işgal ettikleri bölgelerden çekilmesine, karma köylerin güvenliğinin BM Barış Gücü tarafından korunmasına karar verilmiştir. Müge Vatansever, "Kıbrıs sorununun Tarihi Gelişimi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 12, Özel S., 2010, s.1515

[192] Güler, s.109.

[193] Kıbrıs Barış Harekatı ile ilgili detaylı bilgi için bkz: İbrahim Artuç, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış,*Kastaş Yayınevi, İstanbul 1989; Sezen Özol, *Kıbrıs Barış Harekatı Günlüğü,* Kastaş Yayınevi, İstanbul 2001; Mustafa Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekatı,* Hiperlink Yayınları, İstanbul 2010; Muzaffer Sever (Mete Bey), *20 Temmuz 1974 Kıbrıs: Bitmeyen Gece,* Kastaş Yayınevi, İstanbul 2012; Ali İhsan Gürcan, *Kıbrıs Barış Harekatı ve Ötesi,* Kastaş Yayınevi, İstanbul 2013; Haluk Üstüngen, *1'nci Komando Taburu 1974 Kıbrıs,* Kastaş Yayınevi, İstanbul 2014; İzzettin Çopur; *1974 Kıbrıs Barış Harekatı ve Anılar,* Kastaş Yayınevi, İstanbul 2014; Ünal Toker, *Şafakla Gelen: Kıbrıs'ta Yaşayanlar, Yaşananlar, Yaşadıklarım,* Kastaş Yayınevi, İstanbul 2016.

uluslararası destek aramaya karar vermiş ve önce İngiltere'nin sonra da diğer devletlerin kapısını çalmıştır. Müttefik olarak değerlendirilen bütün devletler Kıbrıs'taki darbeyi ve yönetime gelen darbecileri tanıma eğiliminde iken, Türkiye lehine açık bir tavır sergileyen Sovyetler'in teşvikiyle Bulgaristan ve Yugoslavya, Yunanistan sınırına asker yığmaya başlamıştır. Ada'daki Türklerin güvenliğini ve varlığını koruma altına almaya kararlı olan Türkiye, müdahaleye kadar geçen sürede birçok diplomatik girişimde bulunmuş ancak aradığı desteği bulamamıştır. İçine düştüğü yalnızlığa rağmen Türkiye, planladığı müdahaleyi beklenmedik bir şekilde gerçekleştirirken birçok diplomatik çevreyi de atlatmayı başarmıştır. Böylece başarılı bir harekâtla Türklerin Ada'daki varlığı güvence altına alınmıştır[194].

Barış Harekâtı sırasında Türkiye'nin Amerikan silahlarını kullanması nedeniyle ABD, Aralık 1974'te Türkiye'ye silah ambargosu uygulama kararı alırken Türkiye bu karara 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni kurarak karşılık vermiştir[195]. Rumlar sonraki yıllarda sorunu uluslararası kamuoyunun desteğini arkalarına alarak çözmeye çalışmışlar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin meşru hükümet olduğunu ileri sürerek Türkiye'yi hem baskı altında tutmaya hem de işgalci olarak göstermeye çalışmışlardır[196].

1.7. KKTC'nin Kurulması

Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran anlaşmalarda birlikte yaşama prensibi esas alınmış olmasına karşın bu prensip Rumların, Türklerle birlikte yaşamaya karşı çıkmaları ve onların alınacak kararlara ortak olma haklarını reddetmeleri ile işlerliğini yitirmiş ve adada yeni olayların eşlik ettiği bir süreç başlamıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temelinde tek tek bireylerin seçme, belirleme hakkı değil toplumların seçme, belirleme hakkı esas alınmıştır. Ancak Rumlar, adadaki Rum çoğunluğun belirleyiciliğini hesaba katarak Türkleri tek tek bireylere dayalı bir

---

[194] Güvenç, 1984, s. 169-176.
[195] http://www.kktcb.org/upload/pdf/87966.pdf; Mustafa Bostancı, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlanı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 34, Sayı: 57, Yıl: 2015, ss: 317-355, s.323.
[196] Bostancı, a.g.m, s.324.

azınlık olarak değerlendirmek istemişler ve Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran anlaşmalarla oluşturulan anayasal hükümleri askıya alarak, uluslararası bağımsızlığı benimsenmiş olan devleti işlevsiz hale getirmişlerdir. Rumların bu yönde hareket ederek Kıbrıs Cumhuriyeti'ni fiilen ortadan kaldırması adada terör ve tedhişin önünü açarken Türklerin de kendi devletlerini kurmasını bir zorunluluk haline getirmiştir[197].

Kıbrıs'ta Yunanistan'ın örgütlediği bir darbenin gerçekleştirilmesi Türkiye'nin elini güçlendiren bir süreci de başlatmıştır denilebilir. Çünkü adada gerçekleşen bu darbeyle Londra ve Zürih Antlaşmaları açık bir şekilde ihlal edilirken Türkiye'nin kesin hukuki delillere dayanan taleplerini dile getirmesine de imkân doğmuştur. Bunun yanında ABD haricinde dünya kamuoyu bu darbeyi tanımamış ve gelişmelerden Yunanistan'ı sorumlu tutmuş, Türkiyede 1964 yılında aldığı askeri müdahale kararını haklı bir nedene dayalı olarak uygulamaya geçirme imkânına kavuşmuştur. Türkiye'nin henüz geçerliliğini koruyan bu karara dayanarak müdahale ettiği görülmektedir[198].

Türkiye'nin Kıbrıs sorununun ilerleyişinde zaman içerisinde dersler çıkararak karşılaşılacak olası durumlara yönelik politikalar geliştirme yeteneğinin zaman içerisinde arttığını söylemek mümkündür. Bunu özellikle 1967 Krizi ve sonrasındaki gelişmelerden anlayabiliriz. Türkiye, 1963'te Kıbrıs Cumhuriyeti'nin işlevsizleştirilmesi ve devamında 1964 yılında Johnson Mektubu[199] karşısında kısmen hazırlıksız yakalanmış olsa da bu gelişmelerden ders çıkarmasını bilmiştir. Özellikle 1967'deki gelişmeler sırasındaki kararlı tutumun sonuç verdiği gören Türkiye, gelecekteki sorunlar için askeri seçenekleri de hesaba katan çözüm ihtimalleri üzerinde çalışmalar yürütmüştür. 1974'teki gelişmeler sırasında Türkiye'nin elini güçlü tutan en önemli faktörlerden birisinin bu tecrübeler ışığında

---

[197] Füsün A. Arsava, "Kıbrıs sorunun Uluslar arası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* Ocak-Aralık 1996, No:14, s.48-50.

[198] Yavuz Güler, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, Yıl:2004, s.109.

[199] Türk hükümetinin Kıbrıs'ta artan çatışmalar nedeniyle adaya çıkarma yapmaya karar vermiş ve hazırlıklara başlamıştır. Bu kararlı tutum karşısında ABD Başkanı Lyndon Baines Jonhson, diplomatik teamüllere aykırı ve içeriği çirkin bir ihtar mektubunu kaleme alarak Başbakan İnönü'ye iletilmek üzere ABD'de büyükelçisine göndermiştir. Ata Atun "1964 Johnson Mektubu'nun Perde Arkası", Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi

kararlı bir tutum sergilemek olduğu söylenebilir. Zaten dönemin başbakanı Bülent Ecevit'in Barış Harekâtı'nın olduğu 20 Temmuz 1974'te Meclis'te yapılan gizli oturumda söylediği sözler durumu özetler niteliktedir: *"Kıbrıs sorununun eğer bu kadar zararı yanında bir faydası olduysa, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin belli yönlerde çok iyi bir şekilde eğitilmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır ve bu zorunluluk da gerçekten iyi değerlendirilmiştir"*[200].

Türkiye'yi 1974'teki Barış Harekâtı'nı gerçekleştirmeye zorlayan sürecin ilk halkası, Yunanistan'da 1967 yılında gerçekleşen darbe ve bu darbenin ardından Yunanistan'da Albaylar Cuntası olarak anılan yeni bir dönemin başlamasıdır. Çünkü bu cunta Kıbrıs'ta Türklere yönelik olarak gerçekleştirilen şiddet ve terörü desteklemenin de ötesine geçerek adada bir darbe gerçekleştirmiş ve Cumhurbaşkanı Makarios'u devirerek yerine 15 Temmuz 1974'te Nikos Sampson'u iktidara getirmiştir. Bir EOKA'cı olan Sampson'un Kıbrıs'ta fiilen liderliği ele geçirmesi adadaki gidişatı hızla değiştirirmiş, bu eylem ile Yunanistan bir bakıma adayı fiilen kendisine bağlamıştır. Bu duruma sessiz kalmayan Türkiye, Londra ve Zürih Antlaşmaları'na ek olarak imzalanan Garanti Anlaşması'na dayanarak adaya asker çıkarmıştır. Garanti Antlaşması, açık bir şekilde adadaki düzenin bozulması halinde Türkiye ve Yunanistan'a düzeni yeniden kurmak için askeri müdahale hakkı tanımaktadır. Türkiye, 20 Temmuz 1974'te bu açık hukuki hakka dayanarak adaya asker çıkarmış ve 23-30 Temmuz 1974'te Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Dışişleri Bakanları'nın katıldığı 1. Cenevre Konferansı'nda da Türkiye'nin bu müdahalesinin Garanti Anlaşması'na uygun olduğu kabul edilmiştir. Cenevre'de yürütülen müzakereler sonucunda Türkiye isteklerinin önemli bir kısmını kabul ettirmiştir[201].

Türkiye'nin askeri güç kullanma kararlılığını ortaya koymasının da etkisiyle 1. Cenevre Konferansı'nın bittiği gün 30 Temmuz 1974'te bir protokol

---

[200]Tugay Bülent Göktürk ; " Türkiye Büyük Millet Meclisi Ceride Kayıtlarında "Johnson Mektubu" Ve Sonrası Johnson Mektubunun Türk Solu Üzerinde Etkisi", *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi Ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu 11-13 Aralık 2014/ Gazimağusa,* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2016, s.240.

[201] Müge Vatansever, " Kıbrıs sorunun Tarihi Gelişimi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt: XII, Yıl:2012, s.1515; Canan Ağaya, " Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti", *Doğu Batı Ekseni,* Cilt:1, Sayı:2, Mart 2017, s.14,15.

imzalanmıştır. Türkiye, Yunanistan'ın hoşnut olmadığı bu protokele binaen Kıbrıs'a çok sayıda takviye birliği çıkarmış ve önemli miktarda silah ve cephaneyi adaya göndermiştir. Türkiye'nin bu girişimi 8 Ağustos 1974'te yapılan 2. Cenevre toplantısına yol açmıştır. Bu toplantıya Kıbrıslı Rumları temsilen Glafkos Klerides, Kıbrıslı Türkler adına da Rauf Denktaş katılmıştır. Rumların bu toplantıda oyalama taktiği uygulamaya başlaması üzerine 14 Ağustos 1974'te 2. Kıbrıs Türk Barış Harekâtı başlatılmış, Girne'den başlamak üzere Türk tankları adanın kuzey kısımlarını 14-16 Ağustos'ta ele geçirmiştir. Bu 2. Harekât ile bugünkü Türk-Rum sınırı da fiilen ortaya çıkmıştır[202]. Bu noktada şunu söylemek gerekir ki; Rumların 1. Harekât sonrasında oyalama taktiğine yönelmesi, Türkiye'nin bugünkü sınırları oluşturması için fırsat yaratmış, 1. Harekât sırasında uluslararası kamuoyunun uzlaşma yönündeki baskısı ile yarım kalan askeri harekât bu sayede Türklerin yaşam alanını genişletecek şekilde tamamlanma imkânına kavuşmuştur.

Türkiye'nin 1950'lerdeki pasif yaklaşımı bırakarak barış harekâtları ile Kıbrıs sorununa garantörlüğün gerektirdiği şekilde müdahil olması, adadaki gidişatı ve dengeleri tamamen değiştirmiştir. Harekâtlar ile her şeyden önce Kıbrıslı Türklere Rum tehlike ve tehdidinden uzak kendine ait bir yaşam alanı yaratılmış, hem de Türkiye'nin adada bu etkin ve silahlı varlığı Kıbrıs sorununa yeni bir uluslararası boyut kazanmıştır. Kıbrıs Barış Harekâtları sonrasında taraflar arasında yeniden müzakereler başlamış ancak Rumların uzlaşmaz tutumları, Türklerin adadaki varlıklarını yeni bir hukuki çerçeveye oturtmalarını gerekli kılmış, bu doğrultuda da 13 Şubat 1975 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kuruluşu ilan edilmiştir[203]. Denktaş tarafından bu adımın bir bağımsızlık ilanı anlamına gelmediği belirtilirken, bu girişim ile adadaki Türklerin isteklerinin gerçekleşmesini sağlayacak makul bir çözümün önü açılmak istenmiştir. Türkler bu girişimleri ile adada iki toplumlu federal bir yapı istediklerini ortaya koymuşlardır. Buna karşın 1977-1983

[202]Vatansever, *a.g.m*s.1515; Ağaya, *a.g.m,* s.15.

[203] Hamza Eroğlu, Kıbrıs Türk Federe Devletinin Kuruluşu, Anayasası ve Bağımsızlığı, Türk Devrim Kurumu Yayınları, Ankara 1976, s.14, Ayrıca bkz: Sevin Toluner, " Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Milletlerarası Hukuki Statüsü", *Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Milletlerarası Hukuka İlişkin Bazı Sorunları,* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:676, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1983, s.3-21.

yıllarında gerçekleştirilen müzakerelerde Rumlar uzlaşmazlıklarını sürdürürken BM nezdinde kendi lehlerine kararlar çıkartmaya çalışmışlardır[204].

Rumların Türklerle uzlaşma ve birleşme yerine sık sık BM'ye başvurarak uluslararası kamuoyunun desteği ile Enosis'i gerçekleştirmeye çalışması, Türkiye'nin ve adadaki Türklerin yeni adımlar atmasını zorunlu kılmıştır. Rumların girişimleri ile BM, 17 Haziran 1983'te Rumları adanın tek egemeni olarak kabul ederken işgalci diye tanımladığı Türk birliklerinin adadan çekilmesini ve KTFD'nin sona erdirilmesini isteyen bir karar almıştır. BM'nin bu tutumu üzerine KTFD ve Türkiye birlikte hareket ederek bu kararı tümden reddetmiş ve KTFD Meclisi, aynı gün adadaki Türklerin self determinasyon hakkının olduğunu ilan etmiştir. Adada federe bir yapının çözüm getirmeyeceği yönündeki kanatin güçlenmesi üzerine Türk tarafı 15 Kasım 1983'te self determinasyon hakkına dayanarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) kuruluşunu tüm dünyaya şu bildirgeyle ilan etmiştir:

" Kıbrıs Türk Halkının özgür iradesini temsil eden, doğuştan hür ve eşit olan bütün insanların hür ve eşit yaşamalarına inanan, bu inanç içinde, Kıbrıs Türk halkının kendi kaderini tayin etme hakkını 17 Haziran 1983 tarihli kararıyla dünyaya ilan etmiş olan, ırk milli menşe, dil ve din gibi farklara dayalı olarak insanlar arasında ayırım gözetilmesini, her türlü sömürgeciliği, ırkçılığı, baskı ve tahakkümü reddeden; Kıbrıs'ta, Doğu Akdeniz'de, Orta Doğu'da ve dünyada tam bir barış ve istikrarın, özgürlüğün, insan haklarının egemen olmasını isteyen; Kıbrıs Adası'ndaki iki halkın, kendi milli benliğini koruyarak, kendi kesimlerinde, huzur ve güven içinde yaşama ve kendi kendilerini yönetmeye hakları olduğunan inanan, aynı adada yan yana yaşamaya mecbur bulunan bu iki halkın aralarındaki bütün sorunları, eşit düzeyde müzakerelerle, barışçı, adil ve kalıcı bir çözüme ulaştırmanın mümkün ve zorunlu olduğu görüşüne sımsıkı bağlı bulunan; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanının, iki eşit halk arasında ortaklığın bir federasyon çatısı altında yeniden kurulmasını ve sorunlarının çözümlenmesini engellemeyip, kolaylaştırabileceğine kani olan; iki halk arasındaki bütün sorunların barışçı ve uzlaşmacı bir politika ile

[204] Vatansever, 1517; Ağaya, 15-17.

çözülmesi için Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin gözetimi altında eşit düzeyde müzakereler yürütülmesini yürekten dileyen ve önerilmiş bulunan zirve toplantısının bu açıdan yarar sağlayacığına inanan Meclisimiz, Kıbrıs Türk Halkı adına, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve bağımsızlık bildirisini onaylar"[205].

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra Cumhurbaşkanı olarak göreve seçilen Rauf Denktaş, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluş gerekçelerini şu sözlerle ifade etmiştir[206];

"Rum tarafının 1983'ün ilk aylarında görüşme masasını bırakıp, daima yaptıkları gibi, evvela Bağlantısızlar'ın sonra da Birleşmiş Milletler Genel Kurul toplantılarına katılarak aleyhimize tek yanlı kararlar çıkaratacaklarını gördük. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Kıbrıs'taki temsilcilerine ve açık beyanatlarımızla Rum liderlerine duyurduk. Çünkü, biz "iyi, niyet gösterisi" olarak dünyanın anlamadığı bir " Federe Devlet" statüsünde duraklarken, Rumlar Kıbrıs "milleti"ni temsil ettiğini iddia ederek ve dünyayı buna inanadırarak, aleyhimize ölüm fermanı çıkarmaktaydılar."

Türkiye yeni devleti hemen tanıyarak[207] konuyu BMGK'ya taşımış ancak Türkiye'nin isteği yerine getirilmemiştir[208]. Bu girişim ile adadaki Türklerin siyasi durumu yeni bir hukuki statüye kavuşmuş ancak bu durumu Türkiye dışında hiçbir ülke resmen tanımamıştır. BMGK, KKTC'nin hiçbir devlet tarafından tanınmamasını

---

[205]Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmi İnternet adresi: https://www.kktcb.org/tr/belgeler/kibris-sorunu/1983-2004(Erişim 10 Nisan 2018)

[206] Aydın Zeki Tuğ, *Bütün Yönleriyle Kıbrıs sorunu ve Denktaş,* Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2003, s.324,325.

[207]Zaim M. Necatigil, *The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law*, Oxford University Press, Oxford 1990, s.133.

[208] Erol Manisalı, *Avrupa Kıskacında Kıbrıs*, Derin Yayınları, İstanbul 2004, s. 68; Hürriyet, 16.11.1983, s. 1; Milliyet, 16.11.1983, s.1; Cumhuriyet, 16.11.1983,s.1; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmi İnternet Sitesi; http://www.cm.gov.nc.tr/Bilgi/Denktasrr.pdf ; T.C. Dış İşleri Bakanlığı, Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, Bm Müzakerelerinin Başlangıcı, http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa; Alasya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi* s. 264-278; Cumhuriyet, 16.11.1983, s.11.

istemiş, BM'de 18 Kasım 1983'te yayınladığı 541 sayılı karar ile KKTC'nin bağımsızlık ilanını geçersiz sayarak tanımama talebini yinelemiştir[209].

Adanın kuzeyindeki Türklerin devletleşmesi, biraz da Türkiye'deki siyasi ortamın sonucu olup devamındaki gelişmeler uluslararası çevrelerin Kıbrıs sorununa bakışını ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Türkiye'de askeri yönetimin iktidarda olması, Kıbrıs Türklerinin devletleşmesi açısından uygun bir ortam yaratırken Türkiye, yeni kurulan devleti hemen tanımış ve kâğıt üzerinde de olsa uluslararası görüşmelerde Kıbrıs Devleti adına hareket eden Rumların karşısına Türklerin de bir devlet kimliği ile çıkması mümkün olmuştur. Öte yandan KKTC'nin tanınması için Türkiye Müslüman ülkelere çağrıda bulunmuş, Pakistan yakın bir zamanda tanıyacağını belirtmesine karşın aradan geçen zamana rağmen henüz bunu gerçekleştirmemiştir. Çağrı yapılan devletlerden sadece Bangladeş, KKTC'yi tanımış ancak İngiltere'nin baskısı ile tanıma kararını bir gün sonra geri çekmek zorunda kalmıştır. Çağrı yapılan diğer İslam ülkelerinin hepsi İngiltere ve ABD'den baskı görmüş ve hepsi çeşitli şekillerde yakın ilişki kurma çabası sergilemelerine karşın resmi olarak KKTC'yi tanıma yoluna gitmemişlerdir[210]. Dolayısı ile Rumlara başından bu yana her türlü desteği sağlayan uluslararası camianın Türkler söz konusu olunca ikiyüzlü bir tavır sergilediğini söylemek mümkündür. Batı dünyasının Rumlara gösterdiği hoşgörüyü Türklerden tamamen esirgemesi, gelecekte gerek ABD ve İngiltere'ye gerekse AB'ye ne denli güvenilebileceğini ortaya koymuştur. Bu nedenle batılıların zorunlu kalmadıkça Kıbrıs Meselesi'nde Türklerin lehine olacak gelişmeleri kabullenmelerini beklemek tarihi bilmemek ve hayalcilikten başka bir anlam taşımamaktadır. Aşağıda ele alınacak olan Annan Planı ile ilgili süreçte yaşanan gelişmeler bu yargının doğruluğunu ortaya koyan bir kanıt niteliğindedir.

Adanın kuzeyinde Türklerin kendi bağımsız devletini ilan etmesi ile Kıbrıs sorununda çözüme yönelik müzakereler tekrar başlamış ancak Rumlar geçmişteki

---

[209] 541 sayılı karar için bkz: Birleşmiş Milletler Resmi İnternet Sitesi http://www.un.org/Docs/scres/1983/scres83.htm (10Nisan 2018);Vatansever, 1517-1518; Ağaya,16.

[210] Hande Erol, "Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 17, Eylül, 2015,s. 308-311.

olumsuz ve uzlaşmaz tavırlarını sürdürmeye devam etmişlerdir[211]. Bu arada 1974 sonrasında ortaya çıkan yeni siyasi tablonun yanısıra taraflar arasında geçmişten beri yürütülen müzakerelerin gidişatına da kısaca değinmekte yarar vardır. Türkiye'nin adadaki duruma fiili olarak müdahalesinden sonra 1977 yılında yürütülen müzakerelerde bir takım ilkelerde uzlaşma sağlanarak "High Level Agreement" (Doruk Anlaşmaları) olarak tanımlanan bir uyuşma zeminine ulaşıldığı görülmektedir[212]. Fakat yine de bu dönemde taraflar Türk askerinin adadan çekilmesi, iki taraflılık/çoğunluk idaresi, iki egemen devlet/konfederasyon gibi temel konularda bir uzlaşmaya varamamış ve 1990'lı yılların sonuna kadar müzakereler bu şekilde devam etmiştir. Üzerinde anlaşma sağlanamayan ve tarafların ısrarla talep ettiği bu istekler Annan Planı'nın gündeme gelmesine kadar masada çözümsüz bir şekilde beklemiştir[213].

Öte yandan BM'nin çözüm amaçlı önerilerinin sürekli iki taraftan biri ya da aynı anda ikisi tarafından reddedildiği görülmektedir. Özellikle Rumların çözüm konusunda ayak direyen tutumları ile Kıbrıs sorununun çözümü konusunda sonraki yıllarda da ilerleme sağlanamazken 1990'lı yıllardan itibaren soruna taraf olan ülkelerin sayısında artış olmuştur. Bunun en önemli sebebi Rumların adanın tamamını temsilen 1990 yılında AB üyeliğine başvurmasıdır. AB'nin 1995 yılında GKRY'ye adaylık statüsü vermesi, adadaki sorunu daha karmaşık hale getirirken 2000'li yıllardan itibaren Avrupa Parlamentosu'nda alınan kararlarda GKRY'nin adanın tamamını temsil eden bir devlet olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında bu

---

[211] Rumların adadaki uzlaşmaz tavırları oldukça anlaşılır bir durumdur. Çünkü uluslararası çevreler ne Kıbrıs Türklerinin yaşam ve var olma hakkını gözeten ne de Türkiye'nin adadaki varlığını meşru kabul eden bir yaklaşımda bulunmamışlar, sürekli Rumların lehine bir tavır içerisinde hareket ederken Türkiye'yi de işgalci olarak görmüşlerdir. BM'nin 17 Haziran 1975 tarihli kararında adadaki Türk unsurları açık bir şekilde işgalci olarak tanımlaması ve çekilmeye zorlaması bunun açık bir örneğini teşkil etmektedir. BM'nin bile Türklere yönelik böyle bir tutum içerisinde olduğu hesaba katılırsa Rumların uzlaşmacı bir tavır sergilemesini beklemek zaten mantıklı bir beklenti olmaktan uzaktır.

[212] Efegil, " Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Arka Planı",s. 32-33.

[213] James Watson, *The Theory of Neo-Enosis: The Republic of Cyprus's EU Membership as an Objective of Pan-Hellenic Nationalism-A History*, M.A. degree in History, University of Ottawa, Canada 2007, s.70-71.

raporlarda Türkiye adada işgalci bir devlet olarak görülürken Rumların AB üyeliğinin kapısı belirgin bir şekilde açılmıştır[214].

[214]Vatansever, s.1519; Ağaya, s.18-19.

II. BÖLÜM

RAUF R. DENKTAŞ'IN HAYATI

2.1. Rauf R. Denktaş'ın Ailesi, Çocukluğu ve Çocukluk Çevresi

Rauf Raif Denktaş, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurucusu ve lideri, halkın ve hakkın savunucusu büyük bir insan, bir dava adamı, özveri ve sadakatin de sembolüdür. Denktaş'ın ada Türklerinin hürriyeti için verdiği mücadele o denli önemlidir ki adeta Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi Denktaş'ın tarihi, Denktaş'ın tarihi de Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi olmuştur. Bu nedenle Kıbrıs ve Denktaş birbirinden ayrı düşünülemez şekilde iç içe geçmiş bir bütündür.

Adı Kıbrıs mücadelesi ile özdeşleşen Rauf Raif Denktaş, günümüzde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin sınırları içerisinde kalan Baf ilçesinde, 29 Ocak 1924 tarihinde, altı çocuklu bir ailenin son evladı olarak dünyaya gelmiştir[215]. Babası Kaza Hâkimi olan Mehmet Raif Bey annesi ise ev hanımı Emine Hanım'dır[216]. Eğitimli ve kültürlü bir kişi olan babası Mehmet Raif Bey, önce polis okulunu kazanmış ve sınavlara girerek çavuş olmuş daha sonra ise İngilizce ve Rumca öğrenerek hukuk sınavlarına girmiş ve kaza hâkimi olmuştur. Kıbrıs'taki hayatının yanında Mehmet Raif Bey'in sık sık Türkiye'ye giderek Kıbrıs Türklerinin meselelerini tartıştığı, entelektüel çevrelerin konuya ilgi duymasını sağlamaya çalıştığı görülmektedir[217]. Dolayısı ile Rauf Denktaş'ın Kıbrıs Davası'na gönül vermiş entelektüel birikimi olan

---

[215] Lütfi Özter, *Ulusal Mücadelede Denktaş,* Özyurt Matbaacılık, Ankara 2004, s.1.

[216]Nezire Gürkan, *Zirvedeki Yalnızlık Kulesi- Rauf Raif Denktaş,* Cümbez Yayınları, Gazimağusa 2005, s.24.; KKTC Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesi, " Rauf Raif Denktaş'ın Özgeçmişi", http://www.cm.gov.nc.tr/Bilgi/Denktasrr.pdf. (Erişim Tarihi:14 Kasım 2017)

[217]*Tarihe Damgasını Vuran Lider- Rauf R. Denktaş,* ACM Yayınları, Araştırmacılar: Cem Kar&Mine Çeliker, s.2; Erol Cihangir, " Gittiler Ama Bir Gün Gelecekler", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir), Turan Kültür Vakfı Yayınları, Ankara 2000, s.10.

bir babanın çocuğu olarak dünyaya geldiğini ve kendi yaşamındaki mücadele azminin temelini babasından aldığını söylemek mümkündür[218].

Eğitimli bürokrat bir babaya sahip olan Rauf Denktaş, henüz 1,5 yaşında iken annesini kaybetmiş ve bu acı onda derin izler bırakmıştır. İlk eğitimini üzerinde derin manevi tesirler bırakmış olan dedesinden alan Rauf Denktaş Kıbrıs Türklerinin davası ile ilgili ilk hikâyeleri de ondan dinlemiştir. Dedesinin anlattığı bu hikâyeler Denktaş'ta Türklük bilincinin uyanmasında oldukça tesirli olmuştur. Özellikle dedesinin adanın Türklerden İngilizlere geçişini anlatımı, Denktaş'ın ifadesiyle hafızasından hiç çıkmamıştır. Şeherli Mehmet namıyla bilinen dedesi bir Osmanlı zaptiyesidir ve lakabından da anlaşıldığı üzere çevresinde bilgili, görgülü bir kişi olarak kabul edilmektedir. Dedesinin çocukluk ve gençlik yıllarında Rauf Denktaş'a Osmanlılar gittiler ama bir gün mutlaka gelecekler umudu aşıladığı görülmektedir[219].

Kendisini yedi yaşına kadar dedesinin büyüttüğünü ifade eden Denktaş, Kıbrıs Türk'ünün geçmişinin hikâyesiyle, mevcut hal arasındaki bağlantının kurulmasını da dedesi Mehmet Bey'e borçludur. Öte yandan bir bürokrat çocuğu olmasına karşın Denktaş'ın kendi kişisel yaşamında köy ve kır hayatının derin izlerini taşıdığı da görülmektedir. Hatta Denktaş'ın çok bilinen fotoğraf çekme tutkusunun bu pastoral köklerden derinden etkilendiğini söylemek mümkündür[220]. Esasında Denktaş'ın Kıbrıs halkının pastoral dünyası ile olan bu bağı; O'nu tipik bir şehirli entelektüel olmanın ötesine taşımış ve kahramanı olduğu halkının yaşamıyla tüm yönlerden iç içe olmasına yardımcı olmuştur. Denktaş'ın yıllar süren mücadelesinde halktan aldığı desteğin arkasında kendi kişisel maharetlerinin yanında onun bu yönünün etkili olduğunu söylemek de mümkündür[221].

---

[218]Pınar Çağlayan, *Kıbrıs'taki Milliyetçiliklerin Düşünsel Kökleri ve Tarihsel Gelişimi (1878-2004),* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2013, s.212.
[219] Cihangir, s.12 ; Rauf Raif Denktaş, *Karkot Deresi*, İstanbul, 1996, s.134; Batur, a.g.e., s.32.
[220]Netice Yıldız, " Rauf Raif Denktaş'ı Bir Fotoğrafçı ve Kültür Himayecisi Olarak Anlatmak", Yeni Ufuklar, Nisan-Haziran No:13, Yıl :2012, s.12-14;Cihangir, s.12.
[221]Rauf Denktaş'ın yakın dostlarından biri olan ve aynı zamanda birlikte çalışmalar yapan Erol Manisalı'nın Denktaş ile ilgili anılarını kaleme aldığı kitabında bunu görmek mümkündür. Erol Manisalı, *Denktaş'ın Öbür Yüzü- Rauf Denktaş'la Siyaset Dışı Anılar,* Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul 2011.

İlk tedrisini dedesinin hikâye ve nasihatlerinden alan Denktaş, dedesinin vefatından sonra babasının gözetiminde yetişmiş, kariyerinin şekillenmesinde babasının önemli bir etkisi olmuştur. Kendisi, tayyareci olmayı hayal ederken babası iyi İngilizce öğrenip avukat ve gazeteci olmasını istemiş, Kıbrıs'ın geleceği için bunun önemli olduğu fikrini aşılamıştır[222]. Kariyerinin ve sonraki yıllardaki siyasi yaşamının temelini oluşturan bu yönlendirme, net bir mefkûre içermektedir ve babası, oğlu Raif Rauf'un bir dava adamı olmasını istemiştir. Dolayısı ile Denktaş'ın günümüze uzanan dava adamlığının özünü dedesinin duygularını biçimlendiren hikâyeleri kadar babasının bir bilinç taşıyan öğüdü ve yönlendirmesi oluşturmaktadır[223].

Kaza Hâkimi Raif Bey meslek seçiminde belirli bir amaç doğrultusunda müdahale ettiği oğlunun okuma alışkanlığını geliştirmek için de çaba göstermiş, ona sık sık değişik metinler vermiş ve "Oku ve özetle, bilmediğin kelime olursa lügatten bak ve bul" demiştir. Babasının bu çabaları neticesinde zamanla okuma yazma alışkanlığı gelişen genç adamın özellikle şiire meraklı olduğu ve şiir yazdığı da görülmektedir. İlk şiirinin yayınlanmasından sonra daha da artan şiir tutukusu, hayatı boyunca onun önemli bir parçası olmuştur[224]. Siyasi düşüncelerinin şekillenmesinde büyük bir etkisi olan babası Mehmet Raif Bey'i lise son sınıfa geçtiği yıl olan 1941 yılında zatürreden kaybetmiştir. Babasının vefatından sonra ağabeyleri ve ablalarının da Türkiye'ye yerleşmiş olması nedeniyle Denktaş'ın Kıbrıs'ta adeta kimsesiz kaldığı görülmektedir[225].

Babasının nasihatine uygun olarak hukuk eğitimi için Londra'ya giden Denktaş, eğitimini tamamladıktan sonra adaya dönmüş [226] ve amcasının torunu olan Aydın Hanım ile evlenmiştir. Esasında Aydın Hanım ile Denktaş'ın yolları daha Aydın Hanım doğar doğmaz Rauf Denktaş'ın nişanlısı ilan edilmesi ile kesişmiştir.

---

[222] Tayhani, s.39,40.
[223] Gürkan, s.25.
[224]İbrahim Arslan, "Rauf Denktaş'ın Şiir Dünyası", *Asia Minor Studies- Rauf Denktaş Özel Sayısı*, Cilt.2, Mayıs 2004, s.38.
[225] Batur, s. 57.
[226]Orhan Özbey, " Özgürlük Aşığı Bir Meslektaş Rauf Raif", *Hukuk Gündemi*, Sayı:1, Yıl:2012, s.26.

Bu nedenle Denktaş Londra'ya eğitim için gitmeden önce aile arasında söz kesilmiş ve Denktaş'ın adaya döndüğü gece nişan yapılmış, 29 Mayıs 1947'de de nikâhları kıyılmıştır. Çiftin düğünleri ise Aydın Hanım'ın, Denktaş'tan 19 yaş küçük olması sebebiyle iki yıl sonra 17 Temmuz 1949'da yapılmıştır[227].

2.2. Rauf R. Denktaş'ın Eğitim Hayatı

Mehmet Raif Bey'in oğlunu eğitim alması için İstanbul'a gönderdiği ve bu konuda da onun Kıbrıs'ın geleceği ve Atatürk Devrimleri konusundaki düşüncelerinin etkili olduğu görülmektedir. Bu sebeple Mehmet Raif Bey oğlu Rauf Denktaş'ı 1930 yılında Arnavutköy'de bulunan ve ilkokuldan liseye kadar eğitim veren Feyziati Lisesi'ne kaydettirmiştir. Böylece iki ağabeyi ve bir ablasının olduğu şehirde öğrenim görmeye başlayan Denktaş, bir yıl sonra İngiliz Sterlini'nin önemli oranda değer kaybetmesi ve bundan dolayı babasının eğitim masraflarını karşılamakta zorlanması nedeniyle Kıbrıs'a dönmek zorunda kalmıştır. Mehmet Raif Bey bu ekonomik sorun nedeniyle oğlunu okula başladıktan 1,5 yıl sonra Kıbrıs'a geri çağırmıştır[228].

Rauf Denktaş'ın her ne kadar İstanbul'daki eğitim hayatı kısa sürse de Lefkoşa'da eğitimine devam ederken Türkiye'de kalmış olmanın ayrıcalığını fazlayısla yaşamıştır. Babası gibi milliyetçilik duyguları olan öğretmenlerinin ona da bu bilinci aşıladığı görülmektedir. Hatta öğretmenlerinden Turgut Sarıca'nın[229] kendisine Akın ismini verdiği de görülmektedir[230]. Denktaş'ın sahip olduğu Kıbrıs'ın bağımsızlığı, İngiliz koloniciliğine başkaldırı gibi düşüncelerde başta Turgut

---

[227] Batur s. 101-111; Gürkan, s.27-28.
[228] Gürkan; s.25; Batur, s. 42.
[229] Denktaş anılarında öğretmeni Turgut Sarıca'dan bahsederken şu ifadeleri kullanmaktadır; *" Türküm derken heycanlanan, dipdiri bir milliyetçiydi.. İşte bu şartlarda bile Turgut Sarıca bize milli şiirler dikte ettirir, bunları ezberletirdi. Türkiye'yi, Mustafa Kemal'i, İsmet İnönü'yü anlatırken heycanla dolar taşar, bizi de heycanlandırırdı… Korkusuz bir adamdı. ' Ne mutlu Türküm diyene' sözünü yaşar, yaşatırdı"*, Rauf Denktaş, *Kıbrıs: Elli Yılın Hikayesi,* Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul 2008, s.49.
[230] Hande Erol, "Bir Siyaset Adamı Olarak Rauf Denktaş", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Sayı:18, Yıl:3, Aralık 2015, s.362,363.

öğretmen olmak üzere öğretmenlerinin önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir[231]. Denktaş, okul yıllarında Türk milliyetçi yazar ve şairlerin eserlerinin yanısıra Atatürk'ün mücadelesini anlatan eserleri de okuyarak siyasi düşüncelerini olgunlaştırmıştır[232].

İlkokuldan sonra abisinin gönderdiği Türk Kuşu[233] belgelerini doldurmak istemesine karşın babasının isteği ile İngiliz okulunun sınavlarına girmiş ve sınavı birincilikle kazanmıştır. Denktaş sınavı dereceyle kazandığı için 6 yıllık bursla ödüllendirilmiştir. Ancak babasının bursa ihtiyaçları olmadığını belirtmesi ile bu ödül sınavı ikincilikle kazanan bir Rum öğrenciye verilmiştir[234]. Mehmet Raif Bey'in oğlunu İngiliz okulunda okutmak istemesine karşın kazanılmış bir bursu reddetmesi taşıdığı milli gurur duygusunu açıkça ortaya koymaktadır. Hatta oğlunun İstanbul'da başladığı eğitim hayatını maddi sıkıntılar yüzünden yarıda bıraktığı düşünüldüğünde bu şuur daha iyi anlaşılmaktadır.

Babasını 1941'de lise son sınıfa giderken kaybeden Denktaş, bir süre eğitim hayatına ara vermiş, 1942'den itibaren önce İngiliz üssünde tercümanlık daha sonra Magosa Mahkemesi'nde kâtiplik yapmıştır. Son olarak da bir İngiliz okulunda öğretmenlik yapmıştır[235]. Eğitim hayatına bu şekilde bir süre ara vermek zorunda kalan Denktaş 1944 yılında British Counsil'in verdiği bursla İngiltere'nin prestijli okullarından Lincoln's Inn'de hukuk eğitimi almak üzere Londra'ya gitmiştir[236]. Başarılı bir eğitimin sonunda okulunu bir dönem erken bitiren Denktaş,

---

[231] Batur, s. 61; Sema Sezer; " Kıbrıs Davası İle Bir Ömür",*Avrasya Dosyaı- Kıbrıs Özel Sayısı,* Cilt:10, Sayı:3, Sobahar 2004, s.3 ; Rauf Raif Denktaş, *Koloni İdaresinde Kıbrıs Türkleri*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları., İstanbul, 1997, s.21.

[232] Denktaş, 1990, s.58

[233] Türk Kuşu, Türk Hava Kurumu bünyesinde kurulmuş bir uçuş okuludur. 1935 yılında Atatürk tarafından açılan okulun kuruluş amacı ise Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyaç duyduğu pilot ihtiyacının karşılanmasıdır.

[234] Tayhani, s.40.

[235]KKTC Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesi, " Rauf Raif Denktaş'ın Özgeçmişi", http://www.cm.gov.nc.tr/Bilgi/Denktasrr.pdf. (Erişim Tarihi:14 Kasım 2017) ; Batur, s. 81

[236]Necati Münir Ertegün, " KKTC Cumhurbaşkanı Sayın Rauf R. Denktaş", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000, s.127.

çocukluğundan bu yana kendisine aşılanan Kıbrıs sevdasıyla memleketine geri dönmüştür[237].

2.3. Rauf R. Denktaş'ın Fazıl Küçük İle Tanışması

Rauf Denktaş'ın gerek yetiştiği aile ortamının gerekse eğitim ortamının siyasi düşüncelerini önemli ölçüde biçimlendirdiği görülmektedir. Bunların yanında Denktaş'ın aktif olarak siyasi yaşama katılmasının Dr. Fazıl Küçük ile tanışmasından sonra olduğunu söylemek mümkündür[238]. Dr. Fazıl Küçük'ün Kıbrıs Davası'na aktif olarak katılımı, milliyetçi karakteri ile öne çıkan Halkın Sesi gazetesinde yazılar yazmaya başlaması ile olmuştur[239]. Denktaş ile Dr. Küçük'ün yollarının keşismesi ise Denktaş'ın okuduğu gazetenin fikirleriyle örtüştüğünü görmesi ve gazeteye yayınlanmak üzere bir yazı göndermesi sayesinde gerçekleşmiştir. Yazısı yayınlanan Denktaş, Dr. Küçük tarafından davet edilmiş ve böylece Kıbrıs'ın kaderine hükmedecek iki büyük dava adamının yolları birleşmiştir[240].

Denktaş'ın Dr. Küçük ile tanışması, Türklerin örgütlenmeye başladığı bir döneme rastlamıştır. Dolayısı ile Dr. Küçük gibi toplum liderlerinin her imkânı değerlendirmek isteyeceği bir ortamın bu yakınlaşmada etkili olduğunu söylemek mümkündür. Denktaş, anılarında 1942 yılında gerçekleşen bu tanışmayı detayları ile anlatmaktadır. Kendi anlatımına göre 14 Mart 1942 günü Halkın Sesi Gazetesi'nin ilk sayısı çıkar ve Türk haklarını savunan bu gazeteyi görmek herkesi heyecanlandırır. Gecikmezsizin Dr. Küçük'e "Gençlik Sizinle Beraberdir" diye uzun bir mektup yazar ve mektubu elden vermek için Küçük'ün yazıhanesine gider. Görüşmelerinde kim olduğunu öğrenmek Dr. Küçük'ü heyecanlandırır ve kendisinin

---

[237]Gürkan, s.29-30; Batur, s. 99.

[238]Ali Fikret Atun, " Kıbrıs Meselesi ve Rauf R. Denktaş", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000, s.64.; Kemal Çapraz, " 'Vatandaş Denktaş' ile Mülakat", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000, s.90.

[239] Dr. Fazıl Küçük tarafından 14 Mart 1942 tarihinde yayınlanmaya başlanan gazetenin ilk sayısında Doktorun ifadesiyle, *" Biz Türk cemaati, dünyanın bu karışık ve karanlık günlerinde etrafımızda olup bitenlerden bir haber, karanlıklar içindeyiz. İşte bu büyük noksanı düşünerek, huzurunuza çıkıyorum.."* denilerekgazetenin yayın amacı dile getirilmiştir.Rukiye Maden, *Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2014, s.40,41.

[240] Cihangir, s.17; Gürkan, s.31,32.

babasından esinlendiğini söyler. Arkasından Akın Yılmaz adıyla gazeteye yazılar göndermeye başlar[241].

Denktaş, Dr. Küçük'ün kendi üzerindeki intibaını ve etkisini; "*Aradığım babamdan dinlediklerimi dile getiren bir liderlikti, [….] Dr. Küçük'e ciddi bir şekilde bağlanmıştım*" şeklinde dile getirmektedir[242]. Gazete yazılarına İngiltere'ye gidene kadar devam eden Denktaş, Dr. Küçük'ün tavsiyesi ile başladığı hukuk eğitimini tamamlar tamamlamaz Kıbrıs'a dönmüştür. Ancak Denktaş, Kıbrıs'ta Türklerle Rumlar arasındaki sorunların büyüdüğüne ve Rumların etkinliklerini artırdığına da şahit olmuştur[243].

2.4. Rauf R. Denktaş'ın Siyasete Girişi

Denktaş ilk kez 1948 yılında Rumların gösterilerini protesto etmek için düzenlenen bir mitingde toplumun karşısına güçlü bir karakter olarak çıkmıştır[244]. Denktaş'ın yıldızımın parladığı an diye nitelendirdiği bu miting, Komünist AKEL Partisi'nin Enosisçi emeller doğrultusunda düzenlediği bir mitinge protesto niteliği taşımaktadır[245]. Dr. Küçük, Denktaş'ın teşvikiyle düzenlediği bu mitingde yaptığı konuşmadan sonra mikrofonu 24 yaşındaki genç avukata uzatarak "Rauf, sen de konuş" diyerek Kıbrıs davasının en önemli mücadele adamının siyasi yükselişinin de önünü açmıştır. İngiltere'de aldığı hukuk eğitimi sırasında tartışma platformlarında bulunmuş olan Denktaş, bu hazırlıksız konuşmasını irticalen yapmış ve halktan büyük bir alkış almıştır[246].

Denktaş'ın aktif siyasi yaşamındaki bir diğer önemli dönüm noktası ise Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu (KTKF) Başkanı Faiz Kaymak'ın 1950 yılından

---

[241] Pilter, *a.g.m,* s. 1-2. Denktaş'ın Akın Yılmaz takma adını seçmesinin sebebi ise milliyetperver bir öğretmeninin Türkiye'deki soyadı kanununa istinaden Akın soyadını vermesi ve göbek adının da Yılmaz olmasıdır.
[242] Cihangir, s.17,18.
[243] Tayhani, s.85,86.
[244] Rauf Raif Denktaş*, Hatıralar-Toplayış, Cilt: 10*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2004, s.4-16.
[245] Murat Metin Hakkı, *Kıbrıs Çıkmazı*, Emre Yayınları, İstanbul, 2006, s.76.
[246] Rauf Raif Denktaş, *Hatıralar-Toplayış,* Cilt: 10,s.4-16.

bu yana yürüttüğü başkanlıktan 1957'de onun lehine adaylıktan çekilmesidir[247]. Kaymak'ın teklifi ve Dr. Küçük'ün onayıyla KTKF başkanlığına seçilen Denktaş, İngilizlerin karşı çıkmasına rağmen bu görevi kabul etmiş ve savcılık görevinden istifa etmiştir. Ancak İngilizler Denktaş'ın istifasını kabul etmemiş, siyasete girmesini önlemek için savcılık makamından daha yüksek birkaç farklı görev ve makam teklif etmişlerdir. İngilizlerin tekliflerine karşın siyasete giren Denktaş'ın müzakere yeteneği, almış olduğu hukuk eğitimi ve dil biliyor olması ona Kıbrıs davasının savunulmasında bariz bir üstünlük sağlamış ve zaman içerisinde davanın doğal lideri haline gelmiştir. Bunun yanında Denktaş'ın KTKF'deki faaliyetlerinin yanında TMT'nin kuruluşunda ki katkıları ve siyasi, kültürel konulardaki etkinliklerle birlikte askeri nitelikli faaliyetlerde de yer alması halk arasındaki ününün iyice artmasını sağlamıştır[248].

Denktaş'ın Kıbrıs'ın siyasi hayatına katılımı henüz erken yaşlarda başlamış olmasına karşın O'nu sorunların çözümünde kilit noktaya taşıyan gelişmenin 1949 yılında gerçekleştiği bilinmektedir. Çünkü adaya İngiltere'nin atamış olduğu Vali Winster, Anayasa Komisyonu'nun başarısızlığı üzerine Türklerin sorunlarını tespit etmek üzere bir bir rapor hazırlanmasını istemiş ve bu talep üzerine 11 Haziran 1948'de Hakim Mehmet Zeka Bey başkanlığında Türk İşleri Komisyonu kurulmuştur. Denktaş'ın da görev aldığı 6 kişilik bu komisyon bir rapor hazırlayarak 20 Ocak 1949'da İngiliz valiye sunmuşlar, vali ise raporla ilgili olarak Denktaş'ın ifadesiyle "buyurun uygulayın" demiştir. Ancak raporun uygulamaya konabilmesi için savcının yasa olarak hazırlaması ve valinin de onaylaması gerekmektedir. Sistemde herhangi bir Türk savcı olmadığı için özel bir savcılık makamı ihdas edilir ve Denktaş da savcı olarak atanır. Kendilerinin hakkını ve hukukunu savunan bir yetkiyle görev alması nedeniyle Türkler arasında oldukça dikkat çeken Denktaş böylece Kıbrıslı Türklerin sorunlarının çözümündeki hemen herkesten daha fazla ön plana çıkmıştır. Daha sonra Kıbrıslı Rumların Akritas Planı'nı yürürlüğe koydukları

[247] Hasgüler, *Kıbrıs Siyasi El Kitabı ve Sözlüğü,* s.340.
[248] Emrullah Yalçın, "Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilatı ve Rauf Denktaş", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* Sayı: 58, Bahar 2016, s. 294-296 ; Rauf Raif Denktaş, *Hatıralar-Toplayış*, Cilt: 10,s.4-16.

süreçte Denktaş, Fazıl Küçük'ün isteğiyle savcılık görevinden ayrılmış ve Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanlığı görevini üstlenmiştir. Denktaş, 1950'de devraldığı bu görevi 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulana kadar yürütmüş, 1960 yılında da Türk Cemaat Meclis Başkanlığı görevini üstlenmiştir[249].

Rumların Akritas Planı çerçevesinde Kıbrıs Cumhuriyeti'ni fiilen ortadan kaldırarak Kanlı Noel gibi terör ve tedhiş olaylarına girişmesi, Denktaş'ın Kıbrıslı Türklerin haklarını arama konusundaki rolünü Kıbrıs dışına, uluslararası platformlara taşımıştır. Çünkü Kıbrıs'ta olayların tırmanması üzerine İngiltere'nin çatışmaları durdurmak amacıyla 15 Ocak 1964'te düzenlediği Londra Konferansı'na Türkler adına Türk Cemaati Meclisi temsilcisi sıfatıyla Denktaş katılmıştır. Denktaş'ın bu konferans sırasında ortaya koyduğu tezler, Türklerin o güne kadar takip ettiği Kıbrıs politikasının da kökten değişmesine yol açmıştır. Denktaş bu konferansta, 1960 çözümünün Türklerin güvenliğini garanti altına alamadığını ve fiili garantilere ihtiyaçlarının olduğunu ifade ederek iki toplumun nüfus mübadelesini de içeren bir şekilde coğrafi olarak birbirinden ayrılması gerektiğini ileri sürmüştür. Denktaş'ın bu tezi daha sonra Türkiye'nin uzun yıllar savunduğu temel tezlerden birisi haline gelmiştir[250].

Rauf Denktaş'ın uluslararası platformda görünmeye başlamasından kısa bir süre sonra sürgün hayatı sürmesinin başlıca nedeni 1964 yılında BM'de yukarıda bahsedilen konuşması ve çabalarıdır. Toplantı bitiminde Makarios Hükümeti'nin İçişleri Bakanı Yorgacis, Denktaş'ın adaya geldiği an tutuklanacağını açıklamış ve Denktaş'ın 4 yıl 4 ay adaya girişine izin verilmemiştir[251]. Zorunlu olarak Türkiye'de sürgün hayatına başlayan Denktaş, çeşitli defalar adaya gizlice girmeye çalışmış, Türkiye Cumhuriyeti hükümetine başvurmuş ancak sorunun büyümesi kaygısıyla bu talebi geri çevrilmiştir. Fakat adada çatışmaların şiddetlenmesiyle 1964 Temmuz'unda Rıza Vuruşkan'la beraber gizlice Erenköy'e çıkmıştır. Bu bölgede

---

[249] Emrullah Yalçın, " Rauf R Denktaş'ın Kıbrıs'ta Bitmeyen Mücadelesi", Atatürk Dergisi, Cilt:4, Sayı:4, Yıl:2010, s.114-115, 122.
[250] Yalçın, a.g.e, s.123,124.
[251] Hande Erol, "Rauf Denktaş'ın Ankara'daki Zorunlu İkamet Yılları ve Faaliyetleri (1964-1968), *Tarih Okulu Dergisi,* Sayı:XXIII, Yıl:8, Eylül 2015, s.391.

köylülerin oluşturduğu savunma cephelerine katılan Denktaş aynı zamanda Türklerin örgütlenmesinde önemli roller üstlenmiştir. Aynı günlerde Erenköy'de şiddetlenen çatışmalar üzerine Türk uçakları bölgeyi bombardıman ederek adaya müdahale edileceğinin de ilk sinyallerini vermiştir. Daha sonra BM'de bir oturuma katılan Denktaş, 1967'de tekrar adaya girmeye çalışırken Rumlar tarafından yakalanmış ancak Türkiye'nin baskısı üzerine Türkiye'ye geri dönmek şartıyla serbest bırakılmıştır. Denktaş'ın zorunlu sürgünü 13 Nisan 1968'de adaya Geçici Türk Yönetimi Başkan Yardımcısı ve Cemaat Meclis Başkanı unvanı ile dönmesiyle son bulmuştur[252].

2.5. Rauf R. Denktaş'ın Kıbrıs Türkleri'nin Temsilcisi Olması

Genel olarak toplumun tümünde görülen bir kıpırdanma ile başlayan ayakta kalma ve bağımsızlık mücadeleri çoğunlukla diğerlerini kısa bir süre içinde etrafında toplayan bir veya birkaç liderin kişisel mücadelesi ile özdeşleşen bir yapıya bürünür. Kıbrıs Türklerinin var olma mücadelesi de benzer şekilde ilk başlarda toplumsal bir hareket olarak ortaya çıkmasına karşın 1940'lardan itibaren başta Dr. Fazıl Küçük olmak üzere bazı liderlerin etkili olduğu bir mücadeleye dönüşmüştür. İngilizlere karşı ilk mücadelelerin verildiği ve Denktaş'ın henüz bu mücadelede yer almadığı yıllarda Necati Özkan, Faiz Kaymak gibi isimlerin öne çıktığı görülmektedir. Daha sonra ki dönemde ise mücadelenin liderliği, 1973 yılındaki seçimlerde Denktaş'ın önünü açmak için siyasetten çekilinceye kadar Dr. Fazıl Küçük tarafından üstlenilmiştir. Ancak Dr. Fazıl Küçük'ün ada Türklerinin liderliğini sürdürdüğü dönemlerde dahi Denktaş'ın çok aktif roller üstlendiği ve çoğu zaman ondan daha etkin bir konumda olduğu görülmektedir. Denktaş'ın 1940'larda siyaset sahnesine çıkması ile başlayan ve uzun yıllar boyunca devam eden "ada Türklerinin tartışmasız liderliği" konumuna sahip olmasındaki temel neden onun diğer toplum liderlerinden farklı olarak en başından itibaren bağımsızlık fikrini savunması olmuştur. Denktaş'ın bu konudaki tutumunu Dr. Küçük ile henüz tanıştığı bir dönemde, 1944 yılında

[252]Yalçın, " Rauf R Denktaş'ın Kıbrıs'ta Bitmeyen Mücadelesi",, s.125-127.

Halkın Sesi Gazetesi'nde yayınlanan aşağıdaki şiirinde açıkça görmek mümkündür[253]:

Maziye bakarak hep toplanalım

Topluluk doğursun bu yeni vatan

Atiye ümitle gelin bakalım

Parmağını ısırsın bize bakan

Denktaş'ın Kıbrıs Türkleri'nin yaşamında siyasi bir figür olmanın ötesine geçerek bir lider olarak öne çıkmasının başlangıç noktası 27 Ekim 1957 tarihindeki Kıbrıs Türk Kurumları Federasyon'u IV. Olağan Kongresi'nde yapılan başkanlık seçimleridir. Bu seçimlerde mevcut başkan Faiz Kaymak'ın kendisi lehine adaylıktan çekilmesi ile KTKF'nin başkanı seçilen Denktaş, farklı rollerle vermiş olduğu mücadeleyi bu tarihten itibaren kurumsal bir lider olarak sürdürmeye başlamıştır. Denktaş'ın liderlik konusunda önünü açan bu gelişmenin temelinde onun üstlenmiş olduğu roller kadar Kaymak ile Dr. Küçük arasındaki siyasi çekişmenin de etkisinin olduğu görülmektedir. Çünkü toplum içindeki liderliğini pekiştirmek isteyen Dr. Küçük'ün kendisini öne çıkaran bir tutum takınmasıyla Denktaş'ın KTKF liderliğine geldiği görülmektedir[254].

KTKF Başkanlığı görevini üstlenen Denktaş'ın ilk faaliyeti, Türk köylerini ziyaret ederek Türklerin yaşadığı sorunları tespit etmek ve bunlarla ilgilenmek olmuştur. Onu daha da yoğunlaştırdığı halkla olan bu ilişkisi hayatı boyunca devam etmiş, siyaseti bıraktıktan sonra bile toplumla iç içe bir yaşam sürdürmüştür. Denktaş'ın Kıbrıs Türklerinin liderliğini bu kadar uzun süre devam ettirebilmesinin arkasında yatan bir diğer önemli faktör de O'nun halkı ile bu kadar yakın oluşudur.

[253]Yazıyla ilgili bkz: Halkın Sesi Gazetesi, 31.5.1986.
[254]Sezer, a.g.m, s.23.

Dolayısı ile halkla iç içe bir siyaset ve yaşam sürdüren Denktaş'ınbu özelliği onu adadaki diğer Türk liderlerden ayıran önemli unsur olmuştur[255].

Denktaş'ın liderleğe geçişindeki ikinci kilometre taşı ise, Dr. Fazıl Küçük'ün 1958 yılında dönemin Türk Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile görüşmek üzere Türkiye'ye gidişine eşlik edişidir. Türk Mukavemet Teşkilatı'nın kuruluşundan kısa bir süre sonra gerçekleşen bu görüşmenin amacı Teşkilat'a Türk hükümetininden destek istemektir. Bakan Zorlu'yla yapılan görüşmede Denktaş, hükümetten Teşkilat'a "silah ve idareci" verilmesini talep etmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda TMT, Özel Harp İdaresi'ne bağlanmış ve yönetimi Türkiye'ye geçmiştir[256].

Bu noktada Rauf Denktaş'ın yıldızını parlatan olay ise, yapılan görüşmeler sonrasında Türk hükümetinin kendisine 'birinci derecede muhatap' kabul etmek üzere Dr. Küçük ile Denktaş arasında yaptığı seçimde onu tercih etmesi olmuştur. Binbaşı İsmail Tansu bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir[257]; *"1958 yılı Haziran ayında Ankara'ya davet ettiğimiz Dr. Küçük ve Denktaş ile ilk buluşmamız gerçekten çok duygusal ve heyecan verici olmuştu. Onlarla ilk toplantımız Ankara'da Modern Palas Oteli'nde başkanımız Daniş Karabelen, ben ve TMT lideri olarak Kıbrıs'a gidecek olan Yarbay Rıza Vuruşkan'ın katılımı ile gerçekleşmişti. (...) Konuşmalarımızda bize daha çok Denktaş muhatap oluyor, Dr. Küçük ara sıra gerektikçe konuşmalara katılıyordu. (....) Toplantıdan sonra General Karabelen, Yarbay Vuruşkan ve ben aramızda yaptığımız bir görüşmede; TMT'nin kuruluş sürecinde, bu iki liderden hangisinden birinci derecede aktif hizmetler istememiz gerektiğini tartışmıştık. Sonunda bu önemli konuda Denktaş üzerinde anlaşmıştık."*

Rauf Denktaş'ın bu kadar kısa sürede Kıbrıs Türk toplumunun 'en güçlü adamı' konumuna yükselmesinde şüphesiz, doğru zamanda doğru yerde olmasından

---

[255] Sezer, a.g.m, s.23; Serdar Denktaş ile yapılan kişisel görüşme, 2 Haziran 2017.
[256] Niyazi Kızılyürek, *Miliyetçilik Kıskacında Kıbrıs,* İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2011, s.247,248.
[257] İsmail Tansu, *Aslında Kimse Uyumuyordu,* Minpa Maatbacılık, Ankara, s.37'den Aktaran Niyazi Kızılyürek, *a.g.e,* s.247.

ziyade, Onun sahip olduğu üstün liderlik vasıfları, politik ve diplomatik yetenekleri ve kibirden uzak sempatik kişiliği etkili olmuştur[258].

2.6. Rauf R.Denktaş'ın Kıbrıs Türkleri'nin Lideri Olması ve Sonrası

Denktaş'ın Kıbrıs'a tekrar dönüşü, adadaki Türklerin kendi yönetimlerini kurma yönünde attığı önemli adımlardan birisi olan Geçici Türk Yönetimi'nin kurulması ile gerçekleşmiştir. Rumlar tarafından 28 Aralık 1967 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nden kovulan Türkler bunun üzerine kendi geçici yönetimlerini ilan etmişler, başkanlığa Dr. Fazıl Küçük'ü başkan yardımcılığına ise sürgündeki Denktaş'ı getirmişlerdir. Denktaş'ın adaya dönmesinin ardından toplumlar arası görüşmeler tekrar başlamış ve bunlardan ilki 1968'de Beyrut'ta gerçekleşmiştir. Bu görüşmede Kıbrıs Türklerini Denktaş temsil etmiştir. Ancak 1971'de Makarios'un açıkça Helenizm'den yana tavır almasıyla bu görüşmelerden bir sonuç alınamamıştır. Denktaş'ın adadaki Türklerin tek lideri haline gelişi ise 1973 yılında gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı Muavinliği ve Türk Yönetimi Başkanlığı seçimleri ile olmuştur[259]. 16 Şubat 1973'te yenilenen bu seçimlerde Dr. Küçük, Türk toplumundaki birlik ve beraberliği bozmamak için aday olmayacağını açıklamış ve Denktaş tek isim olarak girdiği seçimlerden Cumhurbaşkanı Muavini ve Türk Yönetimi Başkanı olarak çıkmıştır[260].

Denktaş'ın 1957 yılında başlayan "toplum temsilciliği" rolü, 1973'teki seçimlerde Dr. Küçük'ün kendisi lehine çekilmesi ile "toplum liderliği" rolüne dönüşmüştür. Denktaş'ın siyasi hayatında dönüm noktasını teşkil eden her iki tarihte de ilgi çekici olan nokta mevcut liderlerin onun lehine seçimlerden çekilmeleri ve onu adeta Türk toplumunun liderliğine itmeleridir. Ancak her halükarda şunu da

---

[258] Gökmen Dağlı, Fatoş Silman, Mehmet Çağlar, "Liderlerin Başarısında Duygusal Zekanın Rolü ve Önemi", *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:17, Yıl:2008, s.39-43.

[259] KKTC Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesi, " Rauf Raif Denktaş'ın Özgeçmişi", http://www.cm.gov.nc.tr/Bilgi/Denktasrr.pdf. (Erişim Tarihi:14 Kasım 2017)

[260] Rauf Raif Denktaş, *Rauf Denktaş'ın Hatıraları,* Cilt: IX, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1999, s.19-25.

belirtmek gerekir ki, henüz 1940'lı yıllarda içindeki bağımsızlık aşkını yazılarına ve şiirlerine yansıtan Denktaş için Kıbrıs Davası ve halkının öncüsü olmak bir tercihten ya da zorlamadan öte bir kaderdir. Bu nedenledir ki Denktaş, 2000'li yıllarda dönemin şartları gereği siyasi liderliği bırakmış olmasına karşın ölene kadar halkının tartışmasız tek lideri olabilmiştir.

Rauf Denktaş'ı Kıbrıs sorununun merkezinde tutan en önemli hususlardan birisi de Onun siyasi kimliğinin bir yansıması olarak da kabul edebilecek müzakerecilik yeteneğidir[261]. Rauf Denktaş'ın hukuk eğtimi alması, dönemin diplomasi dili olan İngilizce'ye hâkim olması, hafızasının sağlamlığı gibi hususlar onun müzakere masalarında başarı kazanmasına ve uluslararası arenada Kıbrıs Türklerinin temsilcisi ve sesi olmasına yardımcı olmuştur. Bu hususta Denktaş'ı en iyi tanıyan kişilerden birisi olan oğlu Serdar Denktaş şunları söylemektedir[262];

"Müzakere açısından gerçekten sıkı bir müzakereci olduğunu söyleyebilirim. Çok örneklerini yaşadık birlikte. Hepimizin aman şimdi çok sıkıya girdik dediğimiz günlerde bile kendinden çok emin ve karşısındakini kendine saygı duyuracak noktaya taşıma kabiliyetine sahipti. Çok espiriliydi. En sıkıştığımız zamanlarda ortaya bir espiri atmak suretiyle ortamı yumuşatmayı başarırdı. O yumuşama sonrasında da kendi istediği yöne doğru yönlendirebiliyordu müzakere masasında işleri. Beni çok etkileyen bir anektod bir Amerikalı diplomat atandı özel temsilci olarak, Hoolbroke. Adamcağızı daha hiç tanımadan gerek Rum basını gerekse Türk basınında temsilcinin çok karizmatik biri olduğu, Denktaş'ın şimdi bununla baş etmesinin zor olacağı haberleri yer alıyordu. Bu kez işlerinin çok farklı ilerleyeceği şeklinde tüm basında haberler yer alıyordu. Ben de o dönem dışişleri bakanıydım. Hollbroke Cumhurbaşkanı Denktaş'ı ziyarete geldi. İçeri salona aldık, Denktaş ortalıkta yok. Amerikalıların ayak ayaka üstüne atarak büyüklüklerini gösterdikleri oendamlı oturuş şekiliyle oturuyoruz, sohbet ediyoruz. Biraz sonra Denktaş içeri geldi, elinde büyük rulo yapılmış bir kâğıt. Hoşgeldiniz diyerek yerine

[261] Hande Erol, "Kıbrıs Müzakereleri ve Rauf Denktaş", *Tarih Okulu Dergisi,* Sayı: XXIV, Yıl:8, Aralık 2015, s.718,719.
[262] Serdar Denktaş ile yapılan kişisel görüşme 2 Haziran 2017

geçti. Hoşbeş sohbetten sonra, başladı elindeki rulo kâğıdı açtı açtı açtı bayada uzun bir kağıt, sonuna gelince temsilciye dönerek ismini sordu. Hollbroke dedi hayır ilk isminizi ve soyadınızı diye üsteledi Denktaş. Yazdıktan sonra Denktaş ruloyu toplamaya başladı. Holbroke ismini neden sorduğunu ve nereye yazdığını sordu. Denktaş bu rulonun içinde bugüne kadar görüştüğüm genel sekreterlerin ve özel temsilcilerin isimleri yazılı. Sonuncu olarak sizi de ekledim. Ben o adamın azemetli duruşunun nasıl çöktüğünü gözlerimle gördüm. Ve nitekim iki ay sonrada istifa ederek ayrıldı görevden. Böyle de bir tavrı vardı. Hiçbir zaman kendini ezdirmezdi. Ve Kıbrıs Türkü dünyada saygı görmüşsse, Denktaş'ın bu duruşu bu tavırları kendisine duyulan saygı Kıbrıs Türküne de yansımıştır."

Dehası, kıvrak zekâsı ve güçlü ikna kabiliyetine, iyi bir hukukçu ve hedefi tutturan uslubu eklenince, müzakere masalarında oynanmak isteyen oyunları sezinleyip, oyunun kurallarını yeniden yazarak karşı strateji geliştirebilen, hukuk bilgisi ile metinleri lehine çeviren başarılı bir diplomat olan Denktaş, 36 yıl boyunca Kıbrıs Türkü'nün var olma mücadelesini silahsız bir savaşı andıran müzakere masalarında, Rum liderler, Glafkos Kleride, Sprios Kiprianu, Yorgos Vasiliu ve Tasos Papadopulos'la çarpışmıştır. Yunanistan ile GKRY'nin sorunu AB içine çekmesiyle birlikte Denktaş, BM'eek olarak AB ile de mücadele içine girmiş, yani mücadelesini tek başına dünyaya karşı vermiştir.

Rauf Denktaş'ın Kıbrıs Davası'yla ilişkisini ve liderlik konusundaki vasıflarını bir dönem mesai arkadaşı da olan oğlu Serdar Denktaş şu şekilde anlatmaktadır[263]:

"Rauf Denktaş önce kararlı bir liderdi. Hedefi ta gençliğinden itibaren ortaya konmuştu. O hedefte adanın sahibi olan Kıbrıslı Türklerin 1964'ten sonra gasp edilmiş olan haklarınınn kurtarılması ve siyasi eşit bir hak olarak bu ada üzerinde hayatlarına devam etmesidir. Bu hedefe yönelik son derece kararlı, konusunu bilen, kendi oluşturduğu bir davanın zeminini oluşturan bir lider. 1968'de

[263] Serdar Denktaş ile yapılan kişisel görüşme, 2 Haziran 2017.

sürgün dönüşü başlattığı müzakere görüşmelerini 2004 referanduma kadar yürüten, karşısındakinin her hamlesini önceden hesaplayabilen, o hamleyi boşa çıkaracak girişimleri yapapilecek kapasiteye sahip, hukukçu, dolayısıyla uluslararası hukukun nasıl çalıştığını da çok iyi bilen, insanını seven doğayı seven sevgi yüklü bir insan. Dıştan bakıldığında özellikle Kıbrıs sorunu gündeme geldiğinde son derece sert duruşu olduğu söylenen bir lider. Aslında tek yapmaya çalıştığı, işgal edildiğini düşünen bir halkın devamlılığını sağlamaktı. Bugün hala müzakereler belirli bir zeminde devam ediyorsa, onun oluşturduğu zeminde devam etmektedir. Yüzyılda bir gelir böyle bir lider, Rauf Denktaş'da böyle bir liderdir."

1970-77 yılları arasında K.K.T.C'de Büyükelçi olarak görev yapan Asaf İnan ise Rauf Denktaş'ın başarısını şu sözlerle ifade etmiştir; *"Denktaş, etrafındaki olayları, davranışları ve söylemleri büyük bir sezgi ve öngörü ile tahlil edip değerlendiren bir yapıya sahiptir. Çok zekidir, kuvvetli bir mantığı ve hitabeti vardır. Görüşlerini ve lisanını avukatlıktan gelen bir sezgiyle ve kıvraklıkla kullanır. Denktaş'ın temel özelliği, Kıbrıs'taki mücadele ve gelişmelerin her safhasında, Türk halkının hak ve çıkarlarının korunmasını hedef alan davranışlara öncelik tanıması ve bunun sağlanması uğruna her türlü fedakârlığı göze alabilmesidir. Ayrıca, Türkiye'yi daima anavatan olarak düşünen, her zaman bağlantılı kalmanın bilincini derinlemesine taşıyan bir konumu ve siyaset çizgisi, gösterdiği etkin hizmetler ve ispatladığı devlet adamlığı sadece Kıbrıs Türk toplumu ve devleti bakımından değil, anavatan Türkiye bakımından, hatta Türkiye hudutlarını da aşan milli önemi bakımından tarihi bir özellik taşır."* diyerek açıklamaktadır[264].

Rauf Denktaş 1970 seçimlerinde Türk Cemaat Meclisi başkanlığına seçilmiş, 1973'e kadar Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanı olmuştur. Denktaş, 1974 Kıbrıs Harekâtı'nın ardından 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilan edilmesiyle Devlet ve Meclis Başkanlığı görevini üstlenmiş ardından da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulduğu tarihten 17 Nisan 2005'e kadar ülkenin

[264] Gül İnanç, *Büyükelçiler Anlatıyor- Türk Diplomasisinde Kıbrıs (1970-1991),* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, s.18.

Cumhurbaşkanı olmuştur[265]. Böylelikle Şubat 1973'ten Nisan 2005'e kadar Kıbrıs Türklerinin toplum lideri olarak kesintisiz bir şekilde 32 yıl görev başında kalan Denktaş Nisan 2005'ten sonra siyasetten ayrılarak anılarını yazmaya başlamıştır. Denktaş'ın bu emeklilik hayatı da oldukça yoğun geçmiştir. Ofisinde her gün mesailerine devam ederken bir yandan yazılarını yazmayı sürdürmüş diğer yandan da Kıbrıs'ın bağımsız bir vatan olarak yaşayabilmesi için çalışmalarına devam etmiştir.

Denktaş'ın, "davamız" olarak nitelendirdiği Kıbrıs meselesine ait olan inancı, bağlılığı ve en ince ayrıntıya kadar vukufu ve hâkimiyeti, ömrü boyunca sürmüştür[266]. Tanınmayan, küçük bir devletin lideri olan Denktaş, diplomasi mücadelesindeki direnci sayesinde büyük devletlere karşı kendi argümanlarını savunmayı başarmıştır. Böylece dünyanın tanımadığı devletin, dünyaca tanınan lideri olmuştur. Politikayı hiç kuşkusuz kurallarına göre oynamasını çok iyi bilmesi onun 40 yıl gibi uzun bir süre iktidarda kalmasına yardımcı olmuştur. Rauf Denktaş, toplumunun ve devletinin inşacısı, bir diplomat, bir stratejist, bir devlet adamı, bir hukukçu olarak toplumunu geleceğe taşıma mücadelesinden hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Hayatını Kıbrıs Türklerine, bağımsız Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne adayan ismi Kıbrıs ve "Kıbrıs Davasıyla" özdeşleşmiş olan Rauf Denktaş, son nefesine kadar bu uğurda mücadelesine devam etmiştir[267]. 13 Ocak 2012 tarihinde kendi deyimiyle *bir odadan öteki odaya geçmiş,* hayata veda etmiştir[268].

---

[265] Sezer, a.g.m, s.24; "Hayatını Mücadelesine Adayan Lider: Rauf Raif Denktaş", https://www.ulusal.com.tr/gundem/hayatini-mucadelesine-adayan-lider-rauf-raif-denktas-h46559.html(Erişim 18 Mayıs 2018)

[266]Rasim Ekşi, " Denktaş'ın Misyonu ve Kıbrıs'ın Geleceği," *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000, s.1,4,6.; Hakkı Atun, "KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000, s.73-77.

[267]Gözde Kılıç Yaşın, " Son Milli Kahraman: Rauf Denktaş", 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, http://www.21yyte.org/tr/arastirma/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/2014/01/13/7379/son-milli-kahraman-rauf-denktas (Erişim:20.4.2018)

[268]Ahmet Yabuloğlu, "Merak Etmeyin Denktaş Bey Öbür Odada", *Yeni Çağ,* 15 Ocak 2012.NTV, Rauf Denktaş vefat etti, 13 Ocak 2012, http://www.ntv.com.tr/dunya/rauf-denktas-vefat-etti,Qe4KKVvtpEiv3r7Yxtb01w, Erişim: 05.06.2017.; BBC Türkçe, Rauf Denktaş vefat etti, 14 Ocak 2012, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/01/120113_denktash_obituary.shtml, Erişim: 05.06.2017.

III. BÖLÜM

ANNAN BARIŞ PLANI

Kıbrıs sorununun çözümü konusunda 2000'li yılların başlarından itibaren uzunca bir süre gündemi meşgul eden Annan Planı, taraflara ilk defa sunulduğu 11 Kasım 2002'den[269] son defa sunulduğu 31 Mart 2004 tarihine kadar, itiraz ve öneriler ile sık sık değişikliğe uğramış olan 5 ayrı belgeden oluşmaktadır[270]. Tarafların itiraz ve önerileri ile ilkinden sonuncusuna kadar olan bütün planlar geri çekilmiş ve yapılan düzeltmelerle taraflara referandum için sunulan nihai ve 5. plan ortaya çıkmıştır. Planların gündeme geldiği sıralarda tartışmalar mevcut metinler üzerinden yapılmış olup sonraki yıllardaki tartışmalarda esas alınan metin ise Kofi Annan[271]'ın 31 Mart 2004'te Bürgenstock'ta taraflara sunduğu "Annan V" olarak da anılan beşinci metindir[272].

Kıbrıs sorununun çözümü için geçmişte yürütülen müzakerelerde çeşitli modeller denenmiş, garantör devletlerin öncülüğünde 1960'ta kurulan ortak Cumhuriyetin yarattığı temel haklar ve statüko ile ilgili sorunlar sık sık gündeme gelmiştir. En son "Gali Fikirler Dizisi"nde[273] ise iki topluma dayanan bir federasyon önerisini taraflara sunulmuş ancak öneriler kabul görmemiş devam eden süreçte ise Denktaş, artık federasyonu da kabul etmeyeceklerini, kendilerinin de bir devlet olduğunu ve ancak iki devleti esas alan yeni bir ortaklığın kabul edilebileceğini dile

---

[269]Helana Smith, " UN Sets Deadline For Cyprus Deal", *The Guardian,* 12 November 2002.

[270] Annan Planı'nın tüm versiyonlarının tam metninin resmi internet adresi: htpp:// www.Cyprus-un-plan.org/

[271]Kofi Atta Annan, Birleşmiş Milletler'in 7. Genel Sekreteri olan Annan, Sekreterya'dan atanan ilk sekreterdir. 1996 yılında göreve başlamış, 1 Ocak 2017 tarihinde görevini Ban Ki-Moon'a devretmiştir. Detatlı bilgi için bkz: Funda Keskin, " Yeni BM Genel Sekreteri: Sorunlar ve Beklentiler", *Mülkiye,* Cilt:31, Sayı:254, Yıl:2007.

[272] Tim Potier, A Comparatıve Analysıs Of The Fıve Versıons Of The Annan Plan**,** *Reunifying Cyprus The Annan Plan And Beyond*, Edited: Andrekos Varnava & Hubert Faustmann, I.B.Tauris & Co Ltd, International Library Of Political Studies: 28, 2009, New York, USA, pp: 40-54, p. 40-41; Bağcı&Nasuh, s.81.

[273] Türk tarafınca "Gali Fikirler Dizisi" olarak adlandırılan ve BM genel sekreteri Boutros Boutros-Ghali tarafından Kıbrıs meselesinin çözümü için hazırlanan plan, taraflar arasında yaşanan al-ver egzersizinin ilk ve en önemli ayağıdır. Plan hakkında detaylı bilgi: Soyalp Tamçelik (2015) "Kıbrıs'ta Gali Fikirler Dizisi'nde Müzakere Süreci ve Temel Özellikleri", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt:8 Sayı:36 s.391-441

getirmiştir. Bu tarihlerde AB'nin Rumları adanın tek temsilcisi olarak üyeliğe alacağı anlaşılınca Türkiye de buna karşılık olarak ada Türkleri ile doğrudan entegrasyona gidebileceğini resmi ağızlardan dile getirmiştir. Annan Planı temel olarak bu tabloda ortaya çıkmış bir çözüm önerisi olup geçmişteki önerilerden bazı yönleri ile ayrılmaktadır.

Uluslararası ilişkiler uzmanı Yakinthou, Annan Planı'nı toplumlar arası oydaşma ve ortaklık ilişkisine dayanan kurumsal bir mühendislik projesi olarak ele almaktadır. Teorik olarak etnik gruplar arası gerginliğin çok gruplu bir koalisyon hükümeti ile demokratik olarak çözülebileceğini savunan bu kuramsal yaklaşımda toplumların bütünleşmesinden ziyade toplumları temsil eden siyasi elitlerin iş birliğine girmesi öne çıkmaktadır. Teorik olarak aralarında sorun olan toplumların temsilcileri siyasi bir yönetişime gittiğinde toplumlar arası sorunlar ve çatışmalar da çözümlenebilmektedir. Teorinin ana fikri, temelde uzlaşamayan toplumları birbirinden ayırmak ve grupların siyasi elitlerini kapsamlı bir kurumsal çatı içerisinde siyasi işbirliğine sokmaya dayanmaktadır. Bir siyasi mühendislik kuramı olarak bu yaklaşıma göre siyasi elitler arasındaki bu kurumsal işbirliği zaman içerisinde yukarıdan aşağıya doğru "damlama" şeklinde toplumlar arası işbirliği kültürünü de geliştirecektir[274]. Dolayısı ile Annan Planı'nın toplumlararası barışı tesis etmekten ziyade öncelikle siyasi elitleri işbirliğine zorlayacak yeni bir kurumsal yapı (statüsü yeniden oluşturulan devlet ve devlete ait mekanizmalar) oluşturarak zaman içerisinde toplumların da birbiri ile işbirliğine gitmesini amaçladığını söylemek mümkündür.

Annan Planı ile ilgili tartışmalara geçmeden önce Yunanlıların tarihi ideali Megali İdea'nın eş anlamlısı olarak kullanılan enosisin kademeli olarak nasıl gerçekleştiğini ve enosisin her kazancının Türkler için nasıl bir kayıp olduğunu görmek için kronolojik bir özet geçmek yerinde olacaktır. Yunanistan ve Türkiye'nin

---

[274] Christalla Yakinthou, "Consociatıonal Democracy and Cyprus: The House That Annan Buılt?", *Reunifying Cyprus The Annan Plan And Beyond*, Edited: Andrekos Varnava & Hubert Faustmann, I.B.Tauris & Co Ltd, International Library Of Political Studies: 28, 2009, New York, USA, pp: 25-39, s. 25-26.

Helen Yayılmacılığı/enosis temelindeki başlıca kesişim tarihleri aşağıdaki şekildedir[275];

- ✓ Yedi Ada'nın ilhakı (1865),
- ✓ Teselya ve Epir'in ilhakı (1881),
- ✓ Güney Makedonya'nın ilhakı (1913),
- ✓ Selanik'in ilhakı (1913),
- ✓ Girit'in ilhakı (1913),
- ✓ Drama, Semadirek, Limni, Midilli, Sakız ve diğer Kuzey Ege Adaları'nın ilhakı (1914),
- ✓ Batı Trakya'nın ilhakı (1919),
- ✓ 12 Adalar'ın (Menteşe, Meis, Rodos ve diğer adalar) ilhakı (1947).

Yakın dönem Yunan tarihini kısaca "Türklere ait topraklar enosisi (ilhakı) olarak özetlemek mümkündür. 1830'dan 1947'ye kadar geçen sürede toprak kazanımlarının tamamını Türklerden elde etmiş olan Yunanistan, bu enosisler sayesinde 117 yıllık sürede topraklarını 47 bin $km^{2'}$den 132 bin $km^{2'}$ye çıkarmış yani 3 kat büyümüştür. Yunanlıların bu tarihi süreçte tamamen ilhak edemediği en önemli yer ise Kıbrıs Adası'dır. Genelde Kıbrıs Türkleri, özelde ise Rauf Denktaş'ın yürüttüğü mücadele, esasında enosisin en önemli halkalarından birisine karşı yürütülen bir mücadeledir[276].

Yunan enosislerinin adım adım gerçekleşme süreçleri açıkça göstermektedir ki Kıbrıs'ta Türklerin mevcudiyetini fiilen garanti etmeyen her türlü çözüm, enosise giden yola döşenmiş bir taştan farksızdır. Çünkü Rumların ve Yunanlıların Kıbrıs'taki nihai hedefi uluslararası ya da evrensel hukuka uygun bir çözüm bulmak değil enosisin bu en önemli halkasındaki direnci kırmaktır. Bu nedenle yer yer Kıbrıs'ta çözüme ramak kaldı duygusu da uyandıran Annan Planı'nın yukarıdaki kronoloji ve Yunanlıların nihai hedefleri ile birlikte ele alınması elzemdir. Bu

[275] Şimşir, *AB, AKP ve Kıbrıs,* s. 20; Bilal N. Şimşir, "Kıbrıs, Kıbrıs!", *Mülkiye,* Cilt: XXVIII, Sayı:242, Yıl:2004, s.299.
[276] Şimşir, *AB, AKP ve Kıbrıs,* s. 20-21.

realiteyi görmezden gelerek iyimser beklentiler içerisinde olmak, özellikle de Rauf Denktaş'ın 40 yılı aşan bir mücadelede sarsılmaz bir direnç sergilemesini çözümün önündeki engel olarak görmek Kıbrıslı Türklerin ve Türkiye'nin var olma mücadelesine bilerek ya da bilmeden kayıtsız kalmak anlamına gelmektedir.

Kıbrıs sorununun çözümünde Denktaş ve Rum liderlerin yürüttüğü müzakerelerin oldukça uzun bir tarihi söz konusudur. Bu noktada çözümün tamamen bu müzakerelere ve müzakereleri yürüten liderlere bağlı olduğunu düşünmek yanlış olacaktır. Çünkü 1960'lardan itibaren yaşanan gelişmelerin ana hatlarına bakıldığı zaman başta Türkiye, Yunanistan, İngiltere olmak üzere BM, ABD gibi birçok ülke ve kuruluşun meselenin tarafı olduğu ve çözümün adadaki toplumların liderlerinden ziyade uluslararası toplumun elinde olduğunu söylemek mümkündür[277]. Rumları adanın tamamını temsil edecek şekilde üyeliğe kabul eden AB'nin[278] de son dönemde bu taraflardan biri haline geldiği ve soruna etkin bir şekilde dâhil olduğu görülmektedir. Bunun yanında 2000'li yıllardan itibaren adanın çevresinde keşfedilen enerji kaynaklarının Kıbrıs sorununa yeni bir boyut kazandırdığı da görülmektedir. Adadaki çözümün ada toplumlarından ziyade uluslararası siyasetin dengelerine bağlı olduğunu ortaya koyması bakımından Rum Dışişleri Bakanı Kasulidis'in 15 Mart 2013'te Milliyet Gazetesi'ne verdiği röportajda sarf ettiği şu sözleri büyük önem taşımaktadır[279];

"Her şeyin iki topluma bağlı olduğu yönünde bir illüzyonun arkasına saklandığımızı düşünüyorum. Ama hepimiz bunun gerçek olmadığını biliyoruz. Neden her şey iki topluma bağlıymış gibi davranarak devam edelim? Neden tüm ilgili tarafları bir araya getirmeyelim?"

Kıbrıslı bakanın yakın tarihlerde dile getirdiği bu görüş, Kıbrıs meselesinin çok taraflılığına vurgu yapması bakımından büyük önem taşımaktadır. Birçok

---

[277] Hüseyin Bağcı, Nasuh Uslu, " Türk Tarafı Açısından Son Dönem Kıbrıs Gelişmeleri ve Aktörlerin Tavrı", *Avrasya Dosyası- Kıbrıs Özel Sayısı,* Cilt:10, Sonbahar 2004, s.71.
[278] Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, s.59-66.
[279] Kıbrıs Postası, Türkiye ve Yunanistan süreçte yer almalı, 15 Mart 2013, Cuma. http://www.kibrispostasi.com/print.php?news=101077

meselenin uzun zaman boyunca devam eden müzakerelere rağmen çözüme kavuşturulamamasının arkasında yatan faktörlerden birisininde bu durum olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanında meseleye doğrudan ya da dolaylı olarak taraf olan ülkelerin meselenin özüyle ilgisi olmayan ve gerçekçilikten uzak tutumları da sorunun çözüme kavuşturulmasını zorlaştırmıştır. Dönemin ABD Başkanı Bill Clinton'un Kıbrıs Özel Temsilcisi Richard Holbrook'un ABD'nin meseleye geçmişteki yaklaşımındaki hatalara vurgu yapan beyanatları da bu noktada önem taşımaktadır. Zaten 1990'lardan itibaren BM Genel Sekreterlerinin bu konuda daha aktif rol üstlenerek müzakereleri ve görüşmeleri yönlendirmeleri de bu konudaki inisiyatifin ada taraflarının dışına çıkmaya başladığına işaret etmektedir. GKRY'nin üyeliğe kabulü ile AB'nin de bu konuda güçlü bir role sahip olmaya başlaması ise ayrı bir sorundur. Ancak 2000'li yıllardaki tartışmaların odağını oluşturan Annan Planı'nın mimarı Kofi Annan'ın Kıbrıs sorununun gidişatında önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir. Gerek Rum tarafında gerekse Türk tarafında oldukça yoğun tartışmalara yol açan Annan Planı, Kıbrıs'ın enerji kaynakları gibi farklı parametreler bağlamında yeni küresel aktörlerin de radarına girdiği bir dönemde gündeme gelmesi açısından da önem taşımaktadır. Araştırmanın bu bölümünde Annan Planı'nın genel çerçevesi ve kabulü halinde tarafların kazanç ve kayıplarının neler olacağı ana hatları ile ele alınmıştır.

3.1. Annan Planına Giden Süreç

II. Dünya Savaşı sonrası süreçte uluslararası sorunlara aktif bir şekilde müdahil olan BM, 1960'lı yıllardan itibaren Kıbrıs sorununa da kayıtsız kalmamış ve taraflararası müzakerelerin gerçekleştirilmesinde önemli roller üstlenmiştir. Bu müdahillikte BM'nin başında bulunan Genel Sekreter'lerin yer yer aktif roller almışlardır. Onların bu çabaları her ne kadar 1964-1974 yılları arasında gerçekleşen saldırıları önlemeye yetmemişse de, BM Anayasası ilkeleri doğrultusunda kalıcı çözüm arayışlarını sürdürmüşlerdir. Toplumlararası görüşmeler, BM Güvenlik Konseyinin 1964 tarih ve 186 sayılı kararına binaen 1968-1972 yılları arasında rutin işleyen formalite bir görev olarak devam etmiş, herhangi bir somut netice elde

edilememiştir[280]. BM'in ve Genel Sekreterlerin bu sorun karşısındaki genel tutumu, adada iki toplumun bir arada yaşamasını sürdürebilecek bir yapıyı kurmak yönünde olmuştur. Bu nedenle KKTC'nin ilanının BMGK'nın 541 Sayılı Kararı ile reddedildiği görülmektedir. BM, KKTC'nin kurulmasına adanın bölünmesi yönünde atılmış bir adım gözüyle bakmıştır. Taraflar arasında uygun görüşme ve müzakere ortamını oluşturma ve tarafları barış içerisinde bir araya getirme misyonunu üstlenen BM ve yöneticileri, iki toplumlu federal bir yapı için çaba göstermiştir. Ancak bu süreçte Genel Sekreter konumundaki yöneticilerin BM'nin Kıbrıs sorununda üstlendiği misyonun ötesinde roller üstlenmeye yönelik girişimlerde bulundukları ve daha aktif vazifeler üstlendikleri de görülmektedir[281].

BM'de daha aktif olmalarını teşvik eden kararların alınması ile Genel Sekreterler, taraflara bazı öneriler sunmaya başlamışlar ancak sunulan öneriler de genelde "taslak", açılış konuşması" veya " fikirler" şeklinde adlandırılmıştır. Bu yola başvurulmasının nedeni de, tarafların kendi insiyatifleri dışında hazırlanmış bir önerinin onlara empoze edilmeye çalışıldığı veya Genel Sekreterin görev kapsamının sınırlarını aştığı düşüncelerini önlemektir.

Bu girişimlerden ilki dönemin Genel Sekreteri Kurt Waldheim'in 1981 tarihli raporudur[282]. Daha sonra 1983 yılında BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar yeni bir rapor hazırlamıştır[283]. Cuellar'ın girişimi ile Kıbrıslı Rum ve Türk liderler New York'ta tekrar müzakere masasına oturmuşlardır. Her ne kadar bu görüşmelerden bir sonuç alınamasa da müzakerelere devam etmiştir[284].

---

[280] UN Documents/S/res/274 (1968) 18 March 1968

[281] Ayşe Mine Olcay, "Annan Planı'na Kadar Birleşmiş Milletleri Genel Sekreterleri'nin Sunduğu Önlemler*", Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları, Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış*, Der: Ayşe Mine Olcay, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2014, s.146.

[282] Zehra Yalçınkaya Cerrahoğlu, *Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs sorunu İle İlgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1968-1990),* Kültür Bakanlığı Eserleri, Ankara 1998, s.62-66.

[283] Şener, s. 324. ; Hasan Ünal, "Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ve Türk-Yunan Sorunları", *Türkler*, C.XVII, Ankara, 2002, s.202; Milliyet, 11.5.1983, s.1.

[284] De CuellarBelgesi için bkz.Ata Atun, *Kıbrıs Antlaşmaları, Planları ve Önemli BM, AB Kararları (1571-1983),* SAMTAY Vakfı Yayınları:26, Mağusa 2007, s.274-275.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri De Cuellar tarafından 12 Nisan 1985 ve 29 Mart 1986 tarihlerinde sunulan iki teklifin de en önemli özelliği bu tekliflerin iki toplumlu, iki bölgeli federasyonu çözüm önerisi olarak sunmasına rağmen bunların nasıl düzenleneceği konusunda bir açıklama getirmemiş olmasıdır. Bu tekliflerde yapılacak düzenlemeler çalışma guruplarından alınacak kararlara bırakılmıştır.

Hem Türkiye hem de KKTC tarafından kabul edilmiş olan bu belgelerde önemli bir husus dikkati çekmektedir. Bu husus ise belgelerin Türkiye'nin 1960 antlaşmalarıyla elde ettiği garantörlük hakkında ve Türk-Yunan dengesi konusunda herhangi bir hüküm içermiyor oluşudur. Belgelerin buna rağmen kabul edilmiş olması, Türkiye'nin o dönemdeki önceliklerini göstermektedir[285]. Ancak De Cuellar belgeleri Rum kesiminin genel itirazları üzerine rafa kaldırılır[286].

Cuellar'dan sonra BM Genel Sekreteri olan Boutros Ghali'nin de Kıbrıs meselesinde aktif bir rol üstlendiği görülmektedir[287]. Ghali döneminde sürdürülen müzakerelerde 29 Mart 1986'da Taslak Cenevre Antlaşması teklifi gündeme gelmiştir. Taslak metinde önceki önerilerin tekrarlandığı görülmektedir[288]. Müzakere

[285] De Cuellar'ın sunduğu çözüm belgeleri, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum tarafları arasında yürütülen müzakerelerin sonucunda ortaya çıkan metinlerdrdir. Yalnız bu müzakereler sırasında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kenan Evren, 1 Aralık 1984'te ABD Devlet Başkanı Ronald Reagan'dan bir mektup alır. Bu mektup üzerine, Türkiye'nin Denktaş'tan tavrını yumuşatması istediği ve 1985-1986 yılındaki De Cuellar belgelerinin bu uyarı gölgesinde Denktaş tarafından kabul edildiği bilinmektedir. O dönemde Denktaş'ın çözüm çabalarına yaklaşmasında, Özal hükümetinden alınan desteğin eski hükümletlere kıyasla daha düşük seviyede olarak ifade edilebilecek olmasının etkisini göz ardı etmek mümkün değildir. Gerek ABD gerekse AET ile ilişkilerini geliştirmek isteyen Özal bu dönemde Yunanistan'la diyalog çabalarını hızlandırmış, Kıbrıs sorununa bu bağlamda çözülmesi gereken bir sorun gözüyle bakmıştır. Nitekim De Cuelaar Belgesi'nin tarafların sunulmasından kısa bir süre sonra, bir süredir gergin olan ilişkiler bir yumuşama dönemine girmiştir. Melek Fırat, "1980-1990: Batı Bloku Ekseninde Türkiye-2 (Yunanistan'la İlişkiler), *Türk Dış Politikas Kurtuluş Savaşından bugüne Olagular, Belgeler, Yorumlar,* Cilt:2, Der. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul 201, s.109-117.

[286]De Cuellar Belgelerinin ayrıntılı bir analizi için bkz. Farid Mirbagheri, " International Peacemaking in Cyprus, 1980-1986", *Cyprus and International Peacemaking*, Hurst&Compnay, London 1998, s.127-151

287 Giray Saynur Derman, Vefa Kurban, "Kıbrıs sorununun Türk Dış Politikasına Etkisi Ve ABD-SSCB İle İlişkiler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:16, Sayı:33, Güz, 2016, s. 472.

[288] Olcay, s.151.

sürecinde Rum tarafında yönetim değişikliği olmuş ve Yorgo Vasiliu iktidara gelmiştir[289].

1990 yılından itibaren Kıbrıs sorununda yeni bir dönem başlamıştır. Kıbrıslı Rumlar, Yunanistan'la birleşmek olan tarihi hedefleri enosise ulaşamayınca, dolaylı yoldan bunu gerçekleştirmek üzere 4 Temmuz 1990'da Kıbrıs Adası'nın tamamı adına Avrupa Birliği'ne üyelik için başvuruda bulunmuşlardır[290]. Her ne kadar 1959-1960 Antlaşmalarına aykırı olsa da başvuru AB tarafından kabul edilmiş ve Rum tarafı Mart 1995'de aday statüsü elde etmiştir. 1997 yılında yapılan Lüksemburg Zirvesi'nde[291] ise müzakerelere başlanmış ve bu süreç 1 Mayıs 2004'te adaylığın kabul edilmesiyle son bulmuştur. Böylelikle Rumların başvurusu neticesinde AB'de Kıbrıs meselesine dâhil olan taraflardan biri olmuştur[292].

1990'ların başlarında sürdürülen müzakere turlarının ikincisinde BM Genel Sekreteri Butros Ghali, 3 Nisan 1992'de Gali Fikirler Dizisi olarak adlandırılan planı taraflara sunmuştur[293]. Gali'nin geliştirdiği bu planda iki toplum arasında bir çözüme ulaşmak için iki tarafın da kabul edebileceği bir düzenlemenin gerekliliğine vurgu yapılmış ve siyasi eşitlik temelinde bir çözüm öngörülmüştür. Fikirler Dizisi'ne göre adada bir federasyon kurulacaksa bile bunun iki kesimli ve tek bir egemenliğin ve hukuki kişiliğin söz konusu olduğu bir Kıbrıs Devleti şeklinde kurulması gereklidir. Federal anayasanın yürürlüğe girmesi ile serbest dolaşım geçerlilik kazanmalı, yerleşme, mülkiyet edinme gibi konular hayata geçirilmeli ve uygulamaları federe devletler yapmalıdır. Fikirler Dizisi'ne göre federe devletlerin birbirine karşı herhangi bir üstünlüğü söz konusu değildir ve her ikisi de benzer ve eşit yetkilere

---

[289]Yorgo Vasiliu'nun bu dönemle ilgili fikirleri için bk: George Vassiliou, "Cypriot Accession tı the EU and the Solution to the Cyprus Problem", *Brown Journal of Word Affairs,* Vol.10, No:1, 2003; George Vasilliou, " EU Entry Couldu hepl to Solve the Cyprus Problem", *European Affairs,* Vol:2, No:4, 2001.

[290]İlhan Tekeli, Selim İlkin, *Türkiye ve Avrupa Birliği III,* 1. Baskı, Ümit Yayıncılık, Ankara 2000, s.216.

[291] Lüksemburg Zirvesinin sonuç bidirisi için bkz: htpp://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/032a008.htm

[292] Kıbrıs sorununa Alternatif Açılımlar: 'Çok Bileşenli Adım Modeli', *USAK (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu) RAPORLARI NO:08-02*, Ankara 2008, s.1.

[293] William Hale, *Türk Dış Politikası,* Mozaik Yayınları, İstanbul 2003, s.269; Fikirler Dizisinin tamamı için bkz: UN Documents s/24472, 21 August 1992.

sahip olmalıdır. Fikirler Dizisi ile 1977 ve 1979 Doruk Anlaşmaları'na[294] uygun bir anlaşmanın imzalanarak Federal Kıbrıs Devleti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, birliğini, iki kesimliliğini ve güvenliğini sağlamak amaçlanmıştır[295]. Böylelikle teklif Garanti ve İttifak Antlaşmalarının geçerliliğini koruyacak ve federe devletlerin başka bir devletle birleşmesinin de önünü kapayacaktı yani Enosis ortadan kalkacaktır[296].

Bu arada uzun bir müzakere sürecinin sonunda hazırlanan Ghali Fikirler Dizisi toplam 100 maddeden oluşmuştur ve bu maddelerin 92'sine Denktaş evet derken Rum Yönetimi Başkanı Yorgo Vasiliou bütün maddeleri reddetmiştir[297]. Tarafların maddelere yönelik bu tutumları Kıbrıs sorununun çözümsüz kalmasının esas sorumlusunu ortaya koyması bakımından önemlidir. Ancak Rumların bu tavizsiz ve uzlaşmaz tutumuna karşın hem ABD hem de AB çözümü daima Türk tarafının sorumluluğundaki bir mesele gibi değerlendirmekten geri kalmamıştır. BM Genel Sekreteri Ghali'de benzer şekilde çözümsüzlüğün adresi olarak Türk tarafını göstermiştir[298].

Butros Ghali 1992 yılında Kapsamlı Çerçeve Anlaşması'nı taraflara sunmuş ancak uzlaşma sağlanamaması üzerine 1993 ve 1994'te güven artırıcı önlemler paketini açıklanmıştır. Taraflar prensipte bu önemler paketini kabul etmiş olsa da Kıbrıslı Rumlar Lefkoşa'da sürdürülen görüşmelerde bu paketi reddetmiştir[299]. Öte yandan BM ve ABD'nin arabuluculuk rolleri üstlenerek Kıbrıs sorununa çözüm arama çabalarında 1990'lı yıllarda yeni bir gelişme yaşanmış, Kıbrıslı Rumların üyelik başvurusunu gündeme alan AB'de Kıbrıs meselesinin başlangıçta dolaylı ve

---

[294]Atun, s.264; s.269. ; Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, s.220.Bk. Ek.2
[295]*UN Documents*, S/23300, 19 December 1991, paragraph 6.
[296]Melek Fırat, " 1990-2001 Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Ed. Baskın Oran, Cilt: II, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s.455.
[297]http://ayintarihi.byegm.gov.tr/pggyextqelg.html/date/1992-06-31 (Erişim: 24.9.2017) Denktaş bundan ağır baskı olmaz dedi.
[298] Fırat, *"1990-2001 Yunanistan'la İlişkiler",* s.455-458; Tuncer, Tuncer*, Kıbrıs Sarmalı Nasıl Bir Çözüm?,*s.132-136.
[299]Hale, *a.g.e,* s.270-271; Olcay, s.153.

zaman içerisinde ise doğrudan tarafı olmuştur. AB'nin sürece bu şekilde dâhil olması tarafların tutumlarını etkilemiştir.

Rumların 1990 Haziran ayındaki AB üyelik başvurusu ile iki taraf arasındaki görüşmeler karmaşık bir hal almış[300], Türkiye önemli bir politika değişikliğine giderek 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'ni oluşturan formülü savunmaya başlamıştır. Buna göre çözümün Türkiye, Yunanistan ve iki toplum arası dörtlü görüşmelerden geçtiği savunulmuştur. Türklerin bu görüşünü reddeden Rum lider Vassiliou ise BM'nin 5 daimi üyesinin de dâhil olacağı uluslararası bir konferanstan çözüm aranması gerektiğini savunmuştur. Kıbrıslı Rumlar, Türklerin BM'nin kararlarını ihlal ettiğini ileri sürerek kendileri için garantiler içeren formüller bulunmasını talep etmişlerdir. BM Genel Sekreteri Boutros Ghali'nin arabuluculuğunda yapılan görüşmelerde ilerlemeler kaydedilmiş olsa da Rumların üyelik başvurusunun 1993'te AB tarafından işleme konması ile Türkiye tutumunu sertleştirmiştir. Türkiye, kendisinin de AB'ye üyelik müzakerelerinin başlatılması konusunda birliğe baskı uygulamaya başlamış ve böylece Kıbrıs sorunu ile AB üyeliği konuları gittikçe iç içe geçen konular haline gelmiştir[301].

Uzun süredir devam eden müzakerelerin başarılı olmadığı bu dönemde ABD'nin Kıbrıs sorununa yaklaşımında bazı değişikliklerin olduğu ve geçmişe yönelik hatalarının sorumluluğunu üstlenen bir tavır içerisine girdiği görülmektedir. ABD, Kıbrıs sorununun çözümünde görev almak üzere Richard Holbrooke'u "Özel Temsilcisi" olarak atamıştır. 1993-2001 yıllarında bu görevde kalan Holbrooke, geçmiş merkezli politikanın yerine gelecek yönelimli bir politika güdülmesi için çaba gösterirken meselenin bu noktaya gelmesinde ABD'nin de önemli hatalarının olduğunu dile getirmiştir. ABD'de yönetime gelen Bill Clinton'un temsilcisi olması dolayısıyla Holbrook'un yaklaşımı, Türkiye'ye yönelik bakış açısı hakkında ipucu vermesi bakımından da önemlidir. Bu dönemde Holbrook'un sorunun çözümü için

[300]İsmail Köse, " Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB'ye Üyelik Süreci ve Kıbrıs sorununda Çözümsüzlük Modeli", *Uluslar arası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslar arası Sempozyumu 11-13 Aralık 2014 Gazimağusa",* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2016, s.646.
[301] Watson, s. 73-73.

Türkiye'nin AB üyeliği yolunda ilerlemesinin de önem taşıdığını vurguladığı görülmektedir. Fakat özünde Türk-Yunan ilişkilerine endeksli bir mesele haline gelmiş olan Kıbrıs sorununun iki ülke ilişkilerinin rayına girmesinden önce çözüme kavuşmasının mümkün olmadığı da görülmektedir. Bu nedenle bu yeni yaklaşım beklenen sonuçları vermemiştir[302].

Ghali Fikirler Dizisi'nin önerdiği iki bölgeli iki toplumlu federasyon fikrinin kabul görmemesinden sonraki süreçte Rumların ve Kıbrıs Türklerinin siyaset belirlemekte farklı eğilimlerinin olduğu söylenebilir. Çünkü Rumlar önerileri kabul etmemekle birlikte öneriler konusunda önemli ölçüde dışa bağımlı kalmışlardır. Buna karşın Kıbrıslı Türklerin Lideri Denktaş'ın bu fikirler dizisinde önerilen federasyonu kabul ettiği ancak sonraki yıllarda bunu yetersiz bularak artık iki bağımsız devlete dayanan bir ortaklığı savunduğu, federasyon fikrinden uzaklaştığı görülmektedir. Denktaş'ın federasyon fikrinden uzaklaştığı 1990'ların sonlarında Rumların ve Türkiye'nin AB üyeliğinin gündemde ön plana çıkması Kıbrıs tartışmalarının da seyrini değiştirmiştir. Türkiye, Rumların AB üyesi yapılması durumunda KKTC'yi feshederek doğrudan birleşmeye gideceğini açıkça beyan etmiştir[303].

Kıbrıs sorununun çözümü çabaları, uluslararası platformlarda birçok taraf ve arabulucunun yer aldığı bir faaliyetler dizisidir ve temelde Türkiye'nin ve Kıbrıslı Türklerin sahip olduğu hakları kısmen de olsa gözeten çabalardır. Ancak 1990'lardan itibaren Sovyetlerin yıkılmasına bağlı olarak küresel dengelerin değişmesi sonrasında Avrupa'nın meseleye müdahil olması Türkiye'nin ve Adadaki Türklerin haklarının görmezden gelindiği bir sürecin de başlamasına yol açmıştır. Asıl önemlisi ise meseleye çok sonraları dâhil olmuş olan AB'nin kurumsal kimliği ile aldığı tavır, Rumların ve Yunanistan'ın onlarca yıldır elde etmeye çalıştığı kazanımları çok kısa bir sürede elde etmelerine olanak sağlamıştır. AB, kendi enerji güvenliğini sağlamak ve Kıbrıs Adası'nın Akdeniz'in kontrolüne yönelik stratejik öneminden yararlanmak

[302] Hannay, *Cyprus: The Search For a Solution*, s.75-77; Stelyo Berberakis, "Kıbrıs'ta Kritik Günler", *Sabah*, 2.5.1998, http://arsiv.sabah.com.tr//1998/05/02/d01.html(Erişim: 10 Mart 2108);
[303] Ker-Lindsay,s. 19.

için Kıbrıs Meselesi'nden lehine bir çözüm üretmeye çalışmış ve Ada'yı Avrupa'nın savunma ve güvenlik sistemine dâhil etmeye çalışmıştır. Bu çerçevede Temmuz 1990'da üyelik müracaatında bulunan Rumlarla Aralık 1997'de üyelik müzakerelerini başlatmış ve Aralık 2002'de de Rumları Ada'nın tamamını temsilen üyeliğe kabul etmiştir. AB, BM nezdinde yürütülen çalışmalara da destek verdiğini açıklamasına rağmen taraflar arasındaki sorun çözülmeden Rumları üyeliğe alarak on yıllardır yürütülen bu çalışmaları boşa çıkarmıştır. AB üyeliğini elde eden Rumlar ise üyeliğin verdiği özgüvenle, BM'nin girişimlerinde daha uzlaşmaz bir tutum takınmışlar ve AB üyeliğinin getirdiği yeni statüye de dayanarak kendilerini adanın tek ve meşru temsilcisi olarak görmeye başlamışlardır[304].

Bu noktada AB'nin geçmişten bu yana yürütülen müzakereleri görmezden gelerek ve taraflara yeni statüler atfedecek şekilde Rumları AB üyeliğine kabul etmesinin nedenine kısa bir paragraf açmak yerinde olacaktır. Kıbrıs Meselesi, başından bu yana Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin tarafların haklarına garantör olduğu, ABD'nin de küresel hegemon olarak arabulucu pozisyonunda oyuna dâhil olduğu bir problemdir. Ancak 1990'larda ortaya çıkan Yeni Dünya Düzeni söylemi, AB'ye gerek Doğu Avrupa'da gerekse Balkanlar ve Akdeniz'de politika alanı oluşturma fırsatları yaratmıştır. ABD'nin Ortadoğu'daki önemli müttefiklerinden birisi olan Türkiye'nin AB üyesi olma arzusu bu fırsatların başında yer almaktadır. Bir diğer fırsat ise çözümü konusunda tarafların anlaşamadığı Kıbrıs Meselesi'ne müdahil olarak Doğu Akdeniz'de kendine bir hareket alanı yaratmak ve Rumları, adanın temsilcisi sıfatıyla üyeliğe alarak sınırlarını bir anda Ege Denizi'nin de ötesine geçirerek Ortadoğu kıyılarına kadar genişletmektir. AB, Rumların üyeliğe kabul edilme sürecinde bu motivasyonla hareket ederek adada bir çözümden ziyade kendi sınırlarını Türkiye'nin güneyini de içine alacak şekilde genişletmeyi öncelik olarak görmüştür. AB'nin 1995'li yıllardan itibaren "adada iki devlet yoktur" söylemini benimsemesinin arkasında yatan temel sebep de Rumları birliğe alarak

---

[304] T.C Dışişleri Bakanlık Sözcüsü Namık Tan, *" 1 Mayıs AB üyeliğinin rahatlığı içinde gözüktüğünü ve Türk tarafının 'sınırlı ve makul' önerilerinin tümünün 'tatışılmadığını' reddedildiğini kaydetti",* " T. C. Dışişleri Bakanlığı: Rum Tarafı Çözüm İstemiyor", *Vatan,* 11 Mart 2004, s.9;Öztürk, s. 12-14. ; Bağcı&Nasuh, s.72.

zaman içerisinde adanın tamamı üzerinde tek söz sahibi olmayı umut etmesidir. Bu sebeple AB'nin adaya yönelik politikasının özünde, adadaki toplumların geleceği ya da refahından ziyade Avrupa'nın büyük ülkelerinin ulusal çıkarları olduğunu söylemek mümkündür[305]. Dolayısı ile Rumların üye yapılmasının Kıbrıs'taki sorunun çözümü noktasında nasıl bir işlevinin olacağının bu çerçevede ele alınması yerinde olacaktır.

AB'nin mevcut dengeleri değiştirecek şekilde soruna müdahil olduğu bir süreçte, BM'nin yeni Genel Sekreteri Kofi Annan'ın girişimlerinin BM nezdindeki gelişmeler bakımından yeni bir dönemi başlattığı söylenebilir. Zaten 2000'li yıllarda Kıbrıs ile ilgili yapılan tartışmaların önemli bir kısmının Kofi Annan tarafından gündeme getirildiği ve bu tartışmalarda çoğunlukla Annan Planı'nın değerlendirildiği görülmektedir. Bu nedenle bu yeni dönemde problemin ele alınış şeklinde Annan'ın kişisel rolünün ve görüşlerinin önemi büyüktür.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın ilk başlarda önceki müzakereleri devam ettirdiği ve New York'ta dolaylı görüşmeler*in yapıldığı görülmektedir. Beş turdan oluşan dolaylı görüşmelerin[306] ilk turu 3-14 Aralık 1999'da New York'ta BM Genel Sekreteri Kofi Annan ve BM Genel Sekreterin Kıbrıs Özel Danışmanı Alvaro de Sato'nun himayesi altında gerçeklemiştir. İlk dolaylı görüşmelerde Türk tarafı konfederasyonu ve KKTC'nin egemenlik haklarının Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından tanınmasını talep ederken, Rum tarafıda toprak ve yeni bir harita konularında taleplerde bulunmuştur. Görüşmelerin devam ettiği dönemdeki en önemli gelişme, Türkiye'nin aday ülke olarak kabul edildiği AB Helsinki Zirvesi'nin sonuç belgesinin yayınlanması olmuştur. Sonuç belgesinde doğrudan Kıbrıs'la ilgili şu

---

[305] Erol Manisalı, Dolaylı "Enosis"e Götürülen Yol", *Türkeli Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 106, Şubat, s. 5.

* Dolaylı görüşmeler, genellikle, bir uyuşmazlığın taraflar arasında bir tanıma/statü sorunu bulunması yüzünden doğrudan görüşme yapılamayan durumlarda başvurulan bir diplomasi tekniğidir. Bu durumlarda, tarafların temsilcileri birbirlerine fiziki olarak yakın, ama farklı mekanlara yerleşirler ve tarafsız arabulucular bu iki mekan arasında mekik dokuyarak görüşmeler yapılmasını sağlarlar. Dolaylı görüşme tekniğine, bir uyuşmazlığın tarafları arasında çok önemli görüş ayrılıkları olması ve o aşamada doğrudan görüşmelerin anlamlı bulunmaması durumunda da başvurulur. Kudret Özersay, "Dolaylı Görüşmeler Kutusu", *Türk Dış Politikas Kurtuluş Savaşından bugüne Olagular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt:3, Der. Baskın Oran, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2013, s.632.

[306] UN Documents S/2000/496, 26 May 2000, paragraf 14.

ifadeler yer almıştır[307]: *" Avrupa Konseyi, politik bir çözümün, Kıbrıs'ın AB'ye katılmasını kolaylaştıracağını belirtir. (Ancak) Kıbrıs'la katılım müzakereleri sonuçlandığında bir çözüme ulaşılmamış ise, bu durum, Kıbrıs'ın AB'ye katılımı konusunda Konseyin vereceği karar bakımından bir önkoşul oluşturmayacaktır. Konsey bu konuda karar alırken, meseleyle ilgili bütün faktörleri göz önünde bulunduracaktır."* Sonuç bildirgesinden adada bir çözüm olsun ya da olmasın Kıbrıs'ın AB üyesi olacağı anlaşılmaktadır.

Burada vurgulanılması gereken bir diğer husus ise Türkiye'nin AB'ye katılımının doğrudan Kıbrıs'ta çözüm ile ilişkilendirilmesidir. AB'ye katılım için gerekli siyasi kriterlerden bahseden paragraflarda doğrudan Kıbrıs meselesini içeren bölümlere atıf yapılması Türiye'de, tam üyelik için gerekli kriterlerden birisinin Kıbrıs olduğu izlenimi yaratmış ve bu durumda büyük tepkiye yol açmıştır. Bu tepki üzerine Finlandiya Başbakan'ı Lipponen 10 Aralık'ta Başbakan Ecevit'e bir mektup göndererek ortalığı sakinleştirmeye çalışmıştır[308]. Mektupta, sonuç bildirgesinde yer alan ifadelerin Türkiye'nin AB'ye katılımıyla ilgili olmadığı, AB'nin Türkiye ile kuracağı siyasi diyalogla ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Lipponen'in bu girişimi etkili olmuş, Türk tarafındada açıklamalarla birlikte aday ülke statüsü kazanmış olmanın getirdiği memmnuniyette eklenince herhangi başka bir itiraz söz konusu olmamıştır. Ancak burada bir hataya düşüldüğünü ve Kıbrıs konusunun Türkiye-Yunanistan ekseninden, Türkiye-AB eksenine geçtiğinin de tam ayırımına varılamadığını söylemek mümkündür[309].

Görüşmelerin birinci turu bu tartışmalarla geçmiş, ikinci turda da bir ilerleme kaydedilememiştir. Kıbrıs Rum tarafının görüşmelerde ısrarla üstünde durduğu tek konu egemenlik olmuş ve Türk tarafının veto hakkına sahip olmasının

---

[307] Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi: Helsinki Zirvesi 10-11 Aralık 1999, http//.www.mfa.gov.tr/helsinki-zirvesi-10-11aralik1999.tr.mfa, (Erişim Tarihi:8 Nisan 2018), Özersay, s.632-633.

[308] Efe, *a.g.m,* s.115; "Avrupa Birliği'yle Gizli Mektup Trafiği", *Hürriyet,* 20.5.2000, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/avrupa-birligi-yle-gizli-mektup-trafigi-39141273(Erişim:8 Nisan 2018)

[309] Kudret Özersay,"Kıbrıs Konusu", *Türk Dış Politikas Kurtuluş Savaşından bugüne Olagular, Belgeler, Yorumlar,* Cilt:3, Der. Baskın Oran, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2013, s.633..

kabul edilmediği açıklanmıştır. Ancak her birimin merkezden art kalan yetkilerini kullanacağı bildirilmiştir. Rum tarafının görüşleri BM, ABD ve İngiliz temsilcileri tarafından kabul edilmiş olmasına rağmen Denktaş tarafından bu öneriler Rum tarafının hâkimiyeti anlamına geleceği için Konfederasyonu daha mantıklı bir yol olarak önermiştir[310].

Üçüncü tur görüşmeler başladığında ise, BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi Alvaro De Soto tarafından taraflara bir taslak sunulmuştur. Taslak, siyasi olarak eşitlik temelinde oluşturulacak bir ortaklıkta iki parçanın kendi kendini yönetmesini ve eşit katılım yerine etkin katılım teklifini içermiştir. Bu taslak Annan Planı'na dönüşecek bir metnin habercisidir. De Soto'nun bu önerisine karşın Denktaş konfederasyon teklifini yinelemiş, Rum Tarafı ise konfederal önerinin ayrılmaya yol açacağını bu yüzden kabul edilemeyeceğini belirtmiştir. Böylelikle üçüncü tur görüşmelerde de herhangi bir sonuç alınamamıştır[311].

Dördüncü tur görüşmeler ise 9-26 Eylül'de New York'ta başlamış ve açılış konuşması dikkat çekmiştir. Denktaş, AB üyeliği sürecinde Rum tarafının adanın temsilcisi olarak öne çıkmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirerek Genel Sekreter'den zemin eşitlemesi talep etmiştir. Genel Sekreter bu durumu kabul etmiş ve açılış konuşmasında, yeni bir ortaklık kurulması hedefine paralel olarak, tarafların kapsamlı bir çözüme varacak müzakerelere zemin hazırlamak için Aralık 1999'dan itibaren dolaylı görüşmelere katıldıklarını, tarafların siyasi olarak eşit olduklarını ve kendi toplumlarını temsil ettiklerini belirtmiş ve tarafları iyi niyet ve önkoşulsuz olarak müzakereye davet etmiştir. Konuşmasının sonunda siyasi eşitliğe tekrar vurgu yapan Genel Sekreter bunun varılacak antlaşmada da açıkça belirteceğine işaret etmiştir[312]. Denktaş tarafından olumlu bulunan bu yaklaşım, Rum tarafının çok sert

[310] Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı, Nasıl Bir Çözüm?,* s.124; Özersay, a.g.m, s.633;Aydoğdu, s284;
[311] Özersay, s.633;Aydoğdu, s.284.
[312] UN Documents S/2003/398 1 April 2003, paragraf 26.

eleştirilerine neden olmuş, Denktaş'ın pozisyonuna yaklaştığı öne sürülen Genel Sekreter BM kararlarının dışına çıkmış olmakla eleştirmiştir[313].

Son tur olan beşinci tur görüşmeleri 1-8 Kasım tarihleri arasında Cenevre'de gerçekleşmiştir. Bu görüşmeler çerçevesinde 8 Kasım 2000'de taraflara *Sözlü İfadeler*[314] adı altında bir belge sunulmuştur. Belgenin resmi bir niteliği olmadığı BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından ifade edilmiştir. *Sözlü İfadeler'*e BM Güvenlik Konseyi'nin 1250 sayılı kararında geçen şartlar (öncelikler olmadan tüm konuların masaya konması, iyi niyetle müzakereleri sürdürmek ve BM'nin kararlarına ve antlaşmalarına saygı göstermek) eklenmiştir. *Sözlü İfadeler,* De Soto'nun taraflara sunduğu fikirler temelinde oluşturulmuş bir öneridir.

Sözlü İfadeler "tek egemenliğe ve tek uluslararası kimliğe sahip ayrılmaz bir ortak devlet" niteliklerinde güçlü bir merkezi devleti önermiştir. Ancak bu devlet yapısı Türk tarafının kabul etmediği üniter devlet özelliklerine sahipti. Ayrıca teklif, yeni bir ortaklık kurulması fikrinden uzaktı. Denktaş, bu teklif üzerine Türk hükümetiyle görüşüne kadar, görüşmelere katılmayacağını bildirmiştir. Ankara'daki temasları sonrasında, Denktaş teklifin "yeni bir ortaklık kurulması", "iki tarafın eşit statüsü" ve adil, gerçekçi ve yaşayabilir bir antlaşmaya ulaşılması hedeflerinden uzak olduğunu belirterek, reddetmiştir[315]. Bu memnuniyetsizliğe bağlı olarak Türkiye'nin de desteğini alan Denktaş görüşmelerden çekilmiş ve böylelikle dolaylı görüşmelere son verilmiştir[316]. Ancak sürecin sona ermesinin sorumluluğu da Denktaş'a yüklenmiştir[317].

Görüşmelere sonuç alınamadan son verilmesinin bir diğer önemli nedeni ise 'statü' konusudur. AB tarafından 1997 yılında yayınlanan *Agenda 2000 (Gündem*

---

[313] Özersay, s.633; Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı, Nasıl Bir Çözüm?,* s.124; Aydoğudu, s.286.
[314]*Sözlü İfadeler*'in tamamı için bkz: David Hannay, *Cyprus: The Search For a Solution,* İ.B Tauris, New York, 2005.
[315] Faruk Sönmezoğlu, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası,* Der Yayınları, İstanbul 2006, s.621.
[316] UN Documents S/2000/1138, 1 December 2000, paragraf 16.
[317] David Hannay, *Cyprus: The Search For a Solution,* İ.B Tauris, New York, 2005, s.145-146.

2000)[318] raporundan sonra Rauf Denktaş'ın tutumu sertleşmiştir.[319] Daha sonra Denktaş, Rum tarafı ile aracısız görüşme talebinde bulunmuş[320], ilk önce bu teklifi reddeden Rum lider Klerides, Denktaş'ın ikinci çağrısı üzerine teklifi kabul etmek zorunda kalmıştır[321]. Denktaş'ın çağrısı ile başlayan görüşmelerden önce iki lider 2001'de birkaç defa biraraya gelmiş ardından da 16 Ocak 2002'de 5 turlu doğrudan görüşmelere geçilmiştir[322]. BM 2002 yılında yayınladığı İlerleme Raporunda, BM gözetiminde yeniden başlayan çözüme yönelik görüşmelere değinerek, Türkiye'nin takındığı olumlu tutumun memnuniyetle karşılandığı belirtilmiş, sorunun çözümü için Denktaş'ın teşvik edilmesini sağlayacak girişimlerde bulunulması gerektiğinin altı çizilmiştir[323].

16 Ocak 2002'de başlayan ve liderler tarafından haftada iki ya da üç kez yüzyüze gerçekleştirlen görüşmeler 29 Mayıs'a kadar sürmüş ve toplamda otuz beş görüşme yapılmıştır. Görüşme turları Şubat-Ağustos 2002 arasında tamamlanmış ve taraflar hangi konuların müzakere edilebilir hangilerinin değiştirilemez olduğu konusuna açıklık getirmeye çalışmışlardır. Genel olarak uluslararası kamuoyunu umutlandıran bu görüşmelerden de istenilen sonuç alınamamıştır[324].

---

[318]" 16 Temmuz 1997'de, AB komisyonu, AB'nin 21'inci yüzyılında güçlenme ve gelişme perspektifleri ile ilgili *Gündem 2000* adı altında bir strateji raporu hazırlamıştır. Raporda, AB'nin gelecekte genişleme sürecine ve Kopenhang Kriterlerine en fazla uyum gösterebilme yeteneğine sahip, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin yanı sıra, Malta ve Güney Kıbrıs'ın iki dalga şekilde, 2000'li yıllarda AB'ye üye olmaları öngörülmüştür. *Gündem 2000* raporunda Türkiye'nin tam üyeliği önerilmemiş, ancak AB'nin Türkiye ile ilişkilerini Gümrük Birliği çerçevesinde tatminkar bir şekilde yürütmesi uygun görülmüştür. Raporda, ayrıca Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi, siyasi konularda, insan hakları, Geneydoğu sorunu vb. ilerleme kaydedilmesine ilişkilendirilmiştir", Gönül Oğuz, " Avrupa Birliği'nin Genişleme Yorgunluğu Sürecinde AB-Türkiye İlişkileri", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Cilt:8, Yıl:8, Sayı:1, Bahar 2012, s.56

[319] Michalis S. Michael, *Resolving the Cyprus Conflict,* Palgrave Macmillan, New York, 2009, s.149.

[320] "Kıbrıs Süprizi", *Hürriyet,* 14 Kasım 2001; "Denktaş Yüz Yüze Görüşelim", *Cumhuriyet,* 15 Kasım 2001.

[321] Atilla Sandıklı, "Yeni Kıbrıs Stratejisi "Tanınma", *Bilgi Strateji*, Cilt: 2, Sayı:2, Bahar 2010, ss: 1-22, s. 8; Ertan Efegil, " Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Arka Planı", *Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları, Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış*, Der: Ayşe Mine Olcay, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2014, s. 47.

[322]*UN Documents* S/2001/1122, 30 Kasım 2001; Rauf Denktaş Toplantıdan Umutlu: Adada Tarihi Doruk", *Cumhuriyet*, 4 Aralık 2001;" Denktaş'la Klerides Yemek Yedi", *Cumhuriyet*, 6 Aralık 2001.

[323] Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu*, TİSİMAT, Ankara 2002, s.35-37.

[324]Efegil, " Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Arka Planı", s. 48.

Denktaş, bu görüşmelerde yeni bir ortaklığa ihtiyaç olduğunu dile getirerek ancak eşit iki egemen devletin kuracağı bir ortaklığın kalıcı olabileceğini belirtmiştir. Denktaş, bu görüşme turlarının ikincisi olan 16 Ocak 2002'deki görüşmede Rum Lideri Klerides'e eşit statüde Kıbrıs Ortak Devleti'ni kurmayı öneren 16 maddelik bir çözüm planı sunmuş ancak Rum tarafı geleneksel tavrını tekrarlamıştır[325]. Daha sonra Denktaş 29 Nisan'da yeni bir ortak devlet tezi ile masaya gelmiş, Rumlar buna da ret yanıtını vermiştir[326]. Yüz yüze görüşmelerde çok fazla toplantı yapılmasına rağmen, bir anlaşmaya varılamamıştır. Mayıs ayında Kofi Annan'ın adayı ziyareti de pek etkili olmamıştır. İki liderle ayrı ayrı görüşen Genel Sekreter, bir akşam yemeğinde iki tarafıda bir araya getirmiş ve görüşmeler, güvenlik, toprak ve egemenlik konuları üzerine yoğunlaşmıştır. Bu görüşmelerde Denktaş, AB'nin soruna açıkça müdahale ettiğini ve sorunun çözülmesi için AB'nin Kıbrıs'tan elini çekmesi gerektiğini belirterek iki tarafın eşitliğinin kabul edilmesi ve dışardan müdahale edilmemesi talebinde bulunmuştur.

Doğrudan görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanması Türkiye üzerindeki baskıyı da arttırmıştır. Bu baskı sonucunda dönemin Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Mesut Yılmaz, Kıbrıs Türk tarafını esnek olmaya davet etmiş ve Türk basınında da Denktaş aleyhinde haberler çıkmaya başlamıştır[327]. Müzakerelerde bu şekilde bir ilerleme kaydedilememesi üzerine BM Genel Sekreteri Kofi Annan, uzun bir süre gündemi meşgul edecek olan Annan Planı'nı taraflara sunmuş ve düşüncelerini bir hafta içinde bildirilmesini istemiştir[328].

Annan Planı öncesindeki bu son görüşme turları, tarafların birbirine tekliflerde bulunduğu turlar olmasının yanında daha sonraki dönemde planı ortaya atan kişi olarak BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın adıyla anılacak olan *Kıbrıs*

---

[325] Frank Hoffmeister, *Legal Aspects of the Cyprus Problem: Annan Plan and EU Accession,* Martinus Nijhoff Publishers, Netherlands 2006, s.109; "Cypriot Leaders Agree On İntensive Talks", *The Guardian,* 16 January 2002; Ewen MacAskill, " Cypriot Rivals Agree On Rigrous Talks Timetable", *The Guardian,* 17 January 2002.

[326]Hoffmeister, *a.g.e,* s.109*;*Nesrin Demir, "Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs sorunu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:15, Sayı:1, 2005, s. 363-364.

[327]Hannay, *Cyprus: The Search For a Solution,*s.82

[328]*UN Documents*S/2003/398, 1 April 2003, pragraph43-44.

Sorununun Kapsamlı Çözümü İçin Anlaşma Temeli isimli planın da ortaya çıktığı görüşmelerdir. Annan Planı olarak adlandırılan bu metin ile birlikte Kıbrıs sorununun çözümünde yeni bir döneme girilmiştir[329].

3.2. Müzakereler Süreci ve Planın Son Şeklini Alması

Annan Planı, bir defada ortaya çıkmış bir plan değildir. Taraflara ilk sunulduğunda kabul edilmemiş ve önemli ölçüde revize ederek yeni bir plan hazırlamış daha sonra tartışmalı konulara ilişkin itirazlar nedeniyle üçüncü ve dördüncü planların ardından nihayetinde taraflarca oylanmak üzere beşinci plan oluşturulmuştur[330]. Annan Planı'nın nihai şeklini alması ile ilgili süreç planın niyeti ve hedefi açısından önemli ipuçları da taşımaktadır. Bu bakımdan bu konudaki tartışmaları ilgili süreç bağlamında ele almak daha doğru bir yaklaşım olacaktır[331].

Birinci Annan Planı olarak da adlandırılabilecek ilk belgede adada Belçika Modeli bir devletin tesis edilmesi öngörülmüştür[332]. Ancak Belçika Modeli, bilindiği üzere kendine özgü koşulları olan, farklı toplum ve bölgelerden oluşan bir modeldir ve ikiden fazla toplumdan oluşan bir yapıdır. Dünyada başka örneği olmayan Belçika Modeli'nde Hollanda asıllı Flamanlar ile Fransız asıllı Valonlar (Wallonlar) iki ana grubu oluşturmakta, geriye kalan Almanlar ise nüfusun % 11'ini teşkil etmektedir. Almanlar Valonların içerisinde yer alırken başkent Brüksel de özel bir bölge olarak ayrı bir yapıya sahiptir. Bu modelde sadece Flaman ve Valonların federe devlet

---

[329] Sandıklı, a.g.m., s. 8.

[330] 2002-2008 yılları arasındaki gelişmeler için bkz: T.C Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi: http://www.mfa.gov.tr/2002-2008-yillarindaki-gelismeler.tr.mfa(Erişim Tarihi, 15.07.2018)

[331] Veysi Akın, " Kıbrıs sorunun Ortaya Çıkışı ve Gelişmeler",Kıbrıs Laboratuvarı, Der. Şenol Kantarcı, Aktüel Yayınları, 2005, s.41-42.

[332] Türkiye'deki 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra TBMM'de önemli bir sayı ile temsile hak kazanan Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı, daha sonrada sırasıyla Başbakan ve Cumhurbaşkanı olan Recep T. Erdoğan, 2002 seçimi sonrası Kıbrıs'da çözüm ile ilgili olarak " Belçika Modeli" açıklamasında bulunmuştur. Adalet ve Kalkınma Partisinin seçim bildirgesinde de Kıbrıs için Belçika modelinden bahsedilmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisinin seçim bildirisindeki ifade şöyledir; *"Partimiz Kıbrıs sorununa mutlaka bir çözüm bulunmasının gereğine inanmaktadır. Bulunacak çözümde adadaki Türk halkının varlığının, kimliğinin ve kendi geleceğini tayin etme hakkının göz ardı edilemeyeceği kuşkusuzdur. Belçika'da olduğu gibi iki toplumdan oluşan bir devlet yönetiminin kurulması her iki kesimin de lehinedir."* Erdal Güven, *Helsinki'den Kopenhag'a Kıbrıs,* Om Yayınevi, İstanbul 2003, s.150'den aktaran Aydoğdu, s.297.

yetkisi olup Almanların böyle bir yetkisi yoktur. Bu modelde federe devletler iç işlerinin yanında bazı dış işleri faaliyetlerinde de yetki sahibidir. Modelde federe devletlerin bazı konularda uluslararası anlaşma imzalama, federal devletin kendilerini ilgilendiren konularda imzalamış olduğu anlaşmaları reddetme, bazı ülkelerde temsilcilikler açma gibi yetkileri vardır. Belçika Modeli ile Kıbrıs'ın demografik yapısını bir arada ele aldığımızda modelin Kıbrıs'ta uygulanabilmesinin bir hayli zor olduğunu söylemek mümkündür[333].

Belçika Modeli'nin yanında dünyada uygulanmakta olan birçok farklı model vardır. Bunlar içerisinde Sırbistan-Karadağ modeli gibi Kıbrıs'a daha uygun düşecek modelleri görmezden gelerek yeni sorunlara yol açacağı açık bir modeli benimseyen birinci planda adanın silahsızlandırılması ile ilgili hususlar da tartışma konusu olmuştur. Çünkü silahsızlandırma ile ilgili hususlar, Türkiye aleyhine olacak şekilde adadaki Türkiye-Yunanistan güç dengesini bozmaktadır. Ayrıca bu ilk planda İngiltere'ye sağlanan avantajların ileride İskenderun limanı da dâhil Türkiye'nin güneyini stratejik olarak tehlike altına sokacak niteliktedir. Bunların yanında başka birçok konuda da adadaki Türkler ve Türkiye aleyhine sorunlu maddeler içeren ilk planda İngilizlerin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Zaten belgenin arkasında ABD ve İngiltere'nin yer aldığı bu nedenle asıl taraflardan ziyade bu ülkeleri gözeten bir yapıda olduğu da ileri sürülmüştür[334].

Taraflara ilk olarak 11 Kasım 2002 tarihinde sunulan ilk plan[335], içerik olarak özensiz ve birçok eksiği olan bir plandır. Bu nedenle fazla gündemde kalamadan geri çekilmiş ve BM tarafından ikinci bir plan hazırlanmış ve 10 Aralık 2002 tarihinde taraflara tevdi edilmiştir[336]. İkinci Annan Belgesi'nde yapılan düzenlemelerle tam ve egemen bağımsız bir Kıbrıs Devleti yaratılmak istenmiştir. Belgede toprak değişimi ile ilgili düzenlemelerde KKTC'nin topraklarının % 23-24

---

[333] Öztürks. 29-30, Annan Planı'nda ifade edilen Belçika Modeli'nin genel özellikleri için bkz. Ahmet C. Gazioğlu, "European Models for a New Partnership in Cyprus", *Perceptions,* Volume:VII, Number:4, December 2002-February 2003, ss.15-18.
[334] Öztürk, s. 31-37.
[335] Helena Smith, " UN Sets Deadline For Cyprus Deal", *The Guardian*, 12 Novemver 2002.
[336] Öztürk, s.37.

kadarını Rumlara bırakması ve buna uygun bir şekilde nüfus mübadelesi ve 10 yıl içerisinde 110 bin Türk'ün yer değiştirmesi öngörülmüştür. Ancak Belge'de Türklerin terk etmesi istenen yerlerin adanın en verimli toprakları olması, adada Türklere ekonomik anlamda fazla yaşam şansı tanınmadığı anlamına da gelmektedir. İkinci Belge ile getirilen bir diğer önemli değişiklik ise ilk belgede yer alan garantörlük meselesinin Türkiye'nin lehine olarak yeniden düzenlenmesi ve fiili garantörlük hakkının tek taraflı olarak Türkiye'ye yeniden verilmesidir[337].

Bu ikinci plan ile garantörlük konusunda Türkiye lehine olumlu bir düzenleme yapılmış olsa da Rumların etki alanlarının kuzeyi de içine alacak şekilde genişletildiği görülmektedir. Tarafların kurucu unsur olma özelliği ile ilgili düzenlemeler ise Türkleri 1960'taki konumun da gerisine götürmekte ve Türkleri Kıbrıs Cumhuriyeti'ne monte etmektedir. Belge getirdiği düzenlemelerle 1983'te kurulmuş olan KKTC'yi tamamen ortadan kaldırmanın yanında tüm yetkiyi ortak devlete vermekte ve parça devletlere bir yetki vermemektedir. Belgenin öngördüğü model, Bosna-Hersek için uygulanmış olan Dayton Modeli'ni çağrıştırmaktadır. Kıbrıs sorununun çözümü için geçmişte çaba gösteren Perez de Cuellar, Boutros Ghali gibi BM Genel Sekreterleri'nin önerilerinde dahi tarafların siyasi eşitliğine vurgu yapılırken bu yeni planda muğlâk bir siyasi eşitlikten bahsedilmekte ve Türklerin siyasi varlığına ilişkin statü, geçmişin de gerisine götürülmektedir. Ayrıca bu belge, Türkiye ile Yunanistan aleyhindeki dengeyi bozan bir niteliktedir ve Rumların adayı temsilen AB üyesi olmasına olanak veren yapısıyla Kuruluş, Garanti ve İttifak Anlaşmalarının aksine bir durum oluşturmuştur. Çünkü bu anlaşmalara göre Kıbrıs Cumhuriyeti ancak Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte üye olduğu uluslararası örgütlere üye olma hakkına sahiptir[338].

İçerdiği maddeler bakımından adadaki Türklerin durumunu ilk iki belgeye göre iyileştirmiş bir yapısı olan Üçüncü Annan Belgesi, 26 Şubat 2003'te taraflara sunulmuştur. İkinci belgedeki bazı ifadeler Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yeniden ihyasını amaçlıyor şeklinde yapılan eleştirilere bir cevap niteliğinde olmak üzere üçüncü

[337] Tuncer, s.146-162.
[338] Öztürk, 38-45.

belgede yeni kavramlara yer verilmiştir. Bu belgede Kıbrıs Devleti, Ortak Devlet Hükümeti ve Parça Devletler kavramlarının yerine sırasıyla Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, Federal Hükümet ve Oluşturucu Devletler kavramları tercih edilmiştir. Her ne kadar bu kavramlarla adada yeni bir devletin kurulduğu imajı yaratılmak istenmiş olsa da bu devletin BM üyeliği konusunda herhangi bir düzenlemenin yapılmamış olması, bu kavramların gerçekçi bir düzenlemeden ziyade eleştirileri cevaplamaya yönelik olduğunu göstermektedir[339].

Annan Planı'nın hazırlayıcısı olan ve tarafsızlık iddiası ile süreci başlatan BM'nin öngörüldüğü ve iddia edildiği gibi sürecin işleyişinde tarafsız kaldığını söylemek mümkün değildir. Çünkü hazırlanan planlar önemli ölçüde Rumların çıkarlarını gözeten bir yapıdadır ve ancak Denktaş'ın ayak diremesi ile Türk tarafının lehine düzenlemeler yapılmaktadır. Dolayısı ile BM bu süreçte Türklerin haklarını budarken Rumların temsilcisi gibi hareket etmiş, Türkler kendi haklarını ancak Denktaş'ın dirençli tutumu ile kerhen alabilir konumda kalmıştır. O dönemde Denktaş'ın danışmanı olan Anayasa Profesörü Mümtaz Sosyal'ın sürece ilişkin bir tespiti BM'nin süreçteki konumunu ortaya koyması bakımından önemlidir. Sosyal bu konuda, "*Evet, gittiler mitingleri izlediler. Halkın heyecanı ne düzeyde görmek istediler. Bu halk her şeye evet diyecek. Şunu da getirelim, ona da evet der düşüncesiyle 1. ve 2. Planda olmayan bir yenilik getirerek planın stratejisini değiştirdiler. Ve arabayı atın önüne koydular.*" demektedir. Sosyal'ın son cümlede yaptığı benzetme BM'nin süreci ne şekilde zorladığını ortaya koyması bakımından önemlidir. Bunun yanında gazeteci Coşkun Kırca'nın da vurguladığı şekilde üçüncü plan hemen referanduma sunulmuş ancak Kıbrıs Türk liderliğinin planın lehinde ya da aleyhinde açıklama yapmaması istenmiş, Türklerin Rum çatısı altında AB'ye gireceği topluma empoze edilerek bunun önünde durmaya yönelik adımların çözümü baltalamak olarak adlandırılacağı dile getirilmiştir. Hatta üçüncü planın başarısız olmasının ardından BM Kıbrıs Özel Temsilcisi Alvaro de Soto, sorumluluğu Türk

[339] Öztürk, 57-58.

tarafına yıkmakta bir çekince görmemiştir. Oysaki aynı süreçte Türklerden talep edilen hususların neredeyse hiç birisinin Rumlardan istenmediği görülmektedir[340].

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş üçüncü Annan Planı ile ilgili olarak görüşlerini şöyle açıklamıştır:

"Annan Planını kabul ettiğimiz takdirde, 10 yıl içinde Kıbrıs, bir Rum adasına dönüşür. Dolaylı "Enosis", AB yoluyla gerçekleşmiş olur. Bu ortak bir anayasa altında, Rum hegemonyasına boyun eğmemiz demektir. Oysa Kıbrıs'ta iki halk, iki demokrasi ve iki devlet vardır ve Türkiye'nin fiili ve etkin desteğinin devamı şarttır"[341].

Türkiye ile KKTC arasında gerçekleştirilen zirve sonucunda da Annan Planının mevcut haliyle imzalanmasının mümkün olmadığı yönünde kararların alınmasının ardından Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Lideri Papadopulos da planı bu haliyle kabul etmediğini bildirmiştir. Dolayısıyla 10 Mart'ta yapılan Lahey doruk toplantısında her iki tarafın da plana yönelik yapılmasını istedikleri değişikler görüşülmüştür[342].

Bu arada Annan Planı'nın hayata geçmesi için öngörülen sürecin önemli bir parçası olan 10 Mart 2003'teki Lahey Zirvesi'ne kısaca değinmekte yarar vardır. Lahey Zirvesi, 3. Plan sürecinde Annan'ın taraflardan plan hakkındaki nihai kararlarını masaya koymalarını istediği bir zirvedir[343]. Annan 27 Şubat 2003'te taraflarla buluşmuş ve üzerinde anlaşılacak metnin 30 Mart'ta referanduma sunulmasını isteyerek 10 Mart tarihi için tarafları Lahey'e davet etmiştir[344]. Bu süreçte 7 Mart'ta KKTC Cumhuriyet Meclisi Başkanlık Divanı toplanmış, mesele tartışılmış ve Denktaş'ın elinin zayıflamaması için bir karar alınmamıştır. Böylelikle Denktaş vereceği kararlarda serbest bırakılmıştır. Denktaş Lahey Zirvesi'nde planı

---

[340] Şimşir, s. 474-479.
[341] Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı Nasıl Bir Çözüm?,*s.176.
[342]Başaran Düzgün, *Kıbrıs'ta Ümit ve Hüsran- Annan Planı'ndan Referandum'a Bir Dönemin Perde Arkası,* Ayraç Yayınları, Ankara 2008, s.31-33.
[343] Helana Smith, " Annan gives last warning to Cyprus", *The Guardian*, 1 March 2003.
[344]*UN Documents* S/2003/398, 1 April 2003, paragprah 53.

bu şekliyle kabul etmediklerini belirtmiş ve zirve bir sonuç alınamadan sona ermiştir[345]. Ancak bu zirve sürecindeki bazı gelişmeler Türk tarafının tek başına hem Rumlarla hem BM ile mücadele etmek zorunda kaldığına işaret etmektedir. Öte yandan aynı günlerde Türkiye'de yapılan bir ara seçim ile Adalet ve Kalkınma Partisi lideri Erdoğan, milletvekili olarak TBMM'ye girmiş ve hükümeti yeniden kurmuş, böylelikle onun süreçteki gayrı resmi rolü de sona ermiş, resmi olarak Türkiye'nin hükümet başkanı sıfatıyla sürece yeniden dâhil olmuştur[346].

22-31 Mart tarihleri arasında İsviçre'nin Lüzern kenti yakınlarındaki Bürgenstock'da KKTC ile GKRY arasında önce ikili daha sonra ise Türkiye ve Yunanistan'ın katılımıyla, dörtlü görüşmelerin yapılması öngörülmüştür[347]. KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş'ın müzakerelerde herhangi bir ilerleme sağlanamadığını ileri sürerek İsviçre'deki müzakerelere katılmayı reddetmesi[348] üzerine BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi Alvaro de Soto'nun uyguladığı 'Mekik Diplomasisi' yöntemiyle, taraflar arasında dolaylı görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin sonucunda da 29 Mart'ta dördüncü[349] ve 31 Martta kabul edilen 5. Annan Belgesi ortaya çıkartılmıştır[350]. Taraflar böylelikle planı referanduma götürme yükümlülüğü içine girmişlerdir. Annan Planının bu 4. ve 5. versiyonlarının da diğer 3 plandan çok büyük ölçüde farklılıklar göstermemiştir[351].

3.2.1 Müzakereler Sürecinde Harita Değişiklikleri

Annan Planı'nın müzakere sürecinde toprak düzenlemeleriyle ilgili olarak 3 farklı harita gündeme gelmiştir. Bunlardan iki tanesi Plan'ın ilk taslağında birbirine

---

[345] *UN Documents* S/2003/398,1 April 2003, paragraph 59.
[346] Aydoğdu, s. 305-306.
[347] Halil İbrahim Salih, *Reshaping of Cyprus: A Two-State Solution,* Xlibris Corporation, 2013, USA, s.33.
[348] Dodd, s.244.
[349] Salih, a.g.e, s.35.
[350] Dodd, s.250.
[351] Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı, Nasıl Bir Çözüm?,*s. 176; Annan Planları'nın değerlendirmeleri için bkz: Osman Metin Öztürk, *Kıbrıs Annan Belgeleri (I., II., III.) Üzerine Değerlendirmeler,* Odak Yayınları, Ankara 2004.

alternatif olarak sunulmuş olan haritalardır[352]. Üçüncü harita ise müzakereler esnasında yapılan teklifler doğrultusunda hazırlanarak Plan'ın 3. versiyonuyla beraber 26 Şubat 2003 tarihinde taraflara sunulmuştur[353].

Annan Planı'nının ilk versiyonunda taraflara sunulan iki alternatif haritada toprak paylaşımının şu şekilde olması önerilmiştir[354]:

- İlk alternatife göre; liman bölgesi hariç Maraş ile Güzelyurt'un önemli bir kısmı ile sınır bölgesindeki Mormenekşe, Pile ve Dörtyol Köyleri Rumlara bırakılmıştır. Bu haritaya göre Türk parça devletinin topraklarının, % 28,6 oranında olması öngörülmüştür.

- İkinci alternatife göre ise, sınır bölgesindeki köyler yerine, Karpaz bölgesindeki Erenköy, Dipkarpaz ve Sipahi Köyleri'nin Rumlara bırakılması; Türk parça devletinin ise, % 28,5 oranında toprağa sahip olması öngörülmüştür.

Ancak müzakere sürecinde hem KKTC'nin hem de GKRY'nin itirazları üzerine önerilen haritalarda birtakım değişikliklere gidilmiştir. Özellikle taraflar arasında 3 Şubat 2003 günü yapılan görüşmede yalnızca harita konusu ele alınmış, bu görüşmede Rum tarafı Karpaz ile Güzelyurt'un kendilerine bırakılmasını talep etmişler ancak Denktaş bu talebe karşı çıkmıştır[355]:

Adanın Türkiye'ye en yakın noktası olması itibariyle ile en stratejik bölgelerden biri olan Karpaz Yarımadası'nın Rumlara bırakılmasına özellikle karşı çıkan Denktaş'a göre bu talep kabulü mümkün olmayan bir öneridir.

Denktaş her ne kadar Karpaz ile Güzelyurt'un Rumlara verilmesine karşı çıksa da Rumların toprak taleplerinin en azından bir kısmının karşılanmaması

---

[352] Haritalar için bkz: Ekler 12 Haritalar.

[353] Ferhat Pirinççi, *"Annan Planı Tarihi Bir Fırsat Mı? Çözüm Ve Çözümsüzlügün Karsılastırmalı Analizi",*Uludağ Üniversitesi I. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu: Degisen Dünyada Türkiye'nin Önemi, 6-7 Mayıs 2004, Bursa, Uludag Üniversitesi Kültür Sanat Kurulu Yayınları No: 7, Cilt-II, ss. 763-794, s.11.

[354] Duygu Doluca, "*Kıbrıs sorununun Çözümüne İlişkin Hazırlanan Annan Planı'nın Ve Referandum Sürecinin Kapsamlı Analizi*", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2011, s.37.

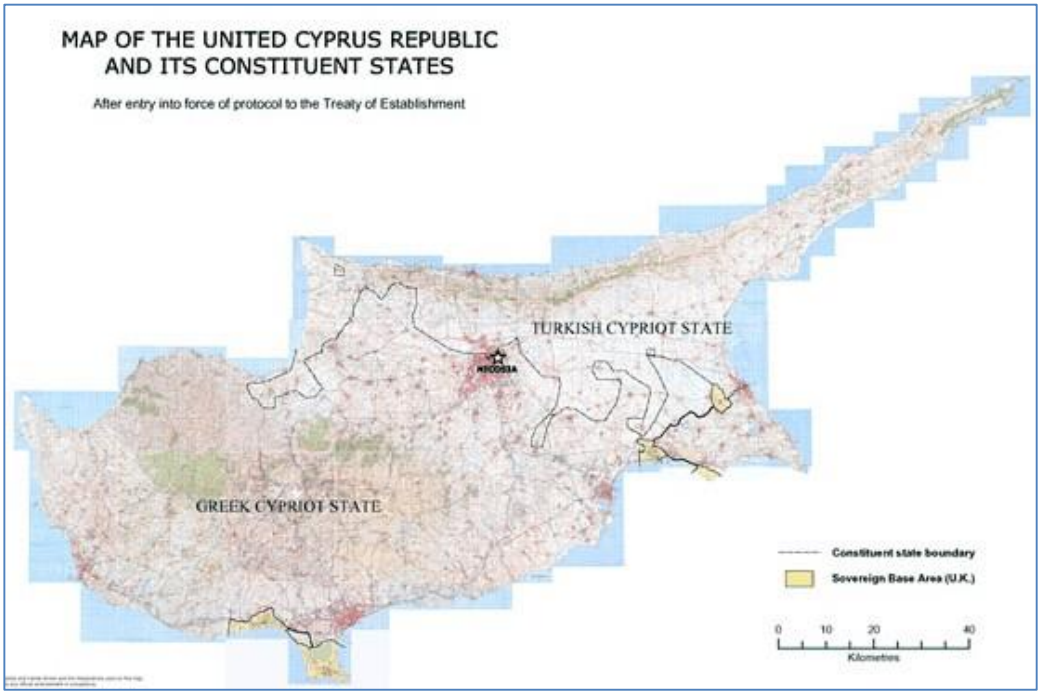
[355] http://195.142.185.2/ayintarihidetay.aspx?Id=85&Yil=2003&Ay=2 (03 Subat 2003, 04 Subat 2003), (Erisim Tarihi: 17.07.2018).

halinde görüşmelere devam edebilmelerinin mümkün olmadığının da farkındadır. Bu nedenle "güven arttırıcı önlemler" çerçevesinde Rumlara karşı bir teklif yapan Denktaş böylelikle harita konusunda en azından Türk tarafınının da kabul edebileceği sınırlar dâhilinde kalacak bir çözüme ulaşmayı amaçlamıştır. Denktaş tarafından 2 Nisan 2003'te yapılan bu teklife göre Maraş'ın yerleşime açılmak üzere Rumlara verilmesi planlanmıştır[356].

Sonuç olarak Denktaş'ın müzakereler boyunca yaptığı itirazlar ve sunduğu teklifler neticesinde 26 Şubat 2003 tarihinde Plan'ın üçüncü versiyonunda yeni bir harita taraflara sunulmuştur ve Karpaz'ın Türk oluşturucu devletinde kalması öngörülmüştür. Bu nihai haritada Türk oluşturucu devleti yüzde 29,2 oranında bir toprağı elinde bulundurmaktadır. Ancak Karpaz'ın Türk tarafında kalmasına karşılık olarak bu bölgede yer alan Dipkarpaz (Rizokarpaso), Yeni Erenköy (Agialousa), Sipahi (Agia Trias) ve Adaçay (Melanarga) köylerinde yaşayan Rumların dini, kültürel ve eğitsel alanlarda kendi kendilerini yönetme hakkına sahip olmaları da Plan'da öngörülen bir hususdur[357]. Taraflara sunulan son harita şu şekildedir:

[356] Hande Erol, "*Kıbrıs Müzakereleri Ve Rauf Denktaş",* Tarih Okulu Dergisi Aralık 2015, Yıl 8, Sayı XXIV, ss. 717-760 s.755
[357] Ferhat Pirinççi, a.g.m. s.12

Şekil.1 Annan Planı İle Taraflara Sunulan Son Harita

Kaynak:http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/KIBRIS/Cyprusmaxi.jpg (Erişim Tarihi: 17.07.2018)

3.3. Annan Planı, İçeriği ve Kapsamı

Nihai Annan Planı, bir planlar dizisinin taraflarca tartışılması sonucu ortaya çıkmıştır. Referanduma sunulan plan, bu dizinin beşinci versiyonu olup ilk plana göre kısmen iyileştirilmiş ve Türklerin haklarını genişletmiş bir plandır. Ancak yine de bu son planın da Türkler için yeterli bir plan olduğunu söylemek zordur. Bu hususta dönemin KKTC Dışişleri Bakanı ve aynı zamanda Annan Planı müzakerecilerinden Serdar Denktaş, şu değerlendirmeyi yapmaktadır[358];

"Beşinci versiyona gelinceye kadar bizim verdiğimiz öneriler ve Rum tarafının verdiği öneriler göz önünde bulundurularak plan revize edildi. Ama ilk versiyonundan çok daha iyi bir versiyona gelmiş olmamıza rağen plan aleyhimizeydi. Burgenstockt'a ayrılmadan ısrarla sorduğum bır soru vardı. Rum tarafı hayır derse

[358] Serdar Denktaş ile yapılan kişisel görüşme, 2 Haziran 2017.

nolacak? Kıbrıslı Türkler ne elde edecek? Almanı Amerikanı hepsi, en sonda görüştüğüm Genel Sekreter'di, siz Rum tarafını bırakın kendinize bakın, Rumlar evet diyecek o yüzden böyle bir plan yapılmasına gerek yok şeklinde cevaplar aldım. Döndükten sonra Denktaş ile görüşmemde kendisine de söyledim, sen olsaydın bu sorunun cevabını almadan dönmezdin biliyorum, ama ben tek başıma yetersiz kaldım. Çünkü yalnız ben bu soruyu sordum. Ne Talat ne Türk tarafından bu yönde bir yaklaşım olmadı. Hâlbuki taraflardan biri kabul etmediği takdirde şöyle olacaktır şeklinde madde koydursaydık ki Denktaş olsaydı bu maddeyi koydururdu farklı olacaktı. Ve ondan sonrada Genel Sekreter bulamadık karşımızda, De Soto'lar Verheunen'lar bize söz veren kimse yoktu. Müzakerelerin en önemli kısmı eğer bir referanduma gidilecekse eğer referandum sonrası beklenilen sonuç alınmadığı takdirde ne olacağı önceden net ve kesin bir şekilde belirlenmesiydi. Bunu da yaşayarak öğrendik."

3.3.1. Planın Ana Maddeleri

Annan Planı, adanın iki tarafının yanında garantör ülkeler sıfatına da sahip olan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin de imzalarına yer veren, ana maddelerin yanında birçok ayrıntıyı da içeren oldukça kapsamlı ve uzun bir metinden oluşmaktadır. Plan kendi içerisinde A ve B olmak üzere iki ayrı öneriyi içermektedir. Temelde iki öneri arasında bir fark olmamasına karşın haritalarla ilgili özel değişiklikler söz konusudur. Planın taraflar tarafından referandum ile kabul edilmesine karar verilmiş ve referandumun yapıldığı tarihe kadar çeşitli revizyonlarla beş farklı versiyonu taraflara sunulmuştur[359].

Annan Planı'nın ortaya çıkış sürecindeki bazı gelişmeler, Kıbrıslı Türklerin adadaki varlıklarının özellikle Avrupalı devletlerin çıkarına feda edildiğini gösterir niteliktedir. Bunun arkasında yatan temel faktör, AB'nin Türkiye'nin Kıbrıs Adası'ndaki varlığını tasfiye etmek suretiyle adayı Yunanistan'ın bir parçası olarak Avrupa Birliği'ne dâhil etmek istemesidir. Böylece AB'nin Akdeniz'in doğu

[359] Kudret Özersay, " 24 Nisan 2004 Kıbrıs Referandumlarının Anlamı Üzerine", *Avrasya Dosyası-Kıbrıs Özel Sayısı,* Cilt:10, Sonbahar 2004, s.50; Sandıklı, s. 8.

kıyılarına kadar etki alanını genişletmesi mümkün olabilecektir. Bu amacı güden AB'nin Annan Planı sürecinde uluslararası teamülleri ihlal etmekten çekinmediği ve BM'nin geçmişten bu yana Ada halkları ile ilgili olarak benimsediği statükoyu görmezden gelerek hareket ettiği görülmektedir. Tamamen kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden ve Annan Planı sürecinde el altından Rumları ve Yunanistan'ı destekleyen AB'nin, BM Genel Sekreteri Annan tarafından hazırlanan planı, prosedürler çerçevesinde ilgili taraflara tevdi edilmeden Yunanistan'a ve Rumlara sızdırdığı görülmektedir. AB'nin bu tutumu dolayısıyla henüz taslak taraflara sunulmadan Rum ve Yunanların Plan'ın içeriği ile ilgili tartışmalara başladığı ve Plan ile ilgili birçok hazırlıklarını yaptıkları görülmektedir[360].

Bu gelişmeler ışığında Plan'ın masaya getirildiği ve taraflarca tartışmaya açıldığı dönemde, Kıbrıslı Türklerin ve Türkiye'nin açık bir şekilde AB menfaatleri doğrultusunda baskı altına alınmaya çalışıldığını söylemek mümkündür. Annan Planı'nın tartışıldığı süreçte Denktaş'a yönelik baskının arkasında yatan faktörlerin başında AB'nin meseleye bu şekilde müdahil olmasının geldiği söylenebilir. Çünkü AB'nin bu tarz müdahalesinin olduğu bir dönemde Türkiye'de de AB ile olan ilişkilerini sıcak tutarak üyelik sürecinde avantaj sağlanmak istemiştir. Bu amaçla Türkiye, müzakerelerin yoğun olarak sürdüğü bu dönemde masada sürekli sorun çıkaran ve çözümsüzlüğü çözüm gören taraf olarak anılmaktan özellikle kaçınacak bir tavır içine girmiş ve Denktaş'a da bu yönde telkinlerde bulunmuştur.

Annan Belgesi olarak da adlandırılan plan, oldukça hacimli bir belge olup, içerik olarak adada yeni bir düzeni öngören niteliktedir. Daha önce bahsedildiği üzere farklı tarihlerde farklı versiyonları ortaya atılan planın her versiyonunda bir takım değişikliklerle adada iki taraflı bir çözüme ulaşılmaya çalışılmıştır. İlk versiyonu 11 Kasım 2002'de New York'taki KKTC temsilcisine ve (aynı saatlerde) Lefkoşa'daki Rum temsilcisine sunulmuş olan planın taraflara verilmesi esnasında bunun onlara yapılan bir dikte olmadığı, 28 Şubat 2003 tarihine kadar müzakerelerin tamamlanması gerektiği ve 30 Mart 2003'te de taraflarca referanduma sunulması

[360] Öztürk, s. 14-16.

gerektiği belirtilmiştir. Ancak söylenilenin aksine planın böyle kesin bir takvim içermesinin yanında zamanlama olarak da Kıbrıslı Rumların AB üyeliğine alınmasının ve Türkiye'ye de üyelik müzakerelerine başlamak üzere tarih verilmesinin hemen öncesine denk getirilmesi, taraflara örtülü bir emrivakide bulunulduğunu göstermektedir. Daha da önemlisi ise Türkiye, bu Plan doğrultusunda geçmişte savunduğu tezlerle çelişkiye düşecek bir pozisyona sokulmuştur. Öte yandan Rumların bu Annan Planı'na bağlı olmaksızın AB üyeliğini önceleyen bir tavır içerisine girmesi ve Türkiye'nin de bazı hususları müzakere etmek istemesi, planı geçersiz kılmış ve tarafların itirazları da göz önüne alınarak planda değişik tarihlerde revizyona gidilmiştir.[361].

Annan Planı'nın üzerindeki tarafların görüşlerine dayalı olarak önceki versiyonlar gündemden kalkarken 30 Mart 2004 tarihinde Plan'ın son Taslağı taraflara sunulmuş ve üç dilde (Türkçe, İngilizce ve Yunanca) bir bütün halinde yayınlanmıştır. Bu taslakta Kıbrıs'ta, iki eşit devletten oluşan bir konfederasyon öngörülmüş, BM ve BM Güvenlik Konseyi planı desteklemiş ancak GKRY Cumhurbaşkanı Tasos Papadopulos[362] Annan Planı'nın kabul edilemez olduğu görüşünde ısrar etmiştir[363]. Ayrıca Rum gazeteleri de ağız birliği etmişçesine planın bu şekliyle kabul edilmesinin imkânsız olduğuna dair yayın yapmıştır[364].

GKRY Cumhurbaşkanı Tasos Papdoppulos tarafından kabul edilemez bulunan Annan Planı'nın beşinci versiyonuna göre EK-A Kuruluş Anlaşması'da

---

[361] Özersay, s.640-642; Öztürk, s. 17-22.

[362]Murat Çelik, " Tasos'u Tanıyalım", http://www.tgrthaber.com.tr/haber/108184.html (Erişim Tarihi: 20.5.2018); Helena Smith, " Cyprus Elects its first Communist President", *The Guardian,* 25 February 2008.

[363] Tasos Papadopulos Annan Planı'na en başından itibaren kabul edilmez bulmuştur. Plan için "öldü gömüldü" derken, GKRY'nin AB'ye girişinden iki ay önce planı kabul ettiğini açıklamıştır. Verdiği bir gazete röportajında da " eğer Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ye kabul edilişininden önce adada bir çözüm bulamazsak, taksim kalıcılaşması büyük bir tehlike haline döner" sözlerini sarfettmiştir. Papadopulos'un fikirlerini tahmin ederek karşı strateji geliştiren Rauf Denktaş, Papadapulos'a karşı New York'taki görüşmelerde, planın anlaşılmayan noktalarının BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından doldurulmasını ve hakemliliğini kabul ederek karşı bir hamlede bulunması, Rum lideri zor durumda bırakmıştır. Rum liderin bu tutarsız tavrı, Rum siyasilerin çözümden yana bir siyasetten uzak olduğunu göstermektedir. Papadopulos'u eleştiren bu yazı için bkz: Loucas Charalambous, " Fresh Insight into Papadopulos 'successes'", *Cyprus Mail,* 10 Ocak 2016.

[364] Köse, *a.g.m,* s.668.

ortaklıktan, eşitlikten ve demokratik ilkelerden bahsedilmiş ve tarafların birbirlerine verecekleri sözler şu şekilde sıralanmıştır:

"*i. Kıbrıs'ın ortak yurdumuz olduğunu teyidle ve 1960 yılında kurulan Cumhuriyet'in ortak kurucuları olduğumuzu hatırda tutarak*

ii. Geçmişte yaşanan trajik olayların asla tekrarlanmayacağı iradesiyle, güç kullanmayı veya güç kullanma tehdidinde bulunmayı veya herhangi bir tarafın diğerini tahakküm altına almasını ebediyen reddederek

iii. Yekdiğerimizin özgün kimliğini ve bütünlüğünü ve ilişkimizin bir çoğunluk ve azınlık ilişkisi değil, hiçbir tarafın diğeri üzerinde yetki veya hakimiyet iddiasında bulunamayacağı bir siyasi eşitlik ilişkisi olduğunu kabul ederek

iv. Ortaklığımızı bu zeminde yenilemeye karar vererek ve bu yeni iki kesimli ortaklığın bağımsız ve birleşik bir Kıbrıs'ta dostluk, barış, güvenlik ve refah içinde ortak bir geleceği teminat altına alacağı iradesiyle.

v. Uluslararası hukuk ve Birleşmiş Milletler'in ilke ve amaçlarına bağlılığımızı vurgulayarak

vi. Demokratik ilkeler, bireysel insan hakları ve temel özgürlükler ile birbirimizin kültürel, dini, siyasi, sosyal ve dilsel kimliğine saygı göstermeyi taahhüt ederek

vii. Doğu Akdeniz'de barışçıl bir ortamda Yunanistan ve Türkiye ile özel dostluk bağlarımızı sürdürme ve aralarındaki dengeye saygı gösterme kararlılığını sergileyerek

viii. Avrupa Birliği'ne katılma arzusu ve Türkiye'nin de keza katılacağı günün beklentisiyle

Biz, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler, asli kurucu yetkimizi kullanarak özgür, demokratik ve ayrı ayrı ifade bulan ortak irademizle işbu Kuruluş Anlaşması'nı kabul ederiz"[365].

Ana ilkeleri bu şekilde sekiz ana başlık altında toplanan[366] Plan'ın 5. versiyonunda öngörülen yeni Kıbrıs Devleti'nin temel özelliklerine bakıldığı zaman iki toplumun kimliğine saygılı, Türkiye-Yunanistan dengesine özen gösteren bir devletle karşı karşıya olduğumuz görülmektedir. Ayrıca 1960'daki Kıbrıs Cumhuriyeti'ne atıf yapılarak iki tarafın, adanın ebedi sahipleri olduğuna vurgu yapılması, BM'nin bu konuda geçmişteki temel statüyü de gözettiğine işaret etmektedir.

Planın 5. Versiyonu federal hükümetler, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilgili önemli vurgularda bulunmaktadır. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin fesh edilmeyeceği, Türk ve Rum taraflarının iki eşit kurucu devlet oldukları ve Kıbrıs'ın uluslararası alanda tek bir tüzel kişiliğe sahip olarak BM üyesi olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin siyasi eşitlik, iki kesimlilik ve Kurucu Devletlerin eşit statüsü de temel ilkeler çerçevesinde düzenlenmiştir[367].

Annan Belgesi'nde Kıbrıs Cumhuriyeti'ne atıf yapılması konusunda bazı siyaset bilimciler bir geriye gidiş olduğu eleştirisini yapmaktadır[368]. Özellikle 2. Annan Belgesi'nde belirgin bir şekilde vurgu yapılan Kıbrıs Cumhuriyeti meselesi esas olarak adadaki Türkleri azınlık konumuna düşüren bir durum olarak ele alınmaktadır. Ayrıca BM'nin belgede kullandığı ifadelerdeki muğlaklığın ilerleyen zamanda Türklerin aleyhine durumlara yol açabileceği düşünülmektedir.

---

[365] Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı)", 31 Mart 2004, http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfaErişim Tarihi:12.07.201

[366] Soyalp Tamçelik, "Kıbrıs'ta Çözüm İçin Ortaya Çıkan Gali ve Annan Planlarının Temel Özellikleri", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 32, Winter, 2015, ss: 63-83, s.72. ; Ayşe Mine Olcay, " Annan Planı", *Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları, Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış*, Der: Ayşe Mine Olcay, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2014, s. s.175.

[367] Annan Planı, (Basis For Agreement on a Comprehensive Settlement of The Cyprus Problem), Article:2/1/a.

[368]Bkz. Osman Metin Öztürk, *Kıbrıs Annan Belgeleri (I., II., III.) Üzerine Değerlendirmeler,* Odak Yayınları, Ankara 2004, s.38-39.

3.3.2. Anayasal Düzenlemeler

Annan Belgesi'nde ortak devlet ve parça devletlerden oluşan yeni bir anayasal düzen öngörülmektedir[369]. Kıbrıs, tek uluslararası kimliğe, tek egemenliğe sahip, bağımsız ve egemen devlettir. Kıbrıs Anayasası'nın temel ilkeleri, hukukun üstünlüğü, demokrasi, Cumhuriyetçi temsil hükümeti, siyasi eşitlik, iki bölgelilik ve parça devletin eşit statüsüdür. Ortak Devlet Hükümeti, kendi anayasasında belirtilen yetkisini egemence kullanacaktır. Parça devletler, eşit statüdedir ve temel anayasanın koyduğu sınırlar içerisinde ve Anayasanın ortak devlet hükümetine vermediği yetkileri egemence kullanabilecektir[370]. Bu hususlar planda şu şekilde ifade edilmiştir:

"*a. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, feshedilemez ortaklık yapısıyla, Kıbrıs Rum Devleti ve Kıbrıs Türk Devleti olmak üzere iki eşit Kurucu Devletten oluşan, federal bir hükümete sahip bağımsız bir devlettir. Kıbrıs Birleşmiş Milletlerin üyesidir ve tek bir uluslararası tüzel kişiliğe ve egemenliğe sahiptir. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, Anayasası uyarınca hukukun üstünlüğü, demokrasi, temsili cumhuriyet hükümeti, siyasi eşitlik, iki kesimlilik ve Kurucu Devletlerin eşit statüsü temel ilkeleri çerçevesinde düzenlenmiştir.*

b. Federal Hükümet, Anayasada belirlenen ve Kıbrıs'ın uluslararası alanda ve Avrupa Birliğinde tek sesle konuşmasını ve hareket etmesini, bir Avrupa Birliği üye ülkesi olarak yükümlülüklerini yerine getirmesini, bütünlüğünü, sınırlarını, kaynaklarını ve tarihi mirasını korumasını sağlayan yetkilerini egemence kullanır.

c. Kurucu Devletler eşit statüye sahiptirler. Anayasanın koyduğu sınırlar çerçevesinde Anayasa tarafından Federal Hükümete verilmemiş tüm yetkileri

---

[369] Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü, PRIO, *31 Mart 2004 Değişiklikleri ile Kıbrıs İçin Annan Planı: Vatandaşın El Kitabı,* Oslo 2003, s.3,4.

[370] Tufan Erhürman, " Oydaşmacı Demokrasi Modeli Çerçevesinde Annan Planı'nda Hükümet Sistemi", *BM'nin Kıbrıs'ta Son Diplomatik Girişimi- K.Annan Plan'nın Analizi,* Der: Ertan Efegil, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2003, s.119.

egemence kullanarak kendi Anayasaları uyarınca kendilerini özgürce yapılandırırlar"[371].

Parça devletler, birbirleriyle ve Ortak Devlet ile işbirliği anlaşmaları imzalayacaktır. Birbirlerinin yetkilerine ve işlevlerine müdahale edemeyecek olan Ortak Devlet ile parça devletlerin temel anayasaya aykırı düşen herhangi bir yasası geçersiz sayılacaktır[372]. Annan Belgesi'ne göre Ortak Devlet'in anayasal açıdan diğer özelliklerini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür [373];

✓ Yasama yetkisi, Senato ve Temsilciler Meclisi'nden oluşan Ortak Devlet Parlamentosu tarafından yerine getirilecektir. Senato, her parça devletten gelecek sayıda senatörden oluşacaktır. Temsilciler Meclisi adadaki nüfus yapısına uygun olarak oluşturulacak ancak herhangi bir parça devletin üye sayısı toplam sayının ¼'ünden aşağı olmayacaktır.

✓ Ortak Devlet'e ilişkin kararlar iki meclisin basit çoğunluk onayına bağlıdır. Ayrıca her parça devletin senatörlerinin en az ¼'ünün aynı yönde oy kullanması gerekmektedir. Belli konularda ise her parça devlet üyelerinin 2/5 özel çoğunluğu şartı getirilmiştir.

✓ Ortak Devletin yürütme organı Başkanlık Konseyi olup bu konsey, Senato tarafından özel çoğunlukla seçilip Temsilciler Meclisi tarafından çoğunlukla onaylanan 6 üyeden oluşmaktadır. Üye sayısı parça devletlerin nüfusuna orantılı olarak seçilecektir. Üyeler eşit statüde olup Dışişleri ve AB İlişkileri ile ilgili departmanların başkan ve başkan yardımcıları 10 aylık bir dönem için seçilecek ve aynı parça devletten olmayacaktır.

---

[371] Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı)", 31 Mart 2004, http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfa (Erişim Tarihi:12.07.2018)

[372] PRIO, *31 Mart 2004 Değişiklikleri ile Kıbrıs İçin Annan Planı: Vatandaşın El Kitabı,* s.4

[373] Ertan Efegil, *Temel Konular Işığında Annan Belgesi'nin Analizi*, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2003, s. 25-27. ; Olcay, " Annan Planı", s.176 ; Ayrıca Annan Planı'nda öngörülen anayasal sistemin detayları için bakınız: Kıbrıs Türk Devleti Anayasası (Annan Planı Ekinde Sunulan Anayasa), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başbakanlığı, 31 Mart 2004.

✓ Ortak Devlet'in uluslararası anlaşmaları parafe etmek, dış ilişkileri yürütmek, AB ilişkilerini yürütmek, para basımı, para ve bankacılık düzenlemeleri merkez bankası işlevleri, bütçe, dolaylı vergileri, ekonomik ve ticari politikaları düzenlemek, meteoroloji, havacılık, denizcilik, kıta sahanlığı ve kara suları, iletişim, vatandaşlık, terörle mücadele, uyuşturucu ile mücadele, kara para ve organize suçlar, genel ve özel aflar, fikri haklar, ağırlıklar ve ölçüler, eski eserler konusunda düzenlemeler yapma ve genel politikaları yürütme yetkisi vardır.

✓ Parça devletlerin anayasal yetkilerin sınırlarında kalmak şartıyla anayasanın ortak devlete yetki vermediği tüm alanlarda düzenleme yapma ve yürütme yetkisi vardır.

✓ Adadaki Maronit*, Latin ve Ermeni azınlıkların birer temsilci ile mecliste temsil edilmesi mümkün olacaktır.

Adada oluşacak yeni anayasal düzeni kapsamlı bir şekilde Ortak Devlet ve parça devletler bağlamında ele alan Annan Planı, BM'nin daha önce hazırladığı belgelere göre önemli farklılıklar içermektedir. Belgenin bölgede istikrara özen gösterdiği, Türkiye'nin AB üyelik sürecini dikkate aldığı ve ABD ile İngiltere tarafından önemli ölçüde desteklendiği görülmektedir.

* Maronitler: Kıbrıs Maronitleri (Maruniler), Ada'ya Haçlı Seferleri sırasında Suriye, Kutsal Topraklar ve Lübnan'dan (yani Levant'tan) siyasi ve dinsel nedenlerle kaçarak göç ettiler. Maronitlerin 1192 öncesinde Kıbrıs'ta refah içinde yaşadığı ileri sürülüyor. Ana dilleri Arapça olmak üzere Rumca ve Türkçe de konuşuyorlar. İbadet ve ayinlerini Arapça yapıyorlar. Doğu Katolik Kilisesi ve Batı Suriye Ayini'ne bağlıdırlar. Dini kökleri manevi hareketin kurucusu Aziz Maron'a dayanıyor…. Cumhuriyet idaresine geçildiğinde 1960'ta yapılan nüfus sayımında ise Maronitlerin sayıları 2 bin 572'ye çıkıyor. Maronitler genelde Kormacit, Karpaz, Asomatos ve Ayia Marina'da yoğun olarak yaşıyorlar. Halen tüm Maronit köyleri Kuzey Kıbrıs'ta bulunuyor. Hasgüler, *Kıbrıs Siyasi El Kitabı ve Sözlüğü,* s.402-405. Buna karşılık adada az sayıda Ermeni ve Latin kökenli gruplar yaşamaktadır.

3.3.3. Mal- Mülk Mübadelesi ve Toprak Düzenlemesi

1963 yılından itibaren yaşanan olayların adada yarattığı en önemli sorunlardan bir tanesi, adada her iki taraftan da onbinlerce kişinin toprağını kaybederek göçmen durumuna düşmesi ve nüfusun çok önemli bir kısmının hak kayıpları yaşamasıdır. Annan Planı hakkında bir rapor yayınlayan Oslo'daki Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (PRIO)'nün belirttiğine göre 2003'te BM'ye bir rapor sunan BM Genel Sekreteri adadaki nüfusun yaklaşık yarısı (Kıbrıslı Türklerin yarısı ve Rumların da üçte biri) 1963-1973 arası dönemde meydana gelen olaylarda topraklarını kaybetmiştir. Dolayısı ile ister şu an bu toprakları kullananlar için olsun ister haklarını kaybedenler için olsun toprak rejiminin yeniden düzenlenmesi ve hakların iadesi en önemli konulardan birisidir[374].

Kıbrıs sorununun çözümü kapsamında mal-mülk değişimi, Türk tarafının Rum tarafına toprak bırakması gibi alt başlıklarda son yıllarda Rumların lehine bazı düzenlemelerin yapılmasının gerekliliği savunulmaktadır. Annan Planı'nda da bu konularla ilgili adımlar atıldığı ve Rumların lehine bazı önemli düzenlemelerin yer aldığı görülmektedir. Plana göre KKTC, şu an sahip olduğu toprakların % 21,2'sini Rum tarafına bırakmaktadır. Türk tarafının toprak bıraktığı yerlerin başında ise Karpaz bölgesi, Güzelyurt ve Gazimagusa gelmektedir. Rumlara bırakılan bu topraklardaki malların eski sahiplerine üç yıl içerisinde iade edilmesi kararlaştırılmıştır. İadesi gereken toprakların eski sahipleri isterse tazminat alarak haklarından vazgeçebilecektir. Bunun yanında iade edilmeyen topraklar için de tazminat düzenlemesi yapılmıştır. Bu kapsama girmeyen taşınmaz malların ise belirli kısıtlamalar çerçevesinde 5 yıl içerisinde eski sahiplerine iadesi benimsenirken bu kısıtlamaların dini alanlara ve 1974 öncesinde Maronitlerin ağırlıklı olarak ikamet ettiği bazı köylere uygulanmaması karara bağlanmıştır. Taşınmaz mallarla ilgili ortaya çıkacak hak taleplerinin ise iki parça devlet ile Kıbrıslı olmayan eşit sayıdaki üyeden oluşacak bağımsız ve tarafsız Mülkiyet Kurulu tarafından karara bağlanması

[374]Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü –PRIO-, *Annan Planı'ndan Mülkiyet Rejimi: Vatandaşın El Kitabı*, 2003. Oslo, s. 3,4.

benimsenmiştir. Kurulun alacağı kararları parça devlet mahkemelerinin yeniden değerlendirme hakkı olmayıp kararları Gayrı Menkul Mahkemesi'nde temyize götürülebilecektir. Bu mahkeme üst mahkeme niteliğinde olacaktır. Toprak iadesi ile ilgili olarak iyi niyete ilişkin düzenleme de yer almaktadır. Eğer ki bir kişi bir taşınmazın 1984'den önce bonna fida (iyi niyete dayalı olarak) devredildiğini ispatlayabilirse bu taşınmaz iade kapsamının dışında tutulacaktır. Bunun yanında toprak düzenlemesi kapsamındaki alanlar askeri personel ve silahlardan arındırılacak ve daha sonra da asker ve silah yerleştirilmesine izin verilmeyecektir[375].

Toprak ve nüfus meselesi, daha Annan Planı ortaya çıkmadan önce son yıllarda çeşitli çevreler tarafından gündeme getirilen bir konudur. Annan Planı bu bakımından son yıllarda dile getirilen ve Türklerin aleyhine olan taleplerin resmileşmesi anlamına gelmektedir. Toprak meselesi genel olarak Türklerin sahip olduğu bazı yerlerin Rumlara devredilmesi ve Türklerin adada sahip olduğu toprakların % 29 civarına indirilmesi şeklinde düşünülmektedir. Fakat planda öngörülen göçlerle birlikte değerlendirildiğinde Türklerin adada sahip olduğu topraklar bu oranın çok altına inmektedir. Meselenin bu boyutuna çeken Volkan Gazetesi yazarlarından Sebahattin İsmail'in de doğru bir şekilde yorumladığı gibi; Türklerin topraklarının % 36,5'tan % 28,5'a indirilmesinin yanında planlanan 20 yıllık süre içerisinde adanın güneyinden kuzeye yerleşecek olan % 33'lük Rum nüfusun (yaklaşık 100 bin kişi olacağı öngörülmektedir) da kuzeydeki Türk topraklarına yerleşeceği gözden kaçmaktadır. Böylece 45 civarındaki Türk yerleşim yerinin Rumlara verilmesi (adanın % 9'u kadarı), 60 bin civarında Türkün kendi topraklarından göçmek zorunda kalması ve güneydeki Rumların kuzeydeki Türk topraklarının sahibi olacak olması sonucu esasında Türklere kalan toplam arazi miktarı adanın % 19,5 kadar olacaktır. Öte yandan Türk tarafına yerleşecek Rumlar, Türklerin meclislerinde eşit bir şekilde temsil hakkına sahip olacağı için Türkler

[375] Efegil, *Temel Konular Işığında Annan Belgesi'nin Analizi*, 2003, s.27-30; PRIO-, *Annan Planı'ndan Mülkiyet Rejimi: Vatandaşın El Kitabı*,, s. 12, Olcay, " Annan Planı",, s.193,194.

kendi topraklarındaki kendi meclislerinde azınlık konumuna düşme tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır[376].

Planın içerdiği en önemli konulardan birisi olan mübadele ve toprak kaybı meselesi, Kıbrıs Türklerinin somut yaşamında önemli değişiklikler yaratan bir konudur. Planda Türklerin mevcut topraklarının önemli bir kısmını kaybetmesinin yanında düşünülen çeşitli göç alt başlıkları ile Türkler adeta Kıbrıs'ta dördüncü defa göçmen durumuna düşürülmek istenmektedir. Türklerin önemli bir kısmını kendi anavatanında göçmen konumuna düşürecek bu plana Kıbrıs içerisinde başta ülke siyasetçilerinden Mehmet Ali Talat olmak üzere birçok kesimin destek vermesi, Kıbrıs toplumu içerisinde önemli bir bölünme de yaratmıştır[377].

Toprak düzenlemesi ile ilgili belirtilmesi gereken bir husus da en az 60 bin kişinin yeniden göçmen statüsüne düşmesinin yanında Kıbrıs ekonomisini tamamen çökertecek bir sonuca yol açacak olmasıdır. Çünkü Annan Planı'nda Rumlara terk edilmesi öngörülen topraklar, KKTC ekonomisi için değer yaratma kapasitesi olan toprakların % 66'dan fazlasını tutmaktadır. Kâğıt üzerinde KKTC'nin toprak kaybı % 21 civarında görünmesine karşın terk edilecek topraklar hem Kıbrıs tarımının yarıdan fazlasının yapıldığı hem en önemli su kaynaklarının olduğu topraklardır. Terk edilen topraklarla birlikte esasında KKTC, narenciye üretiminin % 67'sini, patates üretiminin % 75'ini, sebze üretiminin % 50'sini, hububat üretiminin % 70'ini Rumlara terk etmiş olacaktır. Nihayetinde planın yürürlüğe girmesi ile KKTC, su kaynaklarının % 80'ini ve sulu tarım arazilerinin ise % 70'ini Rumlara bırakacaktır[378].

---

[376] Hüseyin Macit Yusuf, Esaret Belgesi, Volkan Gazetesi, 17 Kasım 2002*, Annan Planı (İkinci Akritas Planı)*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs, 2003, s. 233.

[377] Hüseyin Macit Yusuf, Dayatma Planın Avukatları: CTP-Erel-Asil Nadir Üçlüsü, Volkan Gazetesi, 17 Kasım 2002*, Annan Planı (İkinci Akritas Planı)*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs, 2003, s. 19,20.

[378] Hüner Tuncer, "Annan Planı" "Dolaylı ENOSİS'i Desteklemekte" Kıbrıs sorununun Tarihçesi – 2, *Türkeli Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 106, 2004, s. 65; ÖZersay, s.642.

3.3.4. Garantörlük ve Adanın Askersizleştirilmesi

Annan Belgesi'nin garantörlük ve adanın askersizleştirilmesi ile ilgili yeni düzenlemeler içerdiği görülmektedir. Annan Belgesi'ne göre Garanti Anlaşması, Kıbrıs'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasal düzeni ile parça devletlerin anayasal düzenini, güvenliliğini ve toprak bütünlüğünü kapsayacaktır. Belge'de garantörlük ile ilgili olarak yapılan düzenleme Türkiye'nin adaya tek taraflı müdahale hakkını ortadan kaldırmaktadır. Çünkü Belgeye göre Ek Protokol'ün hükümleri Garanti Anlaşması'nın hükümleri üzerine haiz olacaktır. Bu da Ek Protokol hükümlerinin daha üstün olacağı anlamına gelmektedir[379].

Annan Belgesi ile adanın güvenlik işleri de yeni bir düzene bağlanmış ve ada genelinin güvenliğinden BM'nin sorumlu olması kararına varılmıştır. Ortak devlet ve parça devletler ise kendi kontrollerinde kendi polis teşkilatlarına sahip olacak ve ortak devlet polisinin iki parça devletin personelinden oluşmasına karar verilmiştir. Annan Belgesi'nde adanın silah alımı yetkisi ve askeri düzeni de yeniden oluşturulmuştur. Belgeye göre Kıbrıs'ın silah alımı yasaklanmış ve yedekleri ile birlikte adadaki tüm Rum ve Türk birliklerinin lağvedilmesine karar verilmiştir. Adadaki Rum ve Yunan birlikleri çekilecek ve adada her iki devletin izni olmaksızın uluslararası askeri hareketler yapılamayacaktır[380]. Bu durum planda şu şekilde ifade edilmiştir:

"Kıbrıs askerden arındırırılır ve bütün Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk askeri güçleri, yedek birlikler de dâhil olmak üzere lağvedilir, silahları Yunan ve Türk askeri güçlerinin yeniden konuşlandırılması ve uyarlanması ile eşzamanlı aşamalarla Adadan çıkartılır"[381].

---

[379]PRIO-, *Annan Planı'ndan Mülkiyet Rejimi: Vatandaşın El Kitabı*, s.35-37 Efegil, *Temel Konular Işığında Annan Belgesi'nin Analizi*, s. 31,32.

[380] Efegil, *Temel Konular Işığında Annan Belgesi'nin Analizi* 2003, s. 31-32; PRIO, *31 Mart 2004 Değişiklikleri ile Kıbrıs İçin Annan Planı: Vatandaşın El Kitabı,* s.35-37; Özersay, s.643.

[381]Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı)", 31 Mart 2004,http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfa,(Erişim Tarihi:12.07.2018)

3.3.5. Rum Göçmenlerin Kuzeye Yerleştirilmesi

Kıbrıs sorunu ile ilgili tartışmalarda nüfus konusu önemli bir alt başlık olarak önemli problemlerden birisidir. Çünkü 1960'lardan itibaren yaşanan çatışmalara bağlı olarak kuzeyden güneye Rum göçü olurken güneyden kuzeye de Türk göçü olmuştur. Annan Belgesi'nde adadaki nüfus hareketliliği ile ilgili belli düzenlemeler yapılmış ve son yıllarda tartışılan Rum göçmenlerin kuzeye yerleşmesi ile ilgili olarak bazı kısıtlamalar getirilmiştir. Adada gelecekteki nüfus hareketleri için 20 yıllık bir geçiş dönemi öngörülmüş ve bu geçiş döneminde nüfusun yıllık % 1'i, her üç yılda bir % 3 artmak kaydıyla Rum göçmenlerin kuzeye yerleşmesine izin verilmiştir. Bunun yanında göçmen sayısının toplam nüfusun % 20'sini aşmaması öngörülmüştür. Nüfusla ilgili bir diğer düzenleme ise serbest dolaşım ve iş kurma konusu olup bu konuda herhangi bir kısıtlama öngörülmemiştir. Adaya sonradan yerleşmiş Türk göçmenlerin ise belli bir kısmının adada kalmasına imkân sağlanmaktadır [382].

Belge'deki nüfusla ilgili düzenlemeler, özellikle 1974 Barış Hareketi sırasında adanın güneyine göçmek zorunda kalan Rumların önemli bir kısmının kuzeye dönmesine imkân sağlamaktadır. Bu geri dönüşlerin adanın yerleşim yapısını köklü bir şekilde değiştireceği açıktır. Adada bulunan Türk göçmenlerin ise önemli bir kısmının adadaki yerleşik durumlarına bağlı haklarını kaybedeceğini, bunun da yeni hukuki sorunlara yol açacağını söylemek mümkündür[383].

3.3.6. Kayıp Kişiler Meselesi

Annan belgesine göre, her iki taraf Kıbrıs'taki Kayıp Kişiler Komitesi ile 31 Temmuz 1997'de varılan antlaşmayauygun şekilde, tam bir işbirliği içerisinde

[382] Efegil, *Temel Konular Işığında Annan Belgesi'nin Analizi* 2003, s. 32.
[383] Özersay, s.643,644.

bulunacaklardır. Mezarların açılması dâhil olmak üzere, her iki tarafta gerekli araştırmalar yapılacaktır[384].

3.3.7. Yeni Düzenin Hayata Geçirilmesi Meselesi

Kuruluş Anlaşması, iki tarafın ayrı ayrı ve eş zamanlı olarak gerçekleştireceği referandumlar ve sonuçlarının onaylanmasından sonra Kıbrıs'taki Yeni Düzene ilişkin Anlaşma'nın, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere tarafından onaylanmasının ardından yürürlüğe girecektir. Kuruluş Anlaşması, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 102'inci maddesine göre uluslararası antlaşma olarak kaydedilecektir. Birleşmiş Milletler'e, Kıbrıs'ın üyelik hak ve yükümlülüklerinin yeni düzen uyarınca yürütüleceği bildirilecektir. Aynı bildirim, Avrupa Konseyi'ne de yapılacaktır.

Planın Ek 9. bölümünün 1. Maddesinde Kuruluş Anlaşmasının yürürlüğe girmesi için yapılacak referandumla ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

"Kuruluş Anlaşması, 24 Nisan 2004 günü, "Tüm ekleriyle Kuruluş Anlaşmasının, Kıbrıs Rum / Kıbrıs Türk Devleti Anayasalarının ve yürürlüğe girecek kanunlara dair hükümlerin, Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne birleşmiş şekilde katılacağı yeni durumu hayata geçirmesini onaylar mısınız?" sorusunun yöneltileceği, aynı anda yapılacak iki ayrı referandumda onaylanmasından ve Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık'ın 29 Nisan tarihinden geç olmamak üzere, ekte yer alan Kıbrıs'taki yeni duruma ilişkin hususları düzenleyen Andlaşma'yı BM Genel Sekreteri (veya temsilcisinin) hazır bulunacağı bir törende imzalamalarıyla yürürlüğe girer ve yeni durumu hayata geçirir"[385].

---

[384] Efegil, *Temel Konular Işığında Annan Belgesi'nin Analizi* 2003, s. 33. Olcay, "Annan Planı", s.199.

[385] Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı)", 31 Mart 2004, http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani- annan-plani .tr.mfa Erişim Tarihi:12.07.2018

Referandumlarda onaylanmazsa veya herhangi bir garantör devlet 29 Nisan 2004 tarihine kadar anlaşmayı imzalamazsa, Kuruluş Anlaşması geçersiz kılınacaktır ve hiçbir hukuki etkisi olmayacaktır[386].

[386] Olcay, " Annan Planı", s.200.

IV. BÖLÜM

ANNAN PLANININ MÜZAKERE SÜRECİ VE RAUF DENKTAŞ

Annan Planı'nın gündeme geldiği 2000'li yıllar, Kıbrıs Davası olarak da adlandırılan Kıbrıs sorununda yıllardır başarı ile "davam" dediği Kıbrıs davasını savunan Denktaş gibi önder kişiliklerin hem içeride hem dışarıda pek çok sorunla mücadele etmek zorunda ve bu nedenle zorlu bir süreçten geçtiği yıllar olmuştur. Kıbrıs sorununda yaşanan çözümsüzlüğün herkesin zararına olduğunu düşünen kesimler kadar "artık bir şekilde çözüme ulaşılması" taraftarlarının da Denktaş'ın yaşadıklarından edindiği tecrübelere, onun derin bakış açısına, Kıbrıs sorunundaki bilgi derinliğine sahip olmadan bu düşünceleri desteklediklerini ve ona kahramanca yürüttüğü bu mücadelesinde yeterince destek olmadıklarını söylemek mümkündür[387]. Annan Planı'nın tartışmaya açıldığı ve oylandığı süreçte özellikle AB Türkiye Temsilcisi Karen Fogg'un yerli ve yabancılardan oluşan ekibinin Denktaş'ı tasfiye faaliyetlerine girişmesi, onun şahsında Kıbrıslı Türklerin karşı karşıya olduğu tehlikeyi ortaya koyması bakımından önemlidir. Bunun yanında aynı tarihlerde Türkiye'de seçimlerle iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi yöneticilerinin de AB ile iyi ilişkiler kurmak ve adada çözüme ulaşmak için Denktaş'ı Annan Planı çerçevesinde bir çözüm konusunda ikna etmek için epey çaba harcadıkları da görülmektedir[388].

Ancak Batı çözüme odaklanan bu yaklaşımı da kendi çıkarına kullanmaya çalışmış ve Denktaş ile Türkiye'nin arasını açmaya çalışarak Rumlara Enosis yolunda elinden gelen yardımı yapmaktan geri kalmamıştır.

---

[387]Atilla Çilingir, *KKTC'nin 2002-2005 ' Ver Kurtul' Belgeseli- Elvada Kıbrıs Ama Bir Gün Mutlaka",* Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Ankara 2006, s.14, 17

[388] Karen Fogg'un çeşitli yerlerden sağladığı fonlarla Türkiye'den ve Kıbrıs'tan adeta satın aldığı kişilerle birlikte Denktaş'a karşı yürüttüğü operasyonların detaylı bilgileri için bakınız: Doğu Perinçek, *Karen Fogg'un E-Postalları,* Kaynak Yayınları, İstanbul 2002; Hüseyin Macit Yusuf, Sebahattin İsmail, *AB-Karen Fogg ve Kıbrıs: AB'nin KKTC Üzerinde Bitmeyen Oyunları,* Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul 2002; Eren Gündoğan, *Karen Fogg Dosyası/ Haberleşme Dokunulmazlığı AB Kutuplaşması,* Gündoğan Yayınları, İstanbul 2002.

4.1. Rauf Raif Denktaş'ın Annan Planı'nı Reddetmesi ve Denkaş'a Yöneltilen Suçlamalar

Dönenim BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından Aralık 2002'de gündeme getirildiği için Annan Planı olarak anılan planın Türkler tarafından kabul edilmesi ve adadaki Türklerin AB'nin propagandalarına inanarak 2003 seçimlerinde AB'nin beklentileri doğrultusunda tavır alması, Türk toplumunun hafızasının zayıflığının bir göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür. Oysaki 1960'lardan itibaren yaşanan tarihsel tecrübe ile sabittir ki AB'nin beklentilerine uygun bir şekilde adanın hâkimiyetinin Rumlara geçmesi durumunda Türklerin bütün haklarını kaybetmesi hatta adadaki Türk varlığının silinmesi söz konusudur[389]. Bu nedenle Annan tarafından gündeme getirildiği andan itibaren Denktaş'ın şiddetle karşı çıktığı bu planla ilgili tartışmalar ve yaşanan süreç bu gerçeklikten bağımsız olarak ele alınamaz. Bu durumdan istifade eden Avrupa Birliği'nin yapmış olduğu propaganda etkisini göstermiş ve geçmişte yaşanan olumsuzluklara rağmen 2003 yılında yapılan KKTC şeçimleri AB'nin istediği şekilde sonuçlanmıştır. Ancak Kıbrıs Türklerinin Rumların çatısı altında AB'ye girmesinin adada ki Türk varlığını sona erdireceği yönündeki bir düşünce de pek çok kesimde endişeye neden olmuştur. Bu nedenle bu son gelişmelerde ortaya koymaktadır ki Türkiye tarafından adada atılacak öncelikli adım Kıbrıs Türkleri'ne milli benlik ve tarih şuurunun güçlendirilmesi olmalıdır.

Özellikle AB tarafından Denktaş'a aleyhine yürütülen bu kampanya referandum sırasında sonuç vermiş, planı desteklemeyeceği açıkça belli olan Rum Yönetimi'ne yönelik içeride ya da dışarıda herhangi bir suçlama yöneltilmezken referandumdan önceki son mitinglerde Denktaş'a ağır eleştirilerin yöneltildiği görülmektedir[390]. Hatta bu eleştiriler Rum terör ve tedhiş örgütü EOKA'ya karşı

[389] Güler, a.g.m., s.111.
[390]Hüseyin Macit Yusuf, " Mezarını Kazan Halk", *Annan Planı'na Hayır,* İleri Yayınları, İstanbul, 2004, s.89-90; Mustafa Erkal, " Dükkan Kapatır Gibi Devlet Kapatılmaz", "*Annan Planı'na Hayır,* İleri Yayınları, İstanbul,2004, 127-128.

verdiği mücadele için bile Denktaş'a yönelik suçlamalar yöneltimesi noktasına gelmiştir[391].

Kıbrıs Türklerinin bağımsızlığı ve adadaki kazanımlar için bütün ömrünü feda eden Denktaş'ın bu mücadelesini yürütebilmesinde Türkiye'den gördüğü destek hayati bir önem taşımıştır. Bu nedenle birçok ortak noktaya karşın bazı hususlarda Adalet ve Kalkınma Partisi ile fikir ayrılıkları yaşanması Denktaş'ı üzmüştür[392]. Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti ile Annan Planı konusunda bazı noktalarda ihtilafa düşen Denktaş, Rumların onu çözümün önündeki engel olarak gösterme çabasının yanında Ankara ile fikir ayrılıklarını gidermek için de yoğun çaba harcamıştır. Denktaş'ın Annan Planı'nın bu haliyle reddedilmesi gerektiği düşüncesine katılmayan Ankara, Denktaş'a da bu yönde telkinlerde bulunmuştur. Bunun üzerine Türk tarafının dünyaya karşı bölünmüş bir portre çizmesini istemeyen Denktaş, hayatı boyunca mücadele ettiği Kıbrıs Halkının bu durumdan zarar görmemesi için kendi isteği ile aktif mücadele sahnesinden çekilmiştir. Türkiye ile yürüttüğü işbirliğinin daima kurumsal bir düzlemde olduğunu ifade eden Denktaş, ilk defa Türkiye'de bir hükümetle fikir ayrılıkları yaşadıklarını ifade etmiştir. Ancak bu serzenişine rağmen Denktaş, "Türkiye ile kavga edecek lükse sahip değilim" diyerek 2005 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de aday olmamış ve yerini Kıbrıs sorununun çözümünün Annan Planı ile mümkün olacağını düşünen aktörlere bırakmıştır. Siyaseten ve hukuken davadan emekli olan Denktaş'ın ölümüne kadar Kıbrıs Davası'ndan asla kopmadığı, gelişmeleri yakından takip ederek Türk tarafını sürekli bilgilendirdiği görülmektedir. Öte yandan Rumlarca çözümsüzlüğün sebebi olarak lanse edilen Denktaş'ın aradan çekilmesi, Rumların bu yalanını ortaya çıkarsa

---

391 Ulvi Keser, " 2004 Referandum Döneminde Kıbrıs ve Yaşanan Gelişmeler", Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt:V, Sayı:13, 2006, s. 181-182; İsmet Kotak, " Kurtlar Sofrasında Bir Denk-Taş", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000, s257-258.

392 "Erdoğan'dan Denktaş'a Masadan Kaçma", *Hürriyet,* 12.12.2002; " TBMM Başkanı Arınç: Tartışma Olacaksa Kıbrıs'ta Olması Lazım", *Milliyet,* 13.4.2004; Hikmet Çetinkaya, " En Büyük Düşman: Rauf Denktaş!", *Cumhuriyet,* 12.12.2003; " Turkish Cypriot Leader Is Criticized by Ankara", *The New York Times*, January 3, 2003; https://www.nytimes.com/2003.01.03/world/turkish-cypriot-leader-is-criticized-by-ankara.html , (Erişim Tarihi: 10 Mart 2018); " Erdoğan Denktaş'ı Uyardı- Ne Anlatacaksan Kıbrıs'ta Anlat", *BBC*, http://www.bbc.co.uk./turkish/europe/story/2004/04/040411_erdogabkibris.shtml(Erişim 10 Mart 2018)

da netice itibariyle anlaşma sağlanamadığı gibi Türklere uygulanan izolasyona ilişkin vaatlerin de neredeyse hiç biri yerine getirilmemiştir. Gelinen noktada gerek Kıbrıs'ta gerekse Türkiye'de Denktaş tezlerinin haklılığı tekrar kabul görmeye başlamış, Ankara'nın söylemleri de değişmiştir[393].

Özet olarak söylemek gerekirse; referandum sürecinde Denktaş birçoğu Rum çıkarlarını gözeten Batı'dan gelen eleştirilerin hedefi olmuş, bu süreçte Türk yöneticilerle de fikir ayrılıkları yaşamıştır. Denktaş'a yönelik bu eleştiriler yalnızca onun değil Kıbrıs için verdiği haklı mücadelesinin de zarar görmesine yol açmıştır. Çünkü Denktaş, tarihsel kimliği ve mücadelesi ile bir şahıs olmanın ötesine geçmiş Kıbrıs'ta yarım asrı aşkın bir zamandır yürütülen haklı Kıbrıs Dava'sının da sembolü olmuştur.

4.2. Denktaş'ın Annan Planı'na Karşı Çıkmasının Nedenleri

Rauf Denktaş'ın Annan Planı'na karşı çıkmasının temelinde, söz konusu zamana kadar yürüttüğü müzakerelerde temel prensipler haline dönüşmüş olan ve adadaki Türklerin varlığını sürdürebilmesi için hayati olan meselelerin planla birlikte aşınması ya da ortadan kaldırılması vardır[394].

Denktaş, Plan'ın Türkler aleyhine olduğu düşüncesini, katıldığı birçok program ve toplantıda çeşitli argümanlarla dile getirmiş, gerek Kıbrıs Türkleri'ni gerekse Türkiye'deki yetkilileri ve kamuoyunu bilgilendirmeye çalışmıştır. Denktaş, 2004 yılında katıldığı bu programlardan birisinde plana karşı çıkma gerekçesini şu sözlerle ifade etmektedir;

"*KKTC devletini korumaya yemin içmiş biriyim. Dolayısıyla devleti yok sayan bir anlaşmaya hayır demem reaksiyon değil görevdir. Taslak anayasada Mustafa Kemal'i çıkarıyorlar. Atatürkçülüğü öğrenmeyelim istiyorlar… İngiliz, ABD ve AB'nin çıkarları için uyumsuzluğun referandumunu yaptırıyorlar. Annan Planı ile*

[393] Hande Erol, "Rauf Denktaş Sonrası Kıbrıs sorunu", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 25, Mart 2016, s. 227-229.
[394] Çilingir, *a.g.e,* s.28-31.

uyumsuzluğu referanduma sunmuşlar. Uyum yok. Her iki tarafta uyumsuz…. Amerikan'ın, İngiliz'in çıkarı için bir paket yaptılar. Bizi görüşür gibi kıldılar. Kendi çıkarlarına göre bir plan yaptılar"[395].

Denktaş'ın yürüttüğü müzakerelerin kırk yılı aşan bir geçmişi olup bu süre içerisinde sayısı belirsiz denebilecek çoklukta görüşmeler yapıldığı için Türk tarafının müzakerelerde masaya hangi taleplerle geldiğini tek tek listelemek bu araştırmanın kapsamını aşmaktadır. Ancak Annan Planı'nın ortaya atılmasından hemen önceki ve son müzakerelerde Denktaş'ın üç temel esas üzerinde ısrarla durduğu görülmektedir. Bilindiği üzere BM'nin girişimi ile 2000 yılında yürütülen müzakereler, adada Türk egemenliğinin tanınması hususunda ısrarcı olan Denktaş'ın masadan çekilmesi ile sonuçsuz kalmıştır[396]. Daha sonra BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Kıbrıs Özel Temsilcisi Alvaro de Soto taraflarla ayrı ayrı görüşerek bir öneri paketi sunmuş ve Denktaş ile Rum lider Glafkos Klerides, 16 Ocak 2002'de yeniden görüşmelere başlamıştır. Rumların AB üyeliğinin de gündemde olduğu bu müzakereler sırasında Denktaş, Kıbrıs sorununun çözümünde Türkler için vazgeçilemez hususları açık bir şekilde ortaya koyarak ısrarla üzerinde durduğu üç temel konuyu ifade etmiştir. Denktaş'ın ısrarcı olduğu bu konular sırasıyla tarafların ayrı egemenliğinin tanınması, özgürlüğün kısıtlanması (serbest yerleşim, serbest dolaşım, mülkiyet özgürlüğü) ve adadaki Türk-Yunan dengesinin korunmasıdır. Denktaş basına yansıyan demeçlerinde Rum tarafının adanın tek sahibi gibi hareket etmesinin de Türkler için önemli bir sorun teşkil ettiğini belirtmektedir[397].

Denktaş, Annan Planı ile ilgili görüşlerini sivil platformların yanında TBMM'de milletvekillerine hitaben yaptığı konuşmada da dile getirmiştir. Denktaş, 15 Nisan 2004 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda yapmış

---

[395] http://www.yenicaggazetesi.com.tr/rauf-denktas-turkiye-olmadan-cennete-bile-girmem-2560g-p9.htm(Erişim 20 Nisan 2018)

[396] Cenk Mutluyakalı, " Denktaş Çekiliyor Mu?", *Kıbrıs Postası,* 5 Mart 2004, http://www.kibrispostasi.com/mobile/index.php?art_id=628(Erişim Tarihi:17 Temmuz 2018);

[397] Nesrin Demir, "Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs sorunu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:15, Sayı:1, 2005, s. 362-363.

olduğu konuşmasında Annan Planı'na reddetmesinin nedenlerini özet olarak aşağıdaki şekilde sıralamıştır[398];

a) Planın öngördüğü sonuç, KKTC'nin yok edilmesi ve Türkiye'nin bölgede marjinal bir ülke haline getirilmesidir.

b) KKTC'nin Türkiye'den koparılması başarılamasa bile gelecekte Türkiye'den ağır tavizler istenecektir.

c) Annan Planı, Rumların AB'ye girişini yasallaştıran bir işlev görmektedir.

d) Plan, kalıcı ve adil bir çözüm getirmemekte, Türkiye'nin Kıbrıs üzerinde hak iddia etmesini imkânsızlaştırmaktadır.

e) Başkalarının hazırladığı yasalara dayanarak kimsenin kendi geleceği ile kumar oynaması mantıklı bir tutum değildir,

f) Annan planı yapay bir plandır ve bu planlarla 5-10 yıl içerisinde ada üzerindeki tüm haklarımızı kaybetmemiz söz konusudur.

Dolayısı ile Denktaş'ın Annan Planı ile ilgili olarak nelere itiraz edip nelere itiraz etmeyeceği, hangi hususların olmazsa olmazlar içerisinde yer aldığı daha plan ortaya çıkmadan bellidir. Çünkü bu hususlar, Denktaş'ın yıllardır sürdürdüğü mücadelenin de özünü oluşturmaktadır ve Denktaş'ın herhangi bir sebeple bu taleplerinden vazgeçmesini beklemek gerçekçi bir yaklaşım değildir.

Rauf Denktaş'ın dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'a yazdığı 14 Nisan 2003 tarihli mektubunda da açıkça planın neden müzakere edilmemesi gerektiği şu sözlerle ifade edilmiştir; *" De Soto'ya (BMGS Özel Temsilcisi) göre Annan Planı çok nazik bir denge üzerine kurulmuştur. Bundan bir tuğla çekip alsanız bütün plan yerle bir olacaktır. Dolayısıyla yapılacak iş, planın çerçevesinde asgari, teknik tadilatlarla yetinerek boş sayfaları doldurmaktır. Yani bize 'yeni kuruluş',*

[398] Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, 15 Nisan 2004, *Tarihe Düşülen Notlar-2 Yabancı Devlet Adamlarının Genel Kurul Konuşmaları*, Ed. Hasan Yılmaz, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara 2012, s.181-196.; "Cumhurbaşkanı Denktaş TBMM'deki tarihi Konuşmasında Bir Kez Daha Açıkladı: Annan Planı'na Neden Hayır?", *Vatan*, 16 Nisan 2004, s.14. Denktaş'ın TBMM'deki konuşmasının tam metni için bkz: https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b074m.htm(Erişim Tarihi:12 Eylül 2018)

Rumlara da '1960 Cumhuriyeti'nin devamı' olarak takdim edilebilen bu tefsire açık, haritası ve mal-mülk konusundaki yaklaşımı ve içimize yerleştirilecek Rumlarla bizi perişan eden, Türk garantisinin etkinliğini sıfırla çarpan bu planın öngördüğü yasaları 'müşterek komiteler' belirleyip hazırlayıp plana belirli bir zaman içinde ekleyip tamamlandıktan sonra, şimdiden belirlenecek bir tarihte, 'müzakere eden tarafların kabulü gerekmeksizin ve bunlar mutabakata varmamışken' referanduma sunulması öngörülmektedir"[399].

Annan Planı, adaya barışı getiren bir görüntü içermesine karşın temelde Türklerin yaklaşık yarım asırdır savunduğu tezlerin bir kenara bırakılması anlamına gelmektedir[400]. Çünkü planın getirdiği en önemli yeniliklerden biri, adaya Rumların katliamlarının bir sonucu olarak yerleşmiş olan Türk askeri varlığının kademeli olarak adadan çıkarılmasıdır[401]. Bu hususta Annan Planı'nın sunumunda önemli hataların olduğunu söylemek mümkündür. Rumlar için Enosis ve Megali İdea, daima canlı tutulan bir hayal olmuş ve bu idealleri uğruna 1960'lı yıllardan itibaren adada Türklerin topyekûn yok edilmesine yönelik terör eylemlerine girişmişlerdir. Türk askeri varlığının adada bulunmasının temel nedeni bu durum iken Annan Planı, Türklerin güvenliği için kesin bir çözüm üretemeden bu garantiyi ortadan kaldırmaktadır. Planda Türkiye'nin garantörlüğünün devam edeceği belirtilmiş olsa da önerilen garantörlük, kâğıt üstünde kalan bir garantörlüktür[402].

Annan Planı, tarafların egemen eşitliğine dayalı yeni bir devlet öngörmektedir. Ancak metnin ifadeleri, Türklerin bu tarihe kadar kazanılmış haklarını ortadan kaldıran bir yapıdadır. Çünkü Plan'ın gündeme geldiği ve oylandığı sırada Rum devleti, AB üyeliğinin müzakere edildiği bir devlet konumundayken

---

[399] Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı Nasıl Bir Çözüm?,* s.156-157; Mustafa Balbay, "Gerilimli Yıllar/21", *Cumhuriyet*, 9.7.2009, http://www.cumhuriyet.com.tr/m/koseyazisi/72670/Gerilimli_Yillar__21.html(Erişim Tarihi:12 Nisan 2018); Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Adresi, "Denktaş'tan Erdoğan'a Sitem Dolu Mektup", 4.7.2007, https://www.ab.gov.tr/_29025.html(Erişim Tarihi: 12 Nisan 2018)

[400]Rauf Denktaş, " Kan İstedik Verdiniz, Can İstedik Verdiniz, Şimdi de Ses İstemeye Geldim", *Annan Planı'na Hayır,* İleri Yayınları, İstanbul 2004, s.25-27.

[401] Fatih Bayhan, *'Denktaş' O Plana Neden Karşıydı?,* Paradoks Yayınları, 2. Baskı, Nisan 2013, s.185.

[402] Keser, " 2004 Referandum Döneminde Kıbrıs ve Yaşanan Gelişmeler", s. 176.

Türklerin devleti olan KKTC henüz hiçbir Batılı ülke tarafından tanınmamış ve Türkler, adada yaşayan bir cemaat, toplum olarak anılır vaziyettedirler. Dolayısı ile planın gündemdeki şekli, Rumların meşru kabul edilen Kıbrıs Cumhuriyeti devletini çağrıştıran yeni bir isimde devlet kurulmasını önerirken Türklerin mevcut devletini görmezden gelmektedir. Bu da yeni devletin yaratılma sürecinde Rumları asli devlet sahibi yaparken Türkleri de bu devlet içerisinde yaşayan ancak devletsiz bir cemaat konumuna düşürmektedir. Planda ortaya çıkan egemenlik mevcut egemenliklerin ortaklığıyla yaratılan bir egemenlik olmadığı gibi iki tarafı da toplum olarak tanımlamaktadır. Ancak uluslararası kamuoyunda hatta Türk kamuoyunda Rumlar hâlihazırda meşru bir devlet olarak görülmekte dolayısıyla da yeni egemenliğin psikolojik olarak asli kurucu unsuru olarak değerlendirilmektedir. Bu duruma dikkat çeken Mümtaz Sosyal, meseleyi şu şekilde özetlemektedir[403];

"[…]. Önce iki taraf liderleri "toplum liderleri" olarak anlaşacak ve bundan yeni bir ortaklık çıkacak. Demek ki yeni ortaklığı iki devlet oluşturmuyor. […]. 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti, artık Rum Cumhuriyeti haline gelmiş bir devlettir. Türk tarafı için garantiler yeterli değil. Türk tarafının ileride bu cumhuriyetin içine giren taraf sayılma tehlikesi var. Kıbrıs halkı için 1963-1974 arasında olaylar olduğu zaman Kıbrıs Cumhuriyeti'ne egemen olmuş Rumlar, 'bu bizim iç meselemizdir, ayaklanma var, Türkler yönetimden çıktılar onun için olaylar oluyor' diyebiliyorlardı. Dünya da buna kanıyordu. […]. Yeni ortaklık devletinin iki devletin oluşturduğu ortak bir varlık olduğunu göstermek için iki devlet arasında anlaşma istiyoruz."

Kıbrıs sorunu ile yakından ilgilenen bir isim olan Sosyal'ın dikkat çektiği mesele, Türklerin oluşacak yeni devletin sahipliği ile ilgili algının gelecekte yaratacağı tehlikelerle ilgilidir. Çünkü yeni devletin adadaki iki devletin anlaşmasıyla ortaya çıkan yeni bir devlet değil de iki toplumun anlaşması ile ortaya çıkacak bir devlet olması halinde Rumların devleti olarak kabul edilen Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yeni bir anlaşmayla (Mümtaz Sosyal bunu anayasa değişikliği

[403] Şimşir, *AB, AKP ve Kıbrıs,* s. 66,67.

olarak vurgulamaktadır) revize edilmesi olarak algılanması söz konusudur. Hâlihazırda Kıbrıs Cumhuriyeti olarak kabul edilen GKRY de bu durumda kurulacak yeni devletin esas çekirdeği olarak kabul edileceği için Türkler bir nevi GKRY'ye gönüllü olarak katılmış vatandaş haline gelecek ve bu devlete GKRY ile eşit koşullarda katılmadıkları için gelecekteki devletin iç meselesi haline geleceklerdir. Bu ise 1960'lardaki tarihsel sürecin tekerrürü için uygun bir zemin yaratılmasından öte bir anlam taşımamaktadır.

Annan Planı, Türklerin geçmişten bu yana sahip olduğu birçok hakkı aşındırırken yeni bir hak da yaratmayan bir belgedir. Rum basını tarafından Türklerin lehine bir belge olarak sunulmasına karşın Annan Planı'nın içeriği, adadaki Türkler için hayati nitelik taşıyan birçok konuda muğlâklık içermekte ve planın yürürlüğe girmesi durumunda tıpkı 1960'larda olduğu gibi Türklerin yasal haklarının zedeleneceği düşünülmektedir. Öte yandan plan gündeme geldiğinde AB üyeliğini zaten garantilemiş olan Rum tarafının Türklerin haklarını umursayacağını beklemek bir hayli zordur. Bu nedenle istediklerini uluslararası çevrelerin desteği ile birbir elde eden Rumların bu plana sadık kalacağını ve planın Türklerin haklarını koruyacağını düşünmek çok doğru bir yaklaşım değildir[404].

Plandaki garantörlüğün içini boşaltan temel mesele, GKRY'nin AB üyeliğidir. Çünkü Türkiye'nin askerini kademeli bir şekilde çekmesi önerilirken GKRY'nin adayı temsilen AB üyesi olmasıyla birlikte adanın tamamı AB toprağı haline gelmektedir. Bu durum ise Türkiye'nin bir müdahalesini gerektiren fiili durumda Türkiye'yi AB topraklarına askeri müdahalede bulunan ülke konumuna düşürecektir. Dolayısı ile Plan'da önerilen garantörlük içi boş ve kâğıt üzerinde kalan bir garantörlük olup Türkiye'nin bu hakkını hayata geçirmesini fiilen imkânsızlaştıran bir yapıdadır[405].

---

[404] Hüseyin Macit Yusuf, BM Planı, Dayatmalar ve Gerçek Yurtseverlik, Volkan Gazetesi, 11 Kasım 2002, *Annan Planı (İkinci Akritas Planı)*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs, 2003, ss: 11,12, s. 12.

[405] Keser, " 2004 Referandum Döneminde Kıbrıs ve Yaşanan Gelişmeler", s.176-177.

Plana göre Türk askeri adadan anlaşmanın yürürlüğe girmesini takiben 5 ila 9 ay zarfında % 20 oranında azaltılacak daha sonraki ayda % 25 ve bir sonraki 8 ay içerisinde ise % 30 oranında azaltılacaktır. Planda Türk tarafının aleyhine olan bir diğer önemli husus ise Plan'ın dilinde yatmaktadır. Plan'da, geçmişten bu yana eşit iki toplumlu bir devleti savunan Türkiye'nin söylemini tamamen etkisizleştiren, parça devlet, ortak devlet gibi ifadeler yer almakta ve tek bir Kıbrıs Devleti savunulurken Rum tapuları esas alınmakta, KKTC'deki tapular geçersiz sayılmaktadır. Mal-mülk paylaşımında Rumların lehine bir söylem kullanılırken Türkler de adanın diğeri ile eşit toplumu olarak değil adanın azınlık toplumu olarak görülmektedir. Planın Kıbrıslı Rumları asli unsur kabul eden bu yaklaşımı adadaki Türklerin zaman içerisinde asimile edilerek yok edilmesinin de önünü açmaktadır. Bunun yanında planda güneyden 85 bin kişilik bir nüfusun Kuzey'e yerleştirilmesi öngörülmektedir[406]. Dolayısıyla planının KKTC'de yaşayan Türklerin güvencesi olarak görev yapan Türk askerinin plana göre adadan çıkarılması ile Türklerin adanın asıl sahibi olarak görülen Rumların insafına bırakıldığı görülmektedir.

2004 yılında yaptığı açıklama ile Denktaş, planın adada yaratmak istediği durumu iki kesimliliğin bozulması, mal-mülk sorunlarının çözümsüz kalması, garantilerin ortadan kalkması, halkın yarısını göçmen yapma ve kalıcı düzenlemeler içermemek şeklinde ifade etmiştir. Denktaş'a göre plan, Türkleri 1960 anlaşmalarının öngördüğü nüfus yapısı ve dengesinden kopartıp adayı AB yoluyla dolaylı şekilde enosisin eşiğine getirmiştir[407]. Denktaş ayrıca planın dolaylı ifadeler ve yollarla Türkleri aldatmaya yönelik olduğunu, Planın Türkler için öngörülen hakların mevcut hakların yanında oldukça sınırlı kaldığını ileri sürmektedir[408].

Annan Planı'nı temelde iyi bir çözüm önerisi olarak gören ancak BM'nin aceleciliği dolayısıyla eksiklerinin olduğunu dile getiren KKTC cumhurbaşkanlarından Mehmet Ali Talat'a göre[409]; Annan Planı, BM'nin çözülsün

---

[406] Aynı eser, s. 177-178.
[407] *TBMM Tutanakları Dergisi*, Cilt:47, 74. Birleşim, 15 Nisan 2004, s.14.
[408] Keser, " 2004 Referandum Döneminde Kıbrıs ve Yaşanan Gelişmeler", s.178-179.
[409] İlk olarak 1993'te kurulan 1. Demokrat Parti – Cumhuriyetçi Toplum (CTP) Koalisyon hükümetinde Milli Eğitim ve Kültür Bakanı olarak görev Talat sonraki yıllarda farklı hükümetlerde

de nasıl çözülürse çözülsün düşüncesinin ürünüdür. Planın adil bir plan olmadığını söyleyen Talat'a göre bu dönemde Türk tarafının işbirliğine fazla yanaşmamasının da etkisi ile BM'nin planı Rumlarla müzakere ederek hazırladığını ve planın önemli ölçüde Rumların görüşleri çerçevesinde şekillendiğini ifade etmiştir[410].

Mehmet Ali Talat, Denktaş'ın Cumhurbaşkanı olarak görev yaptığı son yıllarda KKTC Başbakanı olarak görev yapmış daha sonra Denktaş'ın siyasetten çekilmesi ile Cumhurbaşkanı olmuş ve Annan Planı lehinde tavır sergilemiştir[411]. Görev yaptığı dönemde başta Denktaş'a ve yer yer Türkiye'ye karşı muhalefet etmiş olan Talat'ın planın hazırlanma sürecine ilişkin bu görüşleri, planın tek taraflı hazırlanmış bir plan olduğunu ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır[412].

Dönemin Başbakanı Talat'ın planın hazırlanma süreci ile ilgili vurgusu Kıbrıs Türk Basını'nda da yer bulmuştur. Bu görüşe Türkiye'den bazı araştırmacılar da katılmaktadır. Bunlardan birisi de H. Macit Yusuf'tur. Yusuf bu konuda planın GKRY lideri Klerides, Yunanistan Başbakanı Papandreou ve BM Kıbrıs Özel Temsilcisi Alvaro De Soto'nun yakın iş birliğinde ve Türklerin aleyhine olan tezler esas alınarak hazırlandığını dile getirmektedir. Hatta yazara göre Rum basını esasında gizli olması gereken planı önceden kamuoyuna sızdırarak kamuoyunda göstermelik bir tepki örgütleme yoluna giderken Türk kamuoyunu da

---

bakanlık yapmıştır. 1977 yılından itibaren CTP'nin çeşitli kademelerinde görev alan Talat, 1996'da parti genel başkanı olmuş, 2003'te Demokrat Parti ile kurulan koalisyon hükümetinin başbakanı olmuştur. Annan Planı'nın gündeme geldiği dönemde KKTC Başbakanı olarak görev yapan Talat, planı destekleyen bir tavır içerisinde olmuştur. Halen CTP Genel Başkanlığı görevini sürdürmekte olan Talat, 2005-2010 yılları arasında KKTC'nin 2. Cümhurbaşkanı olarak görev yapmıştır. Hasgüler, *Kıbrıs Siyasi El Kitabı ve Sözlüğü,* s.512-516.

[410] Mehmet Ali Talat*, Uzman Röportajları Işığında Kıbrıs Meselesi*, Karahan Kitabevi, ed: Mehmet Direkli, Adana, 2016, s. 12,13.

[411] Yakinthou, s.26; Ertan Efegil, "CTP'nin Siyasi Görüşlerine Genel Bakış: Kıbrıs Meselesi, Avrupa Birliği Üyeliği ve Çözüm Önerileri", *Yönetim Bilimleri Dergisi,* Cilt:1, Sayı:3, Yıl:2004 (Makalenin ulaşılan metninde sayfa numarası belirtilmediği için atıf yapılırken de sayfa numarası verilememiştir.); CTP'nin yayın organı olan *Yeni Düzen* gazetesinde de Rauf Denktaş'a karşı ve Annan Planı'nın kabul edilmesi yönünde bir tavır sergilenmiştir. Bu konuyla ilgili bkz: Ümmü Bayraktar, "Annan Planı Referandum Sürecinde Rauf Denktaş'ın Ötekileştirilmesi: Yeni Düzen Gazetesi Örneği", *İletişim Kuram Dergisi*, Sayı:42, Bahar 2016,ss.298-321.

[412] "Talat: Denktaş Ekibiyle Birlikte Görüşmecilikten Çekilmelidir", *Yeni Şafak,* https://www.yenisafak.com/arsiv/2003/aralik/20/p03.html(Erişim Tarihi: 12.06.2017)

tepkisizleştirmeyi hedeflemiştir. Planın kamuoyuna sızdırılması, planın Türklerden habersiz olarak en az 2 hafta önceden Rumların eline geçtiğini (ya da Rumların içeriğini detaylı bir şekilde bildiğini) göstermektedir. Ayrıca bu dönemde Rum basınının ısrarla planın Türklerin lehine olduğu tezini işleyerek Türk tarafının karşı çıkma ihtimalini azaltma yoluna gittiği de görülmektedir[413].

4.3. Türkiye'nin AB Üyelik Süreci'nin Kıbrıs Sorununa Yansıması

Kıbrıs sorunu, ortaya çıktığı ilk yıllardan günümüze kadar küresel güçlerin denge oyununun bir parçası olarak değerlendirilmiş ve sorunun ele alınışında Türklerin ne dediğinin ya da ne istediğinin fazla önemi olmamıştır. Başta ABD ve Sovyetler Birliği olmak üzere dünya siyasetini domine eden güçler, Kıbrıs sorununu kendi ulusal siyasetlerinin bir parçası olarak ele almışlar ve birbirine düşman her iki güç de söz konusu olan Yunanistan ve Rumlar olunca dikkat çekici bir şekilde Türkiye'nin aleyhine bir tavır içerisinde olmuşlardır. Bunu Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasını lağvederek Türkleri adada yok etmeye giriştikleri 1963 yılında da, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Türkiye'ye uygulanan Amerikan ambargosunda da görmek mümkündür. Halen KKTC'ye uygulanan ve ABD'nin baskısıyla küresel bir nitelik kazanmış olan ambargo da bunun açık bir işaretidir. 1960'lardan itibaren ABD, Türkiye'nin adadaki Türklerin hayatını korumaya yönelik her girişimine engel olmaya çalışmış, 1964'te ünlü Johnson Mektubu ile Türkiye'ye rest çekmiş, 1974 Barış Harekâtı sonrasında yıllarca devam edecek silah ambargosu uygulamıştır. Sovyetler de ABD'den farklı davranmamış, Kıbrıs'taki AKEL partisini de kullanarak adadaki gelişmelere müdahil olmuş, Rumlara sürekli mali yardımda bulunurken onlara Türkiye'yi vurma kapasitesi olan S-300 füzeleri satmıştır[414].

---

[413] Hüseyin Macit Yusuf, "BM Planı mı Rum Planı mı?", Volkan Gazetesi, 12 Kasım 2002, *Annan Planı (İkinci Akritas Planı),* Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs, 2003, s. 13-14.

[414]William Hale, Türk Dış Politikası, Mozaik Yayınları, İstanbul 2003, s.272-273; S-300 füzeleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Gülden Ayman, *Tırmandırma Siyasetinde Bir Örnek: S-300 Krizi,* Avrasya Bir Vakfı Yayınları, Ankara 2000; Bu konuyla ilgili olarak Tayfur şöyle demektedir.*"Kıbrıs'ta sürekli bir savaş tehlikesi olduğu görüntüsü yaratılarak Türkiye'nin güneyinin bir enerji terminali olmak için yeterince güvenli olmadığı mesajı verilmek"* M. Fatih Tayfur,

Dolayısı ile Kıbrıs Türkleri de Türkiye de başından itibaren Kıbrıs Meselesi'nde deyim yerindeyse yedi düvele karşı mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Batının ve Sovyetlerin Kıbrıs sorununu kendi lehlerine kullanma ve çözme çabalarını Türkiye'de çok izlenen Kurtlar Vadisi dizisine oyuncu olarak davet edilen Denktaş, dizide geçen bir diyaloglarda şu sözlerle açıklamaktadır[415];

"Mesele halledilmiştir kardeşim. ABD, İngiltere, o zamanki Sovyetler kendi çıkarları açısından Kıbrıs Meselesi'ni Rumların, Yunanistan'ın çıkarına halletmişlerdir. Makarios'un 1960'ta kurulmuş olan ortaklık cumhuriyetini niye yıktığına bakmaksızın anayasa ölmüştür, gömülmüştür diyen ve bunu kabul etmeyen bizleri asi ilan eden bu eli kanlı papazı meşru hükümet olarak tanıdıkları an Rumlar açısından Kıbrıs Meselesi'nin kendi lehlerine halledildiği noktasında takılıp kalmışlardır. Bugün 40 yıl sonra durum budur ve değişen hiçbir şey yoktur. […]. Rum idaresini meşru hükümet yaptılar ve bunca yıldır bu idareye bizden şu veya bu şekilde boyun eğmemizi bekliyorlar. Hala bekliyorlar, mesele budur. […]. İngiliz arşivlerinden görüyoruz ki eli kanlı Makarios'u meşru hükümet olarak tanımalarının nedeni korkuymuş. ABD ve İngiltere, Makarios'un Sovyetlere yaklaşmasından endişeli, Makarios Sovyetlerden silah alıyor, güya Atina'yı da dinlemiyor. Amerikalılar Kıbrıs Makarios'a bırakılamaz, Yunanistan'a verilmelidir diyor. Ve bu arşivlere göre 1964'te Yunanistan ile Amerika, Makarios'u devirmek için anlaşıyorlar. Acheson Planı[416], Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesini öngören bir plan.

"Akdeniz'de Bir Adanın Kalın Uçlu Bir Kalemle Yazılmış Hikayesi:Kıbrıs", *Akdeniz'de Bir Ada,* Ed. Oktar Türel, İmge Yayınevi, Ankara 2002, s.42.

[415] Kurtlar Vadisi,https://www.youtube.com/watch?v=VOLlYsZ200g, (Erişim: 01.12.2017); https://arsiv.sabah.com.tr/2005/02/18/siy107.html(Erişim Tarihi:16 Nisan 2018); Serdar Denktaş ile yapılan kişisel görüşme, 2 Haziran 2017.

[416] ABD özel temsilcisi Dean Acheson Cenevre'de yapılan Konferansta Türk ve Yunan taraflarını uzlaştırmaya çalışmış ve bu amaçla hazırlamış olduğu çözüm planını taraflara sunmuştur. Acheson'un planında öneriler su sekilde yer almıstır: 1. Kıbrıs, Yunanistan ile birlesmeyi seçmekte özgürdür. (enosis) 2. Adanın kuzeydoğusunda bulunan Karpaz'da bir bölge Türkiye'ye bırakılacaktır. Bu bölge Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası olacaktır ve Türkiye buraya istediği kadar asker yerlestirebilecektir. bu uygulama Ada'da Türkler'in güvenliğini korumalarında yardımcı olacaktır. 3. Kıbrıslı Türkler'in çoğunlukta olduğu küçük bölgelerdeki Türk topluluğu self-determination hakkına sahip olacaktır. 4. Rum kontrolündeki bölgelerde bulunan Türkler, Lozan'ın Yunanistan'da kalan Türkler'e tanıdığı bütün olanaklardan yararlanacaktır. 5. BM ve Uluslararası Adalet Divanı tarafından atanan bir

Kıbrıs Yunanistan'a verilecek, Türkiye'yi gücendirmemekiçin Türkiye'ye bir üs veya küçük bir Yunan adası düşünülüyor. Kimsenin bizi birleştirmek istediği yok, dertleri Kıbrıs Yunanistan'ın olsun…."

Denktaş'ın dönemin en ünlü dizisi Kurtlar Vadisi aracılığıyla Türk kamuoyuna yeni baştan ve tane tane açıkladığı gibi Batı'nın Kıbrıs'ta Türklerin de varlığını garanti altına alan bir çözüm arayışında olması gibi bir durum söz konusu değildir[417]. ABD, İngiltere, Rusya ve sonrasında AB, Akdeniz merkezli küresel güç mücadelesinde kendileri için stratejik buldukları Kıbrıs'ı kontrol etmenin ötesinde bir çaba içerisinde olmamıştır[418]. Büyük bir tarihsel mirasın temsilcisi olan Türkiye'nin ada üzerinde kalıcı bir hâkimiyet kurması bu güçlerin küresel siyasetleri için kabul edilemez bir durumdur. Ancak batılıların desteği ile 1821'den bu yana sürekli Türklerin aleyhine büyüyen Yunanistan, bu güçlerin hepsi için iyi bir emanetçi olarak görülmüş ve Kıbrıs sorununun çözümünde hepsi Türkiye'nin aleyhine tavır almaktan çekinmemişlerdir.

Kıbrıs Meselesi'nin çözümünde Türk tarafı, yıllar boyunca müzakereler yoluyla iki tarafın da haklarını gözeten bir arayışın içerisinde olmuştur. Ancak Yunanistan ve Rum tarafı, uluslararası toplumun gösterdiği sempatiden de güç alarak uzun yıllar boyunca müzakere masalarında uzlaşmaz bir tutum içine girmişler ve çözüm sürecinin tıkanmasına yol açmışlardır[419]. Rumların Batılılardan gördüğü bu

---

gözlemci, Kıbrıslı Türkler'in hakkına saygı gösterilip gösterilmediğini denetleyecektir. 6. Yunanistan'a ait olan Meis Adası Türkler'e verilecektir. Hem ''enosis'' hem de ''taksim'' taleplerine yanıt verecek sekilde hazırlanan planın taraflara sunulmasının ardından Türk ve Yunan tarafları plan hakkında görüşlerini açıklamışlar ve planda karşı oldukları hususları vurgulamışlardır. Buna göre Türk tarafı önerilen arazinin beklentilerini karşılamayacağını ve teminatların karmaşık olduğunu dile getirmişlerdir. Buna karşılık Yunan tarafı da Türkler'e geniş bir arazi ile birlikte ayrıca bir üs verilmesine karşı olduklarını bildirmiştir. Ahmet Gülen, *"İnönü Hükümetleri'nin Kıbrıs Politikası (1961-1965)"*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi Sayı:50, Güz 2012, s. 414-415

[417] Serdar Denktaş ile Yapılan Kişisel Görüşme, 2 Haziran 2017

[418] Ahmet Zeki Buluç, " Kıbrıs Uyuşmazlığının Kökleri ve Uyuşmazlığın Çözüm Yolu", *Avrasya Dosyası- Kıbrıs Özel Sayısı,* Cilt:10, Sonbahar 2004, s.142.

[419]Rum yönetimi eski Dışişleri Bakanı Nikos Rolandis'in bu konuda itirafları: "Dimitris Hristofyas'ın önünde büyük bir iş var. İki kuşak Kıbrıs'lı Rum'un ve Kıbrıslı Türk'ün günahlarını ve hatalarını omuzlarında taşıyor. Kendi partisinin bile. Genel hatlarda 40 yıllık tarihi süreç içinde iki-üç kez doğru bir şekilde ilerlese bile. Şimdi Mehmet Ali Talat ile birlikte, günahkâr tarihin yükünü kaldırmaları ve

desteğe dayanarak süreci tıkama çabaları Rumların AB tarafından üyeliğe alınması yeni bir döneme girmiştir. Çünkü Denktaş'ın ifadesiyle "Rum Yunan ikilisi AB yolu ile Kıbrıs'ın mührünü bizden almaya çalışıyor. […]. Şimdi de AB platformuna sıçramak suretiyle toplumlararası görüşmeler platformundan kaçıyorlar"[420]. Denktaş'ın bahsettiği mesele, Rumların haklılıklarını ispatlamaksızın uluslararası toplumun Türklere karşı tutumuna sırtını dayayarak adayı tamamen ele geçirme çabasıdır. Rumların adanın tamamını temsilen AB'ye üye yapılması, Rumlara tam olarak bu olanağı sağlamıştır. Avrupa ülkeleri, Yunanistan'ın dönemin AET'sine üye olmasından itibaren Kıbrıs sorununu Avrupa'nın bir iç sorunu haline getirerek meseleyi Avrupa ülkelerine sahiplendirme çabalarına ilk başlarda mesafeli durmuşlardır. Ancak zaman içerisinde Yunanistan'ın çabaları sonuç vermiştir.

Denktaş'ı verdiği mücadelede her zaman ona destek olan Başbakan Bülent Ecevit, 25 Kasım 2000'de bir açıklamasında; Kıbrıs, Ege ve AB üyeliği konularının tamamen birbirinden ayrı konular olduğunu söylemiş ve AB'yi Kıbrıs konusunu Katılım Ortaklığı Belgesi'nin bir koşulu haline getirmeye çalıştığını ifade etmiştir. KKTC'nin yok sayılarak Rumların adayı temsilen AB üye yapılmasını, Türkiye'nin güneyden kuşatılması olarak gören Ecevit, *"Bizim açımızdan Kıbrıs'ta 25 yılı aşkın bir süredir sorun yok, savaş yok, kan dökülmesi yok. Durduk yere Kıbrıs sorunu yaratmaya çalışıyorlar."* demiştir[421]. Bu dönemde AB'nin asıl yapmak istediği şeyin bir Kıbrıs sorununu yaratarak Akdeniz'in doğusunda kendi kontrol ve hareket noktasını oluşturmak olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısı ile AB'nin Kıbrıs meselesine müdahil olma sebebi ve taşıdığı asıl amacın, adada süregelen sorunun çözümünden ziyade kendi çıkarları dâhilinde Rumları kullanarak sınırlarını Roma'nın klasik Mare Nostrum (bizim deniz)'u içine alacak şekilde genişletmek

---

Kıbrıs sorununa çözüm bulmaları gerekiyor… Toprak düzenlemeleri bizim için daha iyiydi. Ancak 'koltuk vatanseverleri' Kıbrıs'ın soluk almasına ve sorunu çözmesine izin vermediler. Hepsini istiyorduk. Ve hepsini kaybettik." Nicos A. Rolandis, " Famagusta and Morphou.. Through the Mist of History" http://rolandis.com/articles/Famagusta%20and%20Morphou.doc(Erişim Tarihi: 18 Nisan 2018)

[420] Ahmet Okan, Gürol Ruso, *Avrupa Birliği Konusunda Türk ve Rum Görüşleri*, KKTC Cumhurbaşkanlığı Basın Merkezi, KKTC, 1996, s. 43.

[421] Aydoğdu, a.g.e., s. 287.

olduğu açıktır. Türk tarafı için bu noktadaki asıl sorun ise Avrupa'nın Greko-Romen genlerinin farkına varmaksızın AB'nin bu meseleyi adilane bir şekilde çözeceği konusunda beklentiye girmektir.

Öte yandan AB'ye hiçbir ülkenin kural olarak başka ülkelerle olan esaslı meselelerini çözümlemeden üye olması mümkün değilken 1981 yılında özel nedenlerle üyeliğe alınan Yunanistan'ın Türkiye ile olan bir meselesini Avrupa gündemine taşımasına zaman içerisinde göz yumulmuştur. Bunun yanında bu sorun sonraki yıllarda Türkiye'nin yarattığı bir meseleymiş gibi Türkiye'nin üyelik talebinin önüne bir engel olarak konulmuştur. Ancak sorgulanmadan üye yapılan Yunanistan'ın da aynı sorunun bir tarafı olduğu hiç akla getirilmek istenmemiş, sanki sorun Yunanistan'ın üyeliğinden sonra ortaya çıkmış gibi yaşananlardan Türkiye sorumlu tutulmuştur. Avrupalı devletler, Yunanistan'a gösterdikleri hoşgörü ve desteği, geçmişte adadaki Türklere defalarca katliam uygulamış Rumlardan da esirgememiş Türkiye'nin üyeliğinin önüne yine aynı sorunu çıkarmışlardır. Yunanistan'ın üyeliğinde olduğu gibi Rumların üyeliğinde de çözümlenmemiş sorunları olan devletlerin üye yapılmaması prensibi bir kenara bırakılmış, ancak Türkiye'nin üyeliği söz konusu olduğunda sorununu çözüp öyle gel tavrı takınılmıştır. Üstelik temelde Rumların ve Yunanistan'ın bir sorunu olan Kıbrıs sorunu, AB'nin sorunu olarak sahiplenilmiş ve meselenin tamamen dışında tarafsız kalması gereken AB, Rumları üyeliğe alarak Kıbrıs sorununu AB-Türkiye sorunu gibi mütalaa etmiş ve Türkiye'den sorumluluk alması istemiştir. Kısacası Avrupalı devletler, Rumların Kıbrıs sorunundaki yüklerini ve sorumluluklarını üstlenmiş ve Türkiye'nin AB üyeliğine duyduğu ihtiyacı istismar ederek sorumlu taraf olarak Türkiye'nin adım atmasını istemiştir. Dolayısı ile Rumların AB üyeliğine alınmasını Kıbrıs sorununun AB tarafından içselleştirilmesi olarak değerlendirmek yerinde olacaktır[422].

[422] Harun Arıkan, "Avrupa Birliğinin Kıbrıs Politikasına Eleştirel Bir Yaklaşım", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt:2 Sayı:1, 2004. (Makalenin ulaşılan metninde sayfa numarası belirtilmediği için atıf yapılırken de sayfa numarası verilememiştir.)

Annan Planı'nın henüz ortaya çıkmadığı bir dönemde Rumların AB üyeliğinin adeta garantiye alınmış olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle Annan Planı'nın GKRY'nin henüz AB üyesi olmadığı bir dönemde öngördüğü işlevsiz garantörlüğün sonraki dönemlerde AB'nin toprak bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak kabul edileceğini kestirmek güç değildir. Hukukçu Av. Ferhat Aznevi'nin yaptığı değerlendirmede belirttiği gibi GKRY'nin AB üyeliği konusu daha 1990'lı yıllarda önemli ölçüde netleşmiştir. Çünkü 9 Aralık 1994'te yapılan Essen Zirvesi'inde ilk yapılacak genişlemenin üyelik için 4 Temmuz 1990'da başvuran GKRY'ni de içereceği vurgulanmıştır. 1997'deki Lüksemburg Zirvesi'nde alınan kararla AB-Kıbrıs arasında tam üyelik müzakereleri başlatılmış ve 1 Mayıs 2004 tarihinde ise GKRY, Kıbrıs adıyla AB'nin tam üyesi sıfatını kazanmıştır[423].

Rumların adayı temsilen AB üyeliğine kabul edilmesine başta Denktaş olmak üzere Türk tarafı daha üyelik başvurusunun yapılmasından itibaren karşı çıkmıştır. Denktaş, verdiği bir dizi konferansta bu üyelik meselesinin özünü 1994 yılında *"Rum ortak egemenliğimizi yutmaya çalıştı ama olta gırtlağında kaldı. Şimdi bunu Avrupa Birliği'ne girmek suretiyle çıkarmak ve Kıbrıs'ın üzerine yatmak istiyor."* sözleriyle açıklamaktadır. Denktaş, 1994 yılında verdiği bir başka konferansta ise "*Rum tarafı doğrudan Yunanistan'a ilhakı dile getirmiyor. Ancak Avrupa Birliği'ne girerek dolaylı olarak ilhakı gerçekleştirmeye çalışıyor*" demek suretiyle Rumların üyeliğinin maksadını kendi penceresinden ortaya koymaktadır[424].

1964'ten bu yana 50 yıldan uzun süredir sıranın kendisine gelmesini bekleyen Türkiye'nin üyeliği için acelesi olmayan AB'nin GKRY'ni üyelik

---

[423] Ferhat Aznevi, "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Toplulukları Birliği Komisyonu'nca tam üye sıfatıyla birlik üyeliğine katılması kararının; Avrupa Toplulukları Hukuku, Uluslararası Hukuk, Kıbrıs Cumhuriyeti ve KKTC İç Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı Nezdinde Başvurulabilecek Yargı Yolları", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl: 68, Sayı: 2010/3, s.: 223-224; *TAK*, Filelefttheros, "Ve Şimdi Avrupalı Olduk..'5'lerin AB Üyesi Olan Kıbrıs İçin Yeni Bir Dönem..Yeni Bir Dönemin Doğuşu", Sayı: 7603, Yıl: 28, 1 Mayıs, Cumartesi, 2004; Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB üyeliği ilgili değerlendirme için bkz: Bahadır Bümin Özarslan, *Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs sorunu veAvrupa Birliğinin Yaklaşımı,* IQ Kültür Yayıncılık, İstanbul 2007; Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 1 Mayıs 2004, GKRY'nin AB'ye Katılım Hk. No:73, http://www.mfa.gov.tr/no_73---1-mayis_-2004_-gkry_nin-ab_ye-katilimi-hk_.tr.mfa (Erişim Tarihi:04.06.2017)

[424] Okan ve Ruso, s. 14.

başvurusunun daha 4. yılında ilk genişlemeye dâhil etmeyi düşünmesi ve 10 yılı doldurmadan tam üye yapması, AB'nin bu konuda çok da objektif bir tutum içerisinde olmadığını göstermektedir. Öte yandan Rum Kesimi'nin birçok sorunu bünyesinde barındıran Kıbrıs'ın tamamını temsilen ve hiçbir sorun henüz çözüme kavuşturulmadan üye yapılması ise ayrı bir tartışma konusudur. Bu açıdan bakınca Türkiye'nin garantörlüğünün Annan Planı ile sulandırılması ve ortadan kaldırılmak istenmesi, dikkat çekici bir husus olarak öne çıkmaktadır.

4.4. Türkiye'nin Kıbrıs Sorununda Politika Değişikliğine Gitmesi

Türkiye'nin Kıbrıs politikalarının istikrarlı ve kesintisiz bir çizgi takip ettiğini söylemek zordur. Bunu 1950'li yıllardaki ilgisizlikte, 1970'lerdeki aşırı milliyetçileşen söylemlerde ve daha sonra Turgut Özal ile birlikte başlayan Türkiye'nin liberalleşme süreçlerinde görmek mümkündür[425]. Ancak 1974'ten itibaren Türkiye'nin Kıbrıs ile ilgili söylemi genel olarak dönemin başbakanı ve Kıbrıs Harekâtı'nın mimarı olarak kabul edilen Bülent Ecevit'in çizgisi ile uyumlu bir görüntü sergilemektedir. 2000'li yıllarda ise yeni bir değişimin olduğu görülmektedir. Türkiye uzun bir zaman boyunca Kıbrıs'a "Yavru Vatan" yakıştırmasını yaparak "Kıbrıs'ta Türkleri soykırımdan kurtardık" söylemini dile getirmiş ayrıca 2000'li yıllardan itibaren adanın stratejik önemini vurgulayan cümleler kurulmaya başlanmıştır. Türkiye'nin bu tarihlerden itibaren Kıbrıs'ta yaşanacak olası kayıpları, Anadolu'nun güneyden de kuşatılması olarak algıladığını söylemek mümkündür[426]. 2002 yılında iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin daha farklı bir söylemle Kıbrıs Meselesi'ne yaklaştığı ve Türkiye'nin o güne kadar

[425] Cihan Daban, " Turgut Özal Dönemi Türkiye Dış Politikası", *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* Cilt:17, Sayı:33, Nisan 2017, s.90-92.
[426] Serkan Seymen, Murat Toklucu, "Annan Planı ve Medya", *Birikim Dergisi*, Sayı: 179, Mart, 2004, s. 19.

gelgitli seyreden çizgisini çözüme odaklanan bir çizgiye oturtmaya çalıştığı görülmektedir[427].

Türkiye'de 1970'lerden itibaren yükselen milliyetçi dalga Türkiye'nin Kıbrıs politikasında etkili olmuş ve hükümetlerin Kıbrıs'ı ulusal bir sorun olarak içselleştirmesinin önünü açmıştır. Bunun yanında 1970'lerden 2000'li yıllara kadar olan dönemde gerçekleşen çok sayıdaki askeri müdahale nedeniyle Türkiye'nin Kıbrıs politikasında ordunun önemli bir söz sahibi olduğu da görülmektedir. Türkiye'nin siyasal yapısındaki bu iki olguya dikkat çeken, Kıbrıs üzerine araştırmalar yapan Watson, 1970'lerden itibaren yükselen milliyetçi dalga nedeniyle koalisyon hükümetlerinin Kıbrıs politikalarında katılığı korumak zorunda kaldığını ve siyasal sisteme sık sık müdahale eden TSK'nın politika yapıcı rolüne dikkat çekmektedir. Bu dönemlerde koalisyon hükümetlerinin Kıbrıs konusundaki adımlarının sürekli taviz süzgecinden geçirilmesi, koalisyon hükümetlerinin iktidarı kaybetme korkusuyla şahin bir politika uygulamayı sürdürmelerine yol açmıştır. Ayrıca bu dönemde Türkiye'deki popülaritesini önemli ölçüde Kıbrıs Harekâtı'na borçlu olan Bülent Ecevit'in de Kıbrıs sorununun ulusal bir sorun olarak kabul edilmesinde önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir[428]. Watson'un vurguladığı konu dikkat çekicidir. Çünkü Türkiye Kıbrıs politikasında taviz olarak nitelenebilecek değişikliğe ancak Ecevit gibi milliyetçi ve gelenekçi siyasetçilerin tamamen tasfiye edildiği 2002 seçimlerinden sonra gitmiştir. Bunun yanında iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetlerinin TSK'yı siyasetin dışında tutma çabalarının da zamanla etkili olduğunu ve Kıbrıs politikasında zaman içerisinde TSK'nın etkinliğinin azaldığını söylemek mümkündür[429]. Dolayısı ile gerek Türkiye'nin AB üyelik sürecinin Türkiye'nin dış politikasına yansımasını ve gerekse

---

[427] Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde dış politika politikası için bkz: *Ak Parti'nin 15 Yılı: Dış Politika,* Ed. Kemal İnat, Ali Aslan, Burhanettin Duran, SETA Kitapları:29, İstanbul 2017; Adalet ve Kalkınma Partisi Ar-Ge Başkanlığı, http://www.akparti.org.tr/upload/documents/argevizyon2013-sayi20.pdf.(Erişim Tarihi: 10.3.2018)

[428] Watson, s. 85-86.

[429] TSK'nın etkisini henüz tam olarak kaybetmediği 2004 yılında bile Türkiye'nin iç ve dış politikasında belirgin bir ağırlığının olduğu görülmektedir. Watson (2007: 86)'un Ege Orduları Komutanı Orgeneral Hurşit Tolon'dan alıntıladığı Kıbrıs'ı bırakmamızı isteyenler ihanet içindedir mealindeki 2004 yılına ait sözler, bahsedilen bu etkiyi ortaya koyar niteliktedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Kıbrıs politikasında yaratmak istediği değişiklikleri bu iki hususu dikkate alarak değerlendirmek yerinde olacaktır.

Türkiye'nin 1960'lı yıllardan itibaren gelenekselleşmiş politikaları 2000'li yıllarda terk ederek özellikle AB ile iyi ilişkiler kurmayı amaçlayan politikalar geliştirmeye başladığı görülmektedir. Bu noktada Türkiye'de 2 Kasım 2002'de yapılan genel seçim sonuçlarının Türkiye'nin Kıbrıs politikalarına esaslı bir şekilde yansıdığını söylemek mümkündür[430]. Seçimler sonucunda iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Kıbrıs politikasında geleneksel çizgiyi terk ederek adadaki sorunun çözümü noktasında yeni politikaları gündeme getirmesi[431], devam eden yıllardaki Kıbrıs politkasına önemli ölçüde etki etmiştir. İktidara geldiği dönemde AB üyeliğini en önemli ulusal hedeflerden birisi haline getirmiş olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Kıbrıs sorununda hemen hemen bütün anlaşmazlık konularının müzakere edilmesi ve bir an önce çözüme kavuşturalması yaklaşımı, hem ülkenin AB'ye girmesi hem de ülkenin dikkatinin başka sorunlara da odaklanmasına imkan vermesi açısından Kıbrıs'ta izlenen yeni politik çizgi olmuştur[432].

Türkiye'nin "Geleneksel Kıbrıs Politikası" olarak da adlandıracağımız politikasından farklılıklar gösteren yeni bir yol haritası çizmesi, önemli fırsatların yanında bazı önemli riskler de taşımaktaydı. Çünkü Adalet ve Kalkınma Partisi'nin seçimi kazanarak hükümeti kurmasına rağmen partinin lideri Erdoğan'ın parlamentoya girememesi farklı olarak nitelendirilebilecek bir durumun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Başbakanlığı Abdullah Gül'ün üstlenmesine rağmen Erdoğan'ın da karar mekanizmalarında önemli bir rol oynadığı bu dönemde, hükümet ile TSK arasında Kıbrıs Meselesi'nde görüş ayrılıklarının olduğu, Dışişleri Bakanı olan Yaşar Yakış'ın Kıbrıs ile ilgili birçok açıklamasının sık sık

---

[430] Özersay, s.636,637.
[431] Hasan Tosun, "AK Parti'nin Kıbrıs Politikası, 2002-2005: Türk Dış Politikasında Gelenek ile Değişimin Mücadelesi", Der. Nejat Doğan-Mahir Nakip, *Uluslararası İlişkiler ve Türk Siyasal Partileri,* Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, s.363-388; Baskın Oran, "Dönemin Dış Politikası", *Türk Dış Politikas Kurtuluş Savaşından bugüne Olagular, Belgeler, Yorumlar,* Cilt:3, Der. Baskın Oran, İletişim Yayınları, 14. Baskı, İstanbul 2013, s.s.130-143,
[432] Hasgüler, *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*, s. 325,326.

düzeltmelerle karşılaşması Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasi ortamın genel resmini ortaya koymaktadır.

Öte yandan aynı günlerde Rumların AB üyeliğinin kesinleşmesi de Türkiye'nin belirlemeye çalıştığı siyasetin yapısının bozulmasında etkili olmuştur. Rumların AB üyeliğinin kesinleşmesinin Türkiye'deki yansımasını dönemin gazetecilerinden Mustafa Balbay *"Rum Kesimi AB'ye girdi, Türk kesimi birbirine girdi!"* sözleriyle özetlemektedir[433]. Adalet ve Kalkınma Partisi Lideri Erdoğan'ın katıldığı toplantılarda Belçika Modeli gibi farklı çözüm önerilerinden bahsetmesi ise Denktaş'ın tepkisini çekmiştir[434].

Türkiye'nin bu dönemde geliştirdiği Kıbrıs politikasının hukuki belgesi niteliğindeki belgelerde geçen bazı ifadeler, Türkiye'nin bu süreçte karşılaşması muhtemel risklerin açık işaretlerini de taşımaktadır. Bunu Adalet ve Kalkınma Partisili deri Erdoğan'ın siyasetteki meclis dışı konumunu sona erdiren ve Siirt ilinde yapılan yerel seçimlerden sonra kurulan 59. Hükümet Programı'nda görmek mümkündür[435]. TBMM'ye giren Erdoğan'ın kurduğu bu hükümetin 23 Mart 2003 tarihinde mecliste okunan hükümet programında; *"Hükümetimiz, Kıbrıs sorununa mutlaka bir çözüm bulunmasının gereğine inanmaktadır."*sözleri oldukça dikkat çekici olup hükümet çözüm noktasında oldukça iddialı ifadeler kullanmaktadır[436]. Hükümetin çözüm arayışlarının, sorunun diğer tarafları tarafından kendi lehlerine bir şekilde değerlendirilmeye çalışılabileceğini söylemek mümkündür.

---

[433] Mustafa Balbay, "Kıbrıs Laboratuvarı!", *Cumhuriyet,* 27 Ocak 2003, s.1,8.

[434] Şimşir, 2003, s. 340; " Denktaş: Politika Değiştiyse Söyleyin", *Hürriyet,* 26 Ocak 2003; Balbay, *a.g.m,*s.8.

[435]59. Hükümet programının Kıbrıs ile ilgili bölümü şöyledir;*"... Hükümetimiz, Kıbrıs sorununa mutlaka bir çözüm bulunmasının gereğine inanmaktadır. Bu çözümde, gelecekte Ada'daki Türk varlığını tehlikeye sokacak hiçbir girişime müsaade edilmeyecektir. Lahey'de gelinen noktanın bir tıkanmaya dönüşmemesi ve yeni iletişim kanallarının ve çözüm modellerinin araştırılması için hassaiyetlerimizi koruyoruz. Başta Avrupa Birliği ülkeleri ve Yunanistan olmak üzere tüm siyasal odakları, çözüm, diyalog ve kalıcı barış temelinde hassas olmaya davet ediyoruz. Bu çerçevede Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin hazırlamış olduğu planın masada olduğuna dair açıklaması, tarafların arzusu durumunda çözüm sürecine yardımcı olacağını ifade etmesi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Denktaş'ın Rum tarafını müzakereye çağıran beyanı hükümetimizce kayıt altına alınmıştır.."*: 59. Hükümet Programı için bkz: https://www.akparti.org.tr/upload/documents/59uncu-hukumet-pro*grami.pdf

[436] Aydoğdu, s. 305.

Türkiye'nin Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti ile birlikte Kıbrıs Politikası'nda gittiği bu değişiklikleri ve Denktaş'la yaşanan görüş ayrılıklarını direkt olarak Kıbrıs politikasını silbaştan değiştirmek ve ver kurtul politikası izlemek olarak nitelemek hiç doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü eski diplomatlardan Bilal Şimşir'in Adalet ve Kalkınma Partisi'nin politika değişikliğini ele alırken belirttiği gibi Türkiye, son birkaç yılını çok ağır sosyal, ekonomik ve siyasi sorunlarla geçirmiştir. 2000 ve 2001 Ekonomik Krizleri'nin Türkiye'de yarattığı tahribat, IMF ve Dünya Bankası ile yapılan anlaşmalar ve ülkenin içine düştüğü durumdan uluslararası çevrelerin vereceği destekle çıkma ümidi, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin en önemli motivasyonlarından birisidir[437]. Türkiye, ikinci milenyuma birçok sorunla birlikte girmiştir. Hatta 1997 Asya Krizi'nin ekonomide yarattığı tahribatın yaraları sarılmadan[438] 1999 yılında gerçekleşen Marmara Depremi'nin sebep olduğu ekonomik, sosyal ve psikolojik travmanın da henüz atlatılamadığını söylemek mümkündür. Dolayısı ile Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti iktidara geldiğinde ciddi bir sorunlar yumağı ile karşı karşıya kalmış olmakla birlikte bunların çözümü için dış destek ve kaynağın gerekliliğinin öneminin de farkındadır. Bu nedenle Adalet ve Kalkınma Partisi'nin ve Lideri Recep Tayyip Erdoğan'ın söz konusu dönemdeki politik tutumunu Türkiye'nin içinde olduğu öznel koşullardan bağımsız olarak değerlendirmek doğru olmayacaktır. Bunun yanında Erdoğan'ın sonraki yıllarda ilk dönemlerdeki söylemlerinin ötesine geçerek Kıbrıs konusunda daha milliyetçi ve geleneksel bir söylem benimsediği de görülmektedir. Dolayısı ile söz konusu dönemdeki tercihleri, hem Türkiye'nin hem Adalet ve Kalkınma Partisi'nin çözmek zorunda olduğu pekçok iç ve dış sorunun bir yansıması olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

---

[437] Şimşir, *AB, AKP ve Kıbrıs,* s. 38-39.

[438]Cemil Ertuğrul, Evren İpek, Olcay Çolak, " Küresel Mali Krizin Türkiye Ekonomisine Etkileri" *Akademik Fener,* Sayı:13, Yıl:2010, s.62-68. Asya Krizi için bkz: Juzhong Zhuang, J. Malcolm Dowling, *Causes of the 1997 Asian Financial Crisis: What Can an Early Warning System Model Tell Us?,* ERD Policy Brief Series No:26, Asian Development Bank, October 2002; Timothy D. Lane, "The Asian Financial Crisis. What Have We Learned?" *Finance and Development,* September 1999, 44-47; (Asya Finans Krizi-Ne Öğrendik?) Çev: Lale Alkınoğlu, D.E.Ü.İ.İ.B.F Dergisi, Cilt:15, Sayı:1, Yıl:2000, ss.67-74.

AB ile yeni bir başlangıç yapma arzusu, kaçınılmaz olarak Türkiye'nin genelde Kıbrıs özelde ise Denktaş ile ilgili tercihlerine de etki etmiştir. Türkiye'de 3 Kasım 2002 seçimlerini kazanan Adalet ve Kalkınma Partisi, kendisini Erdoğan'ın da ifade ettiği gibi merkezde konumlanmış bir siyasi hareket olarak tanımlamasına rağmen[439] bazı çevrelerce İslamcı olarak nitelendirilmiş ve bu yönde bir kamuoyu algısı oluşturulması sorunuyla da mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle Adelet ve Kalkınma Partisi tarafından ülkede ve uluslararası çevrelerdeki kendisi ile ilgili bu yanlış algıyı yönetebilmek için sorun yaratmayacak bir hükümet olacaklarına yönelik mesajlar verilmiştir. Aynı zamanda yenilikçilik iddiasında olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin bu sorun yaratmayacak hükümet kurma mesajlarının geleneksel Kıbrıs politikasına etkisi ise Denktaş'ın fikirlerinden ziyade daha çözüm yanlısı ve hemen her konuda müzakereye açık bir siyasetin tercih edilmesi ve AB ile uzlaşarak Kıbrıs'ta çözüme ulaşmak stratejisi olmuştur. O yıllar, aynı zamanda Annan Planı'nın yoğun bir şekilde tartışıldığı bir dönemdir. Bu dönemde Denktaş'ın yıllardır sürdürdüğü geleneksel politika taraftarlarının Annan Planı'na Kıbrıs'ın elden çıkması için AB ve ABD tarafından hazırlanmış bir belge gözüyle baktığı görülmektedir. Kıbrıs'ta planı destekleyen çevrelerin yanında, Türkiye'de de Kıbrıs'ta varılacak bir çözümün hem ada halkının hem de tüm tarafların faydasına olacağına inanan başta Adalet ve Kalkınma Partisi ve TÜSİAD gibi pek çok kesim ise planı çözüm için önemli bir fırsat olarak değerlendirilmiştir[440]. Adalet ve

---

[439] Recep Tayyip Erdoğan 2007 yılında 22. Dönem son grup toplantısında yaptığı konuşmada "AKP merkez partisidir. Aşırılıklardan uzak, merkeze yakın her anlayışla iç içe olmayı seven bir anlayış. Biz, siyaseti dar, hizipçi kalıplar içine hapsetmeden, sağın da solun da, değişim taleplerine cevap veriyoruz. Çünkü biz, kulağı yalnız kendi sesiyle dolu, tek yönlü bir parti olmadık" demiş ve partisinin konumlandığı noktayı işaret etmiştir; *"Merkez partisi mesajı"* 02.06.2007 http://www.milliyet.com.tr/merkez-partisi-mesaji/siyaset/haberdetayarsiv/02.06.2007/201092/default.htm Erişim: 08.11.2018

[440]" Kıbrıs Konusu AB Üyeliğine Engel Oluşturmamalı", Basın Açıklaması, TÜSİAD, 16.11.2001; "AB Üyeliği Türkiye için Vazgeçilmez Bir Hedeftir", Basın Açıklaması, TÜSİAD, 26.11.2001; " AB'ye Üyelik Sürecinde Birleşmiş Milletler'in Kıbrıs Önerisi Dikkatle Değerlendirilmelidir", Basın Açıklaması, TÜSİAD, 14.11.2002; " Birleşmiş Milletler'in Önerisi Kıbrıs Müzakere Sürecinde Temel Alınmalıdır", Basın Açıklaması, TÜSİAD, 26.11.2002; TÜSİAD, Annan Planı'nı desteklemiş, Kıbrıs'ın AB üyeliği önünde bir engel olduğunu savunmuştur. Plan'ın müzakere sürecinde oldukça aktif bir şekilde Plan'ın kabul edilmesi yönünde çalışmalarda bulunmuştur. TÜSİAD'ın yayın organı olan "Görüş" dergisi Şubat-Mart 2002 tarihli sayılarını tamamıyla Kıbrıs'a ayırmış, çeşitli konferanslar, toplantılar düzenlemiştir. Bu konuyla ilgili daha detaylı bilgi için bkz: Bulut Gürpınar, " Türk Dış Politikasında Bir Aktör TÜSİAD", *Sivil Toplum ve Dış Politika*, Der: E. Doğan- S. Mazlum,

Kalkınma Partisi'nin adadaki bir çözümün AB üyeliği konusunda da ilerlemeye yardım edeceğini düşündüğü politikalar, Denktaş karşıtlığından ziyade uzun yıllardır çözülemeyen ve kangren halini almış, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinde de ciddi krizlere yol açan bir sorunun çözümünü hedeflemiştir. Buna rağmen bazı konularda ters düşen Denktaş ile Adalet ve Kalkınma Partisi'nin zaman zaman sorunlar ve fikir ayrılıkları yaşadığı da bir gerçektir. Bu sebeple bu dönemi özellikle Türkiye'de Annan Planı'nı destekleyen çevrelerin Denktaş muhalifleri ile yakın ilişki içine girdiği bir dönem olarak değerlendirmek mümkündür[441].

Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin Kıbrıs konusunda politika değişikliğine gitmesi o dönemde Türkiye'deki çeşitli gazeteci ve yazarlar tarafından eleştiri almıştır[442]. Bununla beraber bu eleştirilerin yapıldığı dönem 28 Şubat Süreci olarak adlandırılan yıllara denk gelmektedir ve bu süreç iç ve dış siyaseti etkilemektedir. Ayrıca dış dünyada da 11 Eylül 2001 saldırılarının tüm dünyada İslamcılığa karşı yarattığı şüphe çok taze ve güçlüdür. Dolayısı ile Adalet ve Kalkınma Partisi, kendisi hakkında yaratılmaya çalışılan İslamcı algısı nedeniyle içeride ve dışarıda zaman zaman sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Dolayısıyla bu süreçte Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kendisi hakkındaki şüpheleri ortadan kaldırmak için batı ile uyumlu bir parti ve hükümet görüntüsü vermeye çalışması yadırganacak bir durum değildir. Ancak Denktaş ile Adalet ve Kalkınma Partisi arasında yaşanan anlaşmazlıklar ve fikir ayrılıkları, çözüm için her iki tarafın da kırmızı çizgilerinin farklılıklar göstermesi, o güne kadar ortaya konan argümanların hangilerinin savulmaya devam edileceği konularında yaşanan anlaşmazlıklar

---

Bağlam Yayınları, İstanbul, s.233-253; Emine Tahsin, " Türkiye-AB İlişkileri Ekseninde Sermayenin Tercihleri ve Kıbrıs", *Praksis,* Sayı:24 Yıl:2010, s.133-165

[441] İsmet Kotak, "Uyuyan Dev Uyandı", Volkan Gazetesi, 05 Şubat 2003, *Annan Planı (İkinci Akritas Planı)*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs, 2003, ss: 577-578, s. 577,578.

[442] Bu dönemdeki çıkan gazete yazılarından bazıları şunlardır: Coşkun Kırca, "Ne Oluyor?", *Akşam,* 18.12.2002; Ahmet Tan, "Avrupa Enosisi", *Akşam,* 18.12.2002; Mümtaz Soysal, "Caritas", *Cumhuriyet*,16.12.2002; Emin Çölaşan, "Kıbrıs'a Dikkat", *Hürriyet*, 15.12.2002; "28 Şubat Kaos'u", *Milliyet*, 17.12.2002; "Yakış Ortalığı Karıştırdı", *Sabah*, 17.12.2002; "Yakış İstifa Etmeli", *Cumhuriyet*,18.12.2002; "Bakan Yakış'a Kıbrıs Tarihi mi Anlatacağız?", *Hürriyet,* 18.12.2002; "Annan Planı Soykırım Yaratır*", Cumhuriyet,* 18.12.2002.

Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki yol haritasında değişime yol açmıştır[443]. Bu durumun Annan Planı sürecinde Türk tarafının mevzi kaybetmesine yol açtığı fikrini savunanlar olsa da bu görüşü tam anlamıyla doğru bir yaklaşım olarak nitelendirmek mümkün değildir.

4.5. Türkiye ile Rauf Denktaş'ın Annan Planı'na Yaklaşımlarındaki Farklılıklar

Annan Planı'nın tartışıldığı dönemde gerek Kıbrıs'ta gerekse Türkiye'de toplumun Annan Planı'nı destekleyenler ve karşı olanlar şeklinde açık bir şekilde ikiye bölündüğü görülmektedir. AB ve ABD gibi uluslararası aktörlerle yakın ilişkileri olanlar, küresel iş çevreleri ile iş ilişkileri bulunanlar, çeşitli projeler ve fikirler çerçevesinde AB ve ABD'den fon desteği alan STK'lar gibi çevreler açık bir şekilde çözüm adı altında Annan Planı'nı desteklerken Denktaş'a karşı söylemler dile getirmişlerdir. Kısacası Denktaş muhalifi olarak adlandırabileceğimiz güçlü bir cephe ortaya çıkmıştır. Bu dönemde iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'ninde AB ile iyi geçinerek, üyelik sürecinde ilerleme kaydetmek istemekteydi. Onun bu politikası Türkiye'nin Kıbrıs sorununa bakışında değişikliğe yol açmış, bir şekilde çözüme ulaşma arayışına dönüşmüştür[444]. Adalet ve Kalkınma Partisi içindede benzer bir tablo ortaya çıkmış Denktaş'ı destekleyenler olduğu gibi ona karşı çıkanlar da olmuştur. Recep Tayyip Erdoğan'ın ise daha çok ikinci grupta yer aldığını söylemek mümkündür[445]. Onun bu tutumu, Türkiye'deki ana akım

---

[443] Şimşir, *AB, AKP ve Kıbrıs,* s.212; Kıvanç Ulusoy, *Doğu Akdeniz'de Güç Mücadelesi ve Kıbrıs Sorunu,* USAK Yayınları, Ankara 2015, s.82-84.

[444] Erol Manisalı, *Avrupa'yla Derin Bağlar, Hayatım Avrupa,* Truva Yayınları, İstanbul 2007, s.130; Fuat Aksu, "Türkiye-Avrupa Birliği Tam Üyelik Müzakerelerinde Kıbrıs ve Ege Uyuşmazlıkları", *Türkiye-AB İlişkileri: Dış Politika ve İç Yapı Sorunsalları,* Ed. Mehmet Seyfettin Erol, Ertan Efegil, Alp Yayınları, Ankara 2007, s.25-29

[445] "Erdoğan: Kıbrıs'ta Statükodan Yana Değiliz", *Hürriyet*, 9 Aralık 2003; " Erdoğan, Kıbrıs'ta 30-40 yıldır sürdürülen politikaları desteklemiyorum… Bu sayın Denktaş'ın kişisel meselesi değildir. Bu, bir ulusun var olma mücadelesidir." Esat Pala, " AB'ye Endeksli Kıbrıs Politikası", *Hürriyet,* 11 Aralık 2003.

çevrelerinin ve hükümet üyelerinin Annan Planı tarafında yer almasına neden olmuştur[446].

Uluslararası arenada ve Türkiye'de özellikle bazı konularda Rauf Denktaş'ın fikirlerine sıcak bakılmaması Annan Planı süreci evveline dayanmaktadır. Avrupalı çok sayıda politikacının söylemleri ve uluslararası kuruluşlar nezdindeki çabalarına bakıldığında bu durum açıkça görülmektedir. Bunların başında da o dönemde Türkiye'deki PKK hareketine destek olmakla tanınan AB Parlamentosu üyesi Karen Fogg gelmektedir.

Kıbrıs'ta ve Türkiye'de Denktaş ve Türkiye aleyhine faaliyetlerde bulunan Fogg'un açığa çıkan bazı yazışmalarında; kendisi ile işbirliği içerisinde hareket eden çevrelere (başta medya mensuplarına) Denktaş'ın yıpratılarak Türkiye'nin Kıbrıs'ta işgalci olarak gösterilmesi yönünde propaganda yapılmasını adeta dikte ettiği görülmektedir. Fogg'un bu yöndeki mesajlarından sonra Kıbrıs'ta ve Türkiye'de bazı yazarların Denktaş ve geleneksel Kıbrıs politikası aleyhine köşe yazıları yazdığı, propagandalar yaptığı görülmektedir. Öte yandan Fogg ile bu türde ilişki içerisinde olan birçok kişinin Fogg ya da AB (bazen de AB destekli STK'lar) tarafından mali olarak desteklendiği, bu kişi ya da kurumlara çeşitli finansal kaynaklar sağlandığı görülmektedir. Dolayısı ile henüz Annan Planı açık bir şekilde gündeme gelmeden önce bile Denktaş'a yönelik bir yıpratma politikasının hayata geçirildiğini, Planı'nın gündeme gündeme gelmesi ile birlikte Denktaş'a yapılan muhalefetin daha da sertleştiğini söylemek mümkündür[447].

Karen Fogg'un bu çabaları Annan Planı'nın tartışıldığı ve müzakerelerin devam ettiği döndemde de sürmüştür. Bu dönemde Denktaş başta Karen Fogg olmak üzere, başka kesimlerin de hedefi haline gelmiş, aleyhte yürütülen kampanyalar sayesinde müzakere sürecinde adeta istenmeyen adam haline getirilmek istenmiştir.

---

[446] İsmet Kotak, "Tilkilerin Kuyrukları Birbirine Değmiyor", Volkan Gazetesi, *Annan Planı (İkinci Akritas Planı)*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs, 2003,s. 600-602.

[447]Bir çoğu Volkan gazetesinde yayınlanmış olan yazıların detaylı içeriği için bknz: Hüseyin Macit Yusuf, Sabahattin Yusuf, *AB Karen Fogg ve Kıbrıs (AB'nin KKTC Üzerinde Bitmeyen Oyunları), Karen Fogg'un Hedefi: Denktaş*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs, Temmuz, 2002, s. 125-139.

Yalnızlaştırılmak istendiği bu dönemde Rauf Denktaş'ın en büyük ümidi Türkiye'de oluşmasını beklediği kamuoyudur. Herne kadar o dönemde bazı STK'lar ve yazrlar Denktaş'a destek verseler de yeterli etkiye yol açtıklarını söylemek mümkün değildir. Süreci yakından takip eden ve birçok gelişmenin çok yakın bir şahidi olan ve dönemin Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı olan Serdar Denktaş o günlerdeki gelişmeler hakkında şunları söylemektedir[448];

" Karen Fogg buz dağının görünen kısmıydı. Gazetecilerin Annan Planı'na destek vermesini sağlamaya çalıştı. Sivil toplum kuruluşlarına maddi ve teknik destek vererek yönlendiren baska başka gruplarda vardı. Türkiye'de basın Denktaş'a tamamen ambargo koymuştu. Hiçbir beyanatı, Annan Planı ile ilgili anlatmaya çalıştığı hiçbir konu basına yansımıyordu. Bunun uzerine Türkiye'ye ziyaretler başladı. Üniversitelere gitmeye başladı. En küçük yerdeki davetlere kadar katılıyordu. Ama o konferanslarda basına yansımıyordu. Üzüntüsü şuydu; anlatamıyordu kendini, sesini duyuramıyordu. Ve Türk kamuoyununda desteğini kaybediyordu. Tükiyedeki kamuoyu onun en büyük gücü oldu her zaman. Biliyorduki Türk kamuoyu kendi yanındadır kendi düşüncesinin arkasındadır buna inanmaktadır. Türk kamuoyunun Kıbrıs konusunda müthiş bir hassasiyeti vardır çünkü kendi evlatlarını gönderdiler buraya, kimi şehit oldu kimi gazi. Ve o gücü kullanmak suretiyle Türkiye'nin Kıbrıs politkasını yönlendirmekteydi. Ama bu kez kamuoyunun hiçbir bilgisi yok, Kıbrıs'ta bişeyler oluyor, Türk kamuoyu biliyor ama "Denktaş'tan da ses yok demek hersey yolunda" diye düşünmelerinden korkuyordu. Türkiyeye gidip konferanslar vermesinin nedeni budur. Neticede bsaınada yansıdı, burda ne konuşuyorsun git vatanında konuş dendi, en üzüldüğü konu buydu. Çünkü hastalığında bile bir dönem Ankara'dayken, kız kardeşim "babamın morali bozuluyor" dedi. Gittim yanına özlediysen vatanımıza dönelim dedim. Beyninin %75'nin çalışmadığı bu dönemde şöyle dedi "burası da vatan orasıda vatan ama evimi özledim". Her pazar aile yemeğimiz olurdu ve siyaset konuşmazdık. Bir pazar yemekte şöyle dedi, bir dizi de rol alıyorum. Noldu baba dedim. Bir teklif geldi benimde pek işe yaradığım yok bende kabul ettim dedi. Yapma baba Allahını

[448] Serdar Denktaş ile Yapılan Kişisel Görüşme, 2 Haziran 2017

seversen olacak iş mi bu dedim. Dizi "Kurtlar Vadisi"ydi bu gün çekim olacak izlede gör sonra dedi. O dönem Kurtlar Vadisi en çok izlenen diziydi, gitti buldu temas kurdu çağırdı. Ve Kurtlar Vadisinde Kıbrıs sorunuyla ilgili Annan Planı'yla ilgili söylemek istediği ne varsa Türkiye'ye dizi vasıtasıyla söyledi. Şeytanın aklına gelmez. Bütün basın kapalı, eski gazeteci dostların uzak duruyor veya çekiniyor gelmeye ve böyle bir yol buluyorsun. Ve böyle bir şekilde duyuruyor sesini."

Ayrıca Türkiye ve Kıbrıs'taki sol kesimlerin de Denktaş'a milliyetçi duyguları nedeniyle belirgin bir şekilde karşı olduğu görülmektedir. Kıbrıs'ta 1960'lardan itibaren yaşananları büyük ölçüde tarafların milliyetçi duyguları ile ilişkilendiren bu bakış açısı, 1963'ten itibaren adada katliam yapanlar sanki Denktaş ve Türklermiş gibi iki tarafı da aynı kefeye koymaktan kaçınmamakta ve Denktaş'ın milliyetçiliğini çözümsüzlüğün ana kaynaklarından birisi olarak göstermektedir. Türkiye'deki sol düşüncenin önemli merkezlerinden birisi olan Birikim Dergisi'nin 2004 yılındaki 3. sayısında yer alan ve Niyazi Kızılyürek'e ait aşağıdaki satırlar buna açık bir örnek teşkil etmektedir[449];

" Kendilerini fevkalade "zeki ve becerikli" sayan ve yarım asırdan beri birbirlerine karşı "milli üstünlük" arayan bu iki Kıbrıslı siyasetçi (Papadopulos ve Denktaş'ı kastediyor, Y.N.), küçük bir adada doğmanın pişmanlığı içinde ve "tarihin kendilerine haksızlık yaptığı" duygusuyla Ada'ya döndüler. Şu ironiye bakın! 1950'lerde yeraltı örgütlerinde Enosis ve Taksim'i kovalayan, 1950'lı yıllarda ortak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin çalışmaması için biri TMT, diğeri Akritas Örgütü içinde elinden geleni yapan ve birbirlerine karşı kişisel düzeyde de soğuk davranmayı "milli politika" sayan Denktaş ve Papadopulos, şimdilerde İkinci Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş görüşmelerini yürütüyorlar. Temsil ettikleri milliyetçilikler gibi yenik ve iktidarsız, ama bir o kadar da isteksiz…"

[449] Niyazi Kızılyürek, "Kofi Annan, Paradoks ve Eklemlenmeler Ülkesi Kıbrıs'a Geri Döndü", *Birikim Dergisi*, Sayı: 179, Mart, 2004, ss: 7-10, s. 10.

İfadelerden açıkça görülüyor ki Denktaş, meseleyi yaratan ana merkezlerden birisi olarak değerlendirilmekte ve yeni bir çözüm önerisinin eski bir aktörle çözülemeyeceği, yeni yüzlere ihtiyaç olduğu ima edilmektedir[450].

2000'li yılların başları ilk defa ulusal bir davada Türk kamuoyunun net çizgilerle ayrıştığı bir dönem olmuştur. Ulusalcı/milliyetçi kesimler Rauf Denktaş'a sahip çıkarak Türkiye'nin gelenekçi Kıbrıs politikasından yana tavır koymuşlar. Buna karşılık liberal ve sol kesim ile bazı muhafazakâr çevreler çözüm adına Denktaş'a karşı çıkmışlardır. Bu durum Hükümet ile Genelkurmay arasında da yaşanmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti Türkiye'de ve Kıbrıs'ta Annan sürecini destekleyen faaliyetler yürütürken, askeri kesimler Denktaş'a ve statükonun korunmasından yana beyanatlar vermişlerdir. Özellikle Kıbrıs'ta gerçekleştirilen mitinglerle Denktaş'ın yalnızlaştırılmaya ve izole edilmeye çalışıldığı 2003 yılında Türk Genelkurmayı adına Kıbrıs'a giden Orgeneral Aytaç Yalman; "*Bir simge haline gelmiş olan bir dava adamına karşı yapılanları hayretle izliyoruz*" derken Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 40 yıllık siyaset çizgisini koruduğuna vurgu yapmıştır. Aynı günlerde Adalet ve Kalkınma Partisi yöneticileri ise Denktaş arasındaki görüş ayrılıkları da su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Hatta Ocak ve Şubat 2003'teki bir dizi görüşmede anlaşmaya varılamaması üzerine Denktaş'a yöneltilen eleştiriler artmıştır. Hatta bu konuda Denktaş'ın zaman zaman çözümsüzlüğü tercih eder bir yaklaşıma sahip olduğu eleştirilerine de hedef olduğunu söylemek yanlış olmaz[451].

Bu dönemde Kıbrıs konusunda farklı yaklaşımlara sahip olduklarını ifade eden Denktaş'ın, 29 Aralık 2002'de Ankara'da iken "Türkiye'den anlaşmayı imzalamam için baskı gelirse çekilirim, yerime başkasını bulurlar" açıklamasından sonra Erdoğan 1 Ocak 2003'te Rize'de bir yerel televizyona mülakat verirken "Bu konuda üzerimize ne düşerse yaparız. Kıbrıs'ta 30-40 yıldır sürdürülen siyasetin sürdürülmesinden yana değilim" demiştir. Bu açıklaması ile geleneksel Kıbrıs politikasını açıkça bir kenara bıraktığını belirten Erdoğan'ın Denktaş'a da bir cevap

---

[450] Mehmet Hasgüler, *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu,* 5. Baskı, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2007., s. 345-353.
[451] Şimşir, *AB, AKP ve Kıbrıs,* s. 357-364.

verdiği ve çözüm için tüm şartların zorlanması gerektiğini düşündüğü görülmektedir. Erdoğan'ın aynı zamanda Kıbrıs Türklerinin de değişim taleplerine atıfta bulunarak "Eğer bugün Kuzey Kıbrıs'ta 30-40 bin kişi aynı anda miting yapıyorsa, Kuzey Kıbrıs bir yerlere gidiyor demektir. Halkın bu konudaki görüşlerini bir tarafa itemezsiniz" dediği görülmektedir[452].

Sonuç olarak Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti hem Kıbrıs Türklerinin hem Türkiye'nin AB'ye girişi için bir fırsat olarak gördükleri Annan Planı'nı desteklemiş ve plana karşı olduğu bilinen Denktaş görüş ayrılıkları yaşamış bu durum da Denktaş'ın siyaseti bırakması ile sonuçlanmıştır. Rum tarafında Şubat 2003'te yapılan seçimlerde Tasos Papadopulos'un seçilmesi ve Rum liderin garantilenmiş AB üyeliğine güvenerek ayak direyen bir tavır sergilemesi, müzakerelerin iyice tıkanma noktasına gelmesi de buna hizmet etmiştir[453]. Müzakere masasında çözümün zorlaşması, yaşanan görüş ayrılıklarının Türk tezlerinin anlatılmasına engel olabileceği ve dünyaya sergilenecek birlik ve beraberlik görüntüsünü bozacağı endişesi Denktaş'ın müzakerecilikten çekilmesi ile son bulmuştur. Nitekim KKTC'de 2003 yılı sonlarında yapılan seçimi CTP'nin kazanması ile Mehmet Ali Talat, KKTC Başbakanı olmuş, bu gelişme üzerine Denktaş Türkiye'nin isteği ile müzakerelerden çekilirken müzakereleri yürütme görevini Talat devralmıştır[454]. İki tarafın 2004 yılının Mart ayı sonlarına kadar yürütülen müzakerelerle Annan Belgesi'ne son şekli verilmiş 24 Nisan 2004 günü plan her iki tarafta eş zamanlı olarak referanduma sunulmuştur. İki tarafta da katılımın % 88 olduğu referandumda Kıbrıslı Türklerin % 65'i evet oyu kullanırken

---

[452]Aynı eser, 257-259.

[453] Dodd, s.231.

[454]Ertan Efegil, " CTP'nin Siyasi Görüşlerine Genel Bakış: Kıbrıs Meselesi, Avrupa Birliği Üyeliği ve Çözüm Önerieri", *Yönetim Bilimleri Dergisi,* Cilt:1, Sayı:3, Yıl:2004 (Makalenin ulaşılan metninde sayfa numarası belirtilmediği için atıf yapılırken de sayfa numarası verilememiştir.); CTP Annan Planı konusunda şunu söylemektedir; *"Kıbrıs'ın ortak vatan olduğu bilinci içerisinde, Kıbrıs'ta bir azınlık olarak değil, Kıbrıslı Rumlarla adanın egemenliğinin siyasi eşiti olarak yeralmak istemektedir. Tarhisel süreçte Enosis ve Taksim gibi milliyetçi hedefler, Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının, tarihten dersler çıkararak, geleceği ortaklaşa kurmaları ve yeni çağın dinamiklerinde, barışçı ve demokratik esaslarda yer almaları gerekiyor… Tüm dünya, Kıbrıs'ta bir siyasi çözümde, Kıbrıs Türk halkının, toplumsal ve siyasi varlığının, siyasi eşit temelinde yer almasına gözünü kapatmamaktadır.",* Cumhuriyetçi Türk Partisi, *Kaos Niye? Çözüm Ne?.. Biz Üreteceğiz.. Biz Yöneteceğiz..,* s.11.

üyeliği garantilenmiş Rumların ise % 76'sı hayır oyu vermiştir[455]. Oylamadan bir hafta kadar sonra 1 Mayıs 2004'te de Rum Yönetimi, Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında adanın tamamını temsilen resmen AB üyeliği sıfatını kazanmıştır[456].

Türkiye ile yaşanan görüş ayrılıkları nedeniyle Denktaş'ın Kıbrıs toplumu içerisindeki etkisini kaybetmesi ve 2003'te yapılan parlamento seçimlerini Denktaş'a muhalif siyasi görüşleriyle bilinen Mehmet Ali Talat'ın kazanması, Annan Planı'nın adanın kuzeyindeki kaderini önemli ölçüde belirlemiştir. Çünkü 2003 parlamento seçimleri bir anlamda Talat'ın savunduğu Plan'ın da oylanması anlamını taşımaktadır. Talat'ın seçimleri kazanması ile Plan'ın önünde devlet düzeyinde muhalefet edecek fazla kimse kalmamıştır. Nihayetinde Denktaş'ın sert muhalefetine rağmen Kıbrıs Türkleri, parlamento seçimlerindekine benzer bir tutum sergilemiş ve yüksek bir oy oranı ile planı kabul etmişlerdir. Buna karşın güneyde ise plan reddedilmiştir. Fakat Rumların planı red etmesiyle Annan Belgesi hukuken varlığını yitirsede sonraki dönemlerdeki önerilerin hazırlanmasında ve müzakerelerde Annan Planı, çoğu zaman bir hareket noktası olarak görülmüştür[457].

4.6. Rum Tarafının Annan Planı Karşısındaki Tutumu

Annan Planı'nın bir çözüm önerisi olarak tarafların masasına geldiği günlerde tarafların kendi iç siyasi yapı ve değişimleri de önemli sonuçlar doğurmuştur. Çünkü 2002 yılında Türkiye'de yaşanan hükümet değişikliği, ülke yönetimi, Kıbrıs ve AB üyeliği gibi konularda yeni bakış açılarını gündeme getirirken KKTC ve GKRY'de de siyasi yönetimlerde değişimler olmuş ve yönetime

---

[455]Kıbrıslı, 25 Nisan 2004, s.2.; Susan Sachs, " Greek Cypriots Reject a U.N Peace Plan", New York Times, April 25, 2004. George Wright, "Cyprus Split On Annan Plan", *The Guardian,* 23 April 2004; Referandum sonucunda her iki halk bir diğerinin "self-determinasyon" hakkını tanıdığını ve birinin diğerini temsil etmediğini ve de iki halkın varlığı referandumla bir kez daha doğrulanmıştır. Rauf Raif Denktaş, *The Cyprus Problem, What It Is-How Can It Be Solved?,* Özyurt Matbaacılık, Ankara 2004, s.9.

[456] Furkan Şenay, Mehmet Uğur Ekinci, Birleşik Kıbrıs İçin "Son Şans" Federal Çözüm Müzakereleri", *Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA),* Analiz, Sayı: 94, Mayıs, 2014, Ankara, s. 11-12.

[457] Erol Kaymak (Cihangir), "A Comparatıve Analysıs Of The Five Versions of The Annan Plan",*Reunifying Cyprus The Annan Plan And Beyond*, Edited: Andrekos Varnava & Hubert Faustmann, I.B.Tauris & Co Ltd, International Library Of Political Studies: 28, 2009, New York, USA, pp: 145-160, s. 145-146.

gelen iktidarlar kendilerinden öncekilerden farklı tutumlar içerisine girmişlerdir[458]. Annan Planı'nın Kıbrıs Meselesi'nin çözümünde başarısızlığa uğramasının arkasında yatan faktörleri tam olarak görebilmek için Türkiye ve KKTC'de yaşanan değişim kadar GKRY'de yaşanan iktidar değişikliğini de göz önüne almak gerekmektedir. Bunun yanında Rum medyasında çıkan haberler ışığında Rum tarafının genel tutumunu görmek yerinde olacaktır.

Rumlar, planın gündeme geldiği sırada BM tarafından öngörülen sürece uygun hareket etmiş olmalarına karşın öncelikli olarak AB üyeliğini kendi gündemlerinin ilk maddesi olarak korumuşlardır. Çünkü Rumlar bu süreçte açık bir şekilde AB üyesi olmuş bir Rum Kesimi'nin tartışmasız üstünlüğünün avantajları ile masaya oturmak istemiş ve buna uygun hareket etmişlerdir. Rumların bu stratejisini Aralık 2002'de açık bir şekilde görmek mümkündür. Planın tartışmaya açıldığı dönemde BM Genel Sekreteri, planı taraflara tevdi ederken çeşitli tarihler belirlemiş ve tarafların bu tarihlere kadar görüş ve itirazlarını bildirmesini istemiştir. Başlangıçta Annan'ın talepleri doğrultusunda hareket eden Rum tarafı, bir çerçeve anlaşması yapılabilmesi için 30 Kasım 2002'ye kadar bir bildirim yapması gerekirken bildirimde bulunmayacağını belirtmiştir. Bunun arkasında yatan temel sebep ise Rum tarafının AB üyeliğinin de netleşeceği 12 Aralık 2002'deki Kopenhag Zirvesi'ndeki beklentilerdir[459]. Rumlar, öncelikle bu zirveden çıkacak kararın ellerini güçlendirecek avantajlarını ceplerine koymak istemiş ve çerçeve anlaşma masasına AB üyeliği garantileşmiş bir ülke sıfatıyla oturmayı amaçlamışlardır. Rumların bu şekilde hareket etmesinin asıl sebebi ise önce AB üyeliğini elde etmek ardından da Doğu Almanya modelinde olduğu gibi içlerine aldıkları Türkleri eritmektir[460].

---

[458] Her ne kadar kamuoyunda Rum yönetimindeki değişimin politika değişikliği yarattığı dile getirilse de 2003 yılındaki seçimleri kaybeden liderin de kazanan liderin de Annan Planı ve süreçle ilgili bazı açıklamaları, temelde hiçbir farklılığın olmadığını, Rum yönetimlerin Enosis fikrini AB'nin desteği ile gerçekleştirmek için ellerinden geleni yaptığını ortaya koymaktadır. Söz konusu liderlerin açıklamaları için: Aydoğdu, 316-318.

[459] Aydoğdu, s.445-446.

[460] Sabahattin İsmail, "Şimdi Ne Olacak", Volkan Gazetesi, 01 Aralık 2002, *Annan Planı (İkinci Akritas Planı)*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs, 2003, ss: 259-260, s. 259-260.

Annan Planı'nın gündeme geldiği sırada KKTC Başbakanı olan Mehmet Ali Talat'a göre GKRY'de 2003 yılında yapılan başkanlık seçimlerini Tassos Papadopoulos'un kazanması çözüm sürecini önemli ölçüde etkilemiştir. Hatta Talat'a göre Glafkos Klerides'in seçimleri kaybetmiş olması, Rum tarafının çözümsüzlükten yana tavır almasında en önemli faktör olmuştur. Ayrıca AKEL Lideri Dimitris Hristofyas'ın iç siyasete yönelik manevraları da Rum tarafında Annan Planı ve Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik dirençli bir tutumu ortaya çıkarmıştır[461]. Bunun yanında Rumların, kendi nüfuslarının dörtte biri oranında bir nüfusa sahip olan Türklerle siyasi eşitliği içine sindirememesi de kamuoyunun çözümsüzlükten yana tavır almasında etkili olmuştur[462]. Kıbrıslı Rumların planı reddetmesinin arkasında yatan faktörlerin başında adadaki her iki toplumda da etkili olan milliyetçi grupların adanın güneyinde oldukça aktif bir faaliyet göstermesi ve Rumların nüfus çoğunluğuna dayanarak her şeye sahip olma isteği içerisinde gelmektedir[463].

Annan Planı'nın Türk tarafınca kabul edilmiş olmasına karşın önemli ölçüde Rumların tezlerini destekler bir yapıda olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bunu Rum basın organlarından birisi olan Fileleftheros'un 21 Şubat 2003 tarihli haberinde de görmek mümkündür. Gazeteye göre hazırlanan plan, Rumların görüş ve önerilerine uygun bir yapıda olup Rum liderler yaptığı görüşmelerle önceden belgenin içeriğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır[464].

Fileleftheros'un Alithia'ya dayandırdığı haberine göre Yunan hükümeti Mart 2003 içinde Annan Planı'na evet deme eğilimindedir. Gazeteye göre Yunan Hükümeti, 10-25 Mart'ta yapılacak görüşmeler sırasında olumlu bir yaklaşım

[461]Mehmet Hasgüler, "Annan Planı'ndaki ve Sonrasındaki Kıbrıs'a Bakmak", *Kıbrıs'ta Kimlik ve Değişim Post Annan Sürecinde Ada*, Alfa Yayınları, İstanbul 2011, s.29-33; Ata Atun, " Yolum Makarios'un Yoludur", *Kıbrıs Postası*, 4 Mart 2009.
[462] Talat, s. 15-17.
[463]*Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*, s. 331.
[464]*TAK*, Fileleftheros, "Annan Planı'ndaki Bir Çok Unsur Rum Önerilerinden", Sayı: 7178, Yıl: 29, 21 Şubat, Cuma, 2003.

içerisinde olacağını açıklamış ve kamuoyunda plana evet denileceği yönünde bir algı oluşmuştur[465].

Annan Planı ile ilgili müzakerelerde Rumların başlıca taktiği, kabul ediyormuş gibi görünerek suçu Denktaş'ın üzerine atmak şeklindedir. Denktaş, 2004 yılında gerçekleştirilen 19 Şubat-22 Mart müzakereleri ile ilgili anılarını kaleme alırken Rumların bu taktiğe sıklıkla başvurduğunu açıkça dile getirmektedir. Denktaş bu konuda *"Rum tarafı görüşme sürecinde öneri ve taleplerimizi kabul etmediği gibi anlaşmışız gibi yaparak bizi bir yerlere götürmeye çalışıyordu. Aradakiler de bu oyuna yardımcı oluyor, yanlış mesajlar vererek halkımızı giyotine götürmek, Kıbrıs'ı alıp kaçmak istiyorlardı."* demektedir[466]. Süreç içerisinde Tassos Papadopulos'a göre daha yapıcı olduğu söylenen Glafkos Klerides'in 30 Kasım 2003'teki açıklamaları Denktaş'ı haklı çıkarır niteliktedir. Sunulmadan önce plan hakkında bilgilerinin olduğunu ve lehlerine düzenlemeler için çaba harcadıklarını belirten Klerides süreç için; "müzakerelerde hiçbir şey kabul etmeyerek sorumluluğu Türk tarafına yükleme taktiği uyguladıklarını ve bu taktiğin kendilerini AB üyeliğine taşıdığını" söylemiştir[467]. Klerides'in halefi olarak seçilen Papadopulos ise 10-11 Mart'ta gerçekleşen Lahey Zirvesi'nin sonuçsuz kalması ile ilgili olarak, "Denktaş, Annan Planı'nı imzalasa bile ben imzalamayacaktım" demiştir[468]. Rumların halef-selef iki liderinin müzakerelerle ilgili bu açıklamaları, sürekli uzlaşmazlıkla ve çözümün önünde engel olmakla suçlanan Denktaş'ın aslında nasıl bir uluslararası komplo ile karşı karşıya olduğunu ve uluslararası toplumun asıl sorumlular yerine Kıbrıs Türkünün ayakta kalmasını sağlayan Denktaş'ı bilinçli olarak suçladığını ortaya koyar niteliktedir.

EOKA'nın önde gelen liderlerinden birisi olan ve dönemin GKRY Lideri Tasos Papadopulos, 7 Nisan 2004'te Türkiye'nin Annan Planı'nı onayladığını bir

---

[465]*TAK ,* Alithia, "Atina Evet Deme Eğiliminde", Sayı: 7190, Yıl: 29, 5 Mart, 2003.
[466] Rauf R. Denktaş, *19 Şubat-22 Mart 2004 Anılar, Değerlendirmeler ve Belgelerle Müzakereler*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 2. Baskı, Nisan, Kıbrıs, 2004, s. 11.
[467]*TAK,* MAHİ, "Klerides'in Müzakereler, Silahlanma ve AB İtirafları," Sayı:7454, Yıl,29, 30 Kasım, 2003, Pazar.
[468]*TAK,* ALİTHİA, " Kıbrıslı Türklerin Ne Dediği Bizi İlgilendirmez", Sayı:7454, Yıl:29, 30 Kasım, 2003, Pazar.

mektupla BM'ye bildirmesini sevinçle karşıladığını hatta gözyaşlarını tutamadığını belirtmiştir[469]. Çünkü Plan'ın müzakere sürecinde Rumların bütün yolları tıkamasına rağmen hem AB hem BM, Rumlara herhangi bir şey söylemezken alenen Türkleri suçlamıştır. BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Denktaş ve Papadopulos ile yürüttüğü görüşmelerin bir sonuca ulaşamaması üzerine 12 Mart 2003'te çekilme kararı alarak Kıbrıs'taki ofisi de kapatacağını dile getirmiştir. Daha da önemlisi dönemin AB Genişlemeden Sorumlu üyesi Günter Verheugen, Kıbrıs sorununa çözüm bulunmadığı takdirde Türkiye'nin adada işgalci durumuna düşeceğini ve Türkiye'nin AB üyeliğinin mümkün olmayacağını açıklamıştır. Kıbrıs'ı Türklerle paylaşmam diyen Papadopulos'un tavrının görmezden gelinerek Türkiye'ye bu sorunu çöz dayatması, Rumlara müzakere sürecinde istedikleri gibi hareket edebilmeleri için verilmiş açık bir çekten başka bir anlam taşımamaktadır. Tüm bunların yanında Verheugen'in "*Referandumda Türk tarafından 'evet', Rum tarafından 'hayır' çıkması halinde Güney Kıbrıs 1 Mayıs'ta tüm adayı temsilen tek başına AB'ye girecektir*" açıklaması oldukça dikkat çekicidir[470]. Bu açıklamayla Avrupa Birliği, BM ile birlikte ortaya attıkları planın Rumlar tarafından reddedilmesi için adeta resmi yoldan bir çağrıda bulunmuş ve süreci baltalamıştır.

Rum tarafının Annan Planı'nı reddetmesinin önemli nedenlerinden bir diğeri ise planı destekleyen kesimlerin planı topluma yeterince anlatmaması ve toplumun planın neleri getirip neleri götürdüğü konusunda yeterince bilgilendirilmemesidir[471]. Plan içerisinde yer alan federasyon meselesinin Rumlar tarafından olumsuz algılandığı bilinmesine karşın bu konuda hükümetin ve diğer tarafların toplumu yeterince bilgilendirmediği görülmektedir. Rum kesimindeki

---

[469] Papadopoulos referandum öncesi Güney Kıbrıs halkına ağlayarak referandumda "hayır" çağrısı yapmıştır. Salih, s.39; Yorgo Kırbaki, " Portre: Kıbrıs'ta Çözümün Önündeki En Büyük Engel: Rum Lideri Tasos Papadopulos", Radikal, 27 Aralık 2004; *TAK, Filelefthe*r*os,* " Sapmalar Olmaksızın Hayır", Sayı:7581, Yıl: 28, 8 Nisan, Perşembe, 2004, s.1; *TAK* Simerini, "Başkan'ın Net Ohi'si" Sayı:7581, Yıl:28, 8 Nisan , Perşembe, 2004, s.1 ;*TAK* Mahi, " Tarihi Ohi",Sayı:7581, Yıl:28, 8 Nisan , Perşembe, 2004, s.1.

[470] Keser, " 2004 Referandum Döneminde Kıbrıs ve Yaşanan Gelişmeler", s. 174-175.

[471] GKRY tarafından Plan'ın kabul edilmemesi ile ilgilili çalışmalar için bk: A.Heraclides, "The Cyprus Problem: An Open and Shut Case? Probing the Greek-Cypriot Rejection of the Annan Plan", *The Cyprus Review,* 2004; T. Chadjipadelis & I. Andreadis, " Analysis of the Cyprus Referandum on the Annan Plan", http://www.psa.ac.uk./2007/pps/Chadjipadelis.pdf.

tarafların ve ilgililerin planı topluma anlatma konusunda pasif bir tutum takınmalarının başlıca nedeni ise Rumlar ne yönde karar alırsa alsın Denktaş'ın ve Türkiye'nin zaten planı reddedeceği yönündeki beklentileridir[472].

Annan Planı'nın gündeme geldiği döneme ilişkin gerek Türkiye'de gerekse Kıbrıs'ın her iki kesminde de iktidar değişiklikleri olmuş ve bu iktidar değişimleri bütün tarafların probleme mental yaklaşımına önemli ölçüde etki etmiştir. Türkiye'de Kıbrıs sorununu AB üyelik hedefinin yakalanması için bir an önce çözülmesi gereken bir sorun olarak gören Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2002 Kasım seçimlerinde iktidara gelmesi bahsedilen iktidar değişikliklerinin ilkidir. Benzer iktidar değişiklikleri 2003 yılında Kıbrıs toplumlarında da olmuştur. Ancak Kıbrıs toplumlarında yaşanan iktidar değişikliklerinin uluslararası çevrelerin adaya yönelik politikaları ile yakın bir ilişki içerisinde olduğu da görülmektedir. Gerek ABD'nin gerekse AB'nin 1990'lı yıllardan itibaren Kıbrıs toplumlarındaki muhalif örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarını mali açıdan desteklediği bilinmektedir[473]. Bu desteğin 2000'li yıllarda önemli ölçüde arttığı ve özellikle AB'nin adadaki muhaliflere aktardığı fonların 2003 yılında yapılan seçimlerde ve Annan Planı referandumunda sonuçlara önemli ölçüde etki ettiği görülmektedir. Rum kesimindeki sivil toplum kuruluşlarının yanısıra KKTC'de de başta CTP olmak üzere birçok örgütün bu desteklerle politika ürettiği ve Kıbrıs'ın kaderinin tartışıldığı bu dönemde AB ve ABD'nin söylemleri ile örtüşen bir çizgiyi takip ettikleri görülmüştür[474].

Başta AB ve ABD olmak üzere uluslararası çevrelerin planın Türkler tarafından kabul edilmesi için ayırdığı kaynaklara ilişkin basında çıkan haberler bu hususa açıklık getirmesi bakımından önemlidir. Volkan Gazetesi yazarı Yusuf, 3

---

[472] Talat, s. 17.
[473] Hasan İkizer, *Kıbrıs: İki Ulus İki Devlet,* Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Ankara 2007, s.71-75.
[474] *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*, s.324-327.

Mart 2003 tarihli köşe yazısında Batılı çevrelerin Kıbrıs hakkındaki niyetlerini de açık eden bu destekleri ile ilgili olarak şunları yazmaktadır[475];

"Güney Kıbrıs'ta yayınlanan Simerini gazetesi, dün çok çarpıcı bir manşet attı. Bugün manşetimize aldığımız haberde "REFERANDUMLAR İÇİN ÖDENEKLER HAZIR" deniyor ve Amerikalıların referandumda "EVET" sonucu çıkması için açık müdahalelerde ve diplomatik faaliyetlerde bulunacakları, EVET sonucunu elde etmek için harcanacak ödeneklerin de hazır olduğu" belirtiliyor."

Dolayısıyla Annan Planı'nın gündeme geldiği dönemde uluslararası sistemin Kıbrıs'a farklı yöntemlerle müdahale ettiğini söylemek yanlış olmaz. Hatta bu dönemde AB ve ABD'nin sağladığı fonlarla siyaset yapan birçok sivil toplum kuruluşu ve partinin Türkiye aleyhine söylemlerle siyaset üretmesi, Kıbrıs'ta Türkiye'nin tezleri aleyhine bir kumpas kurulduğu düşüncesinin ortaya çıkmasına yol açmıştır denilebilinir.

Rumların Annan Planı'na yaklaşımında yukarıda ele alınan AB üyeliği minvalindeki tartışmaların çok önemli bir etkisinin olduğu açıktır. Zaten bu durumu Rum siyasetçilerin medyaya yansıyan beyanatlarında açıkça görmek mümkündür. Ancak yine de oylamanın yapılacağı son ana kadar yürütülen kampanyalarda evet-hayır oylarının neden verilip verilmemesi gerektiği üzerine tartışmaların devam ettiği görülmektedir. Rumların bu süreçte odaklandığı konuların başında Plan'ın hayata geçmesinin ekonomik etkileri yer almıştır. Bunun yanında öngörülen anayasal düzenlemelerin uygulanabilirliği, mülkiyet rejimi de tartışmaların merkezindeki konulardandır. Rumlar içerisinde bu planın, onları kazanılmış haklarından mahrum edeceği görüşü ağır basarken güvenlik endişesinin de toplumun düşüncesine etki ettiği görülmektedir. AB üyeliğinin Plan'a gerek olmaksızın başta sağlık olmak üzere birçok hakları sağladığını ileri süren görüşler de bu tartışmalarda yeralmaktadır. Tartışmalarda Annan Belgesi'nin desteklenmesini savunanların ileri sürdüğü ana argümanlardan birisinin ise reddedilen her plandan sonra şartları daha kötü bir

[475] Hüseyin Macit Yusuf, "Halkımız Satılık Değildir", Volkan Gazetesi, 17 Kasım 2002, *Annan Planı (İkinci Akritas Planı)*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs, 2003,s. 203,204.

metnin önlerine gelmesi ve bu şekilde gidildiğinde gelecekte daha kötü bir anlaşmaya razı olmak zorunda kalacakları tezidir[476].

4.7. Rum Basın Özetleri

Kıbrıs Rum basınının önemli gazetelerinden Alithia, 14 Ocak 2003 tarihli baskısında Rumların adadaki soruna bir çözüm bulunacağı görüşünde olduğuna dair bir haber yapmıştır. Haberde bir araştırma şirketinin 10 Ocak'ta 1207 kişiye telefonla ulaşarak yaptığı anketin sonuçlarına yer verilmekte ve halkın % 54,8'inin 2 yıl içerisinde bir çözüm bulunacağı düşüncesinde olduğu belirtilmektedir. Haberde bir başka araştırma şirketinin 610 kişiyle yaptığı anketin bulgularından bahsedilmekte ve halkın %45'inin Annan Planı çerçevesinde bir çözüm olacağına inandığı belirtilmektedir. Bunun yanında Kıbrıslı Rumların % 45'inin Türklerle birlikte yaşama konusunda yüksek düzeyde olumlu düşünceler içerisinde olduğu görülmektedir[477].

Yunan Başbakanı Kostas Simitis'in Annan Planı'nı özlü ve köklü müzakerelere değil yapıcı müzakerelere temel olarak kabul ettiği görülmektedir. Alithia'nın 20 Ocak 2003 tarihli haberine göre Simitis, BM Genel Sekreteri Annan'ın mektubuna 2 Ocak 2003'te verdiği cevapta ayrıca Türkiye ve KKTC tarafının yapıcı müzakerelere katılımını beklediklerini dile getirmektedir[478]. Simitis'in yazdığı mektupta belirttiği beklentiler, Annan Planı'nın yapıcı müzakere anlamında dikkate aldıklarına işaret etmektedir. Yapıcı adımların da Türk tarafından beklendiğine ilişkin ifadeler ise açık bir şekilde tavizler beklendiğini ve Annan Planı'nın bu konuda yönlendirici olmasını umut ettiklerini göstermektedir. Ayrıca Simitis'in esas çözümü Annan Planı'nın dışında aradığı da ifadelerden anlaşılmaktadır.

---

[476] James Ker-Lindsay, "A Hıstory Of Cyprus Peace Proposals", Reunifying Cyprus The Annan Plan And Beyond, Chapter 1, Edited: Andrekos Varnava & Hubert Faustmann, I.B.Tauris & Co Ltd, International Library Of Political Studies: 28, 2009, New York, USA, s. 11-24.
[477] *TAK*, Alithia, Rumlar Çözüm Olacağı Görüşünde, Sayı: 7140, Yıl: 29, 14 Ocak Salı, 2003, s.2.
[478] *TAK*, Alithia, Simitis'in Annan'a Yanıtı, Sayı: 7145, Yıl: 29, 20 Ocak , Pazartesi, 2003, s. 2.

Annan Planı'nın siyasi bir çözüm aracı olduğu düşüncesini taşımasına karşın Yunanistan'ın çözümün esas adresi olarak AB'yi gördüğünü söylemek mümkündür. Filelelftheros gazetesinin bu konuda yaptığı habere göre Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis (Yunanistan aynı tarihte AB Dönem Başkanlığı'nı da yürütmektedir), AB Parlamentosu'nda yaptığı konuşmada "*Kıbrıs'ın birleşik bir ülke olarak AB'ye girmesini istiyoruz. İki toplumun da ortak bir geleceği paylaşmalarını ve üyeliğin yararlarını birlikte paylaşmalarını istiyoruz. Annan planı temel olarak ve siyasi sorunun çözümünün başlangıcı olarak fırsat teşkil etmektedir. Bu yönde çalışmamız oldu ve 28 Şubat'a kadar bir çözüme ulaşmak için sebatla çalışmayı sürdüreceğiz. Her halükarda Kıbrıs, her zaman siyasi sorunun çözümlenmesi imkânlarını ve AB ilkelerinin adanın tamamında uygulanmasını açık bırakmak suretiyle, AB'ye Kopenhag zirvesinde alınan karar temelinde alınacaktır*." demek suretiyle bu konudaki esas kanaatini ortaya koymuştur[479]. Görüldüğü üzere Yunanistan'ın gerçekleşecek üyelik ile AB ilkelerinin adanın tamamında uygulanmasını arzu etmekte ve siyasi olarak destek gördükleri AB'yi aradıkları çözümün esas adresi olarak işaret etmektedir. Dolayısıyla Yunanistan tarafının Annan Planı'ndan esaslı bir beklentisinin olmadığını söylemek mümkündür. Çünkü Rumlar ve Yunanistan, AB'nin bu sorunu AB Kriterleri bağlamında zaten kendi lehlerine çözeceği düşüncesini taşımaktadırlar.

Kıbrıs sorunu, Annan Planı'nın gündeme geldiği dönemde doğrudan taraf ülkelerin yanında Avrupa'da da sivil toplum kuruluşlarının odak noktalarından birisini oluşturmaktadır. 10-12 Ocak 2003 tarihlerinde gerçekleştirilen Avrupa Solu Forumu'nda Kıbrıs Meselesi'nin de gündeme geldiği ve AKEL Partisi'nin bilgilendirmesi ışığında son gelişmeler hakkında bir değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Bildiride Avrupa Solu'nun, Annan Planı'nı temel alan ve iki bölgeli,

[479]*TAK,* Filelefttheros, K. Simitis "Annan Planı Çözüm Fırsatı", Sayı: 7141, Yıl: 29, 15 Ocak, Çarşamba, 2003, s.2.

iki toplumlu federal bir Kıbrıs'ın söz konusu olduğu bir çözümden yana olduğu açıklanmıştır[480].

Kıbrıs'ta yaşamakta olan çeşitli azınlıklar, kendilerine açık bir şekilde azınlık statüsü kazandırmasından dolayı Annan Planı'na destek vermişlerdir. Ermeni, Maronit ve Latinlerin plana desteği, Simerini gazetesine "Ermeni, Maronit Ve Latinler Plandan Yana" başlığı ile yansımıştır. İlgili toplum liderleri söz konusu gazeteye verdikleri beyanatlarda planı desteklediklerini belirtmişlerdir[481].

Annan Planı'nın gündeme geldiği dönemde her iki tarafta da seçimler olmuş ve seçimler sonucunda siyasi tabloda değişiklikler olmuştur. Annan Planı'nın bu dönemde seçimlerle iç içe geçtiğini ve siyasetçilerin bu plan üzerinden politikalar ürettiği söylenebilinir. Kıbrıs Rum tarafının önemli siyasetçilerinden Klerides, Rum kesiminde yapılan seçimler öncesinde kendisi ile yapılan bir röportajda görüşlerini dile getirmiştir. Klerides'in ısrarla Kıbrıs Devleti vurgusu yaptığı ve Denktaş'ın önerdiği iki devletliliği kesin bir dille reddederek otonomi kavramını savunduğu görülmektedir. Klerides'e göre Kıbrıs Devleti, iki toplumun devleti olarak devam etmektedir ve Annan Planı, esasında bir anayasa değişikliği yaratarak Türkleri de uluslararası sistemin benimsediği bir şekilde içine almaktadır. İki devletlilik ise Klerides'e göre 1960'ta kurulan devletin yok sayılması anlamına gelmektedir. Klerides'e göre Denktaş'ın ısrarla üzerinde durduğu egemenlik, iki devlet için söz konusu bir durum olmayıp Kıbrıs Devleti'nin tüm adada meşru olacağı bir egemenliktir ve Annan Planı'nın getirdiği yeniliklerle anayasa bir nevi değiştirilmiş olacak ve ada halkı bu mevcut devletin vatandaşları olarak AB vatandaşı sayılacaklardır[482].

---

[480]*TAK,* Alithia, "Avrupa Solu Formu Annan Planından Yana", Sayı: 7140, Yıl: 29, 14 Ocak Salı, 2003, s. 4.
[481]*TAK,* Simerini, Ermeni," Maronit Ve Latinler Plandan Yana", Sayı: 7145, Yıl: 29, 19 Ocak, Pazar, 2003.
[482]*TAK,* Fileleftheros, Klerides: "Annan Planı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Egemenliğini Güvence Altına Alıyor", Sayı: 7150, Yıl: 29, 24 Ocak, Cuma, 2003, s. 1.

4.8. Kıbrıs Sorununda Gelinen Son Nokta

Annan Planı'nın referanduma sunulmasından sonraki gelişmeler, Türkiye'nin Kıbrıs sorununun çözüm sürecini AB ilişkilerinde kazançlar elde etme planlarının tam olarak gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. Beklentilerin aksine Rumların 2004'te resmen üye olmakla elde ettiği oy hakkını Türkiye aleyhine kullanarak hem Kıbrıs ile ilgili getirilen bütün olumlu önerileri geri çevirdiği hem Türkiye'nin üyeliği önünde aşılmaz bir engele dönüştüğü görülmektedir. Dolayısıyla Rumların üyeliğinin resmileşmesinden sonraki tarihsel sürecin Türkiye'nin aleyhinde geliştiği ve üyelikle ilgili ümit veren çevreler tarafından gelişmeler karşısında yalnız bırakıldığı buna karşın üstü kapalı ya da açık bir şekilde Rumlardan yana tavır alındığını söylemek mümkündür.

Kıbrıs sorununda Türkiye'nin karşı karşıya olduğu durumu son yıllarda sıklıkla karşılaşılan bir durumun tekrarlanması ile özetlemek mümkündür. Türkiye, bütün dünyanın el birliği ederek Osmanlı'nın çöküş dönemindeki yenilmiş ülke psikolojisine sokulmak istenmekte ve cephede kazanılanın masada terk edilmesi istenmektedir. Yunanistan'ın tarihine kısaca bakıldığı zaman Avrupalının Türklere yönelik olarak uyguladığı bu politikayı çok açık bir şekilde görmek mümkündür. Yunanistan, 1830'lardan günümüze kadar adeta tek kurşun atmadan Batı'nın Türkleri doğuya atma amacına uygun olarak Ege'nin neredeyse tamamının sahibi olmuş, hatta Kurtuluş Savaşı'nda Türkiye karşısında kesin bir yenilgi almış olmasına karşın Batılıların desteği ile masada çok önemli kazançlar elde etmiştir. Kıbrıs'ta da aslında gelinen durum budur ve Avrupalı güçler, Rumları adanın temsilcisi sıfatıyla AB üyesi yaparak Kıbrıs'ta Türkleri bir açmaza sokmuştur. Avrupa'nın bu noktada Türkiye'ye söylediği ise "Kıbrıs sorununu çözmeden AB'ye giremezsiniz" sözlerinden başka bir şey değildir. Ancak aynı AB, sorunun kaynağı olan Rumları içine alarak soruna açıkça ve aleyhimize olacak şekilde taraf olmuştur. Dolayısı ile AB bu meselede Türkleri çözüm istemeyen taraf ilan ederken bizatihi kendisi

çözümsüzlüğü pekiştirmiş ve çözümü Türkiye'nin taviz vermesi şartına bağlı hale getirmiştir[483].

24 Nisan 2004 tarihindeki referandumdan hemen bir hafta sonra, 1 Mayıs 2004'te Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB üyeliği, adayı tekrar ikiye bölmüş, diğer taraftanda Türkiye-AB ilişkilerini açmaza sürüklemiştir. AB'nin 2004 genişlemesinin akabinde Türkiye, AB ile ek bir protokol imzalamış, Ankara Anlaşması'nın gerekliliklerini AB üyelerine de uygulayacağını taahhüt etmiştir[484]. Bunun üzerine AB de Türkiye'nin limanlarını ve gümrüklerini Türkiye'nin tanımadığı Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne açmasını istemiştir[485]. Türkiye ise yayınladığı bir deklerasyon ile Rumları adanın temsilcisi olarak görmediğini ve Kıbrıs politikasının değişmeyeceğini belirtmiştir. Ancak Türkiye'nin imzaladığı ek protokollerin yükümlülükleri Rumları da kapsadığı için bu durum Türkiye'nin sonraki dönemlerdeki AB üyeliği müzakerelerini de etkileyen bir meseleye dönüşmüştür. Bunun yanında AB içinde Rumların da oy hakkının olması, Türkiye'nin ilerleme sürecinin sık sık Rumlar tarafından vetolarla yavaşlatılmasına yol açmıştır[486]. Öte yandan Türkiye, Kıbrıslı Türklere yönelik izolasyonların azaltılması yönünde çabalar sarf ederek geleneksel politikaların dışına çıkmayı da denemiş ancak AB üyesi Rumlar tarafından bu yöndeki yapıcı teklifler de reddedilmiştir[487]. Rumlar, açık bir şekilde AB üyesi olmanın yarattığı fırsatları, Türkiye'nin attığı yapıcı adımları bile sekteye uğratmak için kullanmaktan geri durmamıştır.

---

[483] Taner Ünal, Fikir Köşesi, *Türkeli Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 106, 2004, s. 20-22.

[484] Ankara Anlaşması ve Katma Protokol Metinleri için bkz: DPT, Ankara Anlaşması ve Katma Protokol, Cilt:2, Ankara 1993.

[485]Veysi Akın, "Türkiye'nin AB Müzakere Sürecinde Kıbrıs sorunu: Enosis mi? Adil ve Kalıcı Çözüm mü?", *Kıbrıs Laboratuvarı,* Der: Şenol Kantarcı, Aktüle Yayınları, İstanbul 2005, s.77-79;Ercan Çiftçioğlu, " Güney Kıbrıs'ta 17 Aralık", *Avrasya Dosyası-Kıbrıs Özel Sayısı,* Cilt:10, Sonbahar 2014, s.249, 253; Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, 2002008 Yılları Arasındaki Gelişmeler, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 1 Mayıs 2004, GKRY'nin AB'ye Katılım Hk. No:73, http://www.mfa.gov.tr/no_73---1-mayis_-2004_-gkry_nin-ab_ye-katilimi-hk_.tr.mfa(Erişim Tarihi:04.06.2017)

[486] S. Rıdvan Karluk, " Güney Kıbrıs'ın Gümrük Birliği'ne Katılım Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,* Cilt:5, No:2, Kış 2006, s.75-72.

[487] Şenay ve Ekici, a.g.m., s. 12-13; Kamer Kasım, "Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs sorunu", *Akademik Bakış,* Cilt:1, Sayı:1, Kış 2007, s.66-69.

Türklerin kabul etmesine karşın Rumların reddettiği Annan Planı sonrasında AB üyesi Rumlar, müzakerelerde AB'nin gücünü de arkasına alarak tamamen olumsuz denebilecek bir tavır takınmıştır. Ancak Rumların bu tavrına karşın AB, limanlarını Rumlara açmadığı için Türkiye ile yürüttüğü müzakerelerde açılmış 35 fasıldan 8'ini askıya almıştır. Daha sonra da Nicholas Sarkozy'nin Fransa cumhurbaşkanı olmasıyla GKRY ve Fransa birlikte toplam 11 fasla daha blokaj koymuşlardır. Bu durum Türkiye'nin AB hevesinin önemli ölçüde kırılmasına yol açarken üyelik süreci de fiilen durma noktasına gelmiştir. Bu gelişmeler hem Kıbrıs'la ilgili ilerlemenin tıkanmasına yol açmış hem de Türkiye'nin AB üyelik sürecini donma noktasına getirmiştir. Bu durum 2008 yılında GKRY'de yapılan seçimleri sol bir parti olan AKEL'in[488] kazanması veDimitros Hristofyas'ın cumhurbaşkanı olmasına kadar devam etmiştir[489].

Annan Planı döneminde Rumların elinde çok güçlü bir kart olan ve Rumların buna güvenerek birçok alanda uzlaşmaz bir tavır içerisinde olmasını sağlayan AB üyeliğinin günümüzde Rumlara aynı avantajı sağladığını söylemek mümkün değildir. Çünkü planın gündeme geldiği tarihlerde Türkiye'nin çok güçlü bir AB üyelik arzusu ve çabası söz konusudur ve Türkiye bu arzusunu gerçekleştirmek için elinden geldiğince AB ve Rumlarla ters düşmemeye çalışmıştır. Ancak gelinen süreçte AB üyeliği Türkiye için eski önemini kaybetmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin Kıbrıs meselesi ve Rumlarla ilişkilerindeki temel motivasyon, Türkiye'nin AB üyeliğinden ziyade başka konulardan kaynaklanmaktadır. Bunun yanında Türkiye ekonomik olarak daha gelişmiş, AB ise dönem içerisinde bölge siyasetindeki etkisini nispeten kaybetmiştir. Ayrıca AB içerisinde Türkiye'nin

---

[488] AKEL (Anorthotikó Kómma Ergazómenou Laoú-Emekçi Halkın Mücadele Partisi) 1926 yılında Kıbrıs ve Yunanistan'ın birleşmesine karşı olarak kurulmuş bir partidir. Kurulduğu yıllarda Kıbrıs Komünist Partisi adıyla faaliyette bulunan parti "Enosis fikrine karşı çıktığını, iki uluslu ve tam bağımsız bir Kıbrıs hedeflediğini" ifade etmektedir. Türklere karşı saldırgan bir tavır takınmayan partinin ancak belirttiği hedeflerde ne kadar samimi olduğu konusu bir soru işaretidir. Soyalp Tamçelik "Kıbrıs Rum Komünist Partisi'nin (Akel) 3-6 Mart 1966 Tarihli XI. Kurultayı'nda Aldığı Enosis (İlhâk) Kararı ve S.S.C.B.'Nin Kıbrıs Politikası" Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2001, s.110-111

[489] Şenay ve Ekinci, s. 13; Rafet Akgünay, "Annan Planı'ndan Günümüze Uzanan Müzakereler Sürecinin Değerlendirilmesi", *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbırs Meselesi ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler Kitabı,* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2016, s.632.

üyeliğini Birlik için bir gereklilik olarak gören üye sayısında bir artış söz konusudur. Bu da AB-Türkiye güç dengesinin aradan geçen zaman içerisinde Türkiye lehine değişmesine yol açmıştır. Bir diğer önemli husus ise Rumların üyeliklerinden itibaren sürekli aynı problemleri ve gerekçeleri masaya sürmesi AB içerisinde can sıkıcı bir hal almaya başlamış ve üye ülkelerin Rumlara yönelik tavrı geçmişteki esnekliğini kaybetmiştir[490]. Bu durum sonraki yıllarda gerçekleşen görüşmelere ve Türkiye-AB ilişkilerine olumlu katkılar sağladığı görülmüştür.

İki tarafta da eş zamanlı olarak 24 Nisan 2004'te gerçekleştirilen referandumda istenilen sonucun alınamaması üzerine Kıbrıs sorununun çözümü için verilen çabaları ifade eden çözüm sürecinde 2008 yılına kadar süren 4 yıllık bir durağanlık dönemine girilmiştir. Bu dönemde KKTC'de gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Annan Planı'na olumlu yaklaşan, barış ve çözüm yanlısı gözüken CTP Genel Başkanı Mehmet Ali Talat'ın kazanması sorunun çözüme kavuşturulacağı yönünde umutları yeşertmiştir[491].

Referandum sonrası dönemde iki toplum arasında ilk görüşme KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ile GKRY Cumhurbaşkanı Tasos Papadopulos arasında gerçekleşmiştir. İlk temas, görüşmeden ziyade tarafların fikirlerini birbirlerine yazılı olarak iletmeleri şeklinde gerçeklemiştir. Görüşme sonucunda taraaflar beş maddelik bir ilkeler dizisini paraf etmiştir[492].

Benimsenen ilkeler şunlardır;

1. Kıbrıs'ta iki toplumlu, iki bölgeli ve siyasi eşitliğe dayalı bir federasyon çerçevesinde çözüme varılması,
2. Adada var olan statükonun kabul edilmemesi,

---

[490] Ergün Olgun, *Uzman Röportajları Işığında Kıbrıs Meselesi*, Karahan Kitabevi, ed: Mehmet Direkli, Adana, 2016, s. 63.
[491] Sibel Akgün, " 2004 Annan Planı Referandumu Sonrasında Kıbrısta Yaşanan Gelişmeler", *Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları, Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış*, Der: Ayşe Mine Olcay, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2014, s.298; Seçimlerden sonra dünya medyasının özetleri için bkz: "Dünya Talat'ın Seçilmesini Olumlu Karşıladı", *Hürriyet,* 18 Nisan 2005.
[492] UN Documents S/2006/572, 25 July 2006, s.2.

3. Kapsamlı bir çözümün gerekli olduğu,
4. Bu amaçla insanların günlük yaşantılarını etkileyen sorunlarla kapsamlı görüşmeler yapılmasını gerektiren, mülkiyet, askersizleştirme ve göçmenler gibi sorunların aynı anda oluşturulacak komitelerde görüşülmesi,
5. Güven arttırıcı önlemlerin alınması.

"Gambari Süreci"[493] ya da 8 Temmuz süreci olarak da adlandırılan bu süreç[494] 2004'ten 2008'e kadar Kıbrıs sorunun çözümünde ortaya konulan tek somut gelişme olmuştur[495]. Her ne kadar Kıbrıs Türklerinin lideri Talat ile Rumların lideri Papadopoulos, 8 Temmuz 2006'da iki kesimli, iki toplumlu ve siyasi eşitliğe dayalı bir federasyon üzerinde anlaşmaya varmış[496] olsa da oluşturulan çalışma gruplarının çabaları, Papadopoulos'un tekrar masaya oturmak için Kıbrıs Türklerinin 8 Temmuz Süreci'nde ortaya konulan ilkeleri hayata geçirmesi gerektiğini ileri sürerek takındığı olumsuz tutumu nedeniyle başarısız kalmıştır[497].

8 Temmuz Süreci ya da Gambari Süreci olarak da adlandırılan bu başarısız girişimin önündeki tıkanıklık Rum tarafında 8 Şubat 2008'de yapılan seçimleri Hristofyas'ın[498] kazanması ile açılma yönünde gelişme göstermiştir[499]. Burda GKRY'deki seçimleri etkileyen bir gelişmeden bahsetmekte fayda vardır. Rum kesimindeki seçimlerden birgün önce, 17 Mart 2008 tarihinde Sırbistan Cumhuriyeti'nin içinde yer alan Kosova bağımsızlığını ilan etmiş ve başta ABD

---

[493]Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Siyasi İşlerden Sorumlu Yardımcısı olan İbrahim Gambari'nin 2006 yılının Temmuz ayında yaptığı ziyaret ile başlayan süreç liderler arasında müzakerelerin başlamasını öngörmektedir.

[494]Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı Nasıl Bir Çözüm?,*s.186.

[495] Hubert Faustmann, Erol Kaymak, Ahmet Sözen, " Cyprus", *European Journal of Political Research Political Data Yearbook*, Volume:53, Issue:1, 2007,s.920.

[496] UN Documents S/2006/931, 1 December 2006, paragraf 5-6.

[497] Akgün, *a.g.m,* s.399-300.

[498] AKEL'in adayı olarak seçime giren Hristofyas oyların %53,36'sını alarak Cumhurbaşkanı olmuş ve seçimden sonra adada çözüm bekleyenleri umutlandıran bir konuşma yapmıştır. Hristofyas, Türklere yönelik bu konuşmasında "*Önümüzde pek çok güçlük var ama güçlerimizi birleştirerek bu zorlukları aşacağız… Ülkeyi yeniden birleştirmek için ortak bir mücadelemiz var. Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar olarak herhangi bir müdahale olmadan vatanımızın efendisi olmalıyız…Yaşasın Birleşik Kıbrıs.*"ifadelerini kullanmıştır. "Hristofyas: Yaşasın Birleşik Kıbrıs", 24 Şubat 2008, https://www.dw.com/tr/(Erişim Tarihi:18.07.2018)

[499] Helana Smith, " A New Will in Nicosia", *The Guardian,* 25 February 2008.

olmak üzere AB ülkeleri tarafından bağımsızlığı tanınmıştır. Rum tarafının Annan Planı'na referandumda hayır demiş olmasının üstüne Kosovanın bağımsızlığının dünyaca tanınması, Rumlarda adanın kalıcı olarak bölünebileceği korkusuna neden olmuştur. Bu yüzden seçimlerde "Devlet teslim aldım eyalet teslim etmem" diyerek Annan Planına hayır diyen, KKTC ile görüşmeler konusunda isteksiz ve sert bir tutum sergileyen Papadopulos seçimleri kaybetmiş, yerine AKEL'in Genel Başkanı Dimitris Hristofyas seçilmiştir. Bu gelişmeler adanın iki tarafında olduğu gibi uluslararası arenada da çözüme dair yeni umutlar oluşturmuştur[500].

İki lider 21 Mart 2008'de bir araya gelerek bir mutabakat imzalamış ve çalışma grupları ile teknik komitelerin kurulması kararlaştırılmış, tam teşekküllü müzakereler konusunda anlaşılmıştır[501]. Türk tarafı müzakerelere olumlu yaklaşmış ve BM'nin "İyi Niyet Misyonu" çerçevesinde görüşmelerden hızlı sonuç alınabileceği konusunda umutlanmıştır. Ne yazık ki yukarıda bahsettiğimiz nedenlerden ötürü Rum tarafı masaya oturma sorumluluğundan kaçmaya çalışmış, görüşmelerde ketum ve mesafeli davranmış, ayrıca BM misyonuna takvim konusunda katı tutum sergilemiştir. Bu dönemde yapılan görüşmelerle ilgili çok fazla resmi açıklama yapılmamış, basın-yayın organlarına sızan veya kısa biçimde yapılan beyanatlar dışında çok fazla bilgi verilmemiştir[502].

Bu mutabakatın ilk somut adımı 2 Nisan 2008 tarihinde Lefkoşa'da yayalar için geçişi sağlayan Lokmacı Kapısı'nın açılması olmuştur[503]. Liderler daha sonra 23

---

[500] Bu dönemdeki görüşmelerin resmi açıklaması için bkz: Türkiye Cuhmuriyeti Dışişleri Bakanlığı resmi internet adresi: http://www.mfa.gov.tr/kibris_ta-2008-yilinda-baslayan-muzakere-sureci-ve-guncel-durum.tr.mfa(Erişim Tarihi: 8 Nisan 2018); Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başbakan Yardımcılığı ve Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi: http://mfa.gov.ct.tr/tr/kibris-meselesi/kibris-muzakereleri/2008-muzakere-sureci/ (Erişim Tarihi: 8 Nisan 2018)

[501]Bu mutabakata bağlı olarak; Yönetim ve Güç Paylaşımı, Ekonomik Konular, AB Konuları, Mülkiyet, Toprak ve Güvenlik ve Garantiler başlıklarında altı çalışma grubu ile Çevre, Sağlık, Kriz Yönetimi, Ekonomik ve Ticari Konular, Suç ve Suça İlişkin Konular, İnsani Konular ve Kültürel Miras başlıklarında yedi teknik komite kurulmuştur (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (KKTC Cumhurbaşkanlığı), Belgeler - Kıbrıs sorunu (2004-2016), 2008 Müzakere Süreci, https://kktcb.org/tr/belgeler/kibris-sorunu/2004-2016, Erişim: 10.12.2017.); İsmet Kotak, "Rum ve Yunanın İstediği Olduğu:' Gambari Sürecinde' Anlaşma", Kıbrıs Postası, 21.3.2008. www.kibrispostasi.com/index.php/cat/1/col/104/art/1992

[502]Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı Nasıl Bir Çözüm?,*s.189; Akgünay, s.635.

[503]Halkın Sesi, 4 Nisan 2008, s.5.

Mayıs 2008'de bir araya gelerek mutabık kalınan vizyonu ilan etmişler ve siyasi eşitlik temelinde uluslararası tek bir kimliği olan federasyon üzerinde anlaştıklarını deklare etmişlerdir. Buna göre Kıbrıs Türk Kurucu Devleti ve Kıbrıs Rum Kurucu Devleti'nin ortaklaşa kuracağı bir federal hükümet üzerinde görüş birliğine varılmış, tek egemenlik ve tek vatandaşlığın müzakere edilmesi konusunda anlaşma sağlamışlardır[504].

Burada hemen bir paragraf açarak tarafların nihayet Denktaş'ın Annan Planı süreci sırasında ısrarla üzerinde durduğu iki eşit kurucu devletin kabul edilmesi noktasına geldiğini söylemek gerekir. Annan Planı'nda içerik olarak eşit kurucu devlete yer verilmeyerek iki toplum vurgusu ön plana çıkmıştır. Ancak Denktaş ise planın müzakere sürecinde ısrarla egemen iki eşit devletin temel olacağı ve yeni bir anayasa ile kurulacak yeni bir devletten bahsetmiştir. O dönemde görüşleri kabul görmeyen ve çözümün önündeki bir engel olarak gösterilen, sürecin dışında kalmaya zorlanan Denktaş'ın adada egemen iki eşit devletin varlığını savunan görüşlerinin 2008 yılından itibaren kabul edilmesi, tarih önünde Denktaş'ı haklı çıkaran önemli bir gelişmedir. Dolayısı ile bu tarihte sürecin dışında ve aktif siyasi hayattan çekilmiş olsa bile Denktaş'ın henüz sağlığında bu konudaki hedefine ulaştığını söylemek mümkündür.

2008'de başlayan yeni müzakere sürecinde taraflar, üzerinde mutabık kalınan konuların referanduma sunulması konusunda anlaşmışlar ve teknik komitelerin çalışmaları doğrultusunda alınan kararları kamuoyuna açıklamışlardır[505]. İki toplum arasındaki görüşmeler, 2010 yılından sonra önemli bir ivme yakalamıştır. 7 Temmuz 2011'de Cenevre'de liderler yılsonu itibari ile 3'üncü Zirve toplantısını yapmışlardır. Zirve'nin ardından, mülkiyet ve toprak gibi temel anlaşmazlık konularında Ekim ayına kadar yoğunlaştırılmış bir şekilde müzakerelere devam etme

[504] Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (KKTC Cumhurbaşkanlığı), Belgeler - Kıbrıs sorunu (2004-2016), 2008 Müzakere Süreci, https://kktcb.org/tr/belgeler/kibris-sorunu/2004-2016, (Erişim: 10.12.2017).
[505] Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (KKTC Cumhurbaşkanlığı), Belgeler - Kıbrıs sorunu (2004-2016), 2008 Müzakere Süreci, https://kktcb.org/tr/belgeler/kibris-sorunu/2004-2016, (Erişim: 10.12.2017).

kararı aldıklarını açıklamışlardır. KKTC Cumhurbaşkanı Eroğlu, GKRY Cumhurbaşkanı Hristofyas ve BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'un zirve sonrası yapmış olduğu açıklamada, *"Biliyorsunuz bugüne kadar iki kesimli, iki toplumlu federal çözümde, mülkiyet çoğunluğu kabul etmemekteydi (Rum tarafı). Bu konuda müspet bir adım atmış oldular"* ifadeleri yeralmıştır. BM'nin Kıbrıs'ta bir çözüme ulaşılabilmesi için yoğun bir çaba içerisine girdiği bu dönemde Türk tarafı toprak meselesi gibi çözümü en zor konulardan birinde de görüşmelere hazır olduğunu ifade etmiştir[506].

30-31 Ekim'de New York'daki görüşmelerde müzakerelerin bir takvime bağlanması kabul edilmiştir. BM'nin müzakerelerin bir takvime bağlanması ve 2012'nin ilk çeyreğinde bitirilmesi konusunda ısrarcı olmasının nedeni ise, GKRY'nin Temmuz 2012'de AB Dönem Başkanlığını üstlenecek olmasıdır. Çünkü bu durumun devam eden Türkiye-AB müzakerelerini daha da sıkıntılı bir döneme sokacağı aşikârdır[507].

2012 görüşmelerinde GKRY'nin AB Dönem Başkanlığı'nı devralacağı tarih yaklaşırken, KKTC yönetimi, Türk hükümetinin de desteklediği yeni bir öneriyi gündeme getirmiştir. Bu öneri, 1 Temmuz'da Türkiye'nin 1974 müdahalesinden beri kapalı tutulan Maraş'ın yeniden yerleşime açılmasıdır. Ayrıca Maraş'ta 1974 öncesi mülkiyet sahibi olan Rumlara mülklerinin iade edilmesi, hukuksal sıkıntı doğuracak durumlar için Taşınmaz Mal Komisyon'nun devreye girmesi de yapılan öneriler arasında yeralmıştır. Ancak öneri konusunda daha sonra somut bir gelişme yaşanmamıştır[508].

---

[506]Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı Nasıl Bir Çözüm?,*s.197; Bülent Aras, "Davutoglu Era In Turkish Foreign Policy", *SETA,* No:32, https://www.setav.org/en/davutoglu-era-in-turkish-foreign-policy/(Erişim Tarihi: 05.07.2018).

[507] Ayrıntılı bilgi için bkz: Uğur Özgöker, Ahmet Tolga Türker, "Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin AB Dönem Başkanlığı Döneminde, Ortadoğu ve Enerji Sorunları Bağlamında, Türkiye-AB İlişkileri", *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Üzerine 3. Uluslar Arası Mavi Karadeniz Kongresi: Uyuşmazlık Çözümü, İşbirliği ve Demokratikleşme,* 1-17 Ekim 2012, Sakarya Üniversitesi Adapazarı, Ed. Yıldırım Turan, Alaeddin Yalçınkaya, Ertan Efegil, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2013, ss.301-310.

[508] Akdeniz'in en ünlü tatil merkezlerinden biri olan Maraş, 1974'de yapılan Kıbrıs Harekatı sonrası BM Güvenlik Konseyi kararı ile hem yerleşime, hem de iskana kapatılmıştır. KKTC'nin 15 Kasım

2012'deki süreç, 2011 yılının sonunda ortaya çıkan tüm olumlu beklentilere rağmen, beklenilen şekilde ilerlememiştir. Bu durumun başlıca sebebi GKRY'nin AB Dönem Başkanlığı'nı devralmasıyla birlikte Türkiye ile yaşadığı resmi temas krizin çıkmasıdır. Ayrıca ülkenin içinde bulunduğu ekonomik kriz ve tarafların taviz vermeyen tutumları da bu hususta etkili olmuştur[509].

Sonuç olarak Hristfoyas'ın GKRY lideri olması ile başlayan yeni süreçte iniş çıkışlara rağmen BM'nin de arabuluculuğu ile iki bölgeli ve iki toplumlu bir devlet temelindeki müzakerelerde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Devam eden müzakere turlarının sonunda 2014 yılında iki taraf ortak bir mutabakat metni imzalamış ve Kıbrıs sorununun çözümü konusunda Annan Planı sonrası dönemde önemli bir noktaya gelinmiştir. KKTC ve GKRY'nin üzerinde mutabık kalarak 11 Şubat 2014'te kamuoyuna açıkladıkları metinde ana hatlarıyla aşağıdaki hususlar yer almaktadır[510];

- ✓ Mevcut durum iki taraf için de kabul edilemez bir durumdur,
- ✓ BM'nin öngördüğü siyasi eşitlik temelinde iki toplumlu ve iki bölgeli birleşik Kıbrıs devletinin kurulması yönünde yapılandırılmış müzakerelere başlanacaktır,
- ✓ Kurulacak devlet BM ve AB üyesi olarak tek bir uluslararası hukuki kimliğe sahip olacaktır.
- ✓ Kurulacak devlet, Kıbrıslı Rumlar ve Türklerden kaynaklanacak tek bir egemenliğe sahip olacaktır.

1983'te ilan edilmesi üzerine yine BM Güvenlik Konseyi kararı ile "Maraş bölgesine yasal sahipleri haricinde kimse giremez" kararı alınmıştır.1974 öncesi Rum turizminin %58'nin olduğu bölgede 10 bin yataklı 45 otel, 60 apartman tipi otel, 3 bin ticari birim, 99 eğlence merkezi, 21 banka, 24 tiyatro ve sinema, 143 Yönetim Ofisi, 4 bin 649 ev ve 380 bitirilmemiş inşaat bulunuyordu, Bkz: " Hayalet Kent Maraş Açılıyor", *Milliyet,* 26 Mart 2012, s.12; Hasgüler, *Kıbrıs Siyasi El Kitabı ve Sözlüğü,* s.402, 403.

[509]"Güney Kıbrıs'ın AB Dönem Başkanlığı Başladı", *BBC,* 2.7.2012,https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/07/120702_cyprus_eu(Erişim Tarihi:5.4.2017); Eski AB Dönem Başkanlıkları, İktisadi Kalkınma Vakfı, https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=263 (Erişim Tarihi:5.4.2017); Güney Kıbrıs Bugünden İtibaren AB Dönem Başkanı, *Kıbrıs Postası,* 1.7.2012, http://www.kibrispostasi.com/c58-GUNEY_KIBRIS/n83383-Guney-Kibris-bugunden-itibaren-AB-Donem-Baskani (Erişim Tarihi:5.4.2017)

[510] Şenay ve Ekinci, s. 13,14.

- ✓ Yeni devlette vatandaşlar birleşik Kıbrıs vatandaşlığının yanında Kıbrıs Cumhuriyeti'ni oluşturan iki devletten birisinin vatandaşlığına da sahip olacaktır.
- ✓ Taraflar birleşme yönünde yapılacak müzakereler sırasında güven artırıcı adımlar atacak ve taraflar arasında kapsamlı bir mutabakat metni ortaya çıktığında bu belge iki tarafta da referanduma sunulacaktır.

AB'ye üye olmanın verdiği özgüvenle Annan Planı'nı reddeden Rumların gelinen süreçte daha olumlu bir tutum sergileyerek Türk tezlerine yakın çözümleri müzakere etmeye başlamasının birkaç nedeni vardır. Bunlardan birincisi GKRY'de Hristfoyas'ın iktidara gelmesidir. Hristofyas ile kısmen iyileşmeye başlayan ortamın Annan Planı sürecinde planı destekleyen Nikos Anastasiadis'in2013 yılında cumhurbaşkanı seçilmesi ile daha da olumlu bir havaya büründüğünü söylemek mümkündür. Bir diğer önemli neden ise AB üyeliği ile Annan Planı'nın önerdiğinden daha fazlasını alacağını uman Rumların planı reddetmekle zaman içerisinde meşru görünümlerini kaybetmesidir. Bütün bunların yanı sıra AB'nin 2008 Küresel Ekonomik Krizi'nde çok büyük bir hasar alması ve özellikle 2012 yılında GKRY'de yaşanan banka iflaslarının yarattığı ekonomik maliyetlerin AB için ağır bir yüke dönüşmeye başlamasıda önemli bir sebep olarak sayılabilir. Bu kriz ile birlikte Rum Kesimi'nde başta bankacılık olmak üzere birçok sektör batma noktasına gelmiş özellikle genç nüfusta işsizlik çok yüksek oranlara çıkmıştır[511]. Rum Kesimi'nde milli gelir bu dönemde önemli ölçüde düşerken KKTC ise bu krizden etkilenmediği gibi Türkiye ekonomisinin güçlü konumunu korumasının da etkisi ile

[511] Krizle ile ilgili bkz: Seda Eren, "Güney Kıbrıs'ta Bankacılık Krizi", *ASEM,* *http://asem.org.tr/tr/publication/details/6083/G%C3%BCney-K%C4%B1br%C4%B1s'ta-Bankac%C4%B1l%C4%B1k-Krizi*(Erişim Tarihi:12.7.2018); "Güney Kıbrıs'ta Ekonomik Kriz", *Akademik Perspektif,* http://akademikperspektif.com/2013/04/07/guney-kibrista-ekonomik-kriz/(Erişim Tarihi:127.2018);Semih Emre Çekin, *Değişim Sürecindeki EB Ekonomisi Avro Kirizi ve Artan Almanya Etkisi,* SETAV Analiz, Kasım 2017, Sayı:220, https://setav.org/assets/uploads/2017/11/Analiz_220.pdf (Erişim Tarihi:12.7.2018) "Güney Kıbrıs'ta Bankalar Açıldı", *Aljazeera Turk, http://www.aljazeera.com.tr/makale/guney-kibrista-bankalar-acildi*, (Erişim Tarihi:12.7.2018); "Ekonomik Kriz Rum Lider Hristofyas'ı Ağlattı", *Yeni Çağ,* 7.12.2012, http://www.yenicaggazetesi.com.tr/ekonomik-kriz-rum-lider-hristofyasi-aglatti-76528h.htm(Erişim Tarihi:12.7.2018)

dikkate değer bir büyüme kaydetmiş ve iki taraf arasındaki refah farkında ciddi bir azalma olmuştur[512].

Annan Planı'nda Rumların tavrı kuşkusuz ki adada Rumlarla birlikte yaşayabileceğine inanmış olan Türklerde ciddi bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu hayal kırıklığının da etkisi ile Kıbrıs sorunu ile ilgili gelişmelerde uzun bir süre tıkanma yaşanmış ancak zaman içerisinde koşullardaki değişimler her iki tarafta da çözüm iradesinin yeniden canlanmasına yol açmıştır. Rum tarafında Nikos Anastasiades'in 2013'te ve Türk tarafında da Mustafa Akıncı'nın 2015'te yönetime gelmesi son zamanlarda çözüm konusunda önemli gelişmeler sağlanmasına altyapı hazırlamıştır. Her iki liderin de farklı siyasi geleneklerden gelmelerine karşın çözümsüzlüğün sürdürülemeyeceği düşüncesiyle hareket ederek ortak bir noktada buluşmak için çaba sarfettiği görülebilinir[513]. Bu çabalara rağmen adadaki Türklerin bir kısmında olası çözümlerden ziyade Rumlarla birlikte yaşamanın kendileri için yaratabileceği tehlikelere yönelik kaygılarının ileri düzeyde olduğu da görülmektedir. Özellikle 1960'lı yıllarda yaşanmış olayların Türk tarafında köklü bir güvensizliğe yol açtığı dikkat çekmektedir[514]. Bu nedenle adadaki Kıbrıs Türklerinin canları ve mallarının korunmasında sadece Türkiye'ye güvendikleri ve bu yüzden ne olursa olsun bu süreçte Türkiye'nin garantörlüğünün gerekli olduğu düşüncesini taşıdıkları da görülmektedir. Bunun yanında mülkiyet konusunda da kaygıların yüksek olduğu, diğer hususlarda ise hemen her türlü problemin çözümlenebileceği düşüncesinin yaygın olduğu görülmektedir [515].

---

[512] Şenay ve Ekinci, s. 18,19

[513] BM Güvenlik Konseyi Başkanı Raimonda Murmokaite'da sunduğu raporda görüşmelerden umutlu olduğunu ifade etmiştir. UN SC/11894 15 Mayıs 2015; Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Adresi, Kıbrıs'ta 2008 Yılında Başlayan Müzakere Süreci ve Güncel Durum, http://www.mfa.gov.tr/kibris_ta-2008-yilinda-baslayan-muzakere-sureci-ve-guncel-durum.tr.mfa(Erişim Tarihi, 23.7.2018)

[514] Kıbrıs Türklerinin yaşamış olduğu bu travma ile iligili bkz: Vamık V. Volkan, *Kıbrıs:Savaş ve Uyum Çatışan İki Etnik Grubun Psikanalitik Tarihi,* Türkçesi: Berna Kılınçer, Everest Yayınları, İstanbul 2008.

[515] Mensur Akgün, Sylvıa Tiryaki, Muhammed Ammash, "Kıbrıslı Türkler Güvenli Bir Gelecek İstiyor", *Küresel Siyasal Eğilimler Merkezi*, İstanbul Kültür Üniversitesi, Temmuz, 2016, s. 5-11.

Bu dönemdeki gelişmeleri daha iyi anlamak adına Annan Planı sonrası Kıbrıs sorununa dair 2004-2016 yılları arasındaki kronolojik gelişmeleri kısaca hatırlatmayı faydalı addediyoruz[516];

- ✓ 2004: Kıbrıs, bölünmüş bir ada olarak, AB Gümrük Birliği'ne giren 10 devletten biri oldu.
- ✓ 2006: Adanın kuzeyinde devam eden Mülkiyet problemine yerel bir çözüm olarak Mülkiyet Komisyonu kuruldu.
- ✓ 2006: Birleşmiş Milletler'in desteği ile Temmuz 2006'da Tasos Papadopulos ile Mehmet Ali Talat bir araya geldi ve yeniden karşılıklı müzakerelere başlanması kararı alındı.
- ✓ 2006: Türkiye, havalimanlarını ve limanlarını Kıbrıs Cumhuriyeti bandıralı gemilere açmayı reddetti. AB - Türkiye görüşmeleri durdu.
- ✓ 2008: 23 Mayıs 2008'de liderler ikinci kez, teknik komitelerin yaptıkları incelemelerdeki ilerlemeyi görüşmek üzere toplandı. Hristofyas ve Talat tek bir uluslararası kimliğe sahip federal devlet hedefini açıkladılar.
- ✓ 2013: 28 Şubat tarihinde, Nikos Anastasiadis Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yeni Cumhurbaşkanı seçildi.
- ✓ 2014: Nikos Anastasiades ve Derviş Eroğlu arasında müzakereler başladı. 11 Şubat'ta liderler iki sayfa ve toplamda 7 maddeden oluşan ortak bir bildiri yayınladı.
- ✓ 2015: Nisan ayında Mustafa Akıncı KKTC'nin yeni Cumhurbaşkanı olarak seçildi.
- ✓ 2015-2016: Kıbrıs müzakereleri Akıncı ve Anastasiades liderliğinde hız kazandı.

Bu gelişmelerin ışığında iki tarafta da liderlerin değişmesinin müzakere sürecine olumlu yansıdığını söylemek mümkündür. 11 Şubat 2014'te liderler tarafından yapılan ortak açıklama[517] ile taraflar, iki bölgeli, iki kesimli ve siyasi eşitliğe dayalı bir federasyon düşüncesine olan bağlılıklarını açık bir şekilde dile

[516] Aynı eser, s. 24-25.
[517] Bk. Ek:1 (http://mfa.gov.ct.tr/tr/?wpfb_dl=2).

getirmiştir[518]. Bu açıklama ile iki tarafa dayalı tek bir egemenlik ortak kabul görmüştür. Ayrıca taraflar federasyonun iki kurucu devletten oluşmasını ve birbirlerinin bölgelerinde herhangi bir hak iddiasında bulunmamayı kabul etmişlerdir[519]. Güncel müzakere sürecinde tarafların çözüme daha ılımlı baktıkları ve birbirlerinin ada üzerindeki haklarına geçmişe göre daha yapıcı yaklaştıkları görülmektedir. İki tarafın liderleri de bu müzakereler yürütülürken her iki toplumun da günlük yaşamını kolaylaştırıcı güven artırıcı önlemler konusunda anlaşmışlardır. Tarama aşaması olarak adlandırılan bu alt çözüm sürecinde iki yeni sınır kapısının açılarak taraflar arası geçişlerin kolaylaştırılması, elektrik şebeke bağlantılarının sağlanması, taraflar arası mobil iletişim şebekelerinin kurulması, radyo ve televizyon frekanslarının birbirine karışmasını önleyici çalışmalar yapılması ile cinsiyet eşitliğine ilişkin ortak komite çalışmalarının yapılması kararlaştırılmıştır. Bu güven artıcı önlemlerin arkasından taraflar yönetimin ve gücün paylaşımı, ekonomi, AB'ye ilişkin konular, yasama, yürütme, yargı gibi temel konuları da ele almaya başlamışlardır. Ayrıca mülkiyet konusu da ele alınmışve geçmişe göre önemli mesafeler kat edilmiştir. BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un da katılımı ile görüşmelerde önemli ilerlemeler sağlanmış olup 2016 yılında Davos'ta gerçekleşen zirveye iki lider birlikte katılmıştır[520]. Tarafların çözüme ulaşma konusundaki çabalarının uluslararası çevreler tarafından da takdir gördüğünü söylemek mümkündür[521].

Bu arada 2008 yılından itibaren başlayan müzakere sürecinin devamında ortaya çıkan 2 yıllık durağanlığın ardından 11 Şubat 2014 tarihinde görüşmelerin tekrar başlaması ile önemli bir gelişme de yaşanmıştır. İki taraf kendi aralarında

---

[518]Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Adresi, 11 Şubat 2014, Kıbrıs'ta BM GözetimÇözüm Müzakereleri Hakkında, No:45, http://www.mfa.gov.tr/no -45 -11-subat-2014 -kibris_ta-bm-gozetiminde-kapsamli-cozum-muzakereleri-hk.tr.mfa (Erişim tarihi: 10.11.2017).

[519] Rumların bu noktaya gelmesi, Annan Planı ve öncesi dönemde Rumların ısrarla savunduğu ve AB üyeliğinin de verdiği özgüvenle sürekli ayak diredikleri Kıbrıs'ın egemenliğinin Kıbrıs Devleti adı altında Rumlara ait olduğu düşüncesi terk edilmiş görünmektedir.

[520] Türkiye Cumhuriyeti Dışişlerli Bakanlığı Resmi İnternet Adresi, Kıbrıs'ta 2008 Yılında Başlayan Müzakere Süreci ve Güncel Durum, http://www.mfa.gov.tr/kibris_ta-2008-yilinda-baslayan-muzakere-sureci-ve-guncel-durum.tr.mfa (Erişim Tarihi, 30.06.2018)

[521] Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Belgeler - Kıbrıs sorunu (2004-2016), Güncel Kıbrıs sorunu, https://kktcb.org/tr/belgeler/kibris-sorunu/2004-2016, (Erişim: 10.12.2017).

arabulucusuz ve dışarıdan telkin olmadan görüşme masasına oturdukları gibi, taraflar ilk kez bu vesileyle her iki tarafta Türkiye ve Yunanistan tarafından karşılıklı olarak muhatap alınmıştır[522]. 2014'te başlayan görüşmeler, önceki yıllardaki müzakerelere göre daha geniş bir siyasi destek bulmuş olup KKTC tarafında tüm siyasi partilerce, Rum Yönetimi tarafında da büyük siyasi partilerin yanında sorunun en önemli aktörlerinden birisi olan Kilise tarafından da desteklenmiştir[523]. Bu gelişmeden hareketle her iki tarafta da toplumda söz sahibi olan tüm güç ve tarafların çözüme ulaşmak için elini taşın altına koyduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Kilise'nin ılımlı bir tutum sergilemesi, çözüm arayışındaki Rum yönetiminin manevra alanını genişletirken çözüme olan umudu da artırmış bulunmaktadır.

2014 yılında başlayan müzakerelerde ilk defa gerçekleşen bir diğer olay ise iki tarafın temsilcilerin diğer tarafın anavatanı ile doğrudan temas kurmasıdır. Yürütülen müzakerelerde taraflar, tüm BM üye devletlerinin tek egemenliğinde olduğu gibi tek egemenliği olan ve egemenliğin iki toplumdan kaynaklandığı hususunda anlaşmış, kurucu devletlerden herhangi birinin diğeri üzerinde herhangi bir otoritesinin söz konusu olamayacağı kabul edilerek bu husus bir Ortak Açıklama ile deklare edilmiştir. Ortak Açıklama'nın yarattığı olumlu havanın ardından liderlerin özel temsilcileri 27 Şubat 2014'te Ankara ve Atina'ya ziyaretler gerçekleştirmiştir[524]. Böylece on yıllardır süren çözüm arayışlarında toplumların temsilcileri ilk defa diğer toplumun anavatanı ile doğrudan temas kurmuşlardır[525].

---

[522] Pelin Cengiz, *Kıbrıs'ta Kalıcı Barış İçin Yeni Bir Umut*, İPM-MERCATOR POLİTİKA NOTU, Eylül 2015, İstanbul Politikalar Merkezi Sabancı Üniversitesi Mercator Vakfı Girişimi, http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2015/10/KIBRIS-1.pdf ((Erişim Tarihi:10.12.2017); Şafak Beren Yıldırım, *Kıbrıs'ta Yeniden Çözüm Girişimi: 2015 Akıncı Anastasiadis Görüşmeleri,* Bilgesam, No:1239, 12 Ağustos 2015, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-441-20150816141239.pdf (Erişim Tarihi:10.12.2017); Kıbrıs'ta 2017'de Çözüm Olabilir Mi?, Bilgesam, No:1355, 27 Ocak 2017, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-42-2017012641355.pdf (Erişim Tarihi:10.12.2017).

[523] Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Belgeler - Kıbrıs sorunu (2004-2016), Müzakerelerin 2014 Yılında Yeniden Başlama Süreci, https://kktcb.org/tr/belgeler/kibris-sorunu/2004-2016, (Erişim Tarihi: 10.12.2017).

[524]Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi; No:58, 19 Şubat 2014, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum Müzakerecelerin Atina ve Ankara Ziyaretleri Hk., http://www.mfa.gov.tr/no_-58_-19-subat-2014_-kibris-turk-ve-kibris-rum-muzakerecilerin-atina-ve-ankara_yi-ziyaretleri-hk_.tr.mfa Erişim: 10.12.2017;"Çapraz Ziyaret", *Vatan,* 27 Şubat 2014; SibelAkgün, "Kıbrıs'ta Yeni Müzakere

Toplum temsilcilerinin kendi anavatanlarının dışında diğer tarafın anavatan ülkesi tarafından da bir muhatap olarak kabul edilmesi anlamına gelen bu gelişme, esasında Türk tarafı için Rum tarafına göre daha büyük bir anlam taşımaktadır. Çünkü Türk tarafının varlığını ve meşruiyetini Türkiye'den başka hiçbir ülke tanımazken Rum tarafı zaten bütün dünya tarafından kabul gören AB üyesi olmuş bir toplumdur. Dolayısı ile Rumlar için Türkiye tarafından muhatap olarak kabul edilip edilmemenin fazla anlam ifade etmesi beklenemez. Buna karşın Kıbrıs Türklerinin Atina'da siyasi bir varlık olarak muhatap alınması, ada Türklerinin var oluşunun tescili bakımından tarihi bir gelişme olarak kabul edilebilir.

4.9. Yeni Konjonktürde Kıbrıs Sorunu

1950'li yıllardan itibaren Türk dış politikasının en önemli gündem maddelerinden birisi olan Kıbrıs sorunu, 1990'larda kurulan Yeni Dünya düzeninde başka bir şekil almıştır. Soruna doğrudan ve dolaylı taraf ülkelerin önemli politika değişikliklerine gittiği yeni dönemde AB'nin Rumları adanın tamamını temsilen üyeliğe kabul etmesi ile birlikte sorun daha karmaşık bir hal almıştır. Aynı dönemde AB, ABD ve İngiltere'nin çabaları ile BM'nin gündeme getirdiği Annan Planı da sorunun çözümüne bir katkı sağlamamıştır. Plan'ın 2004 yılından itibaren etkisini kaybetmesi ile birlikte müzakere süreci kesintiye uğramış ancak aynı dönemde Doğu Akdeniz'de yeni enerji kaynaklarının keşfi ile birlikte Kıbrıs Adası yeni bir bakış açısıyla tekrar tarafların masasına gelmiştir[526]. Bu bakımdan özellikle 2004 yılından sonraki gelişmeler ada çevresindeki enerji kaynaklarının paylaşımı ile ilgili hedeflerle birlikte ele alınması gereken bir niteliğe sahiptir. Daha doğru bir ifade ile belirtmek gerekirse; ada çevresinde zengin enerji kaynaklarının keşfedilmesi ile

---

Heyecanı", *SETA Perspektif,* Sayı:35, Şubat 2014, https://www.setav.org/kibrista-yeni-muzakere-heyecani/(Erişim Tarihi:10.12.2017).

[525] Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Belgeler - Kıbrıs sorunu (2004-2016), Müzakerelerin 2014 Yılında Yeniden Başlama Süreci, https://kktcb.org/tr/belgeler/kibris-sorunu/2004-2016, (Erişim Tarihi: 10.12.2017)

[526]Kıvanç Ulusoy, *Doğu Akdeniz'de Güç Mücadelesi ve Kıbrıs sorunu*, USAK Yayınları, Ankara 2015, s.143-149; Ozan Ömerci, " Kıbrıs Müzakerelerinde Yeni Dönem: Enerji Jeopolitiği ve Akdeniz Birliği Olgusu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Cilt:7, Sayı:31, s.377,379.

birlikte Kıbrıs Adası, geçmişte yaşanan süreçten tamamen bağımsız olarak daha fazla tarafın ilgisini çekmeye başlamıştır[527].

Rumların AB nezdindeki Türkiye aleyhtarı etkinliğini kaybetmesinin yanında Kıbrıs Adası çevresinde Türklerin ve Türkiye'nin elini güçlendiren yeni gelişmeler söz konusu olmuştur. Hatta son yıllarda Kıbrıs sorununun çözümü ve adadaki tarafların statüsü bu yeni gelişmeler çerçevesinde ele alınmaktadır. Birçok dengeyi değiştiren bu yeni gelişme, Doğu Akdeniz'de keşfedilen ve uluslararası ortaklıklarla işletilmesi gündeme gelen doğalgaz enerji kaynaklarıdır[528]. Ekonomik olarak son yıllarda sıkıntı içerisinde olan Rumların Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarından ekonomik olarak yararlanmasının yolu Türkiye'den geçmektedir. Bu nedenle Kıbrıslı Rumların söz konusu duygusallığının uzun süre devam etmesi beklenebilir bir durum değildir[529]. Bölgesindeki en büyük enerji tüketicilerinden birisi olan Türkiye, aynı zamanda Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara ulaştırılması açısından en ekonomik güzergâhlara ve altyapıya sahiptir. Rumların Yunanistan'a çekilecek bir deniz altı boru hattı için katlanmak zorunda olduğu ekonomik maliyet 10,3 milyar avroyu geçmektedir. Buna karşın Türkiye üzerinden oluşturulacak bir nakil hattının toplam maliyeti ise sadece 4 milyar avro civarındadır. Öte yandan Rumların nakil gelirleri boru hattı ile 44,7 ve LNG ile ise 41,1 iken Türkiye üzerinden yapılacak bir nakildeki birim geliri 56,8'dir. Bu da ekonomik sorunları için uzun vadeli çözüm arayışında olan Rumların, Kıbrıs temelinde şekillenen Türkiye ile olan ilişkilerindeki uzlaşmaz tutumlarını uzun süre devam ettiremeyeceğini ortaya koymaktadır[530].

Başta Kıbrıs ve çevresi olmak üzere Doğu Akdeniz'de çıkartılacak doğalgaz kaynaklarının Avrupa'ya ve dünya enerji piyasalarına nakledilmesi için 4 farklı

---

[527] Fatma Çalık Orhun, "Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Kıbrıs sorununa Muhtemel Etkileri", *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:2, Güz, 2017, s. 51-52.

[528] Gökhan Oruç Önalan, *Enerji Denkleminde Kıbrıs sorunu,* Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük, 2017, s.92-93.

[529] Mehmet Uğur Ekinci, "Kıbrıs'ta Müzakerelerin Çöküşü*", Seta Perspektif*, Sayı:177, Ağustos 2017, s.2.

[530] Olgun, *a.g.e*, s. 65-66.

seçenek üzerinde durulmakta ve en uygun maliyetli güzergâhın Türkiye'nin alt yapısının kullanılacağı güzergâh olduğu belirtilmektedir. Bu konuda yapılan değerlendirmelere göre güzergâh alternatifleri ve maliyetler aşağıdaki şekildedir[531];

- ✓ **Kıbrıs'tan Yunanistan'a deniz altından çekilecek doğalgaz taşıma hattı**: Yunan doğalgaz şirketinin teklif ettiği bu projeye göre Doğu Akdeniz'deki kaynaklar Türkiye'yi by-pass ederek doğrudan Avrupa'ya bağlanacaktır. Rum ve Yunan tarafı için önemli siyasi avantajlar sağlayacağı düşünülen bu hattın 1.000 km'yi aşması ve hattın maliyetlerinin çok yüksek olması önemli bir sorun olarak görülmektedir.

- ✓ **Sıvılaştırılmış Doğalgaz (LNG)'nin gemilerle taşınması**: Bu seçenek de Türkiye'yi tamamen by-pass eden bir seçenek olmasına karşın doğalgazın sıvılaştırılması için yüksek maliyetli tesislere ihtiyaç vardır ve bu tesislerin işletilmesi de ayrıca maliyet gerektirmektedir. Dolayısı ile GKRY her ne kadar bu seçeneği masada tutmaya devam etse de maliyetli bir alternatif olarak dikkat çekmektedir.

- ✓ **Kıbrıs Adası ve Türkiye Üzerinden Nakil**: Seçenekler içerisinde en düşük maliyetli seçenek olup Türkiye'nin Ceyhan'daki büyük bir terminale ve geniş bir doğalgaz nakil ağına sahip olması, bu seçeneği uzun vadede en mantıklı seçenek haline getirmektedir. Kıbrıslı Rumların örgütlenmesinde ve geçmişteki davranışlarında etkin bir rolü olan Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu II. Hristosomos'un 2013 yılı başlarında milli çıkarlara uygun olacaksa doğalgazın Türkiye üzerinden satılmasının yerinde olacağını dile getirmesi bu seçeneğin kabul görebileceği izlenimini yaratmaktadır. Kilise'den bir muhalefet gelmeyeceğini gösteren bu icazetin siyasetçilere uzlaşma konusunda belirgin bir hareket alanı yarattığını da belirtmek gerekir.

---

[531] Şenay ve Ekinci, s.15-16.

Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının işletilmesi sorunu Rumların müzakere masasında yakın dönemlerde geçmişe göre daha ılımlı bir tavır sergilemesinin en önemli sebeplerinden birisidir[532]. Çünkü AB'nin yaşadığı enerji darboğazı ve bundan dolayı Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarına duyduğu ihtiyacın aciliyeti, Rumların çıkarlarına feda edilemeyecek düzeyde önem taşımaktadır. Bu nedenle AB, Kıbrıs Meselesi'nin çözümü konusunda Annan Planı dönemindeki siyasetini kısmen terk etmiş görünmektedir ve enerji kaynaklarının nakli konusunda Türkiye'ye duyulan ihtiyaç AB'nin Rumlara ve Türklere olan bakışını kaçınılmaz olarak etkilemektedir. Ayrıca Rumların da Kıbrıs'ta sağlanacak bir çözümden ve Türkiye ile ilişkileri normalleştirmekten çok büyük kazançlar elde etmesi mümkündür. Çünkü ilişkilerin normalleşmesi ile hem enerji kaynaklarının işletilmesi ve nakledilmesinin maliyetleri düşecek hem de Türkiye'nin GKRY'ye uyguladığı ambargonun kalkması ile GKRY ekonomisi önemli bir rahatlama yaşayacaktır[533].

Bölgede Türkiye'nin sahip olduğu enerji geçiş alt yapısının maliyetleri düşürebilecek bir potansiyelinin bulunması ve zaman yönünden de avantajlı olmasının yanında Ortadoğu ve Akdeniz çevresinin içinde bulunduğu siyasi konjonktür de Türkiye'nin önemini artırmaktadır. Başta Mısır, Suriye gibi ülkelerdeki siyasi krizin yanında İsrail'in çevresindeki ülkelerin tamamıyla sorunlu olması, Türkiye'nin bölgeyle olan tarihsel bağları ve istikrarlı demokrasi deneyimi enerji kaynaklarının işletilmesi ve naklinde Türkiye'yi önemli bir ülke haline getirmektedir. Çünkü enerji konusunda kaynaklara sahip olmak ya da bunları yeryüzüne çıkarmaktan ziyade önemli olan istikrarlı ve güvenli bir şekilde dış pazarlara ulaştırabilmektir. Türkiye'nin bu konudaki alt yapısının yanında başta

[532]Halil İbrahim Ülker, Poyraz Gürson, Mustafa Kemal Topçu, Turan Erman Erkan, "Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Ekonomisine Etkileri", International Conference On Eurasian Economies- St. Petersburg 17-18 September, 2013 Bildiri Kitabı, Ed.Selahattin Sarı, Alp H. Gencer, İlyas Sözen, Beykent Üniversitesi, s.1029; .Zeynel Lüle, "Müstakbel Rum Liderden Kıbrıs'ta Çözümün Şifreleri", *Hürriyet,* 1.9.2012, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/mustakbel-rum-liderden-kibris-ta-cozumun-sifreleri-21355818 (Erişim Tarihi 10 Şubat 2018)

[533] Şenay ve Ekinci, s. 19.

Rusya gibi enerji ülkeleri ile kurduğu ilişkilerin sağladığı deneyim ve sahip olduğu istikrar, Türkiye'yi avantajlı bir ülke konumuna getirmektedir[534].

Kıbrıs'ta çözümün ya da çözümsüzlüğün temelinde adadaki iki toplumun arasındaki sorunlar kadar uluslararası güçlerin adayla ilgili beklentileri ve adanın statüsüne yönelik istekleri de yatmaktadır. Geçmişten bu yana adadaki problemin bölge dışı en önemli aktörü olan İngiltere bu güçlerin başında gelmektedir[535]. Ancak İngiltere'nin genel olarak dengeli bir yaklaşım sergilediğini ve çoğu zaman Türkiye'nin lehine olabilecek bir siyaset izlediğini söylemek mümkündür. İngilizlerin adayı birleştirici siyasetini 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında görmek mümkündür[536].

Annan Planı döneminde de İngilizler, kendi çıkarlarını gözeten ancak Türkiye'yi de fazla zora sokmayan bir tutum içerisinde olmuştur. Buna karşın Kıbrıs'ın birleşik bir devlete dönüşmesini ve yeni statükonun batı sistemine entegre bir hal almasını Akdeniz siyaseti için tehlikeli bulan Rusların gerek 1974 Kıbrıs Barış Harekatı gerekse Annan Planı sırasında Türkiye'nin aleyhine bir tutum içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Birleşik bir Kıbrıs'ın özellikle NATO'ya yakınlaşmasını ulusal çıkarları açısından tehlikeli bulan Ruslar, Annan Planı sırasında Rumları planı reddetme yönünde motive etmişlerdir[537]. Bunun yanında Rusların GKRY bankalarında önemli ölçüde mevduatının olması, onların Rumlarla

---

[534] Orhun, *a.g.m.*, s. 52-53.

[535] Mehmet Hasgüler, "Kıbrıs'ta Karşılaştırmalı Eleştirel Yöntem Işığında Ulusçu Tatmin ve Siyasal Denge Modeli,"*Kıbrıs'ın Turuncusu,* Ed. Mehmet Hasgüler, Ümit İnatçı, Anka Yayınları, İstanbul 2003,s.10-12.

[536] Esasında Türkiye'nin Kıbrıs Meselesi'ne ciddi bir şekilde ilgi duyması da İngilizlerin Türkiye'yi teşvik etmesi ile olmuştur. Gerek 1950'ye kadar CHP yöneticileri gerekse 1950'lerin ortalarına kadar DP yöneticilerinin Kıbrıs Meselesi'nden elden geldiğince uzak durmaya çalıştığı görülmektedir. Ankara'nın bu yıllardaki genel tavrı adanın İngilizlerde kalması, İngiltere adadan çıkarsa adanın Türklere verilmesi şeklindedir. Ayrıca Türkiye'nin NATO'nun güney kanadını oluşturan Yunanistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin sürekliliğini gözeterek pasif kaldığı da görülmektedir. Türkiye için böyle bir yaklaşımın söz konusu olduğu bu dönemde adada Türklerin durumunun kötüye gitmeye başlaması bile Türkiye'yi yeterince harekete geçirmemiştir. Faroz Ahmad'a göre Türkiye'yi harekete geçiren asıl faktör İngilizlerin Türkiye'yi teşvik etmesidir (Mehmet Hasgüler, *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 39-41).

[537] Hasgüler, "Kıbrıs'ta Karşılaştırmalı Eleştirel Yöntem Işığında Ulusçu Tatmin ve Siyasal Denge Modeli,"s.14,15.

yakın ekonomik ilişkiler kurmasına yol açmaktadır. Nihayetinde adada ulaşılacak nihai bir çözümü kendi aleyhine bulan Rusların adadaki çözümsüzlüğe yatırım yaptığını söylemek mümkündür[538].

Gazeteci Drusiotis'in Ruslarla ilgili ima ettiği hususu günümüz koşullarında çözüme giden yolda bir fırsata dönüştürmek mümkündür. Çünkü Türkiye'nin Ruslarla ilişkilerinde her ne kadar son yıllarda gelgitler görülse de batıyla gerilen ilişkilere nazaran Türk-Rus ilişkileri son dönemlerde olumlu bir seyir izlemektedir. Türkiye'nin Ruslarla kurduğu uzun vadeli enerji ilişkilerine dayalı yeni anlaşmalar imzalamış olması (nükleer santral anlaşması ve enerji nakil hatları ile ilgili yeni projeler gibi), Türkiye'nin Ruslarla Kıbrıs meselesini kendi lehine olacak şekilde müzakere etmesine imkân tanımaktadır.

[538] Makarios Drusiots, *Uzman Röportajları Işığında Kıbrıs Meselesi*, Karahan Kitabevi, ed: Mehmet Direkli, Adana, 2016, , s. 74-75.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Akdeniz'in en önemli adalarından birisi olan Kıbrıs Adası, Türkler tarafından 1571 yılında fethedilmiş ve Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar Türklerin hâkimiyetinde kalmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Ruslara karşı ağır bir yenilgi almasının ardından imzalanan Ayestefanos (Yeşilköy) Anlaşması ile Türkler önemli toprak kayıpları yaşamıştır. Ancak İngilizlerin araya girmesiyle bu anlaşma yeni bir anlaşma (1878 Berlin Anlaşması) ile revize edilmiş ve Osmanlılar bunun karşılığında adanın yönetimini belirli şartlar dâhilinde İngilizlere yıllık 92.800 sterlin karşılığında kiralama yoluyla devretmiştir. Adanın yönetimini kiralama usuluyle devralan İngiltere, Rusların Batum, Kars ve Ardahan'ı Osmanlılara devretmesi durumunda adayı da iade edeceğini taahhüt etmesine karşın bu taahhüde uymamış ve I. Dünya Savaşı koşullarını bir fırsata dönüştürerek adayı tamamen ilhak ettiğini açıklamıştır.

İngilizlerin yönetimi devralmasıyla adadaki Rumlar arasında bir kıpırdanma başlamış ve Birinci Dünya Savaşı yıllarından itibaren adadaki etkinlikleri iyice artmaya başlamıştır. Kıbrıs'ta Türklere yönelik baskılar artarken zamanla şiddet olaylarına dönüşmüştür.

İngilizler, Lozan Anlaşması ile yönetimini hukuki yönden de ele geçirdikleri adada kendilerine göre iki toplumlu bir yapı tesis etmişlerdir. Adada kurulan meclis ve siyasal yapı içerisinde Türkler bir azınlık olarak yer alırken nüfus dağılımının da etkisiyle meclis ve kamu kurumlarındaki temsil ve yetkilerin önemli bir kısmı Rumların payına düşmüştür.

Sürekli batının desteğini arkasında bulan Rumlar, hem I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı sırasında batılılara hizmetlerinin bir karşılığı olarak Kıbrıs'ta kendileri için tavizler elde ederek, mevzi kazanmaya çalışmışlardır. Her iki savaş döneminin yarattığı ortamdan da kazançlı çıkmayı başaran Rumların gün geçtikçe önemli kazanımlar elde ettiği görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kısa bir süre sonra bir anlaşma ile tek kurşun atmadan 12 Adalar'ı ele geçiren

Yunanistan'ın da aktif olarak desteğiyle Rumların Kıbrıs'ta Türkleri Enosis çerçevesinde adeta yok etmeye giriştiği görülmektedir.

Rumların Türklere yönelik saldırı girişimlerinin de arttığı bu dönemde Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinin de etkisiyle Kıbrıs Türkleri konusunda yeterince sesini yükseltmediği, bu durumun 1950'li yılların ortalarına kadar devam ettiği görülmemektedir. Özellikle ABD ile kurulan yeni ilişkilerin etkisiyle bu sessizlik ortamı Rumların işine yararken adadaki Türkler ise çeşitli cemiyetler ve sivil örgütler yoluyla hak arayışlarına girişmişlerdir. Ancak adadaki Türklerin bu çabalarının yetersiz kaldığı, Rumların artan silahlı eylemleri karşısında adadaki haklarının birçoğunu hızla kaybetmeye başladıkları hatta terör nedeniyle göç etmek zorunda kaldıkları bilinmektedir.

Devam eden yıllarda Türkiye'nin aktif bir şekilde sürece müdahil olduğu ancak batılıların tam desteğini alan Rumların Türkiye'ye rağmen eylemlerini azaltmayıp aksine örgütlü terör safhasına geçerek Türkleri topyekün yok etmeye giriştikleri anlaşılmaktadır. İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın garantörlüğünde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, Rumların bu tutumu yüzünden 1963 yılında fiilen ortadan kalkarken gerek adadaki Türkler gerekse Türkiye bu yok etme girişimine silahlı güçlerle karşılık verme seçeneğini hayata geçirmişlerdir.

Türklerin ve Türkiye'nin adadaki varlığını koruma girişiminin bir parçası olarak Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilatı kurulmuştur. Teşkilat'ın kurucularından Avukat Raif Rauf Denktaş, bir dönem yaptığı silahlı mücadelenin yanında Kıbrıs Davası'nın masa başında savunulmasında da en büyük aktör olmuştur. Denktaş, TMT ile başladığı mücadelesine 1968'den itibaren müzakereci ve Kıbrıs Lideri sıfatları ile devam etmiş ve bu kutsal vazifelerini Annan Planı'nın devreye sokulduğu tartışmalı bir dönemde 2003 yılına kadar sürdürmüştür.

Bu noktada Türk hükümetlerinin yaşanan bu gelişmeler karşısında nasıl bir tavır takındığı ve Kıbrıs meselesine nasıl yaklaştıklarını da belirtmek uygun olacaktır. Kıbrıs'ın bir sorun haline geldiği yıllardan itibaren Türk hükümetlerinin

konuya bakışı zaman zaman günün sorunları ve şartları nedeniyle arka plana düşse de Kıbrıs meselesinin genel olarak Türkiye'nin ve Türk Hükümetlerinin en önemli gündem maddelerinden biri olduğu görülmektedir. Adanın Yunanistan tarafından ilhak edilmesi ve adadaki Türk varlığının sonlandırılmasını amaçlayan girişimler neticesinde bir sorun yumağı haline gelen Kıbrıs konusu gerek tarihi ve coğrafi bağlar gerekse de adada yaşayan Türk halkının menfaatlerinin korunması noktasında bütün Türk hükümetlerinin büyük çaba sarfettiği bir konu olmuştur. Bazı değişik yaklaşımlardan kaynaklanan farklılıklara rağmen temelde bu çizgi üzerinde ilerleyen bu tutum hangi parti tarafından kurulmuş olursa olsun Türk hükümetlerinin en büyük ortak noktası olmuştur. Bu amaçla özellikle Türk tarafının tezlerinin haklılığını uluslararası alanda anlatmanın en önemli mesele olarak ön plana çıktığı ve BM'den AB'ye kadar birçok zeminde Türklerin kabul edeceği bir çözüme ulaşma noktasında Türk hükümetlerinin yoğun çaba harcadıkları görülmektedir.

Hayatı, bir dava adamı ve halk kahramanın hayatına özgü mücadelelerle dolu olan Denktaş, aktif siyaset içerisinde yer aldığı süre boyunca Kıbrıs Davası'nın gidişatını belirleyen en önemli aktör olmuştur. Ancak 2000'li yıllarda Avrupa'da ve Türkiye'de değişen siyasi konjonktürün bir uzantısı olarak Annan Planı'nın hayata geçirilmesini amaçlayan süreçte çözümsüzlük önündeki en büyük engellerden biri olarak ilan edilerek pasifize edilmeye çalışılmıştır.

Bugün Kıbrıs'ta Türkler hala varlığını sürdürebiliyorsa bunda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin gerçekleştirdiği askeri müdahalelerin yanında Denktaş'ın silahlı ve politik mücadelesinin büyük payı olduğunu söylemek mümkündür. Kıbrıs Adası'nın yakın tarihi, bu mücadelenin kesin kayıtlarıyla doludur. Ancak 2000'li yıllarda Türkiye'nin değişen politikalar nedeniyle belirginleşen fikir ayrılıkları ve Kıbrıs halkının da çözüm beklentilerinin çok yükselmesi zaman zaman Denktaş'ın yoğun eleştirilere maruz kalmasına sebep olmuştur. Dışardan özellikle AB ve Rumlar'dan gelen eleştirilerin temel hedefi ise onun uluslararası alanda itibarsızlaştırılmasının sağlanması amacını gütmüştür.

Bu araştırmada Kıbrıs sorununun genel bir özeti verildikten sonra Annan Planı ve bu planın hayata geçirilme sürecinde Denktaş'a karşı yürütülen siyasi ve psikolojik baskılar, Denktaş'ın 2000'li yıllarda karşı karşıya kaldığı gelişmeler, O'nun şahsında Kıbrıs Türklerine yönelik olarak gerçekleştirilmek istenen haksızlıklar vardır. Özellikle de Kıbrıs Adası'nı AB Genişlemesi adı altında Türkiye'den tamamen koparmak isteyen AB ve desteklediği Karen Fogg'dan da bahsedilerek süreç tüm ayrıntılarıyla anlatılmaya çalışılmıştır.

Türkiye'nin 1990'ların sonunda yaşadığı gelişmelerin (1994 Ekonomik Krizi, 28 Şubat Süreci, 1997 Asya Krizi'nin etkileri, 1999 Marmara Depremleri) yarattığı negatif birikim, 2001/2002 yılında ekonomik krizlere yol açmış ve Kasım 2002'den itibaren, uluslararası çevrelerin de desteğini alan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara geldiği yeni bir dönem başlamıştır. Son yıllarda önemli sıkıntılarla karşı karşıya kalmış bir ülkenin krizle enkaza dönmüş mirasını devralan Adalet ve Kalkınma Partisi, farklı bir söylemle yeni bir siyasetin hayata geçirileceğinin işaretlerini verirken Kıbrıs sorununun çözümü konusunda da yeni bir başlangıcın yapılacağını söylemlerinde dile getirmeye başlamıştır.

Türkiye'de Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara geldiği günlerde Kıbrıs sorununun 40 yılı aşan çözüm çabalarında önemli bir arabuluculuk ve yapıcılık rolü üstlenen BM'nin o dönem Genel Sekreterliğini yürüten Kofi Annan, kendi adıyla anılacak bir planı taraflara sunmuş ve çözüm çabalarının yeni bir boyut kazanmasını sağlamıştır.

Bugün Annan Planı olarak tek bir isimle anılan planlar dizisi toplam beş ayrı belgeden oluşmakta olup tarafların talepleri ile sık sık revize edilerek olgunlaştırılmaya çalışmış ve nihayetinde Mart 2004'te 5. Annan Belgesi olarak taraflara sunulmuş ve Nisan 2004'te her iki kesimde de halk oylamsına götürülmüştür.

Yapılan halk oylamasında Türk tarafı büyük bir coşkuyla "evet" derken Rum tarafı, günün koşullarının kendilerine sunacağı daha büyük fırsatların hayaliyle

"hayır" demiştir. Rumların günün koşullarına güvenerek ortaya koyduğu tavrı, tarihi bir fırsatın kaçırılması olarak değerlendirmek yerinde bir yaklaşımdır. Çünkü aynı günlerde AB, Kıbrıs Rum Yönetimi'ni adanın tamamını temsilen AB üyeliğine almış ve Rumlar buna güvenerek süreç içerisinde daha fazlasını elde edeceklerini düşünerek Annan Planı'nı reddetmişlerdir. Buna karşın devam eden yıllarda,- özellikle 2008 yılında- tüm dünyayı etkisi altına alan küresel ekonomik kriz birçok Avrupa ülkesinin yanında Yunanistan'ın ve Rum kesimininde ekonomik olarak iflas etmesine sebep olmuş ve krizle boğuşmakla meşgul olan AB, Rumlara verdiği desteği azaltmak zorunda kalmıştır. Ayrıca süreç içerisinde yaşanan bazı gelişmeler de Türkiye'nin elini güçlendirmiştir. Özellikle Doğu Akdeniz'de AB ülkeleri için hayati bir öneme sahip olan enerji kaynaklarının keşfedilmesi ve bu kaynakların hem işletilmesi hem de Avrupa'ya nakledilmesinde Türkiyesiz seçeneklerin daha maliyetli ve zor olması Türkiye'nin lehine bir durum olmuştur. Dolayısı ile açık bir şekilde Kıbrıs Türklerinin aleyhine olan Annan Planı'nı reddetmek, Rumlar için tarihi bir fırsatın kaçırılması anlamına gelmektedir.

Karşı karşıya olduğu tasfiye süreci genel olarak değerlendirildiğinde Denktaş'ın içeriden ve dışarıdan gelen eleştirilere göğüs germek zorunda kaldığı, dış dünyadan gelen baskıların yanında hem Türkiye hem de Kıbrıs'ta ciddi zorluklarla mücadele ettiği görülmektedir. Bu dönemde Türkiye'nin Kıbrıs politikasının temel dinamikleri değişmiş, çözüm odaklı yeni model arayışlarına gidilmiştir. Ankara Hükümeti, "Belçika Modeli" olarak adlandırılan bir yöntemi masaya getirmek istemiştir. O günlerde Denktaş'ı Kıbrıs Sorunun çözümünde bir engel olarak gören hükümet ve bazı siyasi çevreler, zaman zaman Denktaş'a karşı yoğun eleştiriler getirmişlerdir. Bunun yansıması olarak STK'ların bir çoğu da Denktaş'a tavır alarak çözüme dair gerçekleştirdikleri etkinliklere Denktaş'ı davet etmekten kaçınmışlardır. Zamanla Türkiye ile Denktaş arasındaki görüş ayrılıkları bir hayli artmış, bunun üzerine Denktaş'ın daha arka planda kalan bir tavır takınması kaçınılmaz olmuştur.

Ortaya çıkan bu durum Kıbrıs sorunu ile ilgili politikalar bakımından en çok tartışılan konulardan birisi olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler karşısında, Türk

tarafında iki başlı görüntüye meydan vermemek ve Türkiye'nin planlarını engelsizce uygulayabilmesine fırsat vermek isteyen Denktaş 1960'lardan bu yana yürüttüğü mücadelenin hukuki nitelikte olanlarından kendi isteğiyle 2003 yılında çekilmiştir. Her ne kadar Denktaş devam eden yıllarda da birçok etkinliğe katılmış olsa da bu tarihten itibaren ada Türkleri adına hukuki bağlayıcılığı olan hiçbir faaliyette rol almamıştır.

Aynı dönemde özellikle liberal çevrelerle birlikte AB tarafından fonlanan ve sivil toplum kuruluşu adı altında örgütlenmiş birçok çevrenin de Denktaş'a karşı tavır aldığı görülmektedir. Sivil nitelikli bu çevrelerin birçoğunda birbirine benzer şekilde Denktaş'ın artık müzakerelerde Türk tarafını temsil etmemesi görüşü sıkça dile getirilmeye başlanmıştır. Bu gelişmelerin arkasında Avrupa Parlamentosu üyesi Karen Fogg'un olduğu düşüncesini uyandıran ve Fogg'un alenen yaptığı bazı girişimler olduğunu da söylemek mümkündür.

Türkiye'deki ayrılıkçı terör örgütüne verdiği destek nedeniyle daha önceden Türk halkının yakından tanıdığı Karen Fogg, bu dönemde hem Türkiye'deki hem KKTC'deki çeşitli çevreleri finansal kaynakları da kullanmak suretiyle Denktaş aleyhine örgütlemeye çalışmıştır. Annan Planı'nın tartışıldığı bu günlerde Fogg'un söz konusu çevrelerle çok yakın bir ilişki içerisinde olduğu, kaynağı belirsiz finansal imkânları Denktaş aleyhine hareket edenlere bolca sağladığı ve yaptığı yazışmalarda kimlere hangi argümanlarla ne şekilde hareket edeceğini açıkça direktif olarak gönderdiği ortaya çıkmıştır. Bu yazışmalara göre, Denktaş'a yönelik olarak çok önceden planlanmış kapsamlı bir kampanyanın hayata geçirildiği anlaşılmıştır. Bugün artık Fogg'un Denktaş'a karşı düzenlediği komplonun ve bu komploda kimlerin ne şekilde görev aldığının birçok belgesi tarihi bir vesika olarak kayda geçmiştir ve sadece bu durum bile bir mücadele devine karşı yapılan haksızlığı ortaya koymak için yeterlidir. Fakat o dönemde Fogg'un bu faaliyetlerinin de önemli bir kısmının deşifre olmasına rağmen Denktaş'a yöneltilen eleştirilerin sürdüğü de görülmektedir.

Annan Planı, taraflar içerisinde hiç kuşkusuz ki adadaki Türklerin geleceği açısından daha büyük bir önem taşımaktadır. Dolayısıyla adadaki Türklerin bu süreci nasıl algıladığı kadar, planın içeriğide önemlidir. Annan Belgesi, adadaki Türklerin önemli bir toprak kaybı yaşamasının önünü açarken Türk tarafına sayısı on binleri geçen Rum'un yerleşmesine de imkân tanımaktadır. Bunun yanında yeni kurulacak anayasal sistem, toprak düzenlemeleri, mal-mülk mübadelesi, garantörlük gibi hayati meselelerde de Türklerin önemli hak kayıpları söz konusudur. Fakat bu dönemde AB'ye alınan Rumlarla bütünleşerek her neye mal olursa olsun AB vatandaşlığı almak ada halkının en önemli rüyalarından birisi haline getirilmiştir. Gerek Avrupa tarafından açıkça fonlanan birçok vakıf ve sivil toplum kuruluşunun faaliyetleri gerekse Fogg'un Kıbrıs'ta harekete geçirdiği Denktaş muhalifleri, Annan Planı'nı Kıbrıs Türklerine tarihi bir fırsat gibi takdim etmişler ve Denktaş'ı da ada halkının refah ve mutluluğu önündeki bir engel olarak göstermişlerdir. KKTC'de yayın yapan gazetelerin o döneme ilişkin arşivlerinde bu hususta binlerce kayıt bulmak mümkündür. Kısacası adanın kuzeyinde belirli kesimler tek bir merkezden harekete geçirilmiş ve toplum, Denktaş aleyhinde ikna edilmeye çalışılırken bu plan ile Kıbrıs sorununun ebediyen barışçıl bir şekilde çözüleceği fikri topluma aşılanmayaçalışılmıştır. Bu propagandalar etkisini göstermiş ve Rumlar kendi lehlerine olan bu planı reddederken Kıbrıs Türk halkı kendi aleyhine birçok hüküm içeren Annan Belgesi'ne zaman içerisinde evet demek durumunda kalmıştır.

Annan Planı'nı reddeden Rumların ise planı neden reddettiği oldukça açıktır. Çünkü aynı günlerde adanın tamamını temsilen AB üyesi yapılan Rumlar, AB'nin desteğiyle zaman içerisinde planın sunduğu imkânlardan çok daha fazlasını elde edeceklerini düşünmüşlerdir. Bunun yanında Türkiye'deki yönetimin Kıbrıs sorununu çözme yönünde istekli bir tavır içerisinde olmasının da Kıbrıslı Rumları daha fazla taviz koparmaya ümitlendirdiğini söylemek mümkündür. Çünkü bugüne kadar Rumların ve Yunanistan'ın adada istediği sonuçları alamamasının belki de en büyük nedeni Denktaş'ın varlığı ve onun kırılamaz direncidir. Türkiye'nin o günlerde Rumların önündeki en büyük engel olan Denktaş'la anlaşmazlıklar yaşaması, Rumları gelecek için ümitlendirmiştir.

Sonuç olarak Annan Planı günlerinde yaşananlar çok net bir biçimde göstermektedir ki, batı dünyası, her zaman arkasında durdukları Rumları adanın tamamının sahibi yapmak için Annan Planı'nı masaya getirmişlerdir. Türkiye, KKTC ve GKRY taraflarının planın masaya getirildiği günlerdeki tavırlarına ilişkin olarak yazılanlardan da görüldüğü üzere planın adadaki Türk varlığını tehlikeye düşürebileceği görülmektedir. Bu durumun ilerde yaratabileceği muhtemel problemlerin önüne geçmeye çalışan Kıbrıs Türk halkının ulusal lideri Rauf Denktaş bu nedenle plandaki birçok hususa itirazlarını dile getirmiştir. Bu yönüyle süreç içinde bilerek ya da bilmeyerek Denktaş'ın pasifize edilmesine yol açan eylemlerin Rumların müzakerelerde daha rahat hareket etmesine olanak sağladığını söylemek mümkündür. Netice itibari ile Denktaş'ın müzakere sürecinden çekilmiş olmasına rağmen Rumların Annan Belgesini redederek, istemeden de olsa Denktaş'ın davasının devamına hizmet ettikleri görülmektedir. Bu durum Rumların beklentilerini boşa çıkardığı gibi adadaki Türk varlığının devamını sağlamıştır. Gelinen noktada ise Kıbrıs sorunun çözümü, bir kez daha rafa kaldırılmış görünsede yeni argümanlarla masaya yatırılmayı beklemektedir. Şu an Türklerin masadaki konumu Rauf Denktaş'ın verdiği mücadele sayesinde Annan Planı sürecine göre daha güçlü durumdadır.

KAYNAKLAR

Resmi Yayınlar

Annan Planı, (Basis For Agreement on a Comprehensive Settlement of The cyprus Problem)

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Millet Meclis Tutanak Dergisi, Gizli Oturum, Cilt:13, 2. Birleşim, 18.7.1994.

Millet Meclis Tutanak Dergisi, Gizli Oturum, Cilt:13, Toplantı 13, 3. Birleşim, 20.7.1974

TBMM Tutanakları Dergisi, Cilt:47, 74. Birleşim, 15 Nisan 2004.

UN Documents/S/res/274 (1968) 18 March 1968;

UN Documents, S/23300, 19 December 1991, paragraph 6.;

UN Documents S/23780, 3 April 1992 paragraph 15-16.

UN Documents S/2000/496, 26 May 2000, paragraf 14.

UN Documents S/2000/1138, 1 December 2000, paragraf 16.

UN Documents S/2001/1122, 30 Kasım 2001.

UN Documents S/2003/398, 1 April 2003, pragraph43-44.

UN Documents S/2003/398, 1 April 2003, paragprah 53.

UN Documents S/2003/398.1 April 2003, parapraph 59;

UN Documents S/2006/572, 25 July 2006, p.2.

UN Documents S/2006/931, 1 December 2006, paragraf 5-6.

UN Documents SC/11894 15 Mayıs 2015

Raporlar

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu*, TİSİMAT, Ankara 2002,

Kıbrıs sorununa Alternatif Açılımlar: 'Çok Bileşenli Adım Modeli', *USAK (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu) RAPORLARI NO:08-02,* Ankara 2008.

Süreli Yayınlar

Cumhuriyet
Halkın Sesi
Hürriyet
Kıbrıslı
Kıbrıs Postası
Milliyet
The Guardian
The New York Times
Türk Ajansı Kıbrıs Rum Basın Özetleri (TAK)
Volkan
Yeni Çağ
Yeni Şafak

Kitaplar

AKMARAL, Kemal; *Kıbrıs Türkü'nü İmhayı Hedefleyen Akritas Planı ve Annan'a Dek Uzanan Planlar Süreciyle Kıbrıs,* Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2004.

AKŞİN, Sina; *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi,* Cilt:II, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 1997.

ALASYA, H. Fikret; *Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti Tarihi,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:71, Seri:III, Sayı: A.18, Ankara 1987.

ALÇITEPE, Ali Galip; *Yunanistan-Kıbrıs Rum Kesimi-PKK Üçgeni,* Esra Yayınları, Ankara, 1997.

ARMAOĞLU, Fahir; *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi,* Ankara 1983.

_____; *20. Yüzyıl Siysi Tarihi,* Cilt: I-II, Genişletilmiş Baskı 11. Alkım Yayınevi, İstanbul 1999.

ATUN, Ata; *Kıbrıs Antlaşmaları, Planları ve Önemli BM, AB Kararları (1571-1983),* SAMTAY Vakfı Yayınarı:26, Mağusa 2007.

BAĞCI, Hüseyin; *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar,* Genişletilmiş 2.Baskı, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara 2001.

BATUR, Nur; *Rauf Denktaş Yeniden Yaşasaydım,* Doğan Kitap, İstanbul 2007.

BAYHAN, Fatih; *"Denktaş" O Plana Neden Karşıydı?,*Paradoks Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2013.

BAYSOY, Emre; *Doğu Akdeniz'in Dalgalı Jeopolitiği*, Truva Yayınları, İstanbul 2017.

BURÇAK, Rıfkı Salim, *On Yılın Anıları (1950-1960),* Nurol Matbacılık, Ankara 1998.

CRAWSHAW, Nancy, *The Cyprus Revolt, An Account of the Strugle for Union with Greece,* Gorge Allen&Unwin, London 1978.

COBHAM, C.D; *Excwepta Cypria: Matrials for a History of Cyprus, Cambridge 1908.*

CLOGG, Richard; *Yunanistan'ın Kısa Tarihi,* Çev: Dilek Şendil, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

COPEAUX, Etienne; Clarie Mauss- Copeaux; *Taksim! Bölünmüş Kıbrıs 1964-2005,* İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

ÇAKMAK, Zafer; *Kıbrıs'ta İsyan, Kıbrıs Rumlarının 1931 Enosis İsyanı ve Kıbrıslı Türklere Etkisi,* IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2009.

ÇİLİNGİR, Atilla; *KKTC'nin 2002-2005 " Ver Kurtul" Belgeseli.. Elveda Kıbrıs Ama Bir Gün Mutlaka!",* Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2006.

DAVUTOĞLU, Ahmet; *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu,* Küre Yayınları, İstanbul 2011.

DEMİRHAN, Hasan; *Büyük Güçlerin Gölgesinde Yunan İsyanı,* İdil Yayıncılık, İstanbul 2016.

DENKTAŞ, Rauf R.,*Rauf Denktaş'ın Hatıraları (1964-1974),* Cilt:1, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1996.

_____; *Karkot Deresi,* İstanbul 1996.

_____; *Koloni İdaresinde Kıbrıs Türkleri,* Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul 1997.

DENKTAŞ, Rauf R.,*Rauf Denktaş'ın Hatıraları,* Cilt:IX, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1999.

_____; *Kıbrıs Girit Olmasın,* .Baskı Remzi Kitabevi, İstanbul 20004.

_____; *Hatıralar-Toplayış,* Cilt:10, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2004.

_____; *19 Şubat -22 Mart 2004 Anılar , Değerlendirmeler ve Belgelerle Müzakereler,* Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 2. Baskı, Nisan 2004, Kıbrıs.

_____; *The Cyprus Problem, What It Is-How Can It Be Solved?,* Özyurt Matbaacılık, Ankara 2004.

_____; *Yeniden 12'ye 5 Kala,* Remzi Kitabevi,İstanbul2005.

_____; Kıbrıs: Elli Yılın Hikayesi, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul 2008.

DODD, Clement; *The History and Politics of the Cyprus Conflict,* Palgrave Macmillan, First Published, England 2010.

DÜZGÜN, Başaran; *Kıbrıs'ta Ümit ve Hüsran- Annan Planı'ndan Referandum'a Bir Dönemin Perde Arkası,* Ayraç Yayınları, Ankara 2008.

EFEGİL, Ertan; *Temel Konular Işığında Annan Belgesi'nin Analizi,* Gündoğan Yayınları, İstanbul 2003.

ERİM, Nihat; *Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri (Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları),* Cilt:1, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1964.

ERTEKÜN, N. Münir; *The Cyprus Dispute and The Birth of The Turkish Republic of Nothern Cyprus,* University Press, Oxford 1984

EROĞLU, Hamza; *Kıbrıs Türk Federe Devletinin Kuruluşu, Anayasası ve Bağımsızlığı,* Türk Devrim Kurumu Yayınları, Ankara 1976.

FAUSTMAN, Hubert; Erol Kaymak, Ahmet Sözen, " Cyprus", *European Journal of Political Research Political Data Yearbook,* Volume:53, Issue:1, 2007.

FOLEY, Charles, (ed.), *The Memoris of General Grivas,* Longmans Green and Co. Ltd., London 1964.

GAZİOĞLU, Ahmet*; Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878), 308 Yıllık Türk Dönemine Yeni Bakış,* Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP) Lefkoşa 2000.

GİBBONS, Harry Scott; *The Genocide Files,* London 1997.

_____, *Kıbrıs'ta Soykırım,* Terc: Erol Fehim, Özyurt Matbaası, Ankara 2003.

GÖKHAN, Mehmet Remzi, *Kıbrıs'ta Rum Katliamları,* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008.

GÜREL, Şükrü Sina; *Kıbrıs Tarihi (1878-1960)Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika,* Cilt:1, Kaynak Yayınları, Ankara 1984.

_____;*Kıbrıs Tarihi (1878-1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika,* Cilt:2, Kaynak Yayınları, Ankara 1985.

GÜRKAN, Nezire; *Zirvedeki Yalnızlık Kulesi-Rauf Raif Denktaş,* Cümbez Yayınları, Gazimağusa 2005.

GÜVENÇ, Nazım; *Kıbrıs sorunu Yunanistan ve Türkiye*, Çağdaş Politika Yayınları, Birinci Baskı, Yayın No:2, İstanbul 1984.

HAKERİ, Bener Hakkı; *Başlangıcından 1878'e Kadar Kıbrıs Tarihi,* KKTC Milli Eğitim Yayınları, Lefkoşa 1993.

HAKKI, Murat Metin; *Kıbrıs Çıkmazı,* Emre Yayınları, İstanbul 2006.

HALE, William; Türk Dış Politikası, Mozaik Yayınları, İstanbul 2003

HASGÜLER, Mehmet; *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu,* 5. Baskı, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2007.

_____; *Kıbrıs Siyasi El Kitabı ve Sözlüğü,* Alfa Yayınları, İstanbul 2018.

HİLL, A. George; *A History of Cyprus,* Volume IV, Cambridge UniversityPress, 1952.

HOFFMEISTER, Frank; *Legal Aspects of the Cyprus Problem: Annan Plan and EU Accession,* Martinus Nijhoff Publishers, Netherlands 2006.

İKİZER, Hasan; *Kıbrıs: İki Ulus İki Devlet,* Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Ankara 2007.

İNALCIK, Halil; *Devlet-i Aliyye – Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-1,* İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

İSMAİL, Sebahattin; *150 Sorunda Kıbrıs sorunu,* İstanbul 1988.

_____; *150 Sorunda Kıbrıs sorunu,* Lefkoşa 1992.

İNANÇ, Gül; *Büyükelçiler Anlatıyor- Türk Diplomasisinde Kıbrıs (1970-1991),* Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2007.

JOHNSON, Robert; *British Imperialism,* PalgraveMacmillan, London 2003.

KATSİAOUNİS, Rolandos; *Labour, SocietyandPolitics in Cyprusduringthe Second Half of theNineteenth Century,* CyprusResearch Center, Nicosia, 1996.

KESER, Ulvi; *Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı,* IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2007.

KLERIDES, Glafkos; *My Deposition,* Volume: 1, Alithia Publishing Co. Ltd.,Nicosia, 1988

KOCABAŞ, Süleyman, *Hindistan Yolu ve Petrol Uğruna Yapılanlar,* Vatan Yayınları, İstanbul 1985.

KURUMAHMUT, Ali; *Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar,* TTK Yayınları, Ankara 1998.

KÜÇÜK, Fazıl; *Kıbrıs Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti,* 3. Baskı, Devlet Basımevi, Lefkoşa 2002.

KÜRŞAD Fikret; Mustafa Altan, Sabahaddin Egeli, *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi,* Kutsun Yay. İstanbul 1978.

LUKE, Harry; *Cyprus Under TheTurks (1571-1878),*London 1969.

MADEN, Rukiye; *Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs,* Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2014.

MANİSALI, Erol; *Avrupa Kıskacında Kıbrıs,* Derin Yayınları, İstanbul 2004.

_____; *Avrupa'yla Derin Bağlar, Hayatım Avrupa,* Truva Yayınları, İstanbul 2007.

MICHALIS, S. Michael, *Resolving The Cyprus Conflict,* Palgrave Macmillan, New York, 2009, p.149

MIRGBAGHERİ, Farid; *Historical Dictinory of Cyprus,* TheScarecrowPress, Pylmouth 2010.

MORAN, Michael; Rauf Denktash at The united Nations, Eothen Press, United Kingdom, 1997.

NECATİGİL, Zaim M.;*The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law,* Oxford University Press, Oxford 1990

NEWMAN, Philip; *A ShortHistory Of Cyprus,* Second Edition, Lowe&BrudoneLd, London 1953.

OKAN, Ahmet; Gürol Ruso; *Avrupa Birliği Konusunda Türk ve Rum Görüşleri,* KKTC, Cumhurbaşkanlığı Basın Merkezi, KKTC 1996.

OKTAY, H. Emre; *Türk Tarihinin Kayıp Yılları- Kıbrıs Sorunu,* Akis Kitap, İstanbul 2015.

ÖNALP, Ertuğrul; *Geçmişten Günümüze Kıbrıs,* Ankara 2007.

ÖZTER, Lütfi Özter; *Ulusal Mücadelede Denktaş,* Özyurt Matbaacılık, Ankara, 2004.

ÖZTÜRK, Osman Metin; *Kıbrıs Annan Belgeleri (I, II, III), Üzerine Değerlendirmeler,* Odak Yayınları, Ankara 2004.

PİLTER, Cankat Çeribaşı; *Rauf R. Denktaş'ın Bir Devletin Doğuşunda Liderlerle İlgili Anıları,* KKTC Sivil Savunma Teşkilatı Başkanlığı Yayını:2, Ed. Gülgün Serdar, KKTC 2009.

SADRAZAM, Halil; *Kıbrıs Türkünün Özgürlük Mücaldesi Lideri Dr. Fazıl Küçük,* KAstaş Yayınları, İstanbul 1996.

SALİH, Halil İbrahim; *Reshaping of Cyprus: A Two-State Solution,* Xlibris Corporation, USA 2013.

SARI, İbrahim; *Büyük Türk Kahramanları Tarihe Adını Altın Harflerle Yazdırmış Türk Yiğitleri,* Nokta E-Kitap, Antalya 2017.

SERTER, Vehbi Zeki; *Kıbrıs'ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırımı,* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Merkezi Yayınları, Ankara 2008.

SOYSAL, İsmail; *Tarihçeleri ve Açıklamları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları,* Cilt:1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983.

SÖNMEZOĞLU, Faruk; *Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler,* Der Yayınları, İstanbul 2000.

STAVRİNİDES, Zenon; *The Cyprus Conflict, National Identity and Statehood,* Loris Stavrinides Press, Nicosia 1976.

STEPHENS, Robert; *Cyprus, A Place of Arms,* Pall Mall, London 1996.

ŞİMŞİR, Bilal; *AB, AKP ve Kıbrıs,* Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Aralık 2003, Ankara.

TARAKÇI, Mustafa; *Kıbrıs Barış Harekâtı,* Hiperlink Yayınları, İstanbul 2010.

Tarihe Damga Vuran Lider – Denktaş, ACM Yayınları, Araştırmacılar: Cem Kar ve Mine Çeliker, Kıbrıs.

T.C Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs,* Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No:43, Ankara 2003.

TAYHANİ, İhsan; *Özgürlük Yolunda Bitmeyen Koşu "Denktaş Kitabı",* Kaynak Yayınları, İstanbul 2011.

TEKELİ İlhan, Selim İlkin, *Türkiye ve Avrupa Birliği III,* 1. Baskı, Ümit Yayıncılık, Ankara 2000.

TUNCER, Hüner; *Kıbrıs Sarmalı Nasıl Bir Çözüm,* Kaynak Yayınları, İstanbul 2012.

ULUSOY, Kıvanç; *Doğu Akdeniz'de Güç Mücadelesi ve Kıbrıs Sorunu,* USAK Yayınları, Ankara 2015.

Uluslararası Barış Araştırmları Enstitüsü (PRIO), *Annan Planı'nda Mülkiyet Rejimi, Vatandaşın El Kitabı,* Oslo 20003.

Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, Der. Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul 2010.

Uzman Röportajları Işığında Kıbrıs Meselesi, Ed. Mehmet Direkli, Karahan Kitabevi, Adana 2016.

YILDIRIM, Şafak Beren; *Kıbrıs'ta Yeniden Çözüm Girişimi: 2015 Akıncı Anastasiadis Görüşmeleri,* Bilgesam, No:1239, 12 Ağustos 2015,http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-441-20150816141239.pdf(Erişim Tarihi:10.12.2017).

Makaleler

ADIYEKE Nükhet, Nuri Adıyeke; " Girit'e Bakıp Kıbrıs'ı Görmek", *Kıbrıs Laboratuvarı,* Der. Şenol Kantarcı, Aktüel Yayınları, İstanbul 2005.

AĞAYA, Canan; " Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti", *Doğu Batı Ekseni,* Cilt:1, Sayı:2, Mart 2017.

AKGÜN, Mensur; Sylvia Tiryaki, Muhammed Ammash, " Kıbrıslı Türkler Güvenli Bir Gelecek İstiyor", *Küresel Siyasal Eğilimler Merkezi,* İstanbul Kültür Üniversitesi, Temmuz 2016.

AKGÜN, Sibel; "2004 Annan Planı Referandumu Sonrasında Kıbrıs'ta Yaşanan Gelişmeler", *Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları, Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış,* Der: Ayşe Mine Olcay, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2014.

_____; "Kıbrıs'ta Yeni Müzakere Heyecanı", *SETA Perspektif,* Sayı:35, Şubat 2014, https://www.setav.org/kibrista-yeni-muzakere-heyecani/(Erişim Tarihi:10.12.2017)

AKGÜNAY, Rafet; " Annan Planı'ndan Günümüze Uzanan Müzakereler Sürecinin Değerlendirilmesi", *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler Kitabı,* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2016

AKIN, Veysi; " Kıbrıs Sorununun Ortaya Çıkışı ve Gelişmeler", *Kıbrıs Laboratuvarı,* Der. Şenol Kantarcı, Aktüel Yayınları, 2005.

AKKURT, Aydın; " Ulusal Direniş ve TMT'den Kesitler", Rauf Denktaş'a Armağan, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Turan Kültür Vakfı Yayınları, Ankara 2000.

AKSAYGUN, Mustafa G.; " Kıbrıs Türk Milli Mücadele Tarihinde Kanlı Noel", *Denktaş'a Armağan,* Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Turan Kültür Vakfı Yayınları, Ankara 2000.

AKSU, Fuat; " Türkiye-Avrupa Birliği Tam Üyelik Müzakrelerinde Kıbrıs ve Ege Uyuşmazlıkları", *Türkiye-AB İlişkileri: Dış Politika ve İç Yapı Sorunsalları,* Ed. Mehmet Seyfettin Erol, Ertan Efegil, Alp Yayınları, Ankara 2007.

ALBAYRAK, Mustafa; "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960)1, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* Cilt: XVI, Mart 2000,Sayı:46.

ATAY, Mehmet; "Uluslararası Jeopolitik Egemenlik Mücadelesinde Kıbrıs'ın Stratejik Konumu ve Akdeniz'de Bölgesel Güvenlik", *Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi,* Kış, Yıl:1, Sayı:2, 2002.*Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi,* Yıl:2, Cilt:2, Sayı:1, Yıl:2016.

ARAS, Bülent, "Davutoglu Era In Turkish Foreign Policy", *SETA,* No:32, https://www.setav.org/en/davutoglu-era-in-turkish-foreign-policy/ (Erişim Tarihi:05.07.2018)

ARIK, Umut; "Kıbrıs Krizi", *EUL Journal of Social Sciences,* Cilt:2, Sayı:1, Haziran 2011.

ARIKAN, Harun; "Avrupa Birliğinin Kıbrıs Politikasına Eleştirel Bir Yaklaşım", *Yönetim Bilimleri Dergisi,* Cilt:2, Sayı:1, Yıl:2004,

ARSAVA, A. Füsun, "Kıbrıs Sorununun Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* Ocak-Aralık 1996, No:14.

ARSLAN, İbrahim; "Rauf Denktaş'ın Şiir Dünyası", *AsiaMinorStudies-Rauf Denktaş Özel Sayısı*, Cilt:2, Mayıs 2004.

ATAY, Mehmet; "Uluslararası Jeopolitik Egemenlik Mücadelesinde Kıbrıs'ın Stratejik Konumu ve Akdeniz'de Bölgesel Güvenlik", *Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi,* Kış, Yıl:1, Sayı:1, 2002.

ATUN, Ali Fikret; "Rum-Yunan Birliklerinin Boğaziçi ve Geçitkale köylerine Taarruzu", *Güvenlik Kuvvetleri Dergisi,* Sayı:30, Kasım 1996.

_____; "Kıbrıs Meselesi ve Rauf Denktaş", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000.

ATUN, Hakkı; "KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000.

ATUN, Ata; "Yolum Makarios'un Yoludur", *Kıbrıs Postası,* 4 Mart 2009.

AYDIN, Ayşe, Başak Tuncay, "Türk Mukavemet Teşkilatı İçinde Rauf Denktaş'ın Faaliyetleri", *Asia Minor Studies, Rauf Denktaş Özel Sayısı,* Cilt:2, Mayıs 2014.

AZİZOĞLU, Abdullah; "Denktaş Anlatıyor: 1 Ağustos 1964 Erenköy", *Kıbrıs Postası,* 1 Ağustos 2013, s.1.

AZNEVİ, Ferhat; " Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Toplulukları Birliği Komisyonu'nca Tam Üye Sıfatıyla Birlik Üyeliğine Katılması Kararının; Avrupa Toplulukları Hukuku, Uluslararası Hukuk, Kıbrıs Cumhuriyeti ve KKTC İç Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı Nezdinde Başvurulabilecek Yargı Yolları", *Ankara Barosu Dergisi,* Yıl:68, Sayı:2010/3.

BAĞCI, Hüseyin; Nasuh Uslu; "Türk Tarafı Açısından Son Dönem Kıbrıs Gelişmeleri ve Aktörlerin Tavrı", *Avrasya Dosyası- Kıbrıs Özel Dosyası,* Cilt:10, Sonbahar 2004.

BALBAY, Mustafa; "Kıbrıs Laboratuvarı!", *Cumhuriyet,* 27 Ocak 2003.

BALIKÇIOĞLU, Emrah; "Kıbrıs Müzakerelerinde 'Taksim' Tartışmaları (1956-1959)", *Vakanüvis,* Yıl:1, Sayı:2, Güz 2016.

BOSTANCI, Mustafa; "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlanı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi,* Cilt:13, Sayı:57, Yıl:2015.

BOZKURT, İsmail; "Kıbrıs Türklerinin Varoluş Savaşımı ve Bu Savaşımda Geçitkale-Boğaziçi Direnişi", I.Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu 21-23 Kasım 2008, Sempozyum Bildirileri Kitabı, Yay. Haz. Doç.Dr. Ulvi Keser, Kıbrıs Türk Kültür Derneği, Ankara,2009.

BULUNÇ, Ahmet Zeki; "Aslında Kimse uyumuyordu", *Kıbrıs Mektubu Dergisi,* 28(1-2-3-4-5-6), Ocak Aralık 2015.

CHARALAMBOUS, Loucas; "Fresh Insight into Papadopulos 'Successes'", *Cyprus Mail,* 10 Ocak 2016.

CİCİOĞLU, Hasan; "Türkiye ve KKTC'nin Coğrafi Bölge Üzerindeki Tarihi Önemi ve Yeri", *Kıbrıs Meselesi,* Ed. İrfan Ülger-Ertan Efegil, Ankara 2001.

CİHANİGİR, Çiğdem Kılıçoğlu; "Modern Yunanistan'ın Karanlık Çağı: Albaylar Cuntası 1967-1974", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Yıl:4, Sayı:37, Aralık 2016.

CİHANİGİR, Erol; "Gittiler Ama Bir Gün Gelecekler", *Ruaf Denktaş'a Armağan,* Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir), Turan Vakfı Kültür Yayınları, Ankara 2000.

CUMALIOĞLU, Yakan; "KKTC'nin Temelindeki Harç", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000.

ÇAPRAZ, Kemal; "Vatandaş Denktaş ile Mülakat", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000.

ÇAKMAK, Büşra; "Kıbrıs'ta İngiliz Yönetimi ve Yapılan Çözüm Planları", *Tarihte Kıbrıs (İlkçağrlardan 1960'a kadar),* Ed. Osman Köse, İmsak Ofset, Bursa 2017.

ÇELİK, Murat; "Tasos'u Tanıyalım", http://www.tgrthaber.com.tr/haber/108184.html (Erişim Tarihi: 20.5.2018)

ÇELİKTAŞ, Yıldız; "Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu" 24 Haziran 2013, http://politikaakademisi.org/2013/06/24/turkiye-yunanistan-iliskilerinde-kibris-sorunu/(Erişim Tarihi:11.07.2018)

DABAN, Cihan; "Turgut Özal Dönemi Türkiye Dış Politikası", *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* Cilt:17, Sayı:33, Nisan 2017.

DEĞERLİ, Esra Sarıkoyuncu; "Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Poltikası (1950-1960)", *Akademik Bakış,* Cilt:6, Sayı:11, Kış 2012.

DERMAN, Giray Saynur; Vefa Kurban; "Kıbrıs Sorunun Türk Dış Politikasına Etkisi ve ABD-SSCB İle İlişkiler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* Cilt:16, Sayı:33, Güz 2016.

DEMİR, Nesrin; "Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt:15, Sayı:1, Yıl:2005.

DENKTAŞ, Rauf; "Kan İstedik Verdiniz, Can İstedik Verdiniz, Şimdi de Ses İstemeye Geldim", *Annan Planı'na Hayır,* İleri Yayınları, İstanbul 2004, s.25-27

DİEZ, Thomas; " Why the EU can nontheless be Good for Cyprus", *Journal of Ethnopoliticis and Minority Issues in Europe (JEMIE),* No:2, 2002

(http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/.publications/JEMIE/2002/nr2(.Focus2-2002_Diez.pdf) (Erişim Tarihi: 5.8.2016)

DİLEK, Mehmet Sait; "Paris Barış Konferansı'nda Yunan Talepleri ve Büyük Güçlerin Tutumu", *Karadeniz Araştırmaları,* Sayı:36, Kış 2013.

EFE, Haydar; "Türkiye'nin Değişmeyen Dış Politika Gündemi Olarak Kıbrıs ve Türkiye-AB İlişkileri", *Yeni Dönemde Türk Dış Politikası, Uluslararası IV. Türk Dış Politikası Sempozyuumu Tebliğleri,* Ed: Osman Bahadır Dinçer, Habibe Özdal, HacaliNecefoğlu, USAK Yayınları No:36, Ankara 2010

EKİNCİ, Mehmet Uğur , "Kıbrıs'ta Müzakerelerin Çöküşü*", Seta Perspektif*, Sayı:177, Ağustos 2017.

EMİRCAN, Mehmet S.; "Türk Kıbrıs ve Kıbrıs Türkü", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000.

ERTUĞRUL, Cemil, Evren İpek, Olcay Çolak, " Küresel Mali Krizin Türkiye Ekonomisine Etkileri", *Akademik Fener*, Sayı:13, Yıl:2010.

FEDAİ; Harid, "Türk Mukavemet Teşkilatı'nın Kuruluşuna Sayın Rauf Raif Denktaş'ın Katkıları", *Asia Minor Studies, Rauf Denktaş Özel Sayısı,* Cilt:2, Mayıs 2014

GÜLER, Yavuz; "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", *G.Ü Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,* Cilt:5, Sayı:1, Yıl:2004.

GÜLEN, Ahmet; "İnönü Hükümetleri'nin Kıbrıs Politikası", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,*Sayı:50, Güz 2012.

GÖREĞEN, Mustafa; "Bir Arada Yaşama Tecrübesi Bakımından Osmanlı Dönemi Kıbrıs",

GÖKTÜRK, Tugay Bülent; "Rum Ortodoks Kilisesi'nin Kıbrıs'ta Karar Alma Sürecine Etkisi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* Cilt:XV, Sayı:30, Bahar 2015.

_____; "Türkiye Büyük Millet Meclisi Ceride Kayıtlarında "Johnson Mektubu" ve Sonrası Johnson Mektubunun Türk Solu Üzerinde Etkisi", *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi Ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu 11-13 Aralık 2014/ Gazimağusa,* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2016.

GÜLER, Yavuz; "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", *G.Ü Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,* Cilt:5, Sayı:1, Yıl:2004.

GÜRSOY, Cevat Rüştü; "Kıbrıs",*İslam Ansiklopedisi,* Cilt:25, Yıl:2002.

EFEGİL, Ertan; " Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Arka Planı" *Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları, Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış,* Der: Ayşe Mine Olcay, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2014.

_____; "CTP'nin Siyasi Görüşlerine Genel Bakış: Kıbrıs Meselesi, Avrupa Birliği Üyeliği ve Çözüm Önerieri", *Yönetim Bilimleri Dergisi,* Cilt:1, Sayı:3, Yıl:2004.

EKŞİ, Rasim; "Denktaş'ın Misyonu ve Kıbrıs'ın Geleceği", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000.

EMECEN, Feridun M.; "Kıbrıs'ta İlk Osmanlı İdari Yapılanma", *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi,* Haz. Ali Ahmetbeyoğlu- Erhan Afyoncu, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2001.

ERCİLASUN, Ahmet B., "Kıbrıs'ın Bozkurt'u Kenan Çoygun", *Yeniçağ,* 24 Kasım 2013.

ERDOĞAN, Hilal; "Kıbrıs Meselesinin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri", *Akademik Hassasiyetler Dergisi,* Cilt:3, Sayı:5, Yıl:2016.

ERDÖNMEZ, Celal; "Tarihi Boyutlarıyla Kıbrıs", *Kıbrıs Laboratuvarı,* Der. Şenol Kantarcı, Aktüel Yayınları, İstanbul 2005

ERHÜRMAN, Tufan; "Oydaşmacı Demokrasi Modeli Çerçevesinde Annan Planı'nda Hükümet Sistemi", *BM'nin Kıbrıs'ta Son Diplomatik Girişimi- K.Annan Plan'nın Analizi,* Der: Ertan Efegil, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2003,

ERKAL, Mustafa; , "Dükkan Kapatır Gibi Devlet Kapatılmaz", ", *Annan Planı'na Hayır,* İleri Yayınları, İstanbul, 2004, 127-128.

EROL, Hande; "Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Yıl:3, Sayı:17, Eylül 2015.

_____; "Rauf Denktaş Sonrası Kıbrıs sorunu, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Yıl:4, Sayı:25, Mart 2016.

EVCİL, Cumhur; "TMT'nin İlk Komutanı Alb. Rıza Vuruşkan", *Önce Vatan,* 20.2.2012.

FIRAT, Melek; "Helsinki Zirvesi'nden Günümüze AB-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,* Cilt:4, No:1, Güz 2004.

_____; "1990-2002 Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,* Ed. Baskın Oran, Cilt:II, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

GÖKDEMİR, Gönül; "Mücahit Yemini", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı Yayınları, Ankara 2000.

HALAÇOĞLU, Yusuf; "Osmanlı Döneminde Kıbrıs'ta İskân Politikası", *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi,* Haz. Ali Ahmetbeyoğlu- Erhan Afyoncu, Tatav Yayınları, İstanbul 2001.

HALAÇOĞLU, Yusuf, M. Arif Erdoğru; " Kıbrıs'ın Alınmasından Sonra Ada'ya Yapılan İskânlar", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000.

HASGÜLER, Mehmet;"Kıbrıs'ta Karşılaştırmalı Eleştirel Yöntem Işığında Ulusçu Tatmin ve Siyasal Denge Modeli, "*Kıbrıs'ın Turuncusu,* Ed. Mehmet Hasgüler, Ümit İnatçı, Anka Yayınları, İstanbul 2003.

HASGÜLER, Mehmet; "Dr. Fazıl Küçük: "Kurucu" Cumhurbaşkanı Muavini" https://www.kibrisgazetesi.com/yazarlar/prof-dr-mehmet-hasguler/dr-fazil-kucuk-kurucu-cumhurbaskani-muavini/2610 Erişim:06.11.2018

_____; "Annan Planı'ndaki ve Sonrasındaki Kıbrıs'a Bakmak", *Kıbrıs'ta Kimlik ve Değişim Post Annan Sürecinde Ada,* Mehmet Hasgüler- Murat Özkaleli (ed), Alfa Yayınları, İstanbul 2012.

"Hayatını Mücadelesine Adayan Lider: Rauf Raif Denktaş", https://www.ulusal.com.tr/gundem/hayatini-mucadelesine-adayan-lider-rauf-raif-denktas-h46559.html(Erişim Tarihi:18 Mayıs 2018).

HÜLAGU, Metin; "1897 Türk-Yunan Harbine Kadar Osmanlı İdaresinde Girit", *CIEPO-14 Uluslararası Türk İncelemeleri Kongresi,* 18-22 Eylül 2000, Ege Üniversitesi, İzmir, TTK Yayınları, Ankara 2000.

İSMAİL, Sebahattin; " Şimdi Ne Olacak", Volkan Gazetesi, 1 Aralık 2002, *Annan Planı (İkinci Akritas Planı),* Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs 2003.

_____; "Makarios, Anastisiadis'e Sesleniyor: Darbeyi ELDİK Yapmıştır, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Yunanistan İşgal Etmiştir", *Volkan,* 6 Ocak 2014.

JOSEPH, S. Joseph, "Ethnopolitics and Superpower Politics (TheAcheson Plan)", *Cyprus: Ethnic Conflictand International Politics,* Macmillan Press Ltd, New York, 1997

KALELİOĞLU, Oğuz; "Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea", *Ankara Üniversitesi Türk İnkilap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,* Sayı:41, Mayıs 2008.

KARACA, ERDEM; "Birinci Dünya Savaşı Sırasında Kıbrıs: İlhak ve İşgal Sürecinin Neue Frei Press'de (Viyana) Takdimi", *Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: IX, Sayı:2, Ekim 2016.

KARLUK, S. Rıdvan; "Güney Kıbrıs'ın Gümrük Birliği'ne Katılım Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar", *Ankara Avrupa Çalışmalara Dergisi,* Cilt:5, No:2, Kış 2006.

KAYMAK, Erol Cihangir; "A Comprative Analysis Of TheFiveVersions of The Annan Plan", *Reuniffying Cyprus The Annan Plan And Beyond,* Edited: Andrekos Varnava & Hubert Faustmann, I. B Tauirs & CoLtd, Internationa Library of Poltical Studies:28, New York USA, 2009.

KELEŞ, Ruşen, Deniz İşçioğlu; "Kuzey Kıbrıs Turk Cumhuriyeti (KKTC) ve Avrupa Birliği Yardımları", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt:18, Sayı:4, Ekim 2009, s. 67-87.

KER-LİNDSAY, James; "A History of Cyprus Peace Proposals", *Reuniffying Cyprus The Annan Plan And Beyond,* Edited: Andrekos Varnava &

Hubert Faustmann, I. B Tauirs & CoLtd, Internationa Library of Poltical Studies: 28, New York USA, 2009.

KESER, Ulvi; "2004 Referandum Döneminde Kıbrıs ve Yaşanan Gelişmeler", *Çağdaş Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi,* Cilt:5, Sayı:13, Güz 2006.

_____; "KATAK'tan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'na Kıbrıs ve Faiz Kaymak 1943-1957", *Dünden Bugüne Kıbrıs (191-2013),* Berikan Yayınları, Ankara 2013.

_____, Barış Özdal, "Kıbrıs'ta Yer Altı Faaliyetleri ve Rauf Raif Denktaş", *Asia Minor Studies, Rauf Denktaş Özel Sayısı,* Cilt:2, Mayıs 2014

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, 15 Nisan 2004, *Tarihe Düşülen Notlar-2 Yabancı Devlet Adamlarının Genel Kurul Konuşmaları*, Ed. Hasan Yılmaz, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara 2012.

KILIÇBEYLİ, Elif Hatun, "Kıbrıs'ın Jeopolitkası: Avrupa ve Avrasya İçin Önemi", *Kıbrıs Laboratuvarı,* Der. Şenol Kantarcı, Aktüel Yayınları, İstanbul 2005.

KIRBAKİ, Yorgo; "Portre: Kıbrıs'ta Çözümün Önündeki En Büyük Engel: Rum Lideri Tasos Papadopulos", *Radikal,* 27 Aralık 2004.

KIZILYÜREK, Niyazi; "Kofi Annan, Paradoks ve Eklemlenmeler Ülkesi Kıbrıs'a Geri Döndü", *Birikim Dergisi,* Sayı:179, Mart 2004.

KODAY, Zeki; "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti'nin Coğrafi Özellikleri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* Sayı:2, Yıl:1995.

KONUK, Nejat; "Başkan Denktaş", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000.

KOTAK, İsmet; "Kurtlar Sofrasında Bir Denk-Taş", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000.

_____; "Uyuyan Dev Uyandı", ", Volkan Gazetesi, 5 Şubat 2003, *Annan Planı (İkinci Akritas Planı),* Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs 2003.

_____; "Tilkilerin Kuyrukları Birbirine Değmiyor", ", Volkan Gazetesi, 17 Kasım 2002, *Annan Planı (İkinci Akritas Planı),* Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs 2003.

_____; "Rum ve Yunanın İstediği Olduğu:' Gambari Sürecinde' Anlaşma", Kıbrıs Postası, 21.3.2008. www.kibrispostasi.com/index.php/cat/1/col/104/art/1992

KÖSE, İsmail; "Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB'ye Üyelik Süreci ve Kıbrıs sorununda Çözümsüzlük Modeli", *Uluslar arası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslar arası Sempozyumu 11-13 Aralık 2014 Gazimağusa",* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2016.

KUTAN, Ercümen; "Kıbrıs İdaresi'nin İngiltere'ye Terki", *Kıbrıs ve Türkler,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1964.

KÜÇÜK, Fazıl, "Kıbrıs Türkü'nün Geçirdiği Acı Günler-III", *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, No:3, Mayıs 2002

KÜTÜKOĞU, Mübahat S.; "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları", *Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri,* Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 1986.

LÜLE, "Müstakbel Rum Liderden Kıbrıs'ta Çözümün Şifreleri", *Hürriyet,* 1.9.2012, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/mustakbel-rum-liderden-kibris-ta-cozumun-sifreleri-21355818(Erişim Tarihi: 10 Şubat 2018)

MACASKILL, Eva; "Cypriot Rivals Agree On Rigrous Talks Timetable", *The Guardian,* 17 January 2002.

MANİSALI, Erol; "Dolaylı 'Enosis'e Götürülen Yol", *Türkeli Dergisi,* Yıl:8, Sayı:106.

MENEKŞE, Metin; "Berlin Konferansı Sonrasında Osmanlı-İngiliz İlişkilerinde Kıbrıs Meselesi (1878-1923)", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi Kıbrıs Özel Sayısı 1,* Yıl:2013.

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), "Haysiyet ile Teslimiyetçiliğin Mücadelesi: Kıbrıs Gerçeği ve Annan Planı", MHP Ar-Ge Merkezi, Şubat 2003, Ankara.

MIRBAGHERİ, Farid; "International Peacemaking in Cyprus, 1980-1986", *Cyprus and International Peacemaking,* Hurst&Compnay, London 1998.

MOR, Hasan; "Kıbrıs sorununun Türkiye-AB İlişkilerine Endekslenmesi Süreci", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt:7, Sayı:1-2, Yıl:2000.

OLCAY, Ayşe Mine; "Annan Planı'na Kadar Birleşmiş Milletleri Genel Sekreteri'nin Sunduğu Önlemler", *Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları, Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış,* Der: Ayşe Mine Olcay, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2014.

ORHUN, Fatma Çalik; "Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Kıbrıs sorununa Muhtemel Etkileri", *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi,* Cilt: 2, Sayı: 2, Güz 2017.

OĞUZ, Gönül; "Avrupa Birliği'nin Genişleme Yorgunluğu Sürecinde AB-Türkiye İlişkileri", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Cilt:8, Yıl:8, Sayı:1, Bahar 2012.

ÖNAL, Tekin; "Fatin Rüştü Zorlu'nun Siyasi Mücadelesi (Mayıs 1954-Mayıs 1960)", *Akademik Bakış Dergisi,* Cilt:8, Sayı:15, Kış 2014.

ÖMERCİ, Ozan; "Kıbrıs Müzakerelerinde Yeni Dönem: Enerji Jeopolitiği ve Akdeniz Birliği Olgusu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:7, Sayı:31,

ÖZBEY, Orhan; "Özgürlük Aşığı Bir Meslektaş Rauf Raif", *Hukuk Gündemi,* Sayı:1, Yıl:2012.

ÖZDEMİR, Sami; "KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu: Rauf Denktaş; İnançlı, Kararlı, Ne İstediğini Bilen ve Bütün Engellere Rağmen Taviz Vermeyen Bir Liderdi", Söyleşi, *TÜRK EĞİTİM-Sen Türkiye Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası Dergisi,* Sayı:39, Nisan 2012.

ÖZERSAY, Kudret; "24 Nisan 2004 Kıbrıs Referandumlarının Anlamı Üzerine", *Avrasya Dosyası- Kıbrıs Özel Sayısı,* Cilt:10, Sonbahar 2004.

ÖZKALELİ, Murat; "Annan Planı, Söz Edimleri ve Kıbrıs: Değişen Türkiye'yi Okumak", *Kıbrıs'ta Kimlik ve Değişim Post Annan Sürecinde Ada,* Mehmet Hasgüler- Murat Özkaleli (ed), Alfa Yayınları, İstanbul 2012.

ÖZKALELİ, Umut; "Annan Planı Öncesinde Kıbrıslı Türklerin Değişen Kimlik Algısı", *Kıbrıs'ta Kimlik ve Değişim Post Annan Sürecinde Ada,* Mehmet Hasgüler- Murat Özkaleli (ed), Alfa Yayınları, İstanbul 2012.

ÖZTOPRAK, İzzet; "Kıbrıs'ta 1931 İsyanı ve Yankıları", *Belleten,* Cilt: LXII, Sayı:233, Yıl:1998

PİRİNÇÇİ, Ferhat; "Annan Planı Tarihi Bir Fırsat mı? Çözüm ve Çözümsüzlüğün Karşılaştırmalı Analizi", *Uludağ Üniversitesi I. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu: Değişen Dünyada Türkiye'nin önemi, 6-7 Mayıs 2004,* Bursa, Uludağ Üniversitesi Kültür Sanat Kurulu Yayınları No:7, Cilt:II.

ROLANDİS, Nicos A.; " Famagusta and Morphou.. Through the Mist of History" http://rolandis.com/articles/Famagusta%20and%20Morphou.doc(Erişim Tarihi: 18 Nisan 2018)

_____; "Hit Me, But Listen To Me", http://rolandis.com/articles/hit_me_but_listen_to_me.doc (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2018) POTIER, Tim; " A Comparative Analysis Of TheFiveVersions Of The Annan Plan", *ReunifyingCyprusThe Annan Plan And Beyond*, Edited: AndrekosVarna&HubertFaustmann, I.B. Tauris&Co. Ltd, International Library Of Political Studies:28, New York, USA, 2009.

SACHS, Susan; "Greek Cypriosts Reject a U.N. Peace Plan", *New York Times*, 25 April 2004.

SALTKAYA, Behiye; "Erenköy Mücadelesi ve Erenköy Şehitleri", *Rauf Denktaş'a Armağan,* Turan Kültür Vakfı, Ed. Yakan Cumalıoğlu-Erol Cihangir, Ankara 2000.

SANDIKLI, Atilla; "Yeni Kıbrıs Stratejisi 'Tanınma", *Bilgi Strateji*, Cilt:2, Sayı: 2, Bahar 2010.

SAVRUN, Ergenekon, Melih Tınal; "Soğuk Savaş Döneminde İngiltere ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikakarı (1955-1964)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* XVII/34, Bahar 2017.

SEVİNÇ, Derya; "Türk-Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Sorununda Yeni Bir Aşama (1954-1960)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkilap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,* Sayı:60, Bahar 2017.

SEYMEN, Serkan; Murat Toklucu; "Annan Planı ve Medya", *Birikim Dergisi,* Sayı:179, Mart 2004.

SEZER, Sema; "Kıbrıs Davası İle Bir Ömür", *Avrasya Dosyası- Kıbrıs Özel Sayısı,* Cilt:10, Sayı: 3, Sonbahar 2004.

SMITH, Helana; "UN SetsDeadlineForCyprusDeal", *TheGuardian,* 12 November 2002.

_____; "Annan Gives Last Warning to Cyprus", *The Guardian,* 1 March 2003.

_____; "A New Will in Nicosia", *The Guardian,* 25 February 2008.

SÖNMEZOĞLU, Faruk; "Kıbrıs Sorununda Tarafların Tezleri", Der. Esat Çam, *Türk Dış Politikasında Sorunlar,* Der Yayınları, İstanbul 1989.

_____, "CyprusElectsitsfirstCommunistPresident", *TheGuardian,* 25 February 2008.

ŞAHİN, Yeliz; "ReunitingCyprus: New Dynamics&ImplicationsforTurkey-EU Relations", *Economic Development Foundation,* Number:282, June 2016, p.52

ŞENAY, Furkan; Mehmet Uğur Ekinci; "Birleşik Kıbrıs İçin Son Şans Fedral Çözüm Müzakereleri", *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfi (SETA),* Analiz, Sayı:94, Ankara, Mayıs 2014

ŞENER, Bülent; "1963-1964 Kıbrıs Krizi: Türk Dış Politikası Tarihinde Askeri, Siyasal ve Hukuksal Boyutlarıyla Bir Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması", *Türk Dünyası Araştırmaları,* Sayı:205, Ağustos 2013.

TAHSİN, Emine; "Türkiye-AB İlişkileri Ekseninde Sermayenn Tercihleri ve Kıbrıs", *Praksis,* Sayı:24, Yıl:2010.

TAMÇELİK, Soyalp; "Değişen Dünya Düzeninde Kıbrıs'ın Yeri ve Self-Determinasyon İlesinin Yeniden Değerlendirmesi", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı:3, Yıl:2001.

_____; "Kıbrıs'ta Çözüm İçin Ortaya Çıkan Gali ve Annan Planlarının Temel Özellikleri", *TheJournal of AcademicSocialScienceStudies,* Number:32, Winter 2015.

TAYFUR, M. Fatih; "Akdeniz'de Bir Adanın Kalın Uçlu Bir Kalemle Yazılmış Hikâyesi: Kıbrıs", *Akdeniz'de Bir Ada,* Oktar Türel (ed.), İmge Yayınevi Ankara 2002.

TOLGAY, Ahmet ; "Anılarımdaki Kenan Çoygun…", Kıbrıs Gazetesi, 22 Ekim 2017.

TOPLU, Güngör; "Kıbrıs Türklerinin Bağımsızlık Mücadelesinde Bir Dönüm Noktası ' 28 Kasım 1948 Mitingi', *Opus, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi,* Cilt:6, yıl:6, Sayı:11, Aralık 2016

TOPRAK, Serap; "1821 Mora İsyanı", *Tarihin Peşinde,* Yıl:2011, Sayı:6

_____; "Megali İdea'ya Bir Örnek: Girit", *Akademik Orta Doğu,* Cilt:7, Sayı:1, Yıl:2012

TOSUN, Hasan; "AK Parti'nin Kıbrıs Politikası, 2002-2005: Türk Dış Politikasında Gelenek ile Değişimin Mücadelesi", Der. Nejat Doğan-Mahir Nakip, *Uluslararası İlişkiler ve Türk Siyasal Partileri,* Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006.

TUNCER, Hüner; "Annan Planı 'Dolaylı Enosis'i Desteklemekte", Kıbrıs Sorunun Tarihçesi-2, *Türkeli Dergisi, Yıl:8, Sayı:106, Yıl:2004.*

TÜSİAD, "Kıbrıs Konusu AB Üyeliğine Engel Oluşturmamalı", Basın Açıklaması, , 16.11.2001;

_____; “AB Üyeliği Türkiye için Vazgeçilmez Bir Hedeftir”, Basın Açıklaması, , 26.11.2001;

_____; “AB’ye Üyelik Sürecinde Birleşmiş Milletler’in Kıbrıs Önerisi Dikkatle Değerlendirilmelidir”, Basın Açıklaması, , 14.11.2002;

_____; “Birleşmiş Milletler’in Önerisi Kıbrıs Müzakere Sürecinde Temel Alınmalıdır”, Basın Açıklaması, 26.11.2002.

TÜZÜNKAN, Murat; Umut Koldaş; “Hükümranlıktan Annan Planına: Ana Hatlarıyla İngiltere Dış Politikasında Kıbrıs:1878-2004”, *Akademik Ortadoğu,* Cilt: 8, Sayı:1, Yıl: 2013.

ÜLKER, Halil İbrahim; Poyraz Gürson, Mustafa Kemal Topçu, Turan Erman Erkan, “Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Ekonomisine Etkileri”, International Conference On EurasianEconomies- St. Petersburg 17-18 September, 2013 Bildiri Kitabı, Ed.Selahattin Sarı, Alp H. Gencer, İlyas Sözen, Beykent Üniversitesi, s.1029;

ÜNAL, Hasan; “Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ve Türk- Yunan Sorunları”, *Türkler,* Cilt: XVII, Ankara 2002.

ÜNAL, Taner; Fikir Köşesi, *Türkeli Dergisi,* Yıl:8, Sayı:106, Yıl:2004.

VATANSEVER, Müge; “Kıbrıs sorunun Tarihi Gelişimi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt: XII, İzmir 2012, ss.1487-1530.

YAKİNTHOU, Christalla; “Consocistional Democracy and Cyprus: The House That Annan Built?”, *Reunifying Cyprus The Annan Plan And Beyond,* Edited: Andrekos Varna & Hubert Faustmann, I.B. Tauris & Co. Ltd, International Library of Political Studies: 28, New York 2009, USA.

YALÇIN, Emrullah; "Rauf R. Denktaş'ın Kıbrıs'ta Bitmeyen Mücadelesi", *Atatürk Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 4, Temmuz 2005.

_____; "Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilatı ve Rauf Denktaş", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,* Sayı:58, Bahar 2016.

YALÇINKAYA, Meltem; "KKTC Eski Başbakanı ve Doğu Akdeniz Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı Hakkı Atun ile Söyleşi", Söyleşi, *TÜRK EĞİTİM-Sen Türkiye Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası Dergisi,* Sayı:39, Nisan 2012.

YAŞIN, Gözde Kılıç; "Son Milli Kahraman: Rauf Denktaş", 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, http://www.21yyte.org/tr/arastirma/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/2014/01/13/7379/son-milli-kahraman-rauf-denktas (Erişim Tarihi:20.4.2018)

YELLİCE, Gülhan; "1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı", *ÇTTAD*, Cilt: XII, Sayı:24, Bahar 2012.

YILDIRIM, Şafak Beren; "Küresel Aktörlerin Kıbrıs Müzakerelerindeki Rolü", *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Analiz/Avrupa,* No:1285, 28 Ocak 2016, Ankara.

YILDIZ, Netice; " Rauf Raif Denktaş'ı Bir Fotoğrafçı ve Kültür Himayecisi Olarak Anlatmak", *Yeni Ufuklar*, Nisan-Haziran No:13, Yıl: 2012.

YILMAZ, Yusuf; "The Cyprus Conflict And The Question Of Identity", *Uluslararası Hukuk ve Politika,* Cilt:1, No:4, Yıl:2005.

YUSUF, Hüseyin Macit; "Esaret Belgesi", Volkan Gazetesi, 17 Kasım 2002, *Annan Planı (İkinci Akritas Planı),* Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs 2003.

_____; "Dayatma Planın Avukatları: CTP-Erel-Asil Nadir Üçlüsü, Volkan Gazetesi, 17 Kasım 2002, , *Annan Planı (İkinci Akritas Planı),* Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs 2003.

YUSUF, Hüseyin Macit; "BM Planı, Dayatmalar ve Gerçek Yurtseverlik", Volkan Gazetesi, 11 Kasım 2002, , *Annan Planı (İkinci Akritas Planı),* Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs 2003.

_____; "BM Planı mı Rum Planı mı ?", Volkan Gazetesi, 12 Kasım 2002, , *Annan Planı (İkinci Akritas Planı),* Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs 2003.

_____; "Halkımız Satılık Değildir", Volkan Gazetesi, 17 Kasım 2002, , *Annan Planı (İkinci Akritas Planı),* Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Kıbrıs 2003

_____; "Mezarını Kazan Halk", *Annan Planı'na Hayır,* İleri Yayınları, İstanbul, 2004, ss.81-92.

YÜKSEL, Dilek Yiğit; "Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi (1914-1958)" *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* Cilt: 8, Sayı:18-19, Bahar-Güz, 2009.

WRIGHT, George; "Cyprus Split on Annan Plan", *The Guardian*, 23 April 2004.

Tezler

AKGÜN, Yakup; *Rauf R. Denktaş'ın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Oluşumundaki Rolü,* Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2001.

ÇAĞLAYAN, Pınar; *Kıbrıs'taki Milliyetçiliklerin Düşünsel Kökenleri ve Tarihsel Gelişimi (1878-2004),* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2000.

CİVGİN, Senem; *Kıbrıs ve Dr. Fazıl Küçük*, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.

DOLUCA, Duygu; *Kıbrıs Sorununun Çözümüne İlişkin Hazırlanan Annan Planı'nın ve Referandum Sürecinin Kapsamlı Analizi,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2011.

DEMİRHAN, Hasan *1914–1918 Yılları Arasında Yunanistanda Yasanan Gelişmeler,* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

EROL, Hande; *Kıbrıs Politikalarında Lider Rauf Denktaş'ın Rolü,* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014.

GÜRCAN, Gürhan; *6-7 Eylül Olayları,* Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

KASAPĞOLU, M. Can; *Kıbrıs'ta Yerel Bir Mukavemet Örgütü Olarak Türk Mukavemet Teşkilatı'nın (TMT) İncelenmesi,* Kara Har Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

ÖNALAN, Gökhan Oruç; *Enerji Denkleminde Kıbrıs Sorunu,* Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük 2017.

ROUSOU, Maria; *Britain's Balcony in the Middlet East: Cyprus Role in British Defence Strategy 1945-1957,* M.A Degree in History, Simon Fraser University, Canada 2001.

TUĞ, Aydın Zeki, *Bütün Yönleriyle Kıbrıs sorunu ve Denktaş,* Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2003.

YELLİCE, Gürhan; *İngiltere'nin Kıbrıs Politikası (1950-1960),* Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve Inkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 2011.

WATSON, James; *TheTheory of Neo-Enosis: TheRepublic of Cyprus EU Membership as An Objective of Pan-HellenicNationalism- A History*, M. A. Degree İn History, University of Ottawa, Canada 2007.

İnternet Siteleri

http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-42-2017012641355.pdf (Erişim Tarihi:10.12.2017)

.http://www.mfa.gov.tr/akritas-plan.en.mfa, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2016)

http://www.mfa.gov.tr/no_73---1-mayis_-2004_-gkry_nin-ab_ye-katilimi-hk_.tr.mfa (Erişim Tarihi:04.06.2017)

http://www.ntv.com.tr/dunya/rauf-denktas-vefat-etti,Qe4KKVvtpEiv3r7Yxtb01w, (Erişim Tarihi 05.06.2017)

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/01/120113_denktash_obituary.shtml, (Erişim Tarihi 05.06.2017)

https://www.youtube.com/watch?v=VOLlYsZ200g, (Erişim Tarihi: 01.12.2017)

https://kktcb.org/tr/belgeler/kibris-sorunu/2004-2016, (Erişim Tarihi: 10.12.2017.)

http://ayintarihi.byegm.gov.tr/pggyextqelg.html/date/1992-06-31 (Erişim Tarihi: 12.10.2017)

http://mfa.gov.ct.tr/tr/?wpfb_dl=2)(Erişim tarihi: 10.11.2017)

http://www.mfa.gov.tr/no_-45_-11-subat-2014_-kibris_ta-bm-gozetiminde-kapsamli-cozum-muzakereleri-hk.tr.mfa (Erişim tarihi: 10.11.2017)

http://www.yenicaggazetesi.com.tr/rauf-denktas-turkiye-olmadan-cennete-bile-girmem-2560g-p9.htm (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2018)

EKLER

EK.1. Serdar Denktaş İle Yapılan Röportaj Metni

S.D görüşme tarihi 2 Haziran 2017

- Denktaş Bey, öncelikle söyleşi teklifimi kabul ederek beni onurlandırdığınız için size en derin teşekkürlerimi ve saygılarımı sunmak istiyorum

- Rauf Denktaş'ın hem oğlu hem de çalışma arkadaşı olarak O'nu en iyi tanıyan kişilerden biri sizsiniz. Rauf Denktaş nasıl bir liderdi?

Rauf Denktaş önce kararlı bir liderdi. Hedefi ta gençliğinden itibaren ortaya konmuştu. O hedefte Kıbrıslı Türklerin adanın sahibi olan kıbrıslı türklerin 1964ten sonra gasp edilmiş olan haklarınınn kurtarılması ve siyasi eşit bir hak olarak bu ada üzerinde hayatlarına devam etmesi. Bu hedefe yönelik son derece kararlı konusunu bilen. Kendi oluşturduğu bir davanın zeminini oluşturan bir lider. 1968de sürgün dönüşü başlatığı müzakereleri görüşmeleri 2004 referanduma kadar yürüten, karşısındakinin her hamlesini önceden hesaplaya bilen, o hamleyi boşa çıkaracak girişimleri yapapilecek kapasiteye sahip, hukukçu, dolayısıyla uluslar arası hukuğun nasıl çalıştığını da çok iyi bilen, insanını seven doğayı seven sevgi yüklü bir insan. dıştan bakıldığında özellikle Kıbrıs sorunu gündeme geldiğinde son derece sert duruşu olduğu söylenen bir lider. Aslında tek yapmaya çalıştığı işgal edildiğini düşündürülen bir halkın devamlılığını sağlamaktı. Bugün hala müzakereler belirli bir zeminde devam ediyorsa, onun oluşturduğu zeminde de vam etmektedir. Yüzyılda gelir böyle bir lider, Rauf Denktaş'da böyle bir liderdir.

- RD Kıbrıs Davasıyla Ekol haline gelmiş bir lider. Denktaş Ekolü dediğimizde aklımıza neler gelmeli?

Adanın bütünün sahibinden yarısına razı olduk, taksim teziyle birlikte. Bu tezi yürütmek için Türkiye ile anavatan ile birlik beraberlik içiresinde, tam bir bütünlülük içinde tam bir yumruk şeklinde hareket edilmelidir. Farklılıklar olursa hem biz kaybederiz hem Türkiye kaybeder. Bu düşüncenin mimariıdır RD. Ve son nefesine kadar bu düşünceyi sahip olmuştur.

- RD çok uzun yıllar boyunca Kıbrıs halkının sesi oldu, hem politkanın mimari hem de müzkaerecisi oldu. Rauf Denktaştın müzakereci ve diplomat yönüyle ilgili neler söyleyebiliriz?

Müzakere açısından gerçekten sıkı bir müzakereci olduğunu söyleyebilirim. Çok örneklerini yaşadık birlikte. Hepimizin aman şimdi çok sıkıya girdiğimiz günlerde bile kendinden çok emin ve karşısındakini kendine saygı duydurcak noktaya taşıma kabiliyetine sahipti. Çok espiriliydi. En sıkıştığımız zamanlarda ortaya bir espiri atmak suretiyle ortamı yumuşatmayı başarırdı. O yumusama sonrasında da kendi istediği yöne doğru yönlendirebiliyordu müzakere masasında işleri. Beni çok etkileyen bir anektod bir amerikalı diplomat atandı özel temsilci olarak Hoolbroke. Adamcağızı daha hiç tanımadan tüm basında yerli basın gerek rum basını gerekse türk basınıdna temsilcinin çok karizmatik biri olduğu, Denktaş'ın şimdi bununla baş etmesinin zor olacağıyla çalkalanıyordu. Bu kez işlerinin çok farklı ilerleyeceği şeklinde tüm basında haberler yer alıyordu. Ben de o dönem dışişleri bakanıydım. Hollbroke Cumhurbaşkanı Denktaş'ı ziyarete. İçeri salona aldık, Denktaş ortalıkta yok. Amerikalıların ayak ayaka üstüne atarak büyüklüklerini gösterdikleri o endamlı oturuş şekiliyle oturuyoruz, sohbet ediyoruz. Biraz sonra Denktaş içeri geldi, elinde büyük rulo yapılmış bir kâğıt. Hoşgeldiniz diyerek yerine yerine geçti. Hoşbeş sohbetten sonra, başladı elindeki rulo kâğıdı açtı açtı açtı bayada uzun bir kağıt, sonuna gelince temsilciye dönerek ismini sordu. Hollbroke dedi hayır ilk isminizi ve soyadınızı diye üsteledi Denktaş. Yazdıktan sonra Denktaş ruloyu toplamaya başladı. Holbroke ismini neden sorduğunu ve nereye yazdığını sordu. Denktaş bu rulonun içinde bugüne kadar görüştüğüm genel sekreterlerin ve özel

temsilcilerin isimleri yazılı. Sonunca olarak sizi de ekledim. Ben o adamın azemetli duruşunun nasıl çöktüğünü gözlerimle gördüm. Ve nitekim iki ay sonrada istifa ederek ayrıldı görevden. Böyle de bir tavrı vardı. Hiçbir zaman kendini ezdirmezdi. Ve Kıbrıs Türkü dünyada saygı görmüşsse Denktaş'ın bu duruşu bu tavırları kendisine duyulan saygıu Kıbrıs Türküne de yansımıştır. Geç saatlere kadar çalışmasına rağmen sabahları erken kalkardı. 6.30'da tüm gazeteleri en ince ayrıntısına kadar okumuş olurdu. 8:00, 8:30 gibi danışmanları gelip kendisine basın ile ilgili bilgi vermeye geldiğinde, onların önüne basında çıkan haberlere verilecek cevapları koyardı. Zamanını çok iyi kullanan, çok dakik, en ince ayrıntıya kadar düşünüp talimatlar veriridi. Zaman bulup bölgeyi gezip, halkla iç içe olurdu. Gördüğü çirkinliklerin fotoğraflarını çekerek belediyelere düzeltmesi için talimat verirdi. Karşılaştığı herkesin elini sıkardı. Yaşadığı dönemde yaşadığı insanlara bir dokunuşu mutlaka vardı. Denktaşı da denktaş yapan buydu.

- Kamuoyunda Denktaş ile ilgili en çok tartışılan konuların başında Rauf Denktaş'ın politikaları gelmektedir. Denktaş'ın politikası "çözümsüzlük çözümdür" müydü?

Çözümsüzlük çözümdür sözü Dr. Derviş Eroğlu'na aittir. Denktaş çözümün gereksiz yere devam ettirilen görüşmelerin sonuclandırılması ve türkiye ile entegresyona gitme suretiyle, ekonomik etnegrosyana gidilerek kıbrıs türkünün önünün açılması, hep istediği bu olmuştur. Self determinasyon hakkımızın kullanılması gerektiğini savunan denktaştır. Çözümsüzlük çözümdür lafı eroğluna aittir ama denktaşa atfedilmektedir. Neden? denktaş Rumlarla anlaşmadı. Tamam denktaş gitti, dördüncü yönetim geldi niye çözüm yok? Demek ki denktaş değilmiş çözümün önündeki engel. Aslında rum tarafıdır çözümün önündeki engel rum tarafıdır. Rum tarafının adayı helenleştirme siyaseti değiştirmediği için Kıbrıstan çözümsüzlüğün devamını sağlayan rum tarafıdır. Peki? İki taraf anlaşmadığı için bizim burdaki hayatımızı belirsizliüğe mahkûm edebilir mi? hayır! bu belirsizliğin ortadan kaldırılması talep eden ve ortaya koyan Denktaş'tır. Bizde bunu devam

ettiriyoruz. Yoksa çözüm olmsın diye bir uğraşı olmadı Denktaşın. 1968'den 1972'ye kadar Klerides'le görüştüler. Klerides'İn kendi itiraflarım isimli kitabında da geçer bu. Makarios anayasada 13 maddeyi değiştirmeye kalktı Denktaş Klerides'e 1971'de bu on uc maddelik değişikilik önerisini kabul edicem, ben de sizden üç madde istiyorum siz de bunları kabul edeceksiniz. Nedir diye sordular denktaş'a. İlki Türkiyenin etkin ve fiili garantisi devam edecek, ikincisi siyaseten eşit olduğumuzu kabul edeceksiniz üçde eşit egemen olduğumuzu kabul edecekseniz. Ben de 13 maddeyi kabul edecem. Klerides müthiş bir sevinçle Makarios'a gider ve Denktaş'ın kabul ettiğini söyler. Klerides anlatır ve üç maddeyi söyler. Makarios Kleridesi Denktaş tüm istediklerini aldı diyerek kovar kendisini. Makariosun düşüncesi neyse rumların düşünceleri hala aynıdır.

- Annan Planı adıyla bilinen plan neydi, diğer planlardan bir farkı var mıydı? Denktaş Neden Karşıydı?

A.P ilk kez kapsamlı Sivil toplum dolaşıldı, yeniden organize edildi ABD ve AB tarafından. Nisan 2002de karşımıza geldi. Bu planı hemen kabul eden hemen karşı çıkanlar oldu. Denktaş ta hiç liderlere konusulmaksızın böyle bir planın sunulmasına karşıydı öncelikle. Planı inceledikten sonra hemen kabul edilmesi yada red etmeden ziyada üstünde çalışılması gerektiğine karar verdik. O dönemde TR iktidar değişikliğiyle birlikte Türkiyeden hemen planı kabul edin, red etmeyin baskıları geldi. Denktaşında kalp ameliyatı geçirdiği bir dönem. İlk müzakereler sonrasında her iki tarafta hem papadulos hem denktaş, planın tartışılması gerektiğini söyleyerek çalışmalara başladılar. Nitekim beşinci versiyona kadar Annan planında baya bir değişiklikler oldu. New yorkta yine bir uluslarası toplantıda baya bir baskı gördü denktaş, bu planı otursun yurtdısında papadulosla görüşsün diye. Denktaş bunu kabul etmedi görüşçeksem kendi memlekettimde görüşürüm diye. Birilerinin bize ısmarlama getirdiği ikinci paketti bu, denktaş ilk paket olarak da Kıbrıs Cumhuriyetini kabul etmekteydi. Kıbrıs Cumhuriyetinide bize bu şekilde kurdurttular nitekim üç yıl yaşadı. Bizim insanımız 11 yıl boyunca ezgi çekit

katledildi. Böylesi bir yaklaşımı kabul edemem. Bizden çıkan bir plan değil bu, başkasının gömleğini giyemem düşüncesiydi. Sonra baskılar arttıkça ve ülke içinde de yönlendirmelerle insanlar sokaklara dökülme kararı aldı. Referandum kararı alacağız, neyin referandum kararı alacağız daha ortada anlaşılmış birt metin yok. Dolayısıyla onu red ettik. Öncelikle metin üzerinde anlaşılsın, daho sonra referandum kararı alınsın dedik. Ondan sonra müthiş bir tepki dönemi yaşandı kıbrısta. Denktaşın en önemli baktığı konu Türkiye'nin garantisi nolacaktı? Etkin ve fiili garantisi devam edecek mi? Halkımızın tekrar göç etmesi söz konusuydu. Halkımızın üçte biri göç edecekti. Bu durum Denktaş için kabul edilmezdi. Dolayısyla sonuna kadar karşı çıktı. Nihayet Bürgesctokk noktasına gelindiğinde ki o noktaya kadar görüşmeler ve çalışmalar Kıbrısta devam etti. Her iki liderde bu planın yeterince pişmediğini, imza noktasına gelmediğini söylemesine rağmen dünyadan gelen baskılarla, türkiyenin bize yaptığı baskılarla bürgenstoocka gitme noktasına geldi. Denktaş bu durumda bürgenstocka gitmeyeceğini söyledi ama Türkiye'nin isteklerini de red etme noktasında değildi. Rum tarafından hayır çıkacağını cok iyi biliyordu. Ve büyük bir şans olarak görüyordu. Her iki taraftan da hayır çıkarsa dünyada anlayacak bu yöntemle kıbrısta çözüm bulanmayacağını ve du doğrultuda gitmeme kararı aldı. Yerine eş görüşmeci olarak beni ve Mehmet Ali Talatı o dönemin baskbakan ve yardımcısı aynı zamanda dısişleri bakanı olarak bizi görevlendirdi. O gün söylediği her şey referandumdan sonra ortaya çıktıki denktaş haklıydı. Halk bunu yasadı ve gördü. Ama buyük bir fırsatta kaybedilmiş oldu. Ve bugun hala yasadıklarımızda o referandum sonucunun bir uzantısı.

- Annan Planı dönemnindeki müzakerelerde sizde yer aldınız, vermiş olduğunuz bu mücadelede diplomatik görüşmelerde karşılaştığınız en zor problem neydi?

Rauf Denktaş mücadelesinin ilk günlerinden itibaren zorluklarla karşılaşmış bir liderdi. Kararlılıkla savunduğu bu davadan rahatsız olanlar, kendisini hem karalama politikaları hem de saf dışı bırakma politikaları izlemiştir. Bu karalama

politikaları Annan Planı döneminde oldukça yoğun olmuştur. Bu konu hakkına neler söylemek istersiniz?

Bürgenstockta özellikle, artık kaptılmış bir durumdaydık. Otelde Rumlar bir tarafta biz bir taraftaydık. Orda yapılan müzakereler rum tarafı ile türk tarafı arasında yapılmadı. Rum tarafı bm ile biz bm ile müzakere yaptık.. arada de soto her iki taraftan aldığı bilgiler doğrultusunda bir takım sonuçlar elde ederek yeni teklifler yaptı. Tabii biz bu sırada hem TRT heyeti ile hem RD ile görüşme halindeydi. Planın içinde harita yoktu. O en büyük eksikti. Her iki tarafta harita vardı. Biliyorduk ki BM de harita vardı ama bu bize sunulmuş değildi. Bu görüşlmeler devam ederken, artık 7., 8. Güne gelmiştik. Heyetin bana verdiği yetkiyle ben papadulosla ben birebir görüşmeye başladık. İkimizin vardığı nokta, referandumun bir yıl ertelenmesi, görüşmelerin kıbrısta devam etmesi oldu. Ama papadolus AB üyeliğini ne olacağını sordu. Rum tarafının uyelik girişimi devam edecek kıbrısınki askıya alınacaktı. Bizim üzerimizdeki ambargolarda hafifletilcekti. Bana göre cok makul bir anlaşmaydı. Bunu hemen önce denktas ile görüştük böyle bir teklif var cevabı ne olsun diye sorduk. Kesinlkile kabul edin bu en doğgurus olur diye. Daha sonra talata gittik çözüm mü istiyorsun referandum mu? . Papadulosun böyle bir teklifi var ne dersin diye? Talat referanduma gitmeyi istedi. Referandumdan evet çıkacaığını söyledi. Papadulosun red ettiğini söyledim, akelin kendisine söz verdiğini evet çıkacağını söyleyerek referandumu kabul edileceiğini söyledi ve reddettik papadolusun önerisini. Rum ve türk tarafı olarak bm giderek referandumu kabul ettiğimizi söyledik. Papodulosun ön kosulu hem denktas hem talatın kabul etmesiydi çünkü. Ve nitekim referanduma gittik. Ve onlar hayır dedi. Evet dememize ragmen kaybvettik.

Bu görüşmeler içerisinde en zorlu nokta butun bu mucadele içerisinde ilk olarak federal anayasanıun hazırlanması asamasında yasadıklarımız diğeri de haritanın hazırlanmasıydı. Harita bizim kabul edebileceğimiz bir harita değildi ama hiç tarafamıza bile bakılmadı ve neticede imzaladık. Kendi insanımıza yönelik olumlu olumsuz propoganda yapmak yerine, siz sorun biz söyleyelim diye bir

program yürttük. Kabul edersek nolur nolmaz diye. Halkımız döndü genel kurmaya baktı. Ordan da cok olumlu bir yaklasım geline halkımız 64 oranla kabul etti. Eger plan uygulansaydı adada türk askeri artık yoktu. Adada yer değiştirmeler başladı. Ve biz şuyan muhtemelen büyük bir çatışma içindeydi. Halkımız şuan bunu görüyor. O gün dünyanın getirdiği bsakıa yaratılan algı bunu engelleti. Köylerde planı anlatmak istediğimizde. Bize planı okuduklarını bir şey anlatmamızı evet diyeceklerini söylediler. Bu kadar kapsamlı bir planı nasıl okudun? En buyuk sorun bu algı yonetimine karşı zayıf kalmamız oldu.

- Planın besıncı versiyonu rum tarafının görüşlerine mi daha yakında türk tarafının görüşlerine mi?

Besıncı versıyone gelınceye kadar bizim verdiğimiz öneriler ve rum tarafının verdiği öneriler dengenelenerek göz önünde bulundurularak plan revize edildi. Ama ilk veriyonundan cok daha iyi bir versiyona gelmiş olmamaıza rağen plan aleyhimizeydi. Burgenstockta ayrılmadan ısrarla sordugum bır soru vardı. Rum tarafı hayır derse nolacak? Kıbrıslı Turkler ne elde edecek? Almanı, Amerikanı hepsi en sonda görüştüğüm genel sekreterdi, siz rum tarafını bırakın kendinize bakın, rumlar evet diyecek o yüzden böyle bir plan yapılmasına gerek yok şeklinde cevaplar aldım. Döndükten sonra denktaş ile görüşmem de kendisine de söyledim, sen olsaydın bu sorunun cevabını almadan dönmezdim biliyorum, ama ben tek başıma yetersiz kaldım. Çünkü yalnız ben bu soruyu sordum. Ne talat ne tr tarafından bu yonde bır yaklasım olmadı. Hâlbuki taraflardan biri kabul etmediği takdirde şöyle olacaktır şeklinde madde koydursaydık ki denktaş olsaydı bu maddeyi koydururdu farklı olacaktı. Ve ondan sonrada genel sekreter bulamadık karşımızda, de sotolar vergunhanlar bize söz veren kimse yoktu. Müzakerelerin en önemli kısmı eğer bir referanduma gidilecekse eğer refandum sonrası beklenilen sonuc alınmadığı takdirde ne olacağı ile ilgili önceden net ve kesin bir şekilde belirlenmesiydi. Bunu da yaşayarak öğrendik.

- AnnanPlanı Referandumunu öncesi ve sonrasıyla kısaca değerlendirir misiniz?

Öncesi bahsettiğimiz gibi, müthiş bir algı operasyonuyla bu planınn kıbrıslı turkların onunu acagını, herkes hayaller içerisine girdi. Herkes köyünden taşınacak yeni şehirler yaratılacak, havuzlu villarlarda olacak, kimse zarar görmeyecek, kapımızın altından eurolar girecek, gençler dünyalı olucak hemen ab üyesi olucak. Başarılı müthiş bir algı operasyonu başardılar. Düşünün bizim müzakere etmediğimiz bir ab süreci var kıbırısın onlar müzakere ettiler, onlar geçiş sürecini uyum sürecini yaşadılar, bizim uyum süreci yaşamadık. Müzakelerde hiçbir fikrimiz alınmadı. Bize havuç olarak sundukları bütün ülkeler ab üyesş olmak için yıllarca sürünür siz hemen ab uyesı olucaksınız. Biz o dönem anlatmaya çalıştık, bu havuctur, bizim için büyük bir tehkiledir. Hazır olmadığımız ortamın içinde kendimizi bulduğumuz zaman darmadağın olacağız. Ama anlatamadık öncesindeki algı buydu. Sonrasında annan planı bitti rum tarafı hayır dedi rumlara güvenen kendi insanımızda müthiş bir hayal kırıklığı bunlar nasıl hayır der düşüncesi oldu. hala daha bir ümit ışığı, dünya bizi rahatlatacak cünkü arkamız sıvınmaktaydı. Aferin yaşayın brova evet dediniz diye. Dönemin liderliğide talat ve ekibide bu sırt sıvazlanmaları halkımıza çok büyük bir gelişme gibi aktarmaktaydı. O dönemde kurulan sivil toplum örgütleri ve gazeteler umut pompolamaya devam etmekteydi. Bir iki yıl geçtikten sonra halkımız Denktaş haklıydı dinlememekte hata ettik demeye başladı. Nitekim şimdi baktığımızda ab o güven artık yok, bm karşı güven son derece azalmış durumda, rum tarafına karşı yaklaşım cok farklılaşmış. Ama çözüm isteği var mı var, çözelim diyor insanımız. Çünkü kendi devletlerinin tanınabileceğine yönelik inanç, annan planı döneminde tamamen ortadan kaldırılmış. Buna bir inanabilse insanımız KKTC uluslar arası camia içine girilebilcek herşey daha farklı olacak şuan bu sıkıntı.

- Rauf denktaş mücadeleye başladığı ilk günden itibaren bir sürü zorluklarla karşılaştı. Bu zorluklar Annan Planı döneminde daha da arttı. Özellikle Trdeki 2002 seçimleri ve askerin politikadan uzaklaşması kıbrıs politiklarını

değiştirdi.? Karen Fogg bu konuda ki en popüler isim oldu Sizin bu konudaki düşünceleriniz nelerdi.

Karen Fogg buz dağının görünen kısmıydı. Gazeteciler kısmını annan planına destek vermeye çalıştı, sivil toplum kuruluşlarına maddi ve teknik destek vererek yönlendiren baska baska gruplarda vardı. Türkiyede basın denktaşa tamamen ambargo kurmuştu. Hiçbir beyanatı, annan planı ile ilgili anlatmaya çalıştığı hiçbir konu basına yansımıyordu. Bunun uzerine türkiyeye ziyaretlerer basladı. Üniversitelere gitmeye başladı. En küçük yerdeki davetlere kadar katılıyordu. Ama o konferanslarda basına yansımıyordu. Üzüntüsü şuydu anlatamıyordu kendini, sesini duyuramıyordu. Ve türk kamuoyununda destegini kaybediyordu. Tükiyedeki kamuoyu onun en büyük gücü oldu her zaman. Biliyorduki türk kamuoyu kendi yanındadır kendi düşüncesinin arkasınbdadır bunba inanmaktadır. Türk kamuoyunun kıbrıs konusunda müthiş bir hasssiyeti vardır çünkü kendi evlatlarını gönderdiler buraya, kimi şehit oldu kimi gazi. Ve o gücü kullanmak suretiyle türkiyenin kıbrıs politkasını yönlendirmekteydi. Ama bu kez kamuoyunun hiçbir bilgisi yok, kıbrısta bişeyler oluyor türk kamuoyu biliyor ama denktaştan da ses yok demek hersey yolunda diye düşünmelerinden korkuyordu. Türkiyeye gidip konferanslar vermesinin nedeni budur. Neticede bsaınada yansıdı, burda ne konusuyorsun git vatanında konus dendi, en üzüldüğü konu buydu. Çünkü hastalığında bile bir dönem ankaradayken, kızkardeşim babamın morali bozuluyor dedi. Gittim yanına özlediğiysen vatanımıza dönelim dedim. Beyninin %75'nin çalışmadığı bu dönemde şöyle dedi burası da vatan orasıda vatan ama evimi özledim. Her Pazar aile yemeğimiz olurdu ve siyaset konusmadık. Bir Pazar yemekte şöyle dedi, bir dizi de rol alıyorum. Noldu baba dedim. Bir teklif geldi benimde pek işe yaradığım yok bende kabul ettim dedi. Yapma baba allahını seversen olacak iş mi bu dedim. Dizi kurtlar vadisiydi bu gün çekim olacak izlede gör sonra dedi. O dönem kurtlar vadisi en çok izlenen diziydi, gitti buldu temas kurdu çağırdı. Ve kurtlar vadisinde Kıbrıs sorunuyla ilgili annan planıyla ilgili söylemek istediği ne varsa türkiyeye dizi vasıtasıyla söyledi. Şeytanın aklına gelmez. Bütün basın kapalı, eski gazeteci dostların uzak duruyor veya

çekiniyor gelmeye ve böyle bir yol buluyorsun. Ve böyle bir şekilde duyuruyor sesini.

- Denktaşsız çözüm arayışlarını değerlendirir misiniz?

Annan planından sonra bizim yapmamız gereken, bm bir plan sunmuş ve biz buna evet dedik, red eden diğer taraftır gidin onlara referandum yaptırın deyip sırtımızı dönmeliydik ve adım adım tanınma talep etmeliydik. Ama maalesef dönemin başbakanı ve yükselen ismi talat bu fırsatı bize kaçırttı. Gambari belgesini imzalattı. Ve ben o dönem burda değildim. Yurt dışına gitmeden talat ile görüştüm gamberi gelicekmiş, burda kalayım diye. Önemli bir şey olmadığını bir koktyl düzenleneceğini söyledi..yurt dışındayken öğrendim gamberi diye bir belge imzalandığını hemen geri döndüm. Belgeyi okuduğumda çünkü annan belgesinin defini olduğunu gördüm. Bizim kabul ettiğimiz rumun red ettiği ve bize avantaj sağlayabilecek bir diplomasi üstünlüğü resmen gömdük. Ve sıfırdan basladık görüşme sürecine esas hata ordaydı. Talat yürüttü görüşmeleri bir yere getiremedi. Gün geldi ellerinde güç olsa saray önünde nefes almamıza engelliyecekler dedi. Bunun üzerine herkes talatta denktaşlaştı dediler. Talat gitti, sonra Eroğlu geldi. Eroğluna yine türkiyenin talebi üzerine bir 11 Şubat belgesi imzalattılar. Şu an hala o belge üzerinden gidiyor görüşmeler. Akıncı geldi büyük umutlarla başladı bir sene geçti daha o da pes noktasına geldi. İşin esası şudur ve denktaş bunu hep söylemekteydi. 1964te bm genel sekretere verilmiş olan misyon kıbrıs cumhuriyetinin yeniden yapılandırması misyonu yeniden tek devlet haline getirme misyonudur. 1964 yıl 2017 aradan bir ömür geçmiş, jenerasyonlar değişmiş, bizim burada başka hayatımız var onların orda başka hayatı var. Ve siz hala 1964teki misyonla Kıbrıs sorununu çözmeye çalışıyorsunuz bu bir. İkincisi 77-79 iki toplumlu iki kesimli federal çözüm, denktaşın teziydi. Ve bunu önce 1977de Makarios'a 1979'da Kipriyanu'ya kabul ettirdi. O traihten beri aynı zemin üzerinde çözüm arayışı sürüyor. Ama biz 1983'te ayrı devlet kurduk. Aradan yine geçen süre çok uzun bir süre hem zemin hem misyon artık geçerliliğini yitirmiştir diyoruz biz. Ve bu

zemin değişmedikçe çözüm olacağına inanmıyoruz biz. Ama karşı tarafın bu konuda ısraracı olmasının nedeni stratejisi zaman kazanmak istemesidir. Bu zaman zarfında Kıbrıslı Türklerin usanmasını sağlamak ve neticesinde teslim olacakları bir noktaya getirmek istemeleridir. Rum tarafının beklentisi Kıbrıslı Türklerin hak hukuk aramadan dünyalı olmak, ab vatandaşı olmak isteyecekleri noktaya gelmesini beklemediler. Onlar için çözümsüzlük bir problem değil. Tüm dünya adanın resmi temsilcisi olarak onları tanıyor. Niye bizle paylaşsınlar ki bu hakkı? Bizim için çözüm masası ortada durduğu sürece, belirsizlik devam ettiği sürece biz Tr ile bile yapabileceğimiz antlaşmaları yapamıyoruz. İmzaladığımız savunma işbirliği antlaşması imzalayamıyoruz Tr ile. Dış dünya bizi kabul etmiyor. Hiçbir resmi temsilci bizi makamına kabul edemiyor. Abd ziyaretim var önümüzdeki günlerde tüm görüşmelerim otel odalarında gerçekleşecek. Dolayısıyla bizim TR ile bir antlaşma daha yapmamız gerek ki, temsilciliğimiz Tr elçiliklerinde yapılsın. Ki zaten fiilen yürütülüyor ama resmi olarak olması gerekli. Biz 75 milyonluk bir pazarın olduğunu görelim, standartlarımızı yükseltelim. Pazarı görmeden standarları yükseltemeyiz. Bütün bunları yapamıyoruz görüşmeler devam ediyor çünkü. Cenvreye gidilecek şimdi. Akıncı'yla görüştük var mı umudumuz? Hayır umidim yok. Peki cenevreye gidip sonra tekrar gelip bizim seçimleri bekleyip, sonra rum seçimlerini bekleyip tekrar görüşmelere mi devam edilecek? Muhtemelen öyle olacak cevabını alıyorum. Rumun istediği de bu. Zaman kazanmak. Biz yine kaybedeceğiz. Biz diyoruz ki artık şu cenevre işi de bitsin bir yere varılacak mı varılmayacak mı ki muhtemelen çözüm yine olmayacak. Eğer varılmazsa halka bir referandum yapılsın halka sorulsun. Bu masanın kaldırılması sorulsun halka. Kaldırılırsa masa rum ile görüşmeyi bitirelim. Dönelim tr ye abdye ing. Ne yapacaksak yapalım. Zaten türkiye desteğini arkamıza koyarsa biz kırarız abd'yi ing'yi. Ki hiç yüzümüze bakmadıklarını düşünelim. 300.000 kişilik bir halk, 3500 kmlik bir alan içinde oturuyoruz. Baştan aşağı üretim yapsak, bu ürünler Türkiyeye satmaya kalksak bu ürünler Mersin il sınırı içerisinde tükenir. Dolayısıyla çıkış yollarımız var. Çözüm yollarımız var. Çözüm olmazsa bittik maf olduk diye bir şey yok.

- Şu an çözüm sürecinde yapılan görüşmelerde en çok hangi konular üzerinde problemler yaşanmakta ve çözüm sağlanamamaktadır? Kısaca değerlendir misiniz?

Güç paylaşımı, garantiler. Güç paylaşımında siyasi eşitliğin nasıl sağlanacağı, idarenin nasıl oluşacağı ve toprak konusunda. Bu üç konuda önemli tıkanıklar vardır.

- Okumalarımızda Serdar Denktaş için Kıbrıs Türk Milliyetçiliği fikrini ortaya atan ve savunan ifadeleri kullanılmaktadır. Kıbrıs Türk Milliyetçiliği nedir, bize bu konu hakkında bilgi verir misiniz?

Kıbrıs Türk milliyetçiliği Atatürkçü düşünce sisteminin tezahürüdür. KKTC'de. Bizim büyüklerimiz ingiliz döneminden 1974'e kadar ve aslında Osmanlıdan önce, Osmanlıda türkçülük 1909'de başlar. Bizde 1878'de tepkisel olarak Türk milliyetçiliği ortaya çıkar. Türk kimliğini ön plana çıkardık. Bize o dönemde dini kimliğimizle ön plana çıkarmak için baskı yapıldı. Siz müslüman onlar hristiyan ve hepiniz kıbrıslısınız şeklinde baskılar yapıldı. Hristiyan kıbrıslılar müslüman kıbrıslılar şeklinde bizi ön plana çıkarmak istediler. Atatrük kendi devrimlerini Türkiye'de zorla harekete geçirirken, biz kıbrıslı türkler kendi isteğimizle hayata geçirdik gönüllü sarıldık devrimlere. Atatürklüğe sarıldık ve bizi 1974'e Türk milliyetçiliği getirdi. Hedef neydi? Taksim. Taksim nedemek ti? Adanın yarısının Türkiye'ye bağlanması 68. Vilayaet olarak. 1975-76'de referandum yapılsaydı %90 95 oranında evet çıkardı. Olmadı. İlk olarak otonom yönetim kuruldu, daha sonra kıbrıs türk federe devleti ve nihayet 1983'te KKTC kuruldu. 1996'lı yıllara geldiğimizde bu devlet devam edecek mi diye sorduk yoksa biz siyasi avantaj kazanmak için mşi kurulduk ?hayır bu devlet devam edecek. Bu devlet bizim geleceğimizin teminatıdır. O zaman bu ülke vatandaşlarını bir ilke etrafında toplamak gereklidir. Daha önceki amaç taksim bitmişti. Taksim yok. Peki şimdi nolacak? KKTC etrafında kenetlenmek için yeni bir dürtüye ihtiyaç vardı.

Atatürkçülüğün ortaya çıktığı gibiydi, türk kurtuluş savaşında tüm halklar birleşerek hareket etti. Bizim içimizde de farklı etnikten insanlar var. Devletin yapısına sahip çıkacak buna inan kişileri kıbrıs türk milliyetçiliği etrafında toplanmaya davet ettim. Bu çok tepki aldı. Bu fikire çok saldırı aldı. Mikro milliyetçilik yapıyor Serdar Denktaş, ayrımcılık yapıyor Serdar Denktaş. Tam aksine ben türk milliyetçiliğine alternatif olarak yaratmadım. Kendi devletime sahip çıkmak için ortaya koydum ve ilkelerini de yazdım. Neydi bu ilkeler? Bu devlete inanmak, bu devletin vatandaşları arasında ayrım gütmemek, bu devletin tüm vatandaşlarının hep birlikte ilerlemesi için çalışması ve mücadele etmesini sağlamak. Etrafıma toplanan kitle daha çok 1974'ten sonra gelip buraya yerleşen kitle oldu. Kendi insanım daha çok uzak durdu. Niçin? Çünkü siyasetten yıpratılmalıydı. Bu saldırılar başladığında mgk'da babam bana sordu nedir bu nerden çıkardın? diye kızdı. Dedim ben yanıtlamayayım bunu torunun yanıtlasın. Rauf geldi. Abimin oğlu. O zaman üniversitede tatil için gelmişti. Çağırdık Rauf'u geldi. Rauf'a sordum Kıbrıs Türk Milliyetçiliği ile ilgili ne düşünüyorsun? Masaya söyler misin? Son derece gerekli ve devletimizi yaşlatmak amacıyla ve bize gösterilen yolda yürümek adına da ihitiyaç duyduğumuz bir düşünce diye cevap verdi. Döndüm babama baktım bir taraftan kızar ama bir taraftan da hoşuna gitti. Efendim dedi diğerlerine benim çocuklara bayrak inmeyecek dediğimde benim çocuklar beni yanlış anladı. Dedim hayır tam doğru anladık. Sonra devam etti atışmalar, ben de biraz yavaşlattım çalışmaları. Sonralarıda Kıbrıs Türk Milliyetçiliğini, Kıbrıslılıkla karıştıranlar oldu. Kıbrıslı diye bir millet yok, kıbrıslıca olmadığına göre kıbrıslı da yok. Ama kıbrıslı Türk milleti var, Kıbrıs Türk halkı var. Diliyle diniyle yaşam şekliyle bir halk var. Bu halkın kurduğu devlet var, demokrasi var. Devleti iyi yönetiriz kötü yönetiriz, devlet tanınır tanınmaz ama bu devlet var. Yani bu devlete inan kişilerin duygusudur Kıbrıs Türk Milliyetçiliğidir. Ve giderek de güçlenecektir. Bu ne türkiye karşıtlığıdır ne türklük karşıtlığıdır. Tam tersine o bağları çok daha iyi hale çok daha güçlendirecek bir bağdır. Geçenlerde Akdeniz Üniversitesine konferansa gittik. Bir el kalktı dediki biz Kıbrıslıyık. Kıbrıslılık üzerine birşeyler söylemeye başladı. Bu genç çocuklar büyüklerinden duyduklarıyla hareket ediyorlar. Dedim oğlum bana Kıbrıslıca bir şey söylermisin, döndü

arkadaşlarına baktı. Bir şey söyledi şuan anımasayamadım ama rumcaydı. Ee tamam hadi söyle Kıbrıslıca bir şey yok. Dili olmayan bir millet olur mu? Olmaz. Makariosun bir lafını babam kullandı bir zamanlar. Adadaki tek kıbrıslı eşeklerdi demişti makarios, sonra babam kullandı bunu. Sonra babamın üstüne kaldı bu ama aslında Makarios'un sözüdür. Kıbrıslı milleti dersen öyle bir millet yoktur. Tarihte hiçbir dönem rumlarla hiçbir ortak hedefimiz olmamıştır. Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulması bile bir ortak hedef değildi, ısmarlama getirildi önümüze. Rum tarafı zorla kabul etti. Üç yıl sonrada Türklere fazla hak verildi diyerek yıkmışlardır. Bütün gerçekler ortadadyken hangi kıbrıslılıktan bahsedeceğiz? Biz Kıbrıslı Türküz onlar Kıbrıslı Rum. Dış dünyaya lobicilik faaliyetleriyle Kıbrıs Adası'nı bir Yunan adası olarak kabul ettirdiler. Bütün sıkıntılar bizde Yunan adası olmadığımızı bizim de var olduğumuzu ve devletimizin olduğunu anlatmaktır. Kıbrıs yunan adası değildir ve olmayak. Kıbrıs Grit olmasın dediğimizde yaklaşımımız budur. Girit nasıl yunan oldu, bize şuan yapmak istedikleri de budur. Once osmanlı ordusunun basına yabancı bir komutan getirdiler, şimdiki bm. Sonra komutan osmanlı ordu uluslar arası güç olsun dediler sonra osmanlı basındanda aldılar ve ada yunan oldu.

- Benim sormayı unuttuğum ya da sizin eklemek istediğiniz bir şey var mıdır?

- Sayın Bakanım, değerli vaktinizi bana ayırarak yardımcı olduğunuz için çok teşekkür ederim.

EK.2. Akritas Planı (İngilizce)

KKTC Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi, Belge No:151. The Akritas Plan

The rising tensions of the early 1960s spurred the formation of paramilitary groups on both sides, and as the constitutional crisis came to a head in 1962-63, both prepared for violence. The Greek Cypriots were better armed and more ideologically driven, and appeared to welcome the crisis---possibly including Makarios's Thirteen Points, which it sets out as a course of action---as a likely provocation to Turkish Cypriots. An expected reaction from the Turkish Cypriot community, either to Makarios's constitutional gambit or some other incident, would in turn set the Greek Cypriot cadres into action. The plan for that action, revealed by a Greek Cypriot newspaper after the fact, was the so-called Akritas Plan, which is reproduced below.

The recent public statements of His Beatitude have outlined the course which our national issue will follow. As we have stressed in the past, national struggles are neither judged nor solved from day to day, nor is it possible to fix time limits for the achievement of the various stages of their development. Our national cause must always be examined and judged in the light of the conditions and developments of the moment, and the measures which will be taken, the tactics, and the time of implementing each measure must be determined by the conditions existing at the time, both internationally, and internally. The entire effort is trying and must necessarily pass through various stages, because the factors which influence the final result are many and varied. It is sufficient, however, that all should understand that the measures which are prescribed now constitute only the first step, one simple stage towards the final and unalterable national objective, i.e., to the full and unfettered exercise of the right of self- determination of thepeople.

Since the purpose remains unalterable, what remains is to examine the subject of tactics. It is necessary to divide the subject of tactics under two headings,

that is: internal tactics and external, since in each case both the presentation and the handling of our cause will bedifferent.

A. External tactics(international).

During the recent stages of our national struggle the Cyprus problem has been presented to diplomatic circles as a demand for the exercise of the right of self- determination by the people of Cyprus. In securing the right of self-determination obstacles have been created by the well-known conditions, the existence of a Turkish minority, by the inter-communal conflict and the attempts to show that co-existence of both communities under one government was impossible. Finally, for many international circles the problem was solved by the London and Zurich Agreements, a solution which was presented as the result of negotiations and agreement between the twosides.

a) Consequently, our first target has been to cultivate internationally the impression that the Cyprus problem has not really been solved an the solution requires revision.

b) Our first objective was our endeavour to be vindicated as the Greek majority and to create the impressionthat:

(i) The solution given is neither satisfactory notfair;

(ii) The agreement reached was not the result of a free and voluntary acceptance of a compromise of the conflictingviews;

(iii) That the revision of the agreements constitutes a compelling necessity for survival, and not an effort of the Greeks to repudiate theirsignature;

(iv) That the co-existence of the two communities is possible,and

(v) That the strong element on which foreign states ought to rely is the Greek majority and not the TurkishCypriots.

c) All the above has required very difficult effort, and has been achieved to a satisfactory degree. Most of the foreign representatives have been convinced that the solution given was neither fair nor satisfactory, that it was signed

under pressure and without real negotiations and that it was imposed under various threats. It is significant argument that the solution achieved has not been ratified by the people, because our leadership, acting wisely, avoided calling the people to ratify it by a plebiscite, which the people, in the 1959 spirit, would have doneif calledupon.

Generally, it has been established that the administration of Cyprus up to now has been carried out by the Greeks and that the Turks have confined themselves to a negative role.

d) Second objective. The first stage having been completed, we mus programme the second stage of our activities and objectives on the international level. These objectives in general can be outlined asfollows:

(i) The Greek efforts are directed towards removing unreasonable and unfair provisions of administration and not to oppress the TurkishCypriots;

(ii) The removal of these oppressive provisions must take place now because tomorrow it will be toolate;

(iii) The removal of these provisions, despite the fact that this is reasonable and necessary, because of the unreasonable attitude of the Turks is not possible bv agreement, and therefore unilateral action isjustified;

(iv) The issue of revision is an internal affair of the Cypriots and does not give the right of military or otherintervention;

(v) The proposed amendments are reasonable, just, and safeguard the reasonable rights of theminority.

e) Today it has been generally demonstrated that the international climate is against every type of oppression and, more specifically, against the oppression of minorities. The Turks have already succeeded in persuading international opinion that union of Cyprus with Greece amounts to an attempt to enslave them. Further, it is estimated that we have better chances of succeeding in our efforts to influence international public opinion in our favour if we present our

demand, as we did during the struggle, as a demand to exercise the right of self-determination, rather than as a demand for union with Greece (Enosis). In order, however, to secure the exercise of complete and free self-determination, we must get free of all those provisions of the constitution and of the agreements (Treaty of Guarantee, Treaty of Alliance) which prevent the free and unfettered expression and implementation of the wishes of our people and which create dangers of external intervention. It is for this reason that the first target of attack has been the Treaty of Guarantee, which was the first that was stated to be no longer recognised by the GreekCypriots.

When this is achieved no legal or moral power can prevent us from deciding our future alone and freely and exercising the right of self-determination by a plebiscite.

From the above, the conclusion can be drawn that for the success of our plan a chain of actions is needed, each of which is necessary, otherwise, future actions will remain legally unjustified and politically unachieved, while at the same time we will expose our people and the country to serious consequences. The actions to be taken can be summed up as follows:

a) Amendment of the negative elements of the agreements and parallel abandonment of the Treaties of Guarantee and Alliance. This step is necessary because the need for amendments of the negative aspects of the treaties is generally accepted internationally and is considered justified (we can even justify unilateral action), while at the same time intervention from outside to prevent us amending them is unjustified andinapplicable;

b) As a result of our above actions, the Treaty of Guarantee (right of unilateral intervention) becomes legally and substantivelyinapplicable;

c) The people, once Cyprus is not bound by the restrictions of the Treaties of Guarantee and Alliance regarding the exercise of the right of self-determination, will be able to give expression to and implement theirdesire.

d) Legal confrontation by the forces of State of every internal or external intervention.

It is therefore obvious that if we hope to have any chance of success internationally in our above actions, we cannot and must not reveal or declare the various stages of the struggle before the previous one is completed. For instance, if it is accepted that the above four stages are necessary, then it is unthinkable to speak of amendments in stage (a) if stage (d) is revealed. How can it be possible to aim at the amendment of the negative aspects of the constitution by arguing that this is necessary for the functioning of the State if stage (d) is revealed?

The above relate to targets, aims and tactics in the international field. And now on the internalfront:

B. InternalFront.

1. The only danger which could be described as insurmountable is the possibility of external intervention, by force, not so much because of the material damage, nor because of the danger itself (which, in the last analysis, it is possible for us todeal with partly or totally by force), but mainly because of the possible political consequences. Intervention is threatened or implemented before stage (c), then such intervention would be legally debatable, if not justified. This fact has a lot of weight both internationally and in the UnitedNations.

From the history of many recent instances we have learnt that in not a single case of intervention, whether legally justified or not, has either the United Nations or any other power succeeded in evicting the invader without serious concessions detrimental to the victim. Even in the case of the Israeli attack against Suez, which was condemned by almost all nations, and on which Soviet intervention was threatened, Israel withdrew, but received as a concession the port of Eilat on the Red Sea. Naturally, more serious dangers exist forCyprus.

If, on the other hand, we consider and justify our action under (a) above well, on the one hand, intervention is not justified and, on the other, it cannot be carried out before consultations between the guarantors Greece, Turkey and the UK. It is at this stage of consultations (before intervention) that we need international support. We shall have it if the proposed amendments by us appear reasonable and justifiable.

Hence, the first objective is to avoid intervention by the choice of the amendments we would request in the first stage.

Tactics: We shall attempt to justify unilateral action for constitutional amendments once the efforts for a common agreement are excluded. As this stage the provisions in (ii) and (in) are applicable in parallel.

2. It is obvious that in order to justify intervention, a more serious reason must exist and a more immediate danger than a simple constitutionalamendment.

Such a reason could be an immediate declaration of Enosis before stages (a) - (c) or serious inter-communal violence which would be presented as massacres of the Turks.

Reason (a) has already been dealt with in the first part and, consequently, it remains only to consider the danger of inter-communal violence. Since we do not intend, without provocation, to attack or kill Turks, the possibility remains that the Turkish Cypriots, as soon as we proceed to the unilateral amendment of any article of the constitution, will react instinctively, creating incidents and clashes or stage, under orders, killings, atrocities or bomb attacks on Turks, in order to create theimpressionthat the Greeks have indeed attacked the Turks, in which case intervention would be justified, for their protection.

Tactics. Our actions for constitutional amendments will be in the open and we will always appear ready for peaceful negotiations. Our actions will not be of a provocative or violent nature.

Should clashes occur, they will be dealt with in the initial stages legally by the legally established security forces, in accordance with a plan. All actions will be clothed in legal form.

3. Before the right of unilateral amendments of the constitution is established, decisions and actions which require positive violent acts, such as, for example, the use of force to unify the separate municipalities, must be avoided. Such a decision compels the Government to intervene by force to bring about the unification of municipal properties, which will probably compel the Turks to react violently. On the contrary, it is easier for us, using legal methods, to amend, for instance, the provision of the 70 to 30 ratio in the public service, when it is the Turks who will have to take positive violent action, while for us this procedure will not amount to action, but to refusal to act (to implement).

The same applies to the issue of the separate majorities with regard to taxation legislation.

These measures have already been considered and a series of similar measures have been chosen for implementation. Once our right of unilateral amendments to the constitution is established de facto by such actions, then we shall be able to advance using our judgment and our strength more decidedly.

4. It is, however, naive to believe that it is possible to proceed to substantive acts of amendment of the constitution, as a first step of our general plan, as has been described above, without the Turks at tempting to create or to stage violent clashes. For this reason, the existence of our organisation is an imperative necessitybecause:

a) In the event of instinctive violent Turkish reactions, if our counter-attacks are not immediate, we run the risk effacing panic in the Greeks in the towns and thus losing substantial vital areas, while, on the other hand, an immediate show of our strength may bring the Turks to their senses and confine their actions to

sporadic insignificant acts, andIn the event of a planned or staged Turkish attack, it is imperative to overcome it by force in the shortest possible time, because if we succeed in gaining command of the situation (in one or two days), no outside, intervention would be either justified or possible.

b) In either of the above cases, effective use of force in dealing with the Turks will facilitate to a great extent our subsequent actions for further amendments. It would then be possible for unilateral amendments to be made, without any Turkish reaction, because they will now that their reaction will be weak or seriously harmful for their community,and

c) In the event of the clashes becoming more general or general we must be ready to proceed with the actions described in (a) to (b), including the immediate declaration of Enosis, because then there would be no reason to wait nor room for diplomatic action.

5. At no stage should we neglect the need to enlighten, and to face the propaganda and the reactions of those who cannot or should not know our plans. It has been shown that our struggle must pass through four stages and that we must not reveal publicly and at improper times our plans and intentions. Complete secrecy is more than a nationalduty.

IT IS A VITAL NECESSITY FOR SURVIVAL AND SUCCESS.

This will not prevent the reactionaries and the irresponsible demagogues from indulging in an orgy of exploitation of patriotism and provocations. The plan provides them with fertile ground, because it gives them the opportunity to allege that the efforts of the leadership are confined to the objective of constitutional amendments and not to pure national objectives. Our task becomes more difficult because by necessity, and depending on the prevailing circumstances, even the constitutional amendments must be made in stages. However, all this must not draw

us into irresponsible demagogy nor to bidding higher in the stakes of nationalism. Our acts will be our most truthful defenders. In any event, because the above task must make substantial progress and yield results long before the next elections, for obvious reasons, in the relatively short time in between we must show self-restraint and remain cool.

At the same time, however, we must not only maintain the present unity and discipline of the patriotic forces, but increase it. This can only be done by the necessary briefing of our members and through them of our people.

In the first instance, we must uncover what the reactionaries stand for. Some of them are opportunist and irresponsible, as their recent past has shown. They are negative and aimless reactionaries who fanatically oppose our leadership, but without at the same time offering a substantive and practical solution. We need a steady and strong government in order to promote our plans up to the last moment. These opponents are verbalists and sloganists, but unwilling to proceed to concrete acts or to suffer sacrifices. For example, even at the present stage they offer nothing more concrete than recourse to the United Nations, that is, words again without cost to themselves. They must, therefore, beisolated.

In parallel, we shall brief our members only ORALLY about our intentions. Our sub-headquarters must, in gatherings of our members, analyse and explain fully and continuously the above, until each one of our members understands fully and is in a position to brief others.

NO WRITTEN REPORT IS PERMITTED. THE LOSS OF ANY DOCUMENT ON THE ABOVE AMOUNTS TO TREASON AGAINST THE NATION.

No act can damage our struggle as vitally and decisively as the revealing of the present document or its publication by our opponents. With the exception of word-of- mouth briefing, all our other actions, i.e., publications in the Press,

resolutions, etc., must be very restrained and no mention of the above should be made. Similarly, in public speeches and gatherings, only responsible persons may make, under the personal responsibility of the Leader or Deputy Leaders, references in general terms to the plan. They must also have the authorisation of either the Leader or the Deputy Leader who must approve the text. ON NO ACCOUNT ARE REFERENCES IN THE PRESS OR ANY OTHER PUBLICATIONPERMITTED.

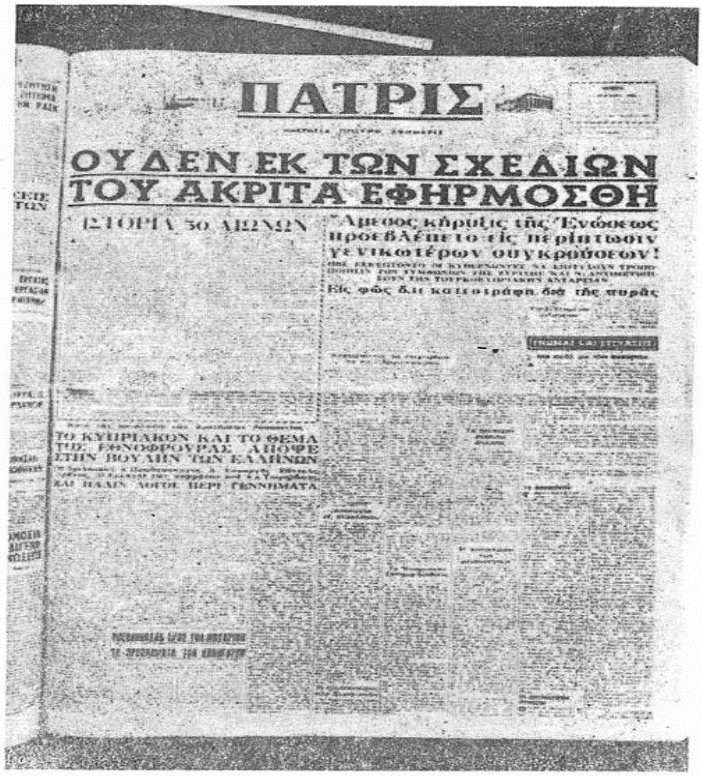
Tactics. Complete briefing of our people and of the public by word of mouth. Publicly we shall endeavour to appear as moderates. Projection of or reference to our plans in the Press or in writing is strictly prohibited. Officials and other responsible persons will continue to brief and to raise the morale and the desire for the struggle of our people, but such briefing excludes making our plans public knowledge by the Press or otherwise.

NOTES: This document will be destroyed by fire on the personal responsibility of the Leader and the Deputy Leader in the presence of all the members of the General Staff within 10 days from its receipt. Copies or part copies are prohibited: members of the staff of the Office of the Deputy Leader may have copies on the personal responsibility of the Leader, but may not remove them from the Office of the Deputy Leader.

The Leader AKRITAS

EK.3. Rum Patris Gazetesi'nde Akritas Planı

Akritas Planı: "Türkü İmha Planı", *Ergenekon Yayınları*, Lefkoşa, 1972.

ΠΑΤΡΙΣ

ΟΥΔΕΝ ΕΚ ΤΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΤΟΥ ΑΚΡΙΤΑ ΕΦΗΡΜΟΣΘΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ 30 ΑΙΩΝΩΝ

"Αμεσος κήρυξις της Ένώσεως προεβλέπετο εις περίπτωσιν γενικωτέρων συγκρούσεων!

Εις φῶς δι' κατεφιάφη δύο της συρας

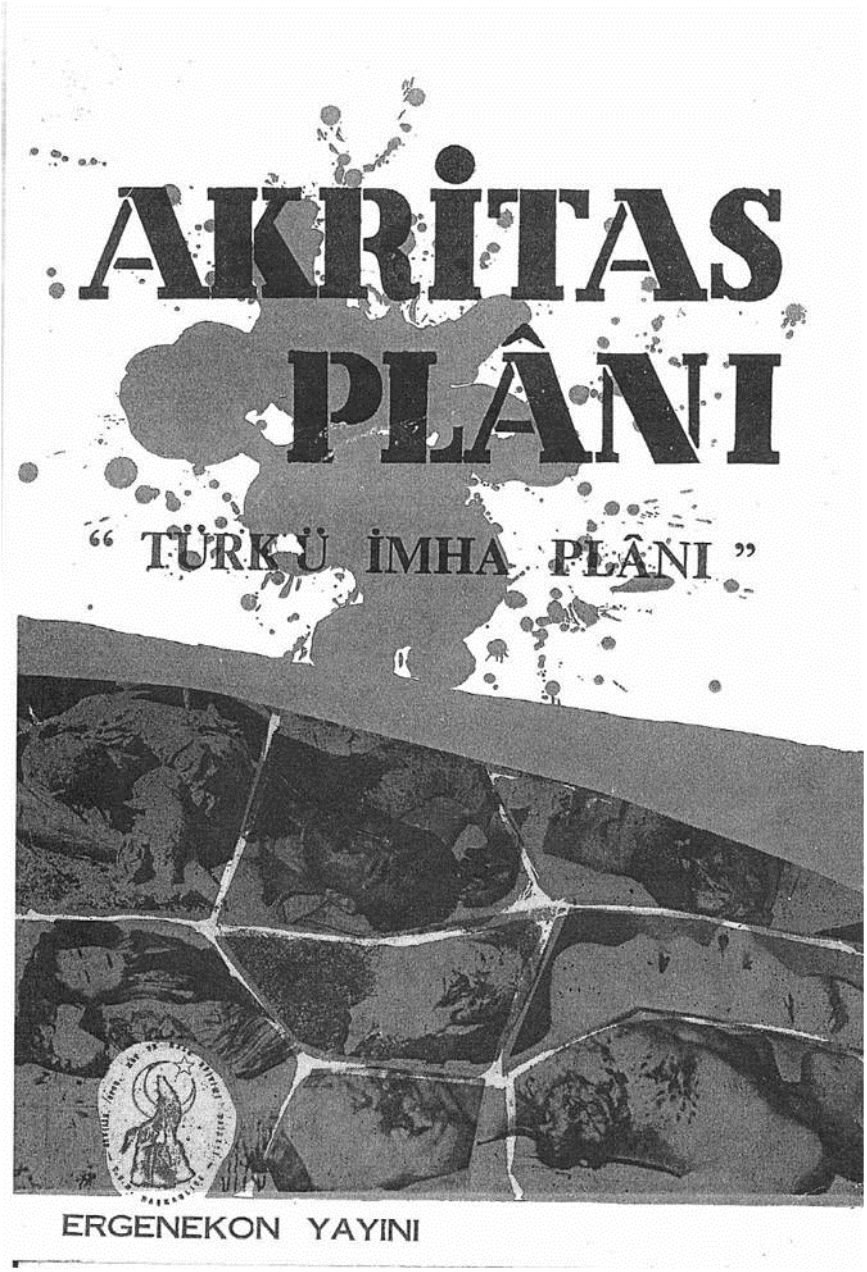
ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΕΘΝΟΦΡΟΥΡΑΣ ΑΠΟΨΕ ΣΤΗΝ ΒΟΥΛΗΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΛΟΓΟΙ ΠΕΡΙ ΓΕΝΝΗΜΑΤΑ

Akritas Plânını ifşa eden Rumca Patris gazetesinin konu ile ilgili bir manşeti.

EK.4. Akritas Planı-Türk'ü İmha Planı

Akritas Planı: "Türkü İmha Planı", *Ergenekon Yayınları*, Lefkoşa, 1972.

EK.5. ORTAK AÇIKLAMA

İş bu ek metin, Kıbrıs'taki iki tarafın liderlerinin 11 Şubat 2014 tarihli "Ortak Açıklama" metnidir.

11 Şubat 2014

İki lider bugün BM Genel Sekreterinin İyi Niyet Misyonunun himayesinde ilk görüşmelerini yapmışlardır. Görüşme dostane ve samimi bir ortamda gerçekleşmiş ve iki lider aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır:

1.Mevcut durum kabul edilemez ve sürdürülmesinin Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler için olumsuz sonuçları olacaktır. Liderler, demokratik ilkelere, insan haklarına ve temel özgürlüklere ve aynı zamanda birbirlerinin ayrı kimlik ve bütünlüğüne saygı gösteren ve AB içindeki birleşik bir Kıbrıs'ta ortak geleceklerini güvenceye alan bir çözümün, öncelikle ve özellikle Kıbrıslı Türklere ve Kıbrıslı Rumlara yarar sağlayacağını ve bütün bölgeye olumlu etkisinin olacağını teyit etmişlerdir.

2.Liderler yapılandırılmış müzakereleri sonuç odaklı biçimde yeniden başlatmak hususundaki kararlılıklarını ifade etmişlerdir. Çözüme bağlanmamış tüm ana konular masada olacak ve birbirleriyle bağlantılı olarak görüşülecektir. Liderler mümkün olan en kısa zamanda bir çözüme ulaşmayı ve bunu müteakip ayrı ancak eş zamanlı referandumlar düzenlemeyi hedefleyeceklerdir.

3.Çözüm ilgili Güvenlik Konseyi kararlarında ve Doruk Antlaşmalarında belirlendiği üzere, iki toplumlu ve iki kesimli, siyasi eşitliğe dayalı bir federasyon zemininde olacaktır. Birleşik Kıbrıs, Birleşmiş Milletlerin ve Avrupa Birliğinin bir üyesi olarak tek uluslararası hukuk kişiliğine ve BM Şartı çerçevesinde tüm Birleşmiş Milletler üyelerince yararlanılan egemenlik şeklinde tanımlanmış tek egemenliğe sahip olacak ve (bu egemenlik) Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türklerden eşit olarak neşet edecektir. Federal yasalar tarafından düzenlenen tek bir birleşik

Kıbrıs vatandaşlığı olacaktır. Tüm birleşik Kıbrıs vatandaşları aynı zamanda ya Kıbrıs Rum kurucu devletinin ya da Kıbrıs Türk kurucu devletinin vatandaşları olacaktır. Bu statü dahili olacak ve birleşik Kıbrıs vatandaşlığını tamamlayacak ve hiçbir şekilde ikame etmeyecektir.

Federal Hükümetin yetkileri ve belirlenmiş yetkileriyle açıkça doğrudan doğruya ilgili olan benzeri hususlar Anayasa tarafından tayin edilecektir. Federal Anayasa aynı zamanda kurucu devletler tarafından icra edilecek artık yetkileri öngörecektir. Kurucu devletler tüm yetkilerini tam ve geri döndürülemez bir biçimde federal hükümetin tecavüzüne maruz kalmadan kullanacaktır. Federal yasalar kurucu devletlerin yetki alanındaki konularda kurucu devlet yasalarına tecavüz etmeyecek ve kurucu devlet yasaları da federal hükümetin yetki alanındaki konularda federal yasalara tecavüz etmeyecektir. Bu bağlamda her türlü ihtilaf nihai olarak Federal Anayasa Mahkemesi tarafından karara bağlanacaktır. Hiçbir taraf diğeri üzerinde otorite ve hukuki selahiyet iddiasında bulunamaz.

4.Birleşik Kıbrıs federasyonuçözüm ve bu çözümün ayrı ancak eş zamanlı referandumlarda onaylanmasının neticesinde ortaya çıkacaktır. Federal Anayasa birleşik Kıbrısfederasyonununeşit statüdeiki kurucu devletten oluşacağını saptayacaktır. Federasyonun iki kesimli iki toplumlu niteliği ve Avrupa Birliği'nin üzerinde kurulduğu ilkeler Ada'nın genelinde muhafaza altına alınacak ve (bunlara) saygı gösterilecektir. Federal Anayasa ülkenin en üst yasası olacak ve federasyonun tüm kurumları ve kurucu devletler üzerinde bağlayıcı olacaktır. Bir bütün olarak ya da kısmen bir başka ülkeyle birleşme veya her türlü taksim ve ayrılma veya düzende herhangi başka tek yanlı değişiklik (yapılması) yasaklanacaktır.

5.Müzakereler her şey üzerinde anlaşılmadan hiçbir şey üzerinde anlaşılmamış olacağı ilkesine dayalıdır.

6.Atanmış temsilciler her konuyu her zaman görüşmeye tam olarak yetkilendirilmişlerdir ve süreçte gerekli oldukça tüm paydaşlara ve ilgili taraflara paralel erişimden yararlanmalıdırlar. İki toplumun liderleri gereken sıklıkta biraraya

geleceklerdir. Onlar nihai karar alma yetkisini uhdelerinde tutacaklardır. Sadece liderler tarafından serbestçe ulaşılan bir mutabakat ayrı eş zamanlı referandumlara sunulabilir. Her türlü hakemlik dışlanmıştır.

7. Taraflar görüşmeleri güvence altına almak için olumlu bir ortam yaratmayı amaçlayacaklardır. (Taraflar) Karşılıklı suçlamalardan ve müzakereler hakkında kamuoyuna dönük diğer olumsuz yorumlardan kaçınmayı taahhüt ederler. (Taraflar) Aynı zamanda birleşik bir Kıbrıs beklentisine dinamik bir hız sağlayacak güven arttırıcı önlemleri uygulama çabalarına girişeceklerdir.

Kaynak: http://mfa.gov.ct.tr/tr/?wpfb_dl=2 (Erişim Tarihi:10.11.2017)

EK.6. DENKTASH KYPRIANOU ANLAŞMASI
Ten-Point Agreement of 19 May 1979

1 It was agreed to resume the intercommunal talks on 15 June 1979.

2 The basis for the talks will be the Makarios-Denktash guidelines of 12 February 1977 and the United Nations resolutions relevant to the Cyprus question.

3 There should be respect for human rights and fundamental freedoms of all citizens of the Republic.

4 The talks will deal with all territorial and constitutional aspects.

5 Priority will be given to reaching agreement on the resettlement of Varosha under United Nations auspices simultaneously with the beginning of the consideration by the interlocutors of the constitutional and territorialaspects of a comprehensive settlement. After agreement on Varosha has been reached, it will be implemented without awaiting the outcome of the discussion on other aspects of the Cyprus problem.

6 It was agreed to abstain from any action which might jeopardize the outcome of the talks, and special importance will be given to initial practical measures by both sides to promote good will, mutual confidence and the return to normal conditions.

7 The demilitarization of the Republic of Cyprus is envisaged, and matters relating thereto will be discussed.

8 The independence, sovereignty, territorial integrity and non-alignment of the Republic should be adequately guaranteed against union in whole or in part with any other country and against any form of partition or secession.

9 The intercommunal talks will be carried out in a continuing and sustained manner, avoiding any delay.

10 The intercommunal talks will take place in Nicosia.

(included in UN document S/13672)

EK.7. Annan Planı Sürecinde Bazı Gazete Manşetleri

TAK

TKÖD Başkanı Mehmet Avcı, ülkemizde yıllardır önlenemeyen trafik kazaları konusunda acil önlem alınmasını istedi...

İnsan hayatı bu kadar ucuz değil, trafik terörü önlenmeli

● **TRAFİK CAN ALMAYA DEVAM EDİYOR...** Trafik Kazalarını Önleme Derneği (TKÖD) Başkanı Mehmet Avcı, Kuzey Kıbrıs'ta aşırı sürat, dikkatsiz sürüş, alkol ve daha birçok nedenden ötürü meydana gelen trafik kazalarının can almaya devam ettiğini belirterek, "İnsan hayatı bu kadar ucuz değil. Ülkemizdeki trafik terörü bin an önce önlenmeli" dedi ● 7. sayfada

KIBRIS GAZETESİ

24 NİSAN 2004 CUMARTESİ YIL:14 SAYI: 5332 http://kibrisgazetesi.com 700.000 TL (KDV dahil)

UBP'de istifalar sürüyor

● Lefke Belediye Başkanı Mehmet Zafer, Ulusal Birlik Partisi'nden istifa etti. Dört dönem UBP adayı olarak belediye başkanı seçilen Zafer, istifasına gerekçe olarak, "partinin politikalarına ters düşmesini ve parti içi eleştirilere maruz kalmasını" gösterdi. "Kişisel düşüncelerimi söylememe kimse engel olamaz, eğer ben susarsam insan olmam" diyen Mehmet Zafer, başka bir partiye geçmeyi düşünmediğini, bundan böyle görevini bağımsız olarak sürdüreceğini belirtti

Tarihi referandum geldi çattı, dünyanın gözü üzerimize çevrildi... Ülke çapında 143 bin 638 seçmen, geleceğini belirlemek için bugün sandık başına gidiyor...

Kader günümüz

● **KİMLER OY KULLANABİLECEK?...** Bugün, sandık seçmen listesinde kayıtlı olan her seçmen, oyunu kullanabilmesi için, üzerinde fotoğrafı bulunan ve kimliğini kanıtlamaya yarayan resmi bir belge sunmak zorunda. YSK, bu gibi belgelerin, Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kimlik kartı, polis kimlik kartı veya KTFD ve KKTC pasaportu veya sürüş ehliyeti olduğunu belirtti ve bu belgelerden birini sunmayanların oy kullanamayacaklarını vurguladı

● **SAAT 19.00'A KADAR HER TÜRLÜ YAYIN YASAK...** KKTC'de oy verme işlemi saat 08:00'de başlayacak ve ülke çapında 143 bin 638 seçmen, 563 sandıkta 08.00 ile 18.00 saatleri arasında oy kullanacak. Saat 19:00'a kadar radyo, televizyon ve her türlü yayın organlarının seçimlerle ilgili haber, tahmin ve yorum yapmaları yasak. 19:00 ile 21:00 saatleri arasında ise sadece YSK tarafından verilecek haber ve tebliğler yayınlanabilecek. Saat 21:00'den sonra ise bütün yayınlar serbest

23 Nisan kutlandı

● TÖREN VE ETKİNLİKLER DÜZENLENDİ... 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, dün KKTC'de de coşkulu tören ve etkinliklerle kutlandı. Lefkoşa Atatürk Stadı'ndaki tören, yağmur nedeniyle ertelenirken, diğer tören ve etkinlikler önceden planlandığı gibi gerçekleştirildi ● 2. sayfada

● **BUGÜN KİMSE SİLAH TAŞIYAMAZ...** Bugün, her ne suretle olursa olsun, ıslıklı yerlerle umumi mahallerde her çeşit alkollü içki satılması, verilmesi ve içilmesi yasaktır. Bütün umumi eğlence yerlerinin oy verme süresince kapalı olacağı, eğlence yeri niteliğini haiz lokantalarda ise yalnızca yemek verileceği bugün, emniyet ve asayişi korumakla görevli olanlardan başka hiçbir kimse, köy, kasaba ve şehirlerde silah taşıyamayacak ● 4. sayfada

Avrupa'dan Futbol

Avrupa'da ve Türkiye'de Oynanacak Maçlar Sayfa 19-20-21 ve 22'de

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Coşkuyla Kutlandı

Haberi Sayfa 10 ve 11'de

VATAN

Günlük Bağımsız Gazete 24 Nisan 2004 Cumartesi Yıl:12 Sayı 3268 Fiyatı: 500.000 TL.

TC Milli Piyangosu 23 Nisan Özel Çekilişi Yapıldı

248510

Tam liste Sayfa 23'te

Kader günü!

- Adanın iki kesiminde eş zamanlı olarak yapılacak referandum için son hazırlıklar yapılıyor
- 143 bin 638 seçmen oy kullanacak propaganda dün saat 18.00'de sona erdi
- Kıbrıs sorununun çözümüne giden süreçte anahtar rolü oynayan ve Kıbrıs yanında bu sorunla yakınen ilgilenen uluslar arası kuruluşlar ve ülkelerin de aylardır odaklandığı tarihi referandum bugün, adanın iki kesiminde de eş zamanlı olarak yapılacak.

CEP TELEFONU YASAK

- **Oyunu kullanmak üzere sandığa giden ve sandık başkanından oy pusulasını ve (X) mührünü alan seçmenin, varsa yanında getirdiği fotoğraf makinesi, telsiz veya cep telefonunu ve benzeri cihazlarını kurul başkanına teslim etmesi ve doğruca kapalı oy verme yerine giderek oyunu kullanması gerektiği bildirildi**

OY KULLANMAK İÇİN GEREKLİ EVRAKLAR

Buna göre, halkoylamasında, sandık seçmen listesinde kayıtlı olan her seçmen, oyunu kullanabilmesi için, üzerinde fotoğrafı bulunan ve kimliğini kanıtlamaya yarayan resmi bir belge sunmak zorunda.YSK bu gibi belgelerin, Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kimlik kartı, polis kimlik kartı veya KTFD ve KKTC pasaportu veya sürüş ehliyeti olduğunu belirtti ve bu belgelerden birini sunmayanların oy kullanamayacaklarını vurguladı.

Haberi Sayfa 3'te

Ali TEKMAN — Tarih bizi yazmadan

Günün İçinden Sayfa 5'te

Lütfi ÖZTER — Kader günü ve sıkı durmak

Günışığı Sayfa 4'te

Ahmet M. KERİM — 23 Nisan Hatırası

MİH Sayfa 7'de

VATAN
Günlük Bağımsız Gazete 13 Nisan 2004 Salı Yıl:12 Sayı 3258 Fiyatı: 500.000 TL.

Eroğlu: "Talat'ın listesi 40 b kişilik anc 90 bine yakın Türk kökenli va daşımız

Cumhurbaşkanı Denktaş:

Erdoğan kandırıldı

■ "Annan planına ilişkin Türk hükümetine her bilginin verilmediğini" söyleyen Denktaş, "planın ne anlama geldiğinin tam olarak bilinmediğini" kaydetti. Denktaş, "Erdoğan ile yaptığım görüşmede bunu gözümle gördüm. İki devlet bir federasyon kuruyor. Değil. Öyle sanıyorlar" diye konuştu.

■ Denktaş, "AB'den tarih almak için riziko içine girilmesinin doğru olmadığını ancak kararı Türkiye'nin vereceğini" söyledi.

■ Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Türk hükümetine Annan planına ilişkin her bilginin verilmediğini belirtti ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Kıbrıs konusunda kandırıldığını söyledi.

■ Denktaş, bir televizyon kanalında katıldığı programda, Annan planı ve konuya ilişkin son gelişmelere yönelik değerlendirmelerde bulundu. "Annan planını kabul etmeyeceklerini" ifade eden Denktaş, "Bizi egemen bir halk olmaktan çıkarıp, belirsiz bir duruma getirmek kimsenin hakkı değildir" dedi.

■ KKTC'deki referandumdan hayır çıkmasını beklediğini kaydeden Denktaş, çetin bir söz mücadelesinin olacağını ancak aşırı davranışlardan kaçınılması gerektiğini belirtti.

■ TC Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün "Referandumda KKTC evet, Rum kesimi hayır derse KKTC'yi tanıtacak süreci başlatacağına" yönelik açıklamasının hatırlatılması üzerine, Denktaş, "Keşke doğru olsa ama yok öyle bir şey" dedi.

Haberi Sayfa 3'te

Herkes ona hay
Xsara

Ali TEKMAN | Lütfi ÖZTER | Ahmet M. KERİM | Ahmet GAZİOĞLU

VATAN

Günlük Bağımsız Gazete 11 Mart 2004 Perşembe Yıl:12 Sayı 3230 Fiyatı: 500.000 TL.

TC Dışişleri görüşmelerle ilgili endişelerini açıkladı

RUM TARAFI ÇÖZÜM İSTEMİYOR

Kıbrıs'ta yürütülen müzakere süreci konusunda Ankara'da önemli gelişmeler... AB ve Türk hukukçuları biraraya geliyor

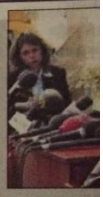
- Tan, Rum tarafının "1 Mayıs AB üyeliğinin rahatlığı içinde gözüktüğünü" de belirterek, Türk tarafının "sınırlı ve makul" önerilerinin tümünün "tartışılmadan" reddedildiğini kaydetti. Tan, Rum kesiminin Annan Planının temel prensip ve parametrelerinin dışına çıkan ve planın hemen hemen bütününü
- TC Dışişleri Bakanlığı, "1 Mayıs AB üyeliğinin rahatlığı içinde gözüken" Rum tarafının Kıbrıs müzakerelerinde çözüm yönünde arzusunun bulunmadığının ortaya çıktığını bildirdi.
- Bakanlık Sözcüsü Namık Tan, haftalık basın toplantısında, Kıbrıs müzakerelerinde gelinen noktaya ilişkin soruları yanıtladı. Sayfa 9'da

Büyükhan'da 'kadın' konulu sergi

yarın

- Başbaka Başbaka Serdar D durum de yapmak i

Talat: "Al- ma uygulanma görüşündeyim" Serdar De sürecinin) kap doğal olur"

Cumhurbaşk gelişmeleri

"Yasal ve zorlukla

- "Bu egzer yokmuş gi egzersiz"
- "Taraflar ilgili şem yapılıyor
- "Rumların konusunda kabul edile
- Yetki hal kendi ka edecek"
- "Planda is ler yapılma olmazlar k tarafının h fından 1. s edilmezse

'Ne anlatacaksan Kıbrıs'ta anlat'

Başbakan Erdoğan, KKTC Cumhurbaşkanı'nın Türkiye'de Annan Planı karşıtı toplantılarda konuşmasına sert tepki gösterdi

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'de Annan Planı'na muhalif kuruluşların düzenlediği etkinliklere katılan KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'a "Ne anlatacaksan Kıbrıs'ta anlat" diye seslendi. "Denktaş'ın Türkiye'ye gelip marjinal gruplarla toplantı yapmasını maalesef üzüntüyle izliyorum" ifadesini kullanan Erdoğan, 24 Nisan'daki referandumda "hayır" denilmesini isteyen KKTC Cumhurbaşkanı'nın "Kampanya için Kıbrıs'a gelecek misiniz?" sorusuna da "Hayır" yanıtı verdiklerini kaydetti.

Japonya gezisine dün başlayan Erdoğan, önceki gece uçakta Kıbrıs'a ilişkin şu değerlendirmelerde bulundu:

■ **MALUM GRUPLARLA AYNI KAREDE:** Denktaş'a hassasiyetlerimizi söyledik. "Sizin endişe ettiğiniz kadar endişe taşımıyoruz" dedik. Yani, yapılacak bir şey varsa buyur Kıbrıs'ta yap, ne anlatacaksan Kıbrıs'ta anlat. Daha önce ATO'ya geldiler, malum gruplarla bir toplantı yaptılar. O toplantıda bulunanların çoğu, TSK'ya işgalci kuvvetler diyenlerdi. Onlarla aynı fotoğraf karesi içinde kendilerini görmenin bahtsızlığını yaşadığımı kendisine söyledim ve "Sizi o karelerde görmek istemezdim" dedim.

Abdullah Karakuş

Tokyo

■ **PAYLAŞMA NOKTASINDALAR:** Rum Yönetimi lideri Tasos Papadopulos, gözleri yaşlı haliyle "Ben devletimi kaptırmam" diyor. En azından devletini sizinle paylaşma noktasına geliyor.

■ **EGEMENLİK:** Egemenlik de orada, kendi egemenliğini kaydetmek suretiyle bir kere egemenlik sağlıyor aslında. "Egemenlik verilmiyor, tersten bir yaklaşımla kuzeyin egemenlik kazanması söz konusudur" diyorlar. Biz hep söyledik; "gerçekten yüzde 100 çok büyük başarı kazandık" anlayışı içinde değiliz.

■ **TÜRK ASKERİ:** "Türk askeri buradan çıkarılıyor" deniliyor, Yunan askerini niye konuşmuyorsunuz? 2018'den sonra 650 askerimiz kalacak, 950 de onların askeri kalacak. Ama üç yılda bir anlaşmayla görüşülecek. Çekilme karşılıklı mutabakata dayalı, taraflardan biri buna "evet" demezse askerimizin çıkması söz konusu değil.

■ **GÜNEY'İN KAZANCI:** Güney'in kazancı büyük ölçüde toprak oldu. Başka ne oldu? Güney'den Kuzey'e geçebilecek olan Rumlar oldu.

■ **TÜRKÇE BEYNELMİLEL:** Uluslararası bütün toplantılarda dilimiz beynelmilel dil olarak kullanılmaya başlayacak. Bizzat elimle kayıt düştük. Dedim ki, "1 Mayıs'tan itibaren teknik noktada sakıntısı olmayan kuruluşlarda Türkçe hemen uygulamaya girmeli". Diğer yerlerde de beş yıl kaydı vardı, onu çıkarttık.

Kimonolu kızdan cami resmi **Resmi ziyaret için 5 günlüğüne Japonya'ya giden Başbakan Erdoğan ve eşine, dün Tokyo Büyükelçiliği'nde düzenlenen resepsiyonda, annesi Japon, babası Türk olan Jülide Durmuş adlı çocuk kendi yaptığı cami ve okul resmini hediye etti. Emine Erdoğan, lame koyafetiyle dikkatleri çekti.**

VATAN

Günlük Bağımsız Gazete 16 Nisan 2004 Cuma Yıl:12 Sayı 3261 Fiyatı: 500.000 TL.

Cumhurbaşkanı Denktaş TBMM'deki tarihi konuşmasında bir kez daha açıkladı:

Annan Planı'na Neden Hayır?

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, TBMM Genel Kurulu'nda bir konuşma yaparak Annan Planı'nı eleştirdi ve 'hayır' gerekçelerini anlattı.

Denktaş, Annan Planı'nın öngördüğü sonucun "KKTC'nin yok olması ve O'nu tanıyan Türkiye'nin bölge coğrafyasında, zaman içinde marjinalleştirilmesi" olduğunu bildirdi.

HAYIR DİYECEĞİM ÇÜNKÜ:

Denktaş "hayır gerekçelerini de şöyle sıraladı:

"Ben, HAYIR diyeceğim, çünkü, bu anlaşma Rumlara, kısa bir süre içinde Kıbrıs'ın tümüne sahip çıkma olanağını vermekte, Kıbrıs Türkünü anavatandan ayırmaktadır.

Bu anlaşma iki kesimliliği bozmakta, AB normları altında, bizi nereye götüreceği belli olmayan karmaşık idari ve siyasi bir çerçeve içine oturtmaktadır. Mal-mülk sorunlarını halletmiyor, bunları, bireyler arasında içinden çıkılmaz bir karmaşa haline getiriyor; geleceğin büyük kavgalarına zemin hazırlıyor. 1960 antlaşmaları ile bize verilmiş olan garantileri zaman içinde tümüyle ortadan kaldırmaya açık kapı bırakıyor.

Halkımızın yarısını göçmen yapıyor ve bunların rehabilite edilebilecekleri toprak bırakmıyor; rehabilitasyonu apartman daireleri ile halletmeye çalışıyor; o'nun parasını da rehabilite edilecek kişilerden alıyor.

Kıbrıs meselesine Rum'un gözü ile bakarak tedbir öngörüyor, ve Kıbrıs Türklerinin "iki halktan biri" olduğunu, bu halkın eşit egemenliğini kabul edecek cesareti gösteremiyor!

Bu planda bize verilmiş görülen haklar AB normları altında yok edilebilecektir... Kalıcı derogasyonları içermemektedir...

AB Kıbrıs Hükümeti sahte adı altında Rum yönetimi ile yaptığı anlaşmaya verdiği birincil hukuk statüsünü bizi de kapsayacak şekilde genişletmek niyetinde olmadığını açıklamıştır."

Cumhurbaşkanı Denktaş'ın TBMM'deki konuşmasının tam metni Orta Sayfada

Matsak sordu Ta yanıtla "Garanti neden ih duyduğu siz i bilirsi

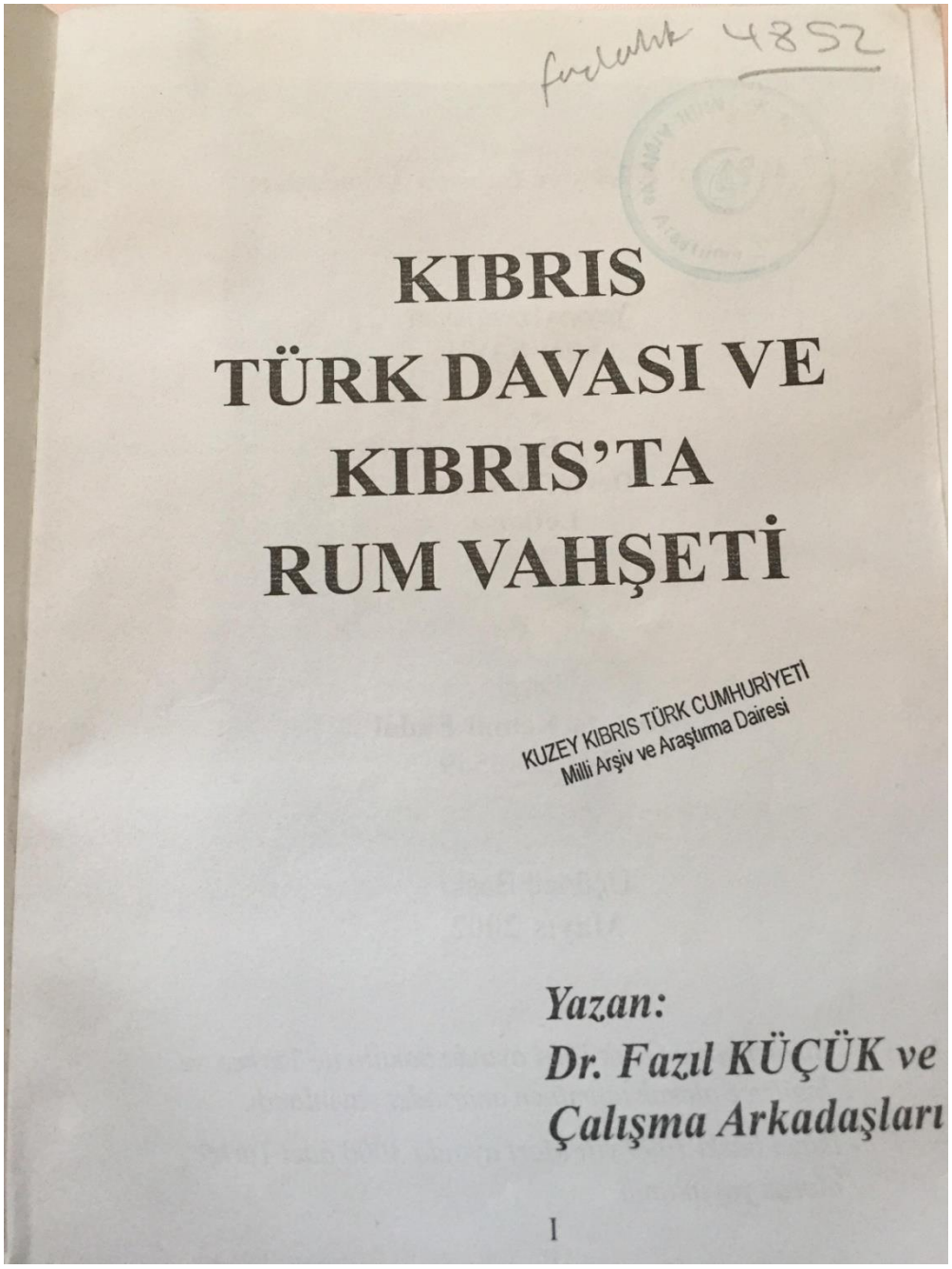
Bu arada pa Matsakis de ç bir AB ülkesin olmasının kab Kıbrıs'ta Rum ni, garantöre buna neden Başbakan duğunu siz evet demez Talat "Hayır ceğini sora cuntası dar duyulduğu

Ek

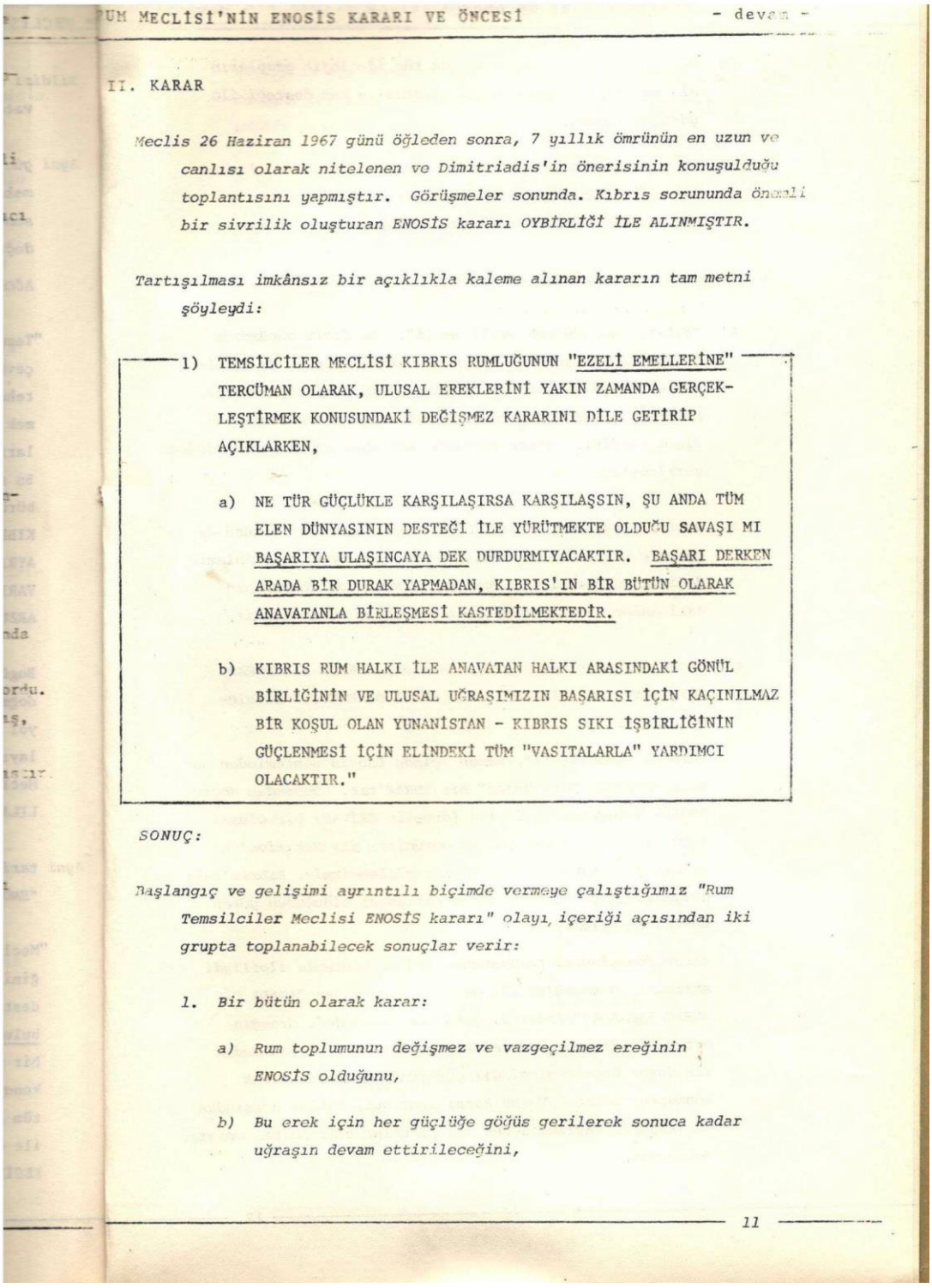
Lütfi ÖZTER Ahmet M. KERİM Erdoğan NAİM

ÇARPRAZ TOKALAŞMA... KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Kıbrıs Rum Kesimi Lideri Tasos Papadopulos ve BM Genel Sekreteri Kofi Annan, New York'taki tarihi zirvede biraraya geldi. Annan'ın, üçlü görüşme öncesi her iki liderle çarpraz tokalaşması dikkat çekti.

fazlıdık 4852
KIBRIS
TÜRK DAVASI VE
KIBRIS'TA
RUM VAHŞETİ
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi
Yazan:
Dr. Fazıl KÜÇÜK ve
Çalışma Arkadaşları
I

EK.8. Rum Temsilciler Meclisinin Enosis Kararı

RUM MECLİSİ'NİN ENOSİS KARARI VE ÖNCESİ - devam -

II. KARAR

Meclis 26 Haziran 1967 günü öğleden sonra, 7 yıllık ömrünün en uzun ve canlısı olarak nitelenen ve Dimitriadis'in önerisinin konuşulduğu toplantısını yapmıştır. Görüşmeler sonunda. Kıbrıs sorununda önemli bir sivrilik oluşturan ENOSİS kararı OYBİRLİĞİ İLE ALINMIŞTIR.

Tartışılması imkânsız bir açıklıkla kaleme alınan kararın tam metni şöyleydi:

1) TEMSİLCİLER MECLİSİ KIBRIS RUMLUĞUNUN "EZELİ EMELLERİNE" TERCÜMAN OLARAK, ULUSAL EREKLERİNİ YAKIN ZAMANDA GERÇEKLEŞTİRMEK KONUSUNDAKİ DEĞİŞMEZ KARARINI DİLE GETİRİP AÇIKLARKEN,

a) NE TÜR GÜÇLÜKLE KARŞILAŞIRSA KARŞILAŞSIN, ŞU ANDA TÜM ELEN DÜNYASININ DESTEĞİ İLE YÜRÜTMEKTE OLDUĞU SAVAŞI MI BAŞARIYA ULAŞINCAYA DEK DURDURMIYACAKTIR. BAŞARI DERKEN ARADA BİR DURAK YAPMADAN, KIBRIS'IN BİR BÜTÜN OLARAK ANAVATANLA BİRLEŞMESİ KASTEDİLMEKTEDİR.

b) KIBRIS RUM HALKI İLE ANAVATAN HALKI ARASINDAKİ GÖNÜL BİRLİĞİNİN VE ULUSAL UĞRAŞIMIZIN BAŞARISI İÇİN KAÇINILMAZ BİR KOŞUL OLAN YUNANİSTAN - KIBRIS SIKI İŞBİRLİĞİNİN GÜÇLENMESİ İÇİN ELİNDEKİ TÜM "VASITALARLA" YARDIMCI OLACAKTIR."

SONUÇ:

Başlangıç ve gelişimi ayrıntılı biçimde vermeye çalıştığımız "Rum Temsilciler Meclisi ENOSİS kararı" olayı, içeriği açısından iki grupta toplanabilecek sonuçlar verir:

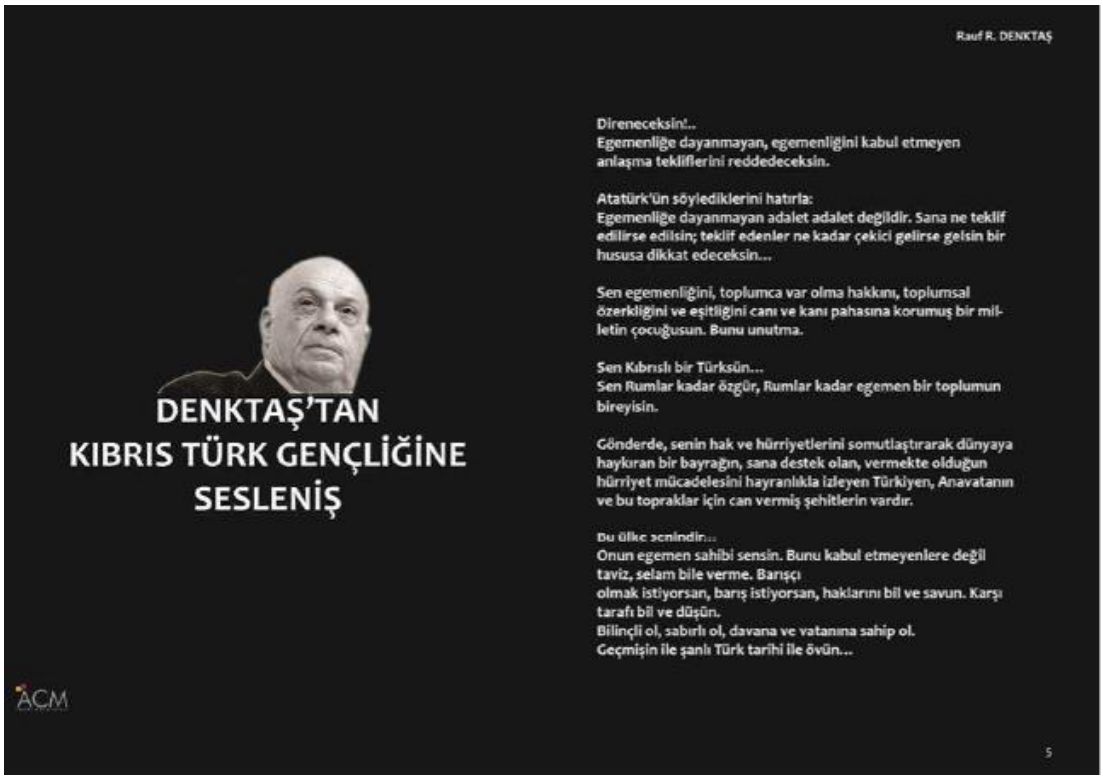
1. Bir bütün olarak karar:

a) Rum toplumunun değişmez ve vazgeçilmez ereğinin ENOSİS olduğunu,

b) Bu erek için her güçlüğe göğüs gerilerek sonuca kadar uğraşın devam ettirileceğini,

11

EK.9. Tarihe Damgasını Vuran Lider Rauf R. DENKTAŞ Kitabından Bölümler

OĞLUMA ÖĞÜTLERİM

Saat gibi durmadan,
Gece gündüz çalışan,
İnsanlar mesut olur,
Evladım buna inan.

Gıpta etme paraya,
Düşme sakın sefaya,
İşinde tutumlu ol,
Dayan daima cefaya.

İmanına dayan sen,
Kuvvetine inan sen,
Fakat sakın saldırma,
Ortada sebep yokken.

Yalana sapma sakın,
Düşmanlarından sakın,
Herkesi dost bil de sen,
Daima güler yüz takın.

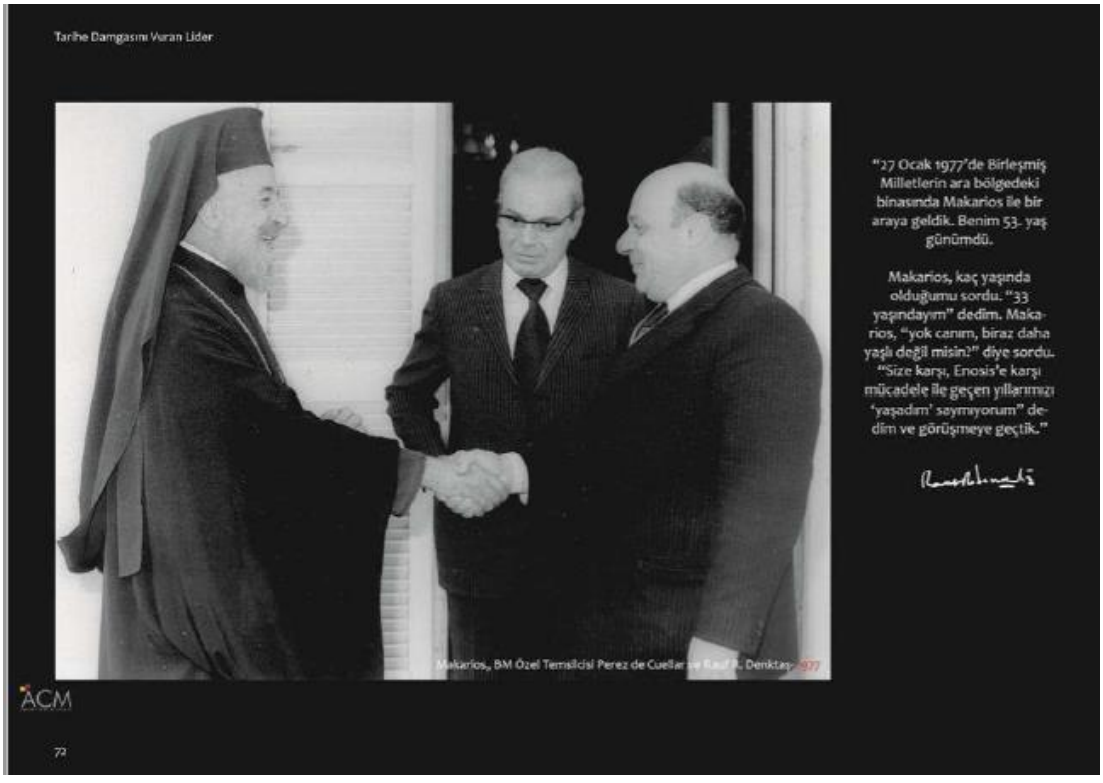
Çalış, uğraş durmadan,
Bir gün olursun adam,
Paraya kul olma sen,
Oğlum ol hakka tapan.

Herkese ol bir örnek,
Al herkesten görenek,
Daima içinden inan,
Terbiye hayat demek,

Sana vurana vurma,
Fazla duygulu olma,
Bu dünyada cefa çok,
Henüz doğmadan solma.

Saat gibi durmadan,
Gece gündüz çalışan,
Temiz kalpli insan ol,
İmrensin sana bakan.

Aydın ve Rauf R. Denktaş, ilk oğulları Raif ile birlikte - 1957

Tarihe Damgasını Vuran Lider

"27 Ocak 1977'de Birleşmiş Milletlerin ara bölgedeki binasında Makarios ile bir araya geldik. Benim 53. yaş günümdü.

Makarios, kaç yaşında olduğumu sordu. "33 yaşındayım" dedim. Makarios, "yok canım, biraz daha yaşlı değil misin?" diye sordu. "Size karşı, Enosis'e karşı mücadele ile geçen yıllarımızı 'yaşadım' saymıyorum" dedim ve görüşmeye geçtik."

Makarios, BM Özel Temsilcisi Perez de Cuellar ve Rauf R. Denktaş - 1977

ACM

72

Tarihe Damgasını Vuran Lider

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Cumhuriyet Meclisindeki kabulü - 1983

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanında halkın coşkusu - 1983

RAUF R. DENKTAŞ'IN KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN İLANINDAN SONRA HALKA HİTABI

"Kıymetli gençler!

Sizler hür yaşayasınız diye, başınız dik korkusuz yaşayasınız, insan haysiyeti içerisinde yaşayasınız diye, ağabeylerinizin vermiş olduğu mücadele, bu noktada bitmiş değildir. Görev çok daha iyi koşullar içerisinde sizlere devredilmek üzere, yeni bir safhaya gelmiştir.

Kendinizi vatanı korumaya, eşitliğinizle, Türk toplumu olmakla, Türklüğünüzle öğünmeye ve bu vatanı daha güzel yapmak için devamlı surette birlik ve beraberlik içerisinde çalışmaya, Anavatanınıza layık olmaya, onunla olan bağlarınızı daha da güçlendirmeye hazırlayınız, bu hazırlık içerisinde olunuz.

Bu mücadeleyi vermiş olan kahraman, cefakar bir toplumun çocukları olmakla övününüz, sevininiz. Ve daha güzel bir geleceği, sizden sonra gelecekler devredebilmek için her fedakarlığa katlanacak bir ruh hazırlığı içerisinde olunuz.

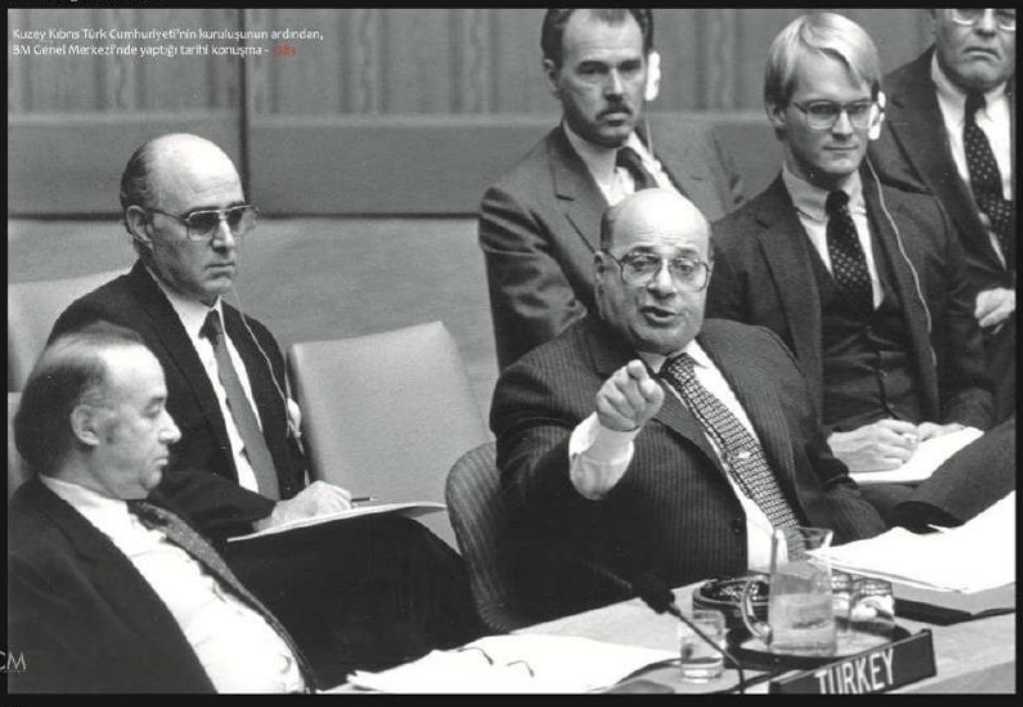
Ne mutlu Türküm diyene!

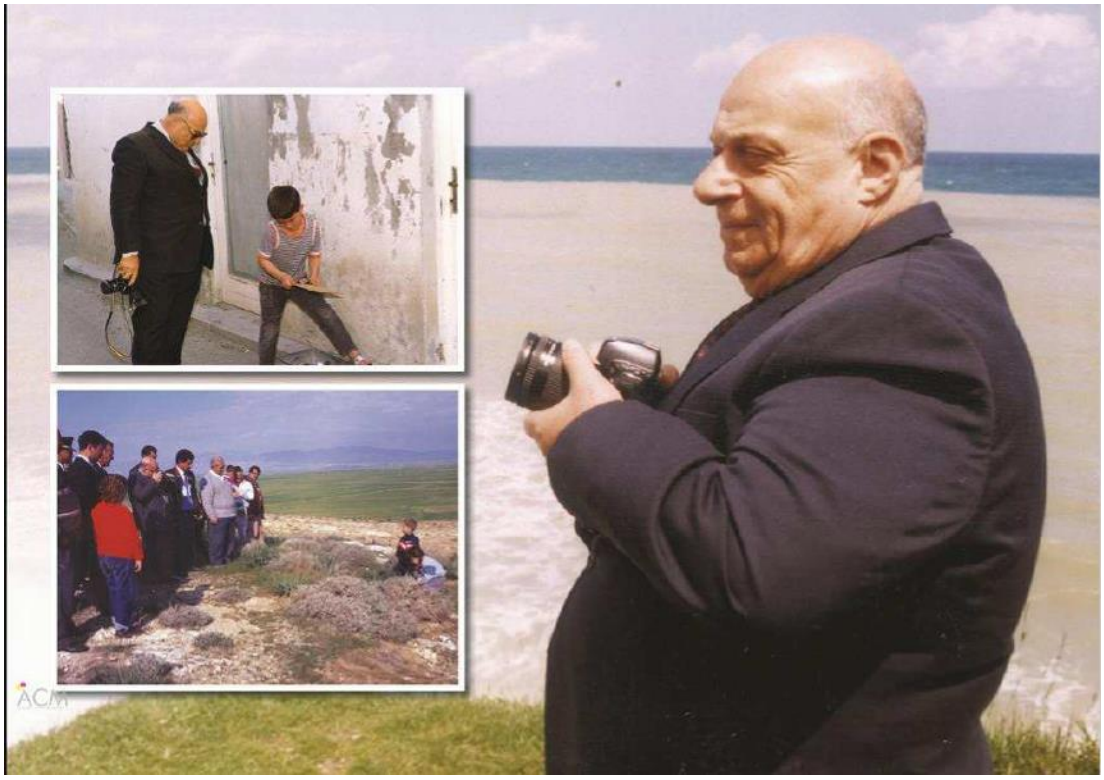
Ne mutlu Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin hür çocuklarına!

Şimdi bu eser hepinizindir. Dağ başını duman almış yürüyelim arkadaşlar!"

Tarihe Damgasını Vuran Lider

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ardından, BM Genel Merkezi'nde yaptığı tarihi konuşma - 1983

Tarihe Damgasını Vuran Lider
Rauf R. Denktaş, Glafkos Klerides ve BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim - 1976
Rauf R. Denktaş, Makarios ve BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim - 1977
Rauf R. Denktaş, Kiprianu ve BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim - 1979
"Dış dünyada 1958'de başlayan BM ziyareti ve hala devam eden git-geller; Genel Sekreterlerden U'thant, yardımcısı Ralp Bunch, Rolz-Bennett, James Holger, Cuellar ve Kıbrıs'tan gelip geçmiş temsilciler, diplomatlar, BM Genel Sekreterliği'nde Waldheim, Cuellar ve Butros Ghali ile mücadele; Kofi Annan ile devam etmekte olan temaslar; yüzlerce diplomata Kıbrıs meselesini anlatan ve anlattıklarımı mesai arkadaşlarıma ve Türkiye'ye anında duyurmak için sarf ettiğim saatler..."
...Helal olsun!..
Rauf R. Denktaş, Vasiliu ve BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar - 1991
BM Genel Sekreteri Boutros Ghali ile BM Genel Merkezi'nde - 1993
Rauf R. Denktaş, Klerides ve BM Genel Sekreteri Kofi Annan - 2003
88

EK.10. Karen Fogg Yazışmaları

Rauf Denktaş, *Kıbrıs Girit Olmasın*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004, ss.191-202.

"KAREN FOGG" DOSYASINDAN ALINTILAR:

192

Kimden: Sema Kılıçer
Kime: Amberin Zaman
Dağıtım: Karen Fogg
Konu: Indymedia Sitesindeki haberler
Tarih: 31 Ocak 2001

Kıbrıs Barış Habercileri üyesi Sevgül Uludağ'ın Makalesi 30 Ocak 2001.

Özet: KTÖS, Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası, bugünkü gazetelerde yayınlanan ilanlarında Ankara'ya 'Hayır' diyorlar. 1968 yılında kurulan KTÖS, Kıbrıs Türk halkı arasında Kıbrıs'ta barış ve demokrasinin yerleştirilmesi konusunda verdiği savaşla bilinmektedir. KTÖS'ün ilanı, toplum içindeki aşırı sağ kanattan tepki almıştır. Toplum içinde, Ankara'ya karşı bir rahatsızlık duyulmaktaydı, ancak, bir sivil toplum örgütünün Ankara'ya açıkça "Parana ve Memurlarına Hayır, Köle olmak istemiyoruz" dediği pek görülmemiştir.

Makale:... Ankara'dan uygulanması için Kıbrıs'ın Kuzey'ine gönderilen, IMF paketi türündeki paket, çalışanların haklarını ve çıkarlarını acımasızca kırpmakta, yeni vergi mükellefiyetleri getirmektedir. Bu empoze paket, toplum içinde büyük tepkiye neden olmasına ve 'Bu Memleket Bizim' sloganlarıyla ülkede sayısız gösteri ve grev yapılmasına rağmen, iktidarda olan UBP-TKP koalisyonu bunu yavaş yavaş uygulamaya başladılar bile. Kıbrıs Türkünün üç büyük gösterisi olmuş ve Türkiye'den, Kıbrıs sorununun bir an önce çözülebilmesi için, Kıbrıs Türk Toplumunun iç meselelerine karışmamasını talep etmişlerdir. Aralarında politik parti olarak CTP ve YHB'nın, sendikaların ve profesyonel organizasyonların da bulunduğu 41 Örgüt, geçtiğimiz temmuz, eylül ve ekim aylarında toplanma eylemleri düzenlemişlerdi. Altı binden fâzla insan 1 Eylül'de bir araya gelerek 38 bin kişinin ka-

tıldığı bir grev yapıldı ve 15 bin kişi de yürüyüş eylemlerine katıldı. 'Bu Memleket Bizim, Biz Yöneteceğiz' sloganıyla kampanya başlatan 41 Örgüt, bu vesileyle bir de açıklama yaparak, "BU ÜLKE BİZİM, BİZ YÖNETECEĞİZ, DAYATMALARA BOYUN EĞMEYECEĞİZ!" dediler.

Kuzey Kıbrıs'taki en acil sorunların biri de politik olandır. Kıbrıslı Türklerin kendi ülkelerini yönetmelerine izin verilmemektedir. Polisimizi ve askeri biz yönetmiyoruz. Merkez Bankası, Kıbrıs Türk Hava Yolları ve Kıbrıs Türk Petrolleri de kontrolümüz altında değil. Tüm yatırımlar, Türkiye'nin Lefkoşa Büyükelçiliği tarafından kontrol edilmekte, tüm politik kararlar da Koordinasyon Komitesi'nde alınmaktadır. Özetle Kıbrıs Türkü kendi ülkelerini yönetmemektedir.

Ekonomik Paket, Türkiye Cumhuriyeti liderleri tarafından empoze edilmiştir ve Kıbrıs Türkünü ekonomik, sosyal, politik ve kültürel olarak yok etmeyi amaçlayan, ülke içinde işbirliği yaptıkları kişilerce uygulanacaktır. Bu paketin politik izahı şudur:

Kuzey Kıbrıs'ın Türkiye'ye katılması:

— Kıbrıs Türk Toplumunun bu adadan toptan yok edilmesi,

— Göç

Kıbrıs Türkleri bu yıkımı kabul etmeyeceklerdir. Biz kendi ülkemizi yönetecek bilgi, yetenek ve güce sahibiz. Ülkemizde özgür ve onurlu yaşayabilmek için, ortak bir özgürlük, demokrasi ve barış mücadelesi başlatacağız. Temmuz 2000'de, Türkiye ve Türk askeri otoritelerine karşı sert eleştiriler yapan Avrupa gazetesi yazarlarının, Rum'a casusluk yaptıkları iddiasıyla, yazarların Barış Kuvvetleri Komutanı'nın emriyle tutuklanmaları üzerine, Türkiye'ye karşı duyulan huzursuzluk tırmanmıştı. Bu yazarlara karşı halen sivil ve askeri davalar devam etmektedir ancak 'casusluk' davası, polisin yeterince delil toplayamaması ve mahkemeyi bu yönde ikna etmesi nedeniyle düşürülmüştü.

* * *

Kimden: Karen Fogg
Kime: Şahin Alpay
194 Konu: Indymedia sitesindeki haberlerden
Tarih: 26 Şubat 2001

Sevgili Şahin,

İstanbul'daki Divan Otel'de saat 7.15 sularında buluşmayı umuyorum. Kıbrıs'tan haberlere gelince, Sevgül Uludağ'ı tanıdığını sanıyorum. Sevgül benim tesadüfen Ankara'da tanıdığım, sol kanattan bir feminist, Kıbrıs'taki Türk-Rum kadınların ortak diyalogundan yana. Kendisi bir gazeteci ve aşırı sol, alternatif bir gazetenin yazarı. Bu nedenle de Kıbrıs Türk Hükümeti tarafından sürekli rahatsız edilmekte. Kıbrıs Türk tarafındaki baskı ile ilgili korkunç hikâyeler anlatmakta. Kendisi biliniyor ve sürekli izleniyor. Bu yüzden yazışmaların dağıtımını yaparken, onun isminin görünmemesine dikkat ediyorum. Radikallerin sayılarının fazla olmadığını tahmin ediyorum ama seslerinin daha çok duyulmasını istiyorum, çünkü analizleri doğrudur. Benim istediğim, Kıbrıs'taki diğer seslere ilgi duyan, AB hayranı diplomatların sayısının artmasıdır. Bana göre bundan sonra izlenecek yol, Kıbrıs'ta 'kendi istekleri' ve 'güvenlik sorunları' olduğunu söyleyen seslerin daha net çıkmasını sağlamak, Kıbrıs Türklerinin sesi olan Denktaş'ın itibarını azaltmak ve onun Ankara'daki hiyerarşi ile askeri temsil ettiğini, hem Türkiye kamuoyuna hem de AB'ne göstermektir.

* * *

Kimden: Karen Fogg
Kime: George Stilianou
Konu: Bir makale ricası
Tarih: 23 Nisan 2001

Makalende Baf'taki çingene olayından sonra, her gün daha çok insanın Kıbrıs'ın AB içinde milliyetçi bir kanton olamayacağını ve olmaması gerektiğini anlamakta olduğunu, insanların ar-

tık geçmişin izlerinden kurtulmaya çalışarak, Denktaş'ın ötesindeki Kıbrıs Türk halkına ulaşmanın yollarını aradıklarını yazabilirsin.

...Kuzey Kıbrıs'ta Metin Münir'i ziyaret etmek istedim ama tabiidir ki, BX tarafından reddedildi. Bu işi bırakmayı ya da başka yere taşınmayı beklemeliyim (Münir'i görmek için).

* * *

Kimden: Sevgül Uludağ
Kime: Karen Fogg, Brendan O'Malley, Tina Kallis, Oliver Walleh, Mary Southcott, Timothy Alchin, Kristin Schreiber, James Pond...
Konu: Sevgül Uludağ'ın Makalesi
Tarih: 9 Nisan 20001

Özet: YBH Gençlik Genel Sekreteri Murat Kanatlı iki toplumlu temasların önündeki tüm engellerin kaldırılması ve bu temasların yapılabilmesi için şartların iyileştirilmesi gerektiğini söyledi. Tüm Kıbrıs gençliğine seslenerek ortak vatan için ortak mücadele başlatmalarını istedi.

Makale: Dışişleri Bakanlığı'nın tüm engellemelerine ve çıkardığı zorluklara rağmen Ergatiki Dimokratia heyeti Kuzey'e geçebilmiş ve YBH gençliği ile buluşarak, iki toplumlu ilişkiler ver ortak projeler hakkında görüş alışverişinde bulunmuşlardır. Heyetler, bazı projeler üzerinde anlaşma sağlamışlardır.

Ergatiki Dimokratia heyeti YBH Gençliği ve Sosyalist Gerçek'le Girne'de buluşmuş ve görüşmenin ardından yenilen akşam yemeğinden sonra Güney'e dönmüşlerdir.

YHB Gençlik Sekreteri Murat Kanatlı basına görüşmeyle ilgili bir açıklama yapmıştır. Görüşmenin tam metni verilmektedir.

* * *

Kimden: Donato Chiarini
Kime: Karen Fogg
196 Konu: Cevap: Kıbrıs Sorununun İçten Koordinasyonu
Tarih: 23 Nisan 2001

... Federal bir çözümle AB'ne girişi ve ekonomik perspektiflerin (somut olarak varolan) Ada'nın tümü için olmasını destekleyen makul çoğunluk, her iki tarafta da mevcuttur ve eğer konunun çözümü Kıbrıslıların kendilerine bırakılacak olursa, geçmiş özgürlük travmasının kötü getirilerini çabucak atlatırlar.

* * *

Kimden: Karen Fogg
Kime: Donato Chiarini
Konu: Cevap: Kıbrıs Sorununun İçten Koordinasyonu
Tarih: 23 Nisan 2001

Sevgili Donato,

İlk olarak şunu belirteyim ki, Mr. D'nin kampındaki hiç kimseden, bu makama en ufak bir ilgi duyulduğuna dair işaret görmedim... Bu arada şunu da bil ki, A'nın [muhtemelen Akarcalı] anahtar bir rol oynadığına [örneğin, politik diyalogta] inanan BX, onun isteklerine rağmen Ankara ile C [Kıbrıs] sorununu görüşmekte ısrarlı. Doğrusu biraz tek yanlı. A da T'nin bir parçası... T'de [Türkiye'de] oldukça fazla kişiyle irtibatımız var. İş güç gösterisine gelince, TC'lere [Kıbrıslı Türklere], T'ye [Türkiye'ye] bağımlı muamelesi yapılıyor ama sivil toplum, ticaret, medya ve akademilere gelince öyle olmuyor.

İkinci olarak, her iki tarafça da tanınma üzerine oynanan oyunları çok kısır bulduğumu belirteyim. Tespitlerime göre, Mr C ve Mr D tarafından temel (anahtar) sorun olarak ortaya atılan Tanınma Efsanesi (Great Myth), üye devletlerden ziyade, AB'yi

bir bütün olarak, mağdur duruma sokmaktadır. Tanınmamanın günümüz dünyasında diplomatik bir manevra olduğu oldukça açıktır ve anlaşma isteyenlerin de bu Tanınma Efsanesini, verdikleri her demeçle güçlendireceklerine, bir kenara bırakıp, daha yapıcı formüller üzerinde çalışmaları gerekmektedir... Ben, Ankara ve Atina'daki açık fikirli insanların aniden bu Tanınma Efsanesi oyununun kendilerini, her iki tarafın da çıkarlarına ters olan bir çatışma içine soktuğunu fark edeceklerine inanıyorum. Bu uçurumun kenarından dönmek için çok az zamanları var. Büyük ve hızlı düşünmeleri gerekir. İstanbul ve Atina'da bunu yapabilen insanlar mevcuttur. AB, her iki tarafta da bulunan bu dar zihniyetli insanlara saplanmak yerine, her iki taraftaki geniş görüşlü kişilerle aktif şekilde çalışmalıdır.

Gazeteci George S [Stilianou] ile ilgili bazı endişelerim var. Benim seçtiğim gazeteci Sevgül, çok daha tartışmalı birisi ve tam bir Mr. D [Denktaş] karşıtı, bundan dolayı da politik çevrelerce istenmeyen adam ilan edilmiş durumda.

Karen

* * *

Kimden: Donato Chiarini
Kime: Karen Fogg
Konu: Cevap: Kıbrıs Sorununun İçten Koordinasyonu
Tarih: 23 Nisan 2001

... Önümdeki ekranın gerisinde ya da Cem'in burada olduğu sürece verdiği olumsuz, resmi demecin arkasında cesaretlendirici bir şeylerin olup olmadığını anlamaya çalışıyorum. Ancak bir şey çok net: Mr. D [Denktaş] kampında kimsenin, Komisyon'a giden yolun Ankara'dan geçtiğine inanmasına izin verilmez. Bu ısrarlı tavırlarını da, 'yasadışı' bir cumhuriyete akredite meslektaşınla muhatap olmayı reddettiklerini resmen bildirdiklerinde sergilediler.

* * *

198

Kimden: Karen Fogg
Kime: Donato Chiarini
Konu: Cevap: Kıbrıs Sorununun
İçten Koordinasyonu
Tarih: 23 Nisan 2001

... Ben Kıbrıs konusunda ciddi ciddi anlaşma isteyenlerin olduğunu ve Ankara ile siyasetçilerinin yaklaşımlarında değişiklik olacağını, çünkü burada yapılabilecek çok şey olduğunun farkına varacaklarını düşünüyordum. Burada, özellikle İstanbul'da, Ankara Kalesi ile Mr. D'yi [Denktaş'ı] etkileyebilecek çok müttefikimiz var. T [Türk] medyası ve Akarcalı gibi T [Türk] politikacıları da iyi birer enstrümandırlar. TC'ler [Kıbrıs Türkleri], T [Türk] medyasını izlemektedir ve burada da pek çok iyi akademisyen ve gazeteci Kıbrıslı Türk vardır ki, bunlar sürekli TC [Kıbrıs Türk] tarafına gidip geliyorlar. Bunlarla sık sık T-TC [Türkiye-Kıbrıs Türk] ilişkilerini ve C-EU [Kıbrıs-AB] ilişkilerini tartışıyoruz. Tabii ki Mr. D, burada tüm medyanın üzerindedir, sık sık AB ile ilgili olarak kötü şeyler söylemektedir. Bunları BX'e iletmeme ve Mr. D'nin açıklamalarına tezat net basın açıklamaları (örneğin; Kıbrıs Rumlarının, Kıbrıs Türklerinin tüm mallarını satın almalarıyla veya AB'a girişin Kıbrıslı Türklere getireceği avantajlarla ilgili) yapmamızın önemli olduğunu söylememe rağmen ya olumsuz cevap alıyorum ya da cevap bile vermiyorlar.

Bence bu konuda tüm isteklilerle çalışıp, bir anlaşmanın mümkün ve arzu edilir olduğunu göstermeli, aksini söyleyenlerin itibarlarını sarsmalıyız. T'de [Türkiye'de] kamoyunu kısa sürede buna döndürebiliriz, ancak bunun umut, teminat, olasılık ve havuçlarla beslenmesi gerekir. Bu tartışmayı şüphecilikten, alışılmışlıktan ve eski klişelerden kurtarmak için uluslararası düzeyde yansımalar gerekir.

Belki senin bulunduğun yerde de olumlu ve olumsuz senaryolar vardır. Beni bu konuda bilgilendir.

BX'de görüşmek üzere...

199

Karen

* * *

Kimden: Donato Chiarini
Kime: Karen Fogg
Konu: Kıbrıs Sorununun İçten Koordinasyonu
Tarih: 23 Nisan 2002

Sevgili Karen,

Bu ilginç belgeler için teşekkür ederim. Kıbrıslı Rum gazetecilerin konuya müdahil edilmesi için, seninle Kıbrıs sorununa ortak bir yaklaşım tespit edebilmek ve konuya ne şekilde olumlu katkı yapabileceğimizi tartışmak istiyorum. Bunu yapmazsak, korkarım ki, er ya da geç, yanlış anlamalarla, sorunlarla ve gereksiz karışıklıklarla karşılaşacağız. Bu, hem TC [Kıbrıs Türkleri], hem de GC [Rumlar] için geçerlidir. Bilgin olsun diye söylüyorum, bu gazetecinin çalıştığı gazete, Dışişleri Bakanlığının (MFA) yayın organı olarak bilinmektedir... Ve her zaman yardımcı olmayacaktır. Brüksel'de görüşmek üzere

Donato.

* * *

Kimden: Karen Fogg
Kime: Şahin Alpay
Konu: Kıbrıs Türk ve Rum gazetecilerle Atölye Çalışması
Tarih: Nisan 2001

Birand'ın ofisinde buluşmadan önce şunu sorayım, Kıbrıs seminerini nasıl buldun? Daha devam ediyor mu? Yer, zaman, program hakkında bilgi istiyorum, bana yardımcı olabilir misin?

Cumartesi gecesi saat 5.30-7.30 arasında Mydonose'da yer alacak seminere katılacak olanlara, gazetecilik ve genel kültür açısın-
200 dan çok değerli olan özel bir tecrübemi sunmak istiyorum.

* * *

Kimden: Karen Fogg
Kime: Niels Kadritzke
Konu: Cevap: Kıbrıs Türk ve Rum gazetecilerle Atölye Çalışması
Tarih: 15 Nisan 2001

Sevgili Niels,

Senden haber almak güzel. Atölye çalışmasının ardında senin olduğunu Şahin'in anlatmasından anlamamıştım. Kıbrıs çözümsüzlüğü konusuna o kadar saplandım ve konunun içine o kadar girdim ki, şuradan buradan insanları bir araya getirerek, çözüm arayışına daha çok enerji ve hayal gücü koymalarını sağlamaya çalışıyorum. Bildiğin gibi zaman çok kısa. Komisyon'un açıkça ifade ettiği bir şey var ki, eğer sonbahar sonuna kadar anlaşma konusunda bir işaret olmazsa, Kıbrıslı Türkleri, Kıbrıs Rumlarının yakınlaşma görüşmelerine getirmek için çok geç olacak. Aksi halde, T'ye [Türkiye'ye] yönlenecek bir felaket senaryosu tekrar edecek... Burada çok yavaş da olsa bir hareket var. Dışişleri Bakanlığı kâbus senaryosunun farkında ama PM'e [Başbakana] nüfuz edemiyor; çünkü etrafı, Türkiye'nin AB rüyasını tamamen sona erdirmekten mutluluk duyacak Kıbrıs danışmalarıyla çevrilmiş durumda. Denktaş'ın söylediği çirkin şeylere (rubbish) sinir oluyorum ama maalesef mukabele edemiyoruz. Biz açıkça şunu söylemeliyiz ki, TC'nin [Kıbrıs Türklerinin] konuyla ilgili (AB) sabit fikirleri, AB kurallarına uygun politik cevaplarla giderilebilir. *Cumhuriyet* gazetesindeki mülakatta olduğu gibi. Ve bir tane de TDN'de. T [Türk] gazetelerine cevap verebilmem için BX tarafından resmen görevlendirilmem gerekir...

Senin Kıbrıslı gazetecilerin kimler? Umarım içlerinde, geçenlerde *Aktüel*'e yazı yazan ancak henüz tercüme edemediğimiz, Metin Münir de vardır. Yıllardır Türkiye'ye gelmek için can atan ve benim çok eski bir arkadaşım olan George Stilianou'ya ne dersin? Kıbrıslı Rumlar'ın olması mümkün mü? Başka bir arkadaşım olan Sevgül Uludağ gibi radikaller için bile kolay değil. Burada, Türkiye'de İlter Türkmen (oldukça akılcı birisi), Ferai Tınç, Mehmet Ali Birand ve tabii ki Mithat Melen bu işin içindeler. Murat Yetkin de kokuyu aldı ve kendisi etkili bir kişi. Şahin'le konuşmalı mıyım? Senden cevap bekliyorum.

Karen.

* * *

Kimden: Niels Kadritzke
Kime: Karen Fogg
Konu: Kıbrıs Türk ve Rum gazetecilerle Atölye Çalışması
Tarih: 5 Nisan 2001

Sevgili Karen Fogg,

Şahin Alpay bana, yapacağımız atölye çalışması ile ilgili olarak Yunanistan-Türkiye-Kıbrıs politik üçgeninde bulunan (tabii ki Kıbrıs Türk ve Rum meslektaşlar da buna dahil) gazetecilere konu hakkında bilgi verdiğinden bahsetti. Sana da bilahare bilgi veririm. Atölye çalışması, İstanbul'da bulunan Friedrich-Fhert Vakfi tarafından organize edildi ve bu amaçla yapılan, umut vadeden olayların ikincisidir. İlkinin katılımcı listesinde bulunan, dört tarafın profesyonel gazetecilerinin de bulunduğu ve hatta aralarında İstanbul'da yerleşik Alman gazetecilerin olduğu listeyi hazırlayıp, bize ulaştırmaya çalışıyorlar. ...Eğer ilgilenirsen, sana da, olaydan (28-29 Nisan) önceki hafta hazır etmeyi umduğum katılımcı listesinden bir suret gönderebilirim. Ancak konunun tümünün senin için İstanbul'a gelecek kadar ilginç olduğunu sanmıyorum. Yine de, karar verirsen gözlemci katılımcı olarak katılabilirsin.

EK.11. 15 Ağustos 1960 Tarihli Garantörlük Anlaşması

NO. 5475. TREATY OF GUARANTEE. SIGNED AT NICOSIA ON 16 AUGUST 1960

The Republic of Cyprus of the one part, and Greece, Turkey and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland of the other part,

I. Considering that the recognition and maintenance of the independence, territorial integrity and security of the Republic of Cyprus, as established and regulated by the Basic Articles of its Constitution, are in their common interest,

II. Desiring to co-operate to ensure respect for the state of affairs created by that Constitution,

Have agreed as follows: -

Article I

The Republic of Cyprus undertakes to ensure the maintenance of its independence, territorial integrity and security, as well as respect for its Constitution.

It undertakes not to participate, in whole or in part, in any political or economic union with any State whatsoever. It accordingly declares prohibited any activity likely to promote, directly or indirectly, either union with any other State or partition of the Island.

Article II

Greece, Turkey and the United Kingdom, taking note of the undertakings of the Republic of Cyprus set out in Article I of the present Treaty, recognise and guarantee the independence, territorial integrity and security of the Republic of Cyprus, and also the state of affairs established by the Basic Articles of its Constitution.

Greece, Turkey and the United Kingdom likewise undertake to prohibit, so far as concerns them, any activity aimed at promoting, directly or indirectly, either union of Cyprus with any other State or partition of the Island.

Article III

The Republic of Cyprus, Greece and Turkey undertake to respect the integrity of the areas retained under United Kingdom sovereignty at the time of the establishment of the Republic of Cyprus, and guarantee the use and enjoyment by the United Kingdom of the rights to be secured to it by the Republic of Cyprus in accordance with the Treaty concerning the Establishment of the Republic of Cyprus signed at Nicosia on to-day's date.

Article IV

In the event of a breach of the provisions of the present Treaty, Greece, Turkey and the United Kingdom undertake to consult together with respect to the representations or measures necessary to ensure observance of those provisions.

In so far as common or concerted action may not prove possible, each the three guaranteeing Powers reserves the right to take action with the sole aim of re-establishing the state of affairs created by the present Treaty.

Article V

The present Treaty shall enter into force on the date of signature. The original texts of the present Treaty shall be deposited at Nicosia.

The High Contracting Parties shall proceed as soon as possible to the registration of the present Treaty with the Secretariat of the United Nations in accordance with Article 102 of the Charter of the United Nations.

IN WITNESS WHEREOF, the undersigned have signed the present Treaty.

DONE at Nicosia this sixteenth day of August, 1960, in English and French, both texts being equally authoritative.

For the Republic of Cyprus:

Ο ΚΥΠΡΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΣ F.kucuk

For Greece:

G. CHRISTOPOULOS

For Turkey:

Vecdi Turel

For the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland:

Hugh Foot

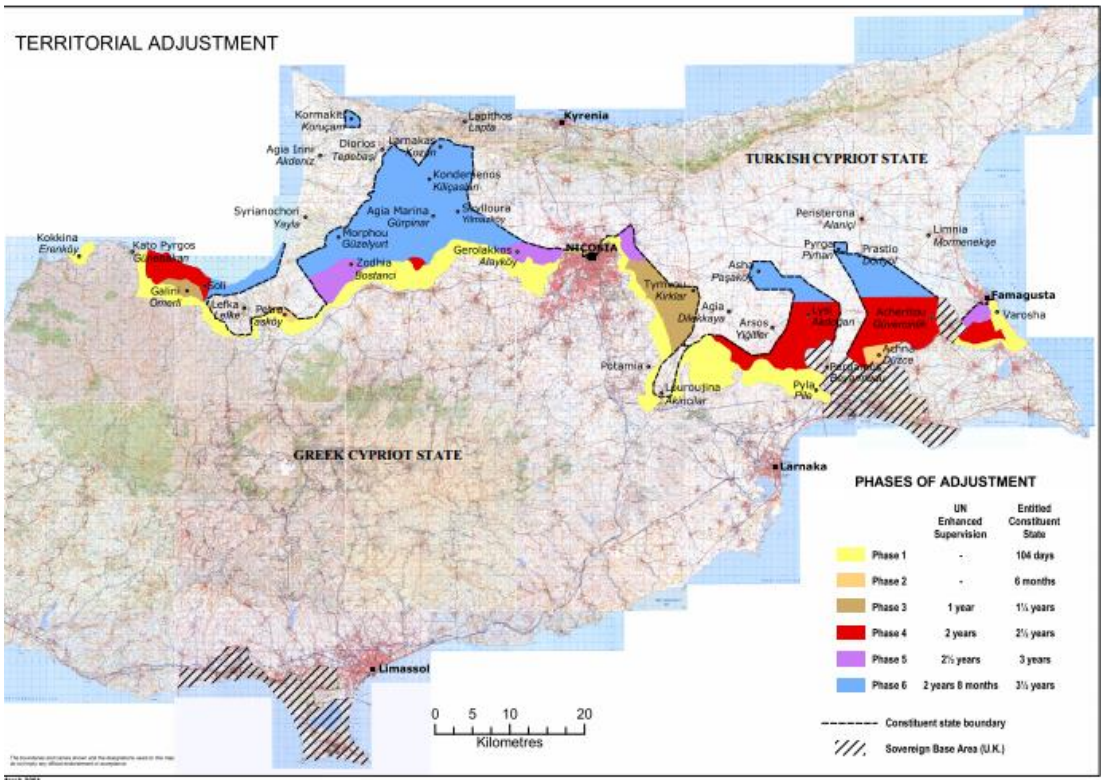
EK.12. Haritalar

T.C Harita Genel Müdürlüğü Kıbrıs Adası Fiziki Haritası: https://www.harita.gov.tr/urun-240-kibris-adasi-fiziki-haritasi.html (Erişim Tarihi:12.09.2018)

T.C Harita Genel Müdürlüğü Kıbrıs Adası Siyasi Haritası, https://www.harita.gov.tr/urun-241-kibris-adasi-siyasi-haritasi.html (Erişim Tarihi:12.09.2018)

Annan Planı'na göre toprak düzenlemeleri ile ilgili harita

https://cyprus-mail.com/2016/12/29/peace-plans-2004-annan-plan/(Erişim Tarihi:12.09.2018)

Annan Planı ile taraflara sunulan A haritası.

http://www.cypriot.org.uk/harita2a.jpg (Erişim Tarihi:12.09.2018)

Annan Planı ile taraflara sunulan B haritası.

http://www.cypriot.org.uk/harita2b.jpg (Erişim Tarihi:12.09.2018)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

- **İsim:** Fatma Çalik Orhun
- **Doğum Yeri:** Keşan
- **Doğum Tarihi:** 04.07.1988
- **Medeni Hali:** Evli

İLETİŞİM BİLGİLERİ

- E-mektup: ftmcalik@gmail.com

SINAV BİLGİLERİ

- **ALES;** 84.14169

ÖĞRENİM DURUMU

- **Lisans:** Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.2011**.**(Ortalama 2.66)
- **Yüksek Lisans:** Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih AnaBilim Dalı. *Türkiye-Macaristan İlişkileri (1939-1989),*Muğla 2013. (Ortalama 3.36)
- **Doktora:** Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı (Eylül 2013- Devam ediyor.)

YABANCI DİL VE DÜZEYİ

- İngilizce, YDS:65; YÖK DİL: 67,500
- Macarca, orta düzey.

YAYINLAR

- Fatma Çalik, " Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-Macaristan İlişkileri", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt:4, Sayı:2, Aralık 2015, ss.33-60.
- Alev Duran, Fatma Çalik Orhun, " Türk-Macar İlişkilerine Dair Türkçe Makaleler Kaynakça Denemesi", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Cilt:3, Sayı:1, Nisan 2017, ss.272-287.
- Alev Duran, Fatma Çalik Orhun, "Cumhuriyet Dönemi Türk-Macar İlişkilerinden Bir Kesit: Behiç Erkin'in Budapeşte Elçiliği (1928-1939), *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Yıl:5, Sayı:46, Mayıs 2017, ss.560-572.
- Fatma Çalik Orhun, " Türk-Macar İlişkilerinde Köprü Bir İsim: Sami Nabi Özerdim",*Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Yıl:5, Sayı:50, Temmuz 2017, ss.400-411.
- Fatma Çalik Orhun, " Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Kıbrıs sorununa Muhtemel Etkileri", VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Yıl:2, Sayı:2 Güz 2017, ss.36-54.

PANELLER

- Fatma Çalik, " Türkiye-Macaristan İlişkileri'ne Kısa Bir Bakış", 1956 Macar İhtilali ve Özgürlük Savaşı 60. Yıldönümü Paneli, Marmara Üniversitesi, 20 Ekim 2016, İstanbul.

KİTAP TANITIMLARI

- Fatma Çalik Orhun, " Kıbrıs Türkünün Milli Mücadelesi-Emine Sömek", Tarih Kritik Dergisi, Cilt:3, Sayı:3, Temmuz 2017, ss.61-64
- Fatma Çalik Orhun, "Doğu Akdeniz'de Güç Mücadelesi ve Kıbrıs sorunu-Kıvanç Ulusoy", Tarih ve Gelecek Dergisi, Ağustos 2017, Cilt:3, Sayı:2, ss.178-180.